

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ:
«ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΣΕ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ, ΑΡΧΕΙΑ, ΜΟΥΣΕΙΑ»**

**ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΕΙΟΝΟΜΙΑΣ, ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**DEPARTMENT OF ARCHIVAL, LIBRARY AND INFORMATION STUDIES
SCHOOL OF MANAGEMENT, ECONOMICS AND SOCIAL SCIENCES**

Διπλωματική Εργασία

**Η πληροφοριακή παιδεία και η χρήση της ως εργαλείο
αντιμετώπισης των ψευδών ειδήσεων**

Ευγινούλλα Χαμζαϊ (ΑΜ: 196682006)

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Δάφνη Κυριάκη-Μάνεση

Αθήνα, Σεπτέμβριος 2022

Επιτροπή Εξέτασης

1. Ονοματεπώνυμο

2. Ονοματεπώνυμο

3. Ονοματεπώνυμο

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η κάτωθι υπογεγραμμένη Ευγινούλλα Χαμζαΐ, του Αστρίτ, με αριθμό μητρώου 196682006 φοιτήτρια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Διαχείριση Πληροφοριών σε Βιβλιοθήκες, Αρχεία, Μουσεία» του Τμήματος Αρχειονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Συστημάτων Πληροφόρησης της Σχολής Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, δηλώνω ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της μεταπτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Η Δηλούσα

Ευγινούλλα Χαμζαΐ

Αφιερώνεται στην μνήμη του αγαπημένου μου θείου, Μπεσνίκ Ντόκου, ο οποίος έφυγε τόσο νωρίς από κοντά μας. Θα σε θυμάμαι πάντα με αγάπη και θαυμασμό για όλα αυτά που με τόσο αγώνα και κόπο κατάφερες. Ήσουν άξιο και λαμπρό παράδειγμα για όλους.

Ευχαριστίες – Αφιερώσεις

Η ολοκλήρωση της παρούσας διπλωματικής εργασίας πραγματοποιήθηκε με την βοήθεια και την υποστήριξη ενός αριθμού ανθρώπων στους οποίους θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου.

Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτρια της διπλωματικής μου εργασίας, κα. Δάφνη Κυριάκη-Μάνεση για την επίβλεψη, την υποστήριξη, την εμπιστοσύνη, την υπομονή, την συνεργασία και κυρίως την καθοδήγηση που έδειξε κατά το χρονικό διάστημα εκπόνησης της διπλωματικής εργασίας. Η βοήθεια της, οι συμβουλές καθώς και οι ιδέες της για την έρευνα υπήρξαν καταλυτικές για την επίλυση διάφορων ζητημάτων που προέκυψαν. Θα ήθελα, επίσης, να ευχαριστήσω θερμά, τους συμμετέχοντες της έρευνας, αφενός για τον χρόνο που διέθεσαν στην συμπλήρωση του ερωτηματολογίου και αφετέρου για την πολύτιμη και ουσιαστική συμβολή τους για την ολοκλήρωση της ερευνητικής μελέτης.

Εξαιρετικής σημασίας ήταν η ηθική υποστήριξη και η ενθάρρυνση των συναδέλφων μου, Σύλβιας Δημητριάδη και Σταματίνας Παρτσινεβέλου όλο το χρονικό διάστημα διεκπεραίωσης της διπλωματικής μου εργασίας. Θερμά ευχαριστώ επίσης, την διευθύντρια των Βιβλιοθηκών Ε.Ε.Ι. κα. Αλεξάνδρα Παπάζογλου, για την έμπρακτη συμπαράσταση, τις χρήσιμες συμβουλές καθώς και την πολύτιμη συμβολή τόσο στο πλαίσιο της διπλωματικής μου εργασίας, όσο και καθ' όλη τη διάρκεια της φοίτησης μου στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών.

Τέλος, να ευχαριστήσω τους γονείς μου, τις αδελφές μου, την ανιψιά μου και τους φίλους μου, που με υπομονή και ενθάρρυνση προσέφεραν την απαραίτητη ηθική συμπαράσταση καθόλη την διάρκεια των σπουδών μου.

25/09/2022

Ευγινούλλα Χαμζάϊ

Περίληψη στα ελληνικά

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι να μελετήσει τον ρόλο της πληροφοριακής παιδείας και το πώς μπορούν οι χρήστες μέσω των πληροφοριακών δεξιοτήτων που κατέχουν να αντιμετωπίσουν το φαινόμενο των ψευδών ειδήσεων στο Διαδίκτυο. Η πληροφοριακή παιδεία αποτελεί ένα σημαντικό στοιχείο καθώς αποτελεί για τους χρήστες ένα σημαντικό εφόδιο στην διαδικασία αναζήτησης, εντοπισμού, αξιολόγησης και τέλος αξιοποίησης της πληροφορίας με αποτελεσματικό τρόπο. Ωστόσο μέχρι σήμερα υπάρχει ένα βαθύ χάσμα μεταξύ της γνώσης και της καλλιέργειας απόκτησης δεξιοτήτων πληροφοριακής παιδείας με αποτέλεσμα να έχει συμβάλει στη δημιουργία και κυκλοφορία μεγάλου όγκου ψευδών ειδήσεων που έχουν σαν αποτέλεσμα την πρόκληση σύγχυσης.

Ειδικότερα, με την έλευση του 21^{ου} αιώνα και την διάδοση της πληροφορίας και ως εκ τούτου την αυξανόμενη χρήση του Διαδικτύου ενισχύθηκε και η κυκλοφορία των ψευδών ειδήσεων. Η συγκεκριμένη διπλωματική εργασία συνεισφέρει στην ανάδειξη της αναγκαιότητας του γεγονότος ότι το ζήτημα των ψευδών ειδήσεων δεν μπορεί να σταματήσει αλλά μπορεί να αμφισβητηθεί με εκτεταμένη παιδεία. Η έννοια της πληροφοριακής παιδείας έρχεται να αποτελέσει ένα πολύτιμο εργαλείο άμυνας στις ψευδείς ειδήσεις. Ένα ουσιαστικό εργαλείο που παρέχει στα άτομα τις απαραίτητες δεξιότητες για να γίνουν πληροφοριακοί πολίτες που συμβάλλουν ενεργά και συμμετέχουν στις κοινότητές τους και στην κοινωνία.

Στην παρούσα έρευνα χρησιμοποιήθηκε μεικτή μεθοδολογία. Για την συλλογή των δεδομένων δημιουργήθηκε δομημένο ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο. Τα αποτελέσματα της μελέτης έδειξαν να υπάρχει μια καλή αντίληψη του φαινομένου των ψευδών ειδήσεων και των λόγων παραγωγής τους σε διαδικτυακό κυρίως επίπεδο. Επίσης αναδείχτηκε έντονα η ανάγκη εισαγωγής προγραμμάτων Πληροφοριακής Παιδείας στην Πρωτοβάθμια και Τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Λέξεις Κλειδιά: Πληροφοριακή Παιδεία, Πληροφοριακή Συμπεριφορά, Γραμματισμός Μέσων, Ψευδείς Ειδήσεις, Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης, Ψηφιακά Πηγές, Βιβλιοθήκες, Βιβλιοθηκονόμοι και Επιστήμονες της Πληροφόρησης, Εκπαίδευση

Περίληψη στα αγγλικά

The purpose of this thesis is to study the role of information literacy and how users, through the information skills they possess, can deal with the phenomenon of fake news on the Internet. Information literacy is an important element as it is for users an important resource in the process of searching, locating, evaluating and finally use information in an effective way. However, there is a deep gap between knowledge and the cultivation of information literacy skills which has contributed to the creation and circulation of a large number of fake news resulting in confusion.

In particular, with the advent of the 21st century and the spread of information and therefore the increasing use of the Internet, the circulation of fake news has also increased. This thesis contributes to highlighting the necessity of the fact that the issue of fake news cannot be stopped but can be avoided with extensive education. The concept of information literacy comes to be a valuable defense tool against fake news. An essential tool that provides individuals with the necessary skills to become informed citizens who actively contribute and participate in their communities and society.

In the present research, a mixed methodology was used. A structured electronic questionnaire was created to collect the data. The results of the study showed that there is a good understanding of the phenomenon of fake news and the reasons for its production mostly at an online level. The need to introduce Information Education programs in Primary and Higher Education was also highlighted.

Keywords: Information Literacy, Information Behavior, Media Literacy, Fake News, Social Media, Digital Resources, Libraries, Librarians and Information Scientists, Education

Πίνακας περιεχομένων

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΞΕΤΑΣΗΣ.....	2
ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	3
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ – ΑΦΙΕΡΩΣΕΙΣ.....	5
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ.....	6
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΣΤΑ ΑΓΓΛΙΚΑ.....	7
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.....	8
ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΙΚΟΝΩΝ.....	10
ΠΙΝΑΚΑΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ.....	11
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΙΝΑΚΩΝ.....	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	13
1.1 ΠΛΑΙΣΙΟ, ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	13
1.2 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ.....	14
1.3 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	15
1.4 ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ.....	15
1.5 ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ Η ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ – ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ.....	18
2.1 ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ.....	18
2.1.1 Πληροφοριακή Παιδεία (Π.Π.).....	19
2.1.2 Ορισμοί.....	21
2.1.3 Πληροφοριακή Παιδεία, Βιβλιοθήκες και Βιβλιοθηκονόμοι.....	24
2.1.4 Πληροφοριακή Παιδεία και Εκπαίδευση.....	28
2.1.5 Είδη & μοντέλα πληροφοριακού γραμματισμού.....	34
2.1.6 Ψηφιακός γραμματισμός και Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ).....	40
2.1.7 Πληροφοριακή συμπεριφορά.....	46
2.1.8 Ψευδείς ειδήσεις.....	48
2.1.9 Ορισμοί.....	56
2.1.10 Ψευδείς Ειδήσεις και Covid-19.....	57
2.2 ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ – ΕΡΕΥΝΕΣ.....	60
2.2.1 Αντιμετώπιση ψευδών ειδήσεων.....	72
2.3 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	80
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ Η/ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ- ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ – ΕΦΑΡΜΟΓΗ.....	82

3.1	ΣΧΕΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ.....	83
3.2	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ – ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ.....	84
3.2.1	<i>Έγκριση Επιτροπής Ηθικής και Δεοντολογίας.....</i>	<i>87</i>
3.3	ΣΤΟΧΟΣ ΤΗΣ ΈΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	87
3.4	ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ & ΣΥΛΛΟΓΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.....	88
3.5	ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΥ ΕΡΓΑΛΕΙΟΥ.....	90
3.5.1	<i>Εισαγωγική σελίδα .....</i>	<i>93</i>
3.5.2	<i>Πρώτη ενότητα: Δημογραφικά στοιχεία συμμετεχόντων.....</i>	<i>96</i>
3.5.3	<i>Δεύτερη ενότητα: Ψευδείς Ειδήσεις .....</i>	<i>98</i>
3.5.4	<i>Τρίτη ενότητα: Ψηφιακές πηγές και μέσα κοινωνικής δικτύωσης.....</i>	<i>102</i>
3.5.5	<i>Τέταρτη ενότητα: Πληροφοριακή Παιδεία.....</i>	<i>108</i>
3.6	ΜΕΘΟΔΟΙ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ	113
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ – ΕΥΡΗΜΑΤΑ		114
4.1	ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ.....	115
4.2	ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΨΕΥΔΕΙΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ.....	120
4.2.1	<i>Γνώση, αναγνώριση και πλαίσιο εμφάνισης των ψευδών ειδήσεων .....</i>	<i>120</i>
4.2.2	<i>Λόγος ύπαρξης Ψευδών Ειδήσεων και εμπιστευτικές πηγές πληροφόρησης .....</i>	<i>123</i>
4.3	ΨΗΦΙΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΔΙΚΤΥΩΣΗΣ	127
4.3.1	<i>Στάσεις για τις Ψηφιακές πηγές και μέσα κοινωνικής δικτύωσης.....</i>	<i>128</i>
4.3.2	<i>Συνήθειες ως προς τη χρήση των ψηφιακών πηγών και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης.....</i>	<i>131</i>
4.3.3	<i>Διαφοροποίηση του τρόπου ενημέρωσης λόγω της ψηφιακής τεχνολογίας.....</i>	<i>135</i>
4.4	Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ	139
4.4.1	<i>Ανάγκη Πληροφόρησης για την Πληροφοριακή Παιδεία.....</i>	<i>141</i>
4.4.2	<i>Αναζήτηση, αξιολόγηση και δεξιότητες στην αναζήτηση πληροφοριών στο διαδίκτυο</i>	<i>143</i>
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΣΥΖΗΤΗΣΗ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΠΕΚΤΑΣΕΙΣ		149
5.1	ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ.....	149
5.1.1	<i>Μεθοδολογία.....</i>	<i>149</i>
5.1.2	<i>Αποτελέσματα .....</i>	<i>150</i>
5.2	ΣΥΖΗΤΗΣΗ / ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	151
5.3	ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ / ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	156
5.4	ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΠΕΚΤΑΣΕΙΣ / ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΈΡΕΥΝΑΣ.....	157
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ		158
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1 – ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ		177

Πίνακας Εικόνων

Εικόνα 1. Αρχική οθόνη κατά τον σχεδιασμό φόρμας μέσω Google Forms.....	86
Εικόνα 2. Αρχική σελίδα ερωτηματολογίου.....	94
Εικόνα 3. Πολιτική Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων	95
Εικόνα 4. Έντυπο Καταγγελιών	95
Εικόνα 5. Ερώτηση συναίνεσης συμμετοχής στην έρευνα.....	96
Εικόνα 6. Δημογραφικά στοιχεία (1).....	97
Εικόνα 7. Δημογραφικά στοιχεία (2).....	97
Εικόνα 8. Δημογραφικά στοιχεία (3).....	98
Εικόνα 9. Αντιλήψεις συμμετεχόντων σχετικά με τις ψευδείς ειδήσεις (1).....	100
Εικόνα 10. Αντιλήψεις συμμετεχόντων σχετικά με τις ψευδείς ειδήσεις (2).....	101
Εικόνα 11. Αντιλήψεις συμμετεχόντων σχετικά με τις ψευδείς ειδήσεις (3).....	101
Εικόνα 12. Αντιλήψεις συμμετεχόντων σχετικά με τις ψευδείς ειδήσεις (4).....	102
Εικόνα 13. Αντιλήψεις συμμετεχόντων για τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (1).....	104
Εικόνα 14. Αντιλήψεις συμμετεχόντων για τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (2).....	105
Εικόνα 15. Αντιλήψεις συμμετεχόντων για τον ρόλο των παραδοσιακών μέσων ενημέρωσης και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης	106
Εικόνα 16. Αντιλήψεις συμμετεχόντων για το Διαδίκτυο.....	106
Εικόνα 17. Συχνότητα διαμοιρασμού ειδήσεων.....	107
Εικόνα 18. Αντιλήψεις συμμετεχόντων για τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (3).....	107
Εικόνα 19. Αντιλήψεις συμμετεχόντων για την Πληροφοριακή Παιδεία (1).....	110
Εικόνα 20. Αντιλήψεις συμμετεχόντων για την Πληροφοριακή Παιδεία (2).....	110
Εικόνα 21. Αντιλήψεις συμμετεχόντων για την Πληροφοριακή Παιδεία (3).....	111
Εικόνα 22. Ερευνητική διαδικασία, Αξιολόγηση και Καταγραφή Πηγών.....	112
Εικόνα 23. Συνολικός αριθμός συμμετεχόντων στην έρευνα.....	114

Πίνακας Γραφημάτων

Γράφημα 1. Ηλικία	116
Γράφημα 2. Φύλο	117
Γράφημα 3. Τόπος Διαμονής.....	118
Γράφημα 4. Επίπεδο Εκπαίδευσης	119
Γράφημα 5. Κυρία Απασχόληση.....	120
Γράφημα 6. Αντιλήψεις περί των ψευδών ειδήσεων (1).....	121
Γράφημα 7. Αντιλήψεις περί των ψευδών ειδήσεων (2).....	122
Γράφημα 8. Αντιλήψεις περί των ψευδών ειδήσεων (3).....	122
Γράφημα 9. Αντιλαμβανόμενη συχνότητα εμφάνισης ψευδών / (μερικώς) ανακριβών ειδήσεων	123
Γράφημα 10. Λόγοι διάδοσης ψευδών ειδήσεων	125
Γράφημα 11. Έμπιστες πηγές ενημέρωσης.....	125
Γράφημα 12. Αντιλήψεις για την αξιοπιστία και την εγκυρότητα των πληροφοριακών πηγών	127
Γράφημα 13. Αντιλήψεις για τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (1)	129
Γράφημα 14. Αντιλήψεις για τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (2)	129
Γράφημα 15. Αντιλήψεις για τα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης	130
Γράφημα 16. Κύριες μορφές ενημέρωσης.....	133
Γράφημα 17. Χρήση μέσων κοινωνικής δικτύωσης.....	134
Γράφημα 18. Λόγοι χρήσης του Διαδικτύου	134
Γράφημα 19. Εβδομαδιαίες ώρες χρήσης του Διαδικτύου	137
Γράφημα 20. Διαμοιρασμός ιστοριών/τίτλων μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης....	137
Γράφημα 21. Διαμοιρασμός ιστοριών/τίτλων (από κοντά, στο τηλέφωνο κ.α.).....	138
Γράφημα 22. Στάσεις για τη διαφοροποίηση του τρόπου ενημέρωσης λόγω της ψηφιακής τεχνολογίας	138
Γράφημα 23. Πληροφοριακή Παιδεία (1)	140
Γράφημα 24. Πληροφοριακή Παιδεία (2)	140
Γράφημα 25. Προγράμματα Πληροφοριακής Παιδείας	141
Γράφημα 26. Ανάγκη Διδασκαλίας της Πληροφοριακής Παιδείας	143
Γράφημα 27. Σχετικότητα με την αναζήτηση πληροφοριών στο Διαδίκτυο	147

Πίνακας Πινάκων

Πίνακας 1. Κοινωνικόδημογραφικά χαρακτηριστικά συμμετεχόντων.....	115
Πίνακας 2. Αντιλήψεις περί των ψευδών ειδήσεων (1).....	121
Πίνακας 3. Αντιλήψεις περί των ψευδών ειδήσεων (2).....	124
Πίνακας 4. Αντιλήψεις για την αξιοπιστία και την εγκυρότητα των πληροφοριακών πηγών	126
Πίνακας 5. Στάσεις για την χρήση των ψηφιακών πηγών και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης.....	128
Πίνακας 6. Συνήθειες ως προς τη χρήση των ψηφιακών πηγών και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης.....	132
Πίνακας 7. Στάσεις για τη διαφοροποίηση του τρόπου ενημέρωσης λόγω της ψηφιακής τεχνολογίας	136
Πίνακας 8. Επαφή με την έννοια της Πληροφοριακής Παιδείας.....	139
Πίνακας 9. Ανάγκη διδασκαλίας της Πληροφοριακής Παιδείας	142
Πίνακας 10. Σχετικότητα με την αναζήτηση πληροφοριών στο Διαδίκτυο	145

Κεφάλαιο 1. Εισαγωγή

1.1 Πλαίσιο, σκοπός και στόχοι της διπλωματικής εργασίας

Παρόλο που έχει κάνει την εμφάνιση της εδώ και αρκετά χρόνια, η Πληροφοριακή Παιδεία αποτελεί ένα σημαντικό εφόδιο για όσους την έχουν διδαχθεί. Η δυνατότητα πρόσβασης και μεθοδικής πλοήγησης σε διαφορετικές πηγές, η αξιολόγηση και η χρήση της πληροφορίας είναι μερικές από τις απαραίτητες δεξιότητες που κάποιος θα ήταν ωφέλιμο να κατέχει. Η πληροφοριακή παιδεία αναγνωρίζεται επομένως ως εργαλείο ενδυνάμωσης που παρέχει στα άτομα τις απαραίτητες δεξιότητες και ικανότητες για να γίνουν ενημερωμένοι πολίτες που συμβάλλουν ενεργά και συμμετέχουν στις κοινότητές τους και στην κοινωνία. Η ανάγκη του κοινού για πληροφόρηση ειδικά σήμερα που η τεχνολογία έχει εξελιχθεί σε μεγάλο βαθμό, είναι πιο έντονη από ποτέ. Για αυτό και η μορφή που έχει λάβει σήμερα είναι αποτέλεσμα των νέων μορφών υλικού που έχουν αναπτυχθεί τα τελευταία χρόνια (Tewell, 2015).

Ένας από τους στόχους της παρούσας μελέτης είναι η ενημέρωση, πέραν του ρόλου της πληροφοριακής παιδείας, και των άλλων ειδών αλφαριθμητισμού που έχουν αναπτυχθεί, με απώτερο στόχο όλων την ενίσχυση των ικανοτήτων των χρηστών στην αναγνώριση των ψευδών ειδήσεων. Καθώς το διαδικτυακό περιβάλλον και η διαδικασία της πλοήγησης γίνονται ολοένα και πιο περίπλοκα, η αμφισβήτηση και η αβεβαιότητα αυξάνονται ως προς την σωστή εκτίμηση των μη αξιόπιστων πληροφοριών. Επιπρόσθετα, δεδομένου ότι η δυνατότητα αναγνώρισης και εντοπισμού μιας αληθινής από μιας ψευδής είδησης είναι μια αρκετά σύνθετη διαδικασία που αφορά τον κάθε χρήστη ατομικά, ένα εύλογο ερώτημα που δημιουργείται είναι το εάν τελικά οι χρήστες είναι σε θέση να αναγνωρίζουν τις ψευδείς ειδήσεις; (De Paor & Heravi, 2020).

Στην Ελλάδα ο αριθμός των άρθρων και ερευνών που εξετάζουν τον συνδυασμό αυτών των δύο όρων σε μια έρευνα είναι ελάχιστος. Η ελληνική βιβλιογραφία περιλαμβάνει κυρίως άρθρα που εξετάζουν μεμονωμένα τον όρο «πληροφοριακή παιδεία» και «ψευδείς ειδήσεις». Στο πλαίσιο, αυτό η συγκεκριμένη διπλωματική εργασία έχει τους εξής στόχους:

1. να διερευνήσει τα τρέχοντα θέματα, πρότυπα, προγράμματα και κενά στην σχετικά με την πληροφοριακή παιδεία και τις ψευδείς ειδήσεις υπάρχουσα διεθνή και εθνική βιβλιογραφία
2. να αναλύσει εις βάθος τη σύγκλιση της πληροφοριακής παιδείας και του εντοπισμού των ψευδών ειδήσεων (fake news). Πως ουσιαστικά, αυτοί οι δύο όροι επηρεάζονται

μεταξύ τους με απώτερο στόχο την αποφυγή της παραπληροφόρησης από το πλήθος σελίδων που υπάρχουν στο Διαδίκτυο.

3. να αναλύσει σύγχρονα πλαίσια πληροφοριακού γραμματισμού
4. να παρουσιάσει μεθόδους ενημέρωσης και εκπαίδευσης κοινοτήτων σχετικά με τον τρόπο πλοήγησης σε μια εποχή που η αλήθεια και η παραπληροφόρηση συνυπάρχουν
5. να αποτελέσει μια θεμελιώδη βάση για μελλοντικές έρευνες

Η εν λόγω διπλωματική εργασία υιοθετεί δύο μεθόδους για την επίτευξη των στόχων της. Συγκεκριμένα, οι μέθοδοι είναι:

- η Βιβλιογραφική Επισκόπηση (Literature Review) για τον εντοπισμό της σύνδεσης μεταξύ πληροφοριακού γραμματισμού και της ικανότητας αναγνώρισης ψευδών ειδήσεων.
- η δημιουργία ενός δομημένου ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου μέσα από το οποίο θα αναδειχθούν οι αντιλήψεις του δείγματος που θα συμμετέχει, και που αποτελεί μια μικρογραφία της κοινωνίας, για θέματα που αφορούν όρους όπως η πληροφοριακή παιδεία, οι ψευδείς ειδήσεις, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και οι ψηφιακές πηγές.

1.2 Ερευνητικές υποθέσεις

Το επόμενο βήμα κατόπιν της βιβλιογραφικής ανασκόπησης και η ανάλυση παρεμφερών ερευνητικών μελετών που σχετίζονται με πληροφορίες σχετικά με τους τρόπους που το κοινό αντιλαμβάνεται τις έννοιες «πληροφοριακή παιδεία» και «ψευδείς ειδήσεις» ήταν η ανάπτυξη των ακόλουθων ερευνητικών ερωτημάτων (research questions):

- RQ1: Πώς αντιλαμβάνονται και κατανοούν οι χρήστες την έννοια των ψευδών ειδήσεων και γενικότερα του αμφίβολου περιεχομένου τόσο στις παραδοσιακές μορφές ενημέρωσης αλλά και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και στο διαδίκτυο;
- RQ2: Πόσο καλά μπορούν οι χρήστες να αναγνωρίζουν τη διαφορά μεταξύ αληθών και ψευδών ειδήσεων;
- RQ3: Τι ρόλο παίζουν οι ψηφιακές πηγές και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης στη ζωή των χρηστών;
- RQ4: Πώς έχει διαφοροποιηθεί ο τρόπος ενημέρωσης με την έλευση της ψηφιακής τεχνολογίας;
- RQ5: Πόσο καλά αντιλαμβάνονται οι χρήστες τον όρο της πληροφοριακής παιδείας;
- RQ6: Πόσο καλά μπορούν οι χρήστες να ερευνήσουν; Ξέρουν πώς να αξιολογούν τις πληροφορίες; Ποιες είναι οι ερευνητικές τους δεξιότητες και ικανότητες;

- RQ7: Υπάρχει ανάγκη πληροφοριακής παιδείας σε μαθητές πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης;
- RQ8: Υπάρχει ανάγκη πληροφοριακής παιδείας στους φοιτητές;

1.3 Μεθοδολογία

Για την παρούσα διπλωματική εργασία επιλέχθηκε μεικτή μεθοδολογία (mixed method), συνδυάζοντας ποιοτική και ποσοτική μέθοδος έρευνας. Προηγήθηκε σε πρώτη φάση η βιβλιογραφική ανασκόπηση με τη ποιοτική συλλογή δεδομένων μέσω των ερευνών που έχουν γίνει πάνω στα θέματα που εξετάζει η εργασία και σε δεύτερη φάση η ποσοτική μέθοδος αποσκοπεί στη συλλογή δεδομένων μέσα από την χρήση διαδικτυακού ερωτηματολογίου μέσα από μια σειρά δομημένων ερωτήσεων. Για το ερωτηματολόγιο επιλέχθηκε η χρήση του εργαλείου Google Forms που αποτελεί ένα μεθοδικό, εύχρηστο και εύκολο στην χρήση εργαλείο για την υλοποίηση μιας έρευνας. Το ερωτηματολόγιο δομήθηκε σε τέσσερις ενότητες: Δημογραφικά στοιχεία, Ψευδείς ειδήσεις, Ψηφιακές πηγές και Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης και Πληροφοριακή Παιδεία. Η πρώτη ενότητα είναι τα δημογραφικά στοιχεία. Στη δεύτερη ενότητα περιλαμβάνονται ερωτήσεις σχετικά με τις ψευδείς ειδήσεις. Στην τρίτη ενότητα ερωτήσεις για τις ψηφιακές πηγές και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και στη τέταρτη ενότητα ερωτήσεις για την πληροφοριακή παιδεία. Ο πληθυσμός-στόχος ήταν το ευρύ κοινό άνω των 18 ετών ανεξαιρέτως φύλου, διανομής, επιπέδου εκπαίδευσης και απασχόλησης. Το ερωτηματολόγιο έλαβε την έγκριση της Επιτροπής Ηθικής και Δεοντολογίας του Πα.Δ.Α. (αριθμός έγκρισης: 60190 - 29/06/2022) και διανεμήθηκε μέσω ηλεκτρονικών μηνυμάτων. Συνολικά αποστάλθηκαν 450 ερωτηματολόγια από τα οποία απαντήθηκαν ολοκληρωμένα τα 385. Αυτό αποτέλεσε και το τελικό δείγμα για τη στατιστική ανάλυση της έρευνας. Για την στατιστική συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε το MS Excel (Microsoft® Excel®) και για την ανάλυση των δεδομένων το στατιστικό πρόγραμμα SPSS (Statistical Package for the Social Sciences).

1.4 Περιορισμοί

Με βασικό στόχο της δημιουργίας ενός ολοκληρωμένου αποτελέσματος σχετικά με την μεθοδολογία που ακολούθησε η παρούσα έρευνα, είναι σημαντικό να προσδιοριστεί ένας αριθμός περιορισμών, οι οποίοι καλό θα ήταν να ληφθούν υπόψη. Ένας από τους περιορισμούς που προέκυψαν καθόλη την συνολική διάρκεια περάτωσης της έρευνας αποτέλεσαν οι πιθανές αστοχίες και ελλείψεις που μπορεί να παραλήφθηκαν κατά τον σχεδιασμό του ερευνητικού εργαλείου της έρευνας. Το δείγμα επίσης της έρευνας θέτει

έναν ακόμα περιορισμό. Με δεδομένο ότι ο συνολικός αριθμός των συμμετεχόντων ήταν επαρκής για την διεξαγωγή της έρευνας και άρα την εξαγωγή αξιόπιστων αποτελεσμάτων, δεν θα πρέπει να παραληφθεί ότι εφόσον δεν υπήρχε κάποιος περιορισμός ως προς τα χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων, θα μπορούσαν να υπάρχουν αντίστοιχα κάποια περιθώρια εφαρμογής ενός ακόμα μεγαλύτερου αριθμού συμμετεχόντων προς ενίσχυση της γενίκευσης των αποτελεσμάτων.

1.5 Οργάνωση Κεφαλαίων ή Διάρθρωση της Εργασίας

Η παρούσα διπλωματική εργασία έχει δομηθεί σε πέντε βασικά κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια πρώτη εισαγωγή στο βασικό θεματικό πεδίο της έρευνας. Στο δεύτερο κεφάλαιο ακολουθεί η βιβλιογραφική επισκόπηση μέσα από την οποία θα αναδειχθούν στοιχεία για τα βασικές έννοιες που εξετάζει η εργασία. Αρχικά δίνονται οι ορισμοί του πληροφοριακού γραμματισμού και των ψευδών ειδήσεων. Κατόπιν πραγματοποιείτε εκτενής βιβλιογραφική ανασκόπηση των σχετικών με το θέμα όρων, μέσα από την εύρεση τρέχοντων στοιχείων από την υπάρχουσα εθνική και διεθνή βιβλιογραφία. Εν συνεχεία, γίνεται αναφορά στις δυνατότητες που παρέχονται σε ένα πληροφοριακά εγγράμματο χρήστη σε αντίθεση με έναν μη πληροφοριακά εγγράμματο χρήστη ως προς τα εφόδια και τις μεθόδους για την σωστή αναζήτηση και αξιοποίηση μιας πληροφορίας. Ακολούθως, διερευνούνται οι τρόποι αποφυγής των ψευδών ειδήσεων μέσω της εφαρμογής των μεθόδων που ακολουθούνται στην πληροφοριακή παιδεία για την εκάστοτε πληροφοριακή ανάγκη και τέλος παρουσιάζονται οι ενέργειες, πρωτοβουλίες και προσπάθειες που έχουν γίνει σε εθνικό και διεθνές επίπεδο για τις μεθόδους αντίκρουσης των ψευδών ειδήσεων.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύεται η μεθοδολογία που επιλέχθηκε για την διεξαγωγή της έρευνας και η ανάλυση των δεδομένων που ακολουθήθηκε. Καταγράφονται αρχικά οι βασικοί παράμετροι των φαινομένων που εξετάζονται. Εν συνεχεία, διατυπώνονται τα ερευνητικά ερωτήματα και η μεθοδολογική προσέγγιση που ακολουθήθηκε. Περιγράφεται το στάδιο υλοποίησης-εφαρμογής της ερευνητικής διαδικασίας, η συγκρότηση του δείγματος, η διαδικασία συλλογής των δεδομένων, ο σχεδιασμός του ερευνητικού εργαλείου και οι μέθοδοι στατιστικής ανάλυσης που χρησιμοποιήθηκαν.

Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται η ανάλυση των δεδομένων και παρουσιάζονται τα στατιστικά αποτελέσματα της έρευνας. Τα αποτελέσματα είναι χωρισμένα με βάση στα προς απάντηση ερευνητικά ερωτήματα της έρευνας. Αρχικά δίνονται τα δημογραφικά στοιχεία των συμμετεχόντων. Στην συνέχεια παρουσιάζονται μέσα από γραφήματα και πίνακες οι αντιλήψεις για τις ψευδείς ειδήσεις, τις ψηφιακές πηγές και τα μέσα κοινωνικής

δικτύωσης. Στην τελευταία υποενότητα παρουσιάζονται οι αντιλήψεις και οι απόψεις των συμμετεχόντων για την Πληροφοριακή Παιδεία.

Στο πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο, επιχειρείτε η εξαγωγή συμπερασμάτων από τα αποτελέσματα της έρευνας με βασικούς άξονες τα ερευνητικά ερωτήματα και τους στόχους που διαμορφώθηκαν από την αρχή της εργασίας. Επίσης, γίνεται μια σύγκριση σημαντικών πτυχών των ερευνών που αναλύθηκαν στην βιβλιογραφική ανασκόπηση συνδυαστικά με τα αποτελέσματα της έρευνας. Τέλος, παρατίθενται οι περιορισμοί που ανέκυψαν κατά την διάρκεια της έρευνας αλλά και προτάσεις για τυχόν μελλοντικές έρευνες πάνω στο ίδιο αντικείμενο. Στο τέλος αναγράφονται οι βιβλιογραφικές αναφορές που χρησιμοποιήθηκαν για την θεωρητική θεμελίωση της έρευνας και το Παράρτημα Ι, στο οποίο περιλαμβάνεται το ερωτηματολόγιο που αναπτύχθηκε στο πλαίσιο της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

Κεφάλαιο 2. Θεωρητικό μέρος – Βιβλιογραφική έρευνα – Σχετικές προσπάθειες

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο, αρχικά παρουσιάζονται οι ορισμοί και η πορεία ανάπτυξης των προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας μέσα στον χρόνο και τον σημαντικό ρόλο τους στην καταπολέμηση εξάπλωσης των ψευδών ειδήσεων στην σύγχρονη εποχή. Εξετάζονται ο ρόλος των βιβλιοθηκονόμων ο οποίος σχετίζεται άμεσα με την ανάπτυξη προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας σε κλάδους όπως αυτούς της βιβλιοθηκονομίας και της εκπαίδευσης. Εν συνεχεία, παρουσιάζονται μοντέλα συμπεριφοράς και είδη πληροφοριακού γραμματισμού όπως και ξένες έρευνες και που έχουν αναπτυχθεί πάνω στα προαναφερθέντα θέματα. Τέλος, παρατίθενται τα συμπεράσματα που προέκυψαν από τις μελέτες και τα αποτελέσματα αυτών, τις αλλαγές που έχουν προέλθει με την επέλαση της τεχνολογίας και του Διαδικτύου καθώς και τα σχέδια για το μέλλον.

2.1 Θεωρητικό μέρος – Βιβλιογραφική έρευνα

Σε αυτό το κεφάλαιο γίνεται μια αναλυτική επισκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας σε θέματα που αφορούν τον σχεδιασμό, την ανάπτυξη και την αξιολόγηση προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας έναντι στην εξάπλωση των ψευδών ειδήσεων και την πληροφοριακή συμπεριφορά των χρηστών για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση τους. Επίσης, εξετάζεται η συνεργασία μεταξύ βιβλιοθηκονόμων και εκπαιδευτικών για την ουσιαστικότερη και αποτελεσματικότερη πληροφοριακή εκπαίδευση μαθητών και φοιτητών. Τέλος, πέραν του ρόλου της πληροφοριακής παιδείας, και των άλλων ειδών αλφαριθμητισμού που έχουν αναπτυχθεί, μελετάτε η ενίσχυση των ικανοτήτων των χρηστών στην αναγνώριση των ψευδών ειδήσεων.

2.1.1 Πληροφοριακή Παιδεία (Π.Π.)

Η πληροφορία βρίσκεται παντού γύρω μας μέσα στην καθημερινότητα μας. Από το σχολείο, το πανεπιστήμιο μέχρι και τον εργασιακό μας χώρο. Η δυνατότητα πρόσβασης στις διάφορες πηγές εύρεσης, αξιολόγησης και χρήσης της πληροφορίας είναι μερικές από τις απαραίτητες δεξιότητες με τις οποίες πρέπει να κάποιος να είναι εφοδιασμένος (Κορομπίλη & Τόγια, 2015).

Η πληροφοριακή παιδεία (information literacy –IL) αποτελεί την εξέλιξη της γνωστής ως παλαιότερα «βιβλιογραφικής εκπαίδευσης» (bibliographic instruction). Σε πολλές χώρες του εξωτερικού όπως Μεγάλη Βρετανία, Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και Γερμανία τις δεκαετίες 1970 και 1980, είχαν αναπτυχθεί κυρίως στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες ένας αρκετά σημαντικός αριθμός προγραμμάτων εκπαίδευσης χρηστών. Αυτά τα προγράμματα πρόσφεραν στους φοιτητές μια εικόνα των υπηρεσιών που πρόσφερε η βιβλιοθήκη όπως π.χ. ο κατάλογος, οι διαθέσιμες πηγές αλλά και μαθήματα με κύριο θέμα την πληροφοριακή παιδεία. Ενώ η βιβλιογραφική εκπαίδευση περιλάμβανε την εκμάθηση των έντυπων πηγών (π.χ. ευρετήρια, κατάλογος, εγκυκλοπαίδειες και πληροφοριακά βιβλία), η πληροφοριακή παιδεία αναπτύχθηκε ως αποτέλεσμα των νέων μορφών υλικού που αναπτύχθηκαν τα τελευταία χρόνια (Grafstein, 2002).

Από την αρχική εμφάνιση της στον επαγγελματικό χώρο των βιβλιοθηκών, η έννοια της πληροφοριακής παιδείας δημιούργησε μια τεράστια συζήτηση σχετικά με τον ορισμό και τις επιπτώσεις για τους μαθητές και τους βιβλιοθηκονόμους σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον πληροφοριών. Οι βιβλιοθηκονόμοι σε όλο τον κόσμο έχουν υιοθετήσει διάφορες πολιτικές και κατευθυντήριες γραμμές για την πληροφοριακή παιδεία, πρόθυμοι να παρέχουν στους μαθητές και φοιτητές την απαραίτητη κατάρτιση για την πρόσβαση και την αξιολόγηση των πληροφοριών. Η βιβλιογραφία πάνω σε αυτό το θέμα αμφισβητεί πολλές ευρέως διαδεδομένες υποθέσεις σχετικά με την πληροφοριακή παιδεία και την ίδια τη φύση της εκπαίδευσης στη βιβλιοθήκη, αναφέροντας θέματα όπως η αδυναμία παιδαγωγικής ουδετερότητας και το ασυμβίβαστο της διδασκαλίας που βασίζεται στις δεξιότητες με τη συμμετοχή των μαθητών στη μαθησιακή διαδικασία. Εξετάζεται με ποιους τρόπους οι βιβλιοθηκονόμοι μπορούν να ενθαρρύνουν τους μαθητές να συνεργαστούν και να ενεργήσουν σύμφωνα με τις δομές που στηρίζουν την παραγωγή και τη διάδοση πληροφοριών (Tewell, 2015).

Η πληροφοριακή παιδεία είναι μια προσέγγιση που αναγνωρίζει και ενθαρρύνει την ικανότητα του μαθητή στην εκπαιδευτική διαδικασία. Είναι μια διδακτική προοπτική που δεν επικεντρώνεται στην απόκτηση δεξιοτήτων από τους μαθητές, όπως κάνουν

σταθερά οι ορισμοί και τα πρότυπα πληροφοριακής παιδείας αλλά αντίθετα ενθαρρύνει την κριτική σκέψη και την σωστή προσέγγιση της πληροφορίας (Simmons, 2005). Σύμφωνα με τον Elmborg, (2006), η πληροφοριακή παιδεία αποσκοπεί στο ότι οι μαθητές τελικά «θα πάρουν τον έλεγχο της ζωής τους και της μάθησής τους για να γίνουν ενεργοί παράγοντες, θέτοντας και απαντώντας σε ερωτήσεις που έχουν σημασία για αυτούς και τον κόσμο γύρω τους».

Παρόλα αυτά, υπάρχει πληθώρα στοιχείων με την αντίληψη ότι οι νέοι μεγαλώνουν όχι ως μια ομοιογενής ψηφιακή γενιά αλλά με ψηφιακή ποικιλομορφία. Καθώς παραμένουν έντονες ψηφιακές διαφορές μεταξύ κοινωνικοοικονομικών, φύλων και γεωγραφικών ομάδων (ONS, 2019), υπάρχει, στην πραγματικότητα, σημαντική ποικιλομορφία στην ικανότητα των νέων να χρησιμοποιούν πηγές πληροφοριών, τη γνώση του Διαδικτύου και τις ευκαιρίες τους για πρόσβαση και αλληλεπίδραση στο Διαδίκτυο.

Οι Phippen, Bond & Buck (2021), προτείνουν ότι απαιτείται μια πιο ολιστική προσέγγιση για την ανάπτυξη όχι μόνο της πληροφοριακής παιδείας, αλλά και των ψηφιακών γραμματισμών σε όλο τον τομέα και ειδικότερα στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Κατανοώντας την ανάπτυξη τέτοιων γραμματισμών ως μέρος των ευρύτερων καθημερινών εμπειριών των μαθητών και φοιτητών, η οποία περιλαμβάνει τις προκλήσεις και τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν, μπορεί να αποσαφηνιστεί καλύτερα η στροφή προς την ανάπτυξη ηθικών ψηφιακών γραμματισμών. Ειδικότερα, τα πανεπιστήμια δεν μπορούν να υποθέσουν ότι οι φοιτητές φτάνουν στο πανεπιστήμιο με μεγάλη εκτίμηση της πληροφοριακής παιδείας ή του τρόπου παρουσίασης ενός επιχειρήματος με τρόπο που βασίζεται σε στοιχεία. Η ιδέα ότι, απλώς ως αποτέλεσμα της γέννησης σε ένα δεδομένο έτος ή μετά, κατά κάποιο τρόπο ένα άτομο θα είχε μια έμφυτη ικανότητα να περιηγείται στα ψηφιακά τοπία με τρόπο που δεν ήταν δυνατό από εκείνους που γεννήθηκαν πριν από αυτό το έτος (το 1980 ήταν προφανώς το έτος που συνέβη η αλλαγή) έχει απαξιωθεί και αποτυγχάνει να αναγνωρίσει την ετερόκλητη φύση της διδασκαλίας της πληροφοριακής παιδείας στα σχολεία και τα πανεπιστήμια.

Όπως παρατηρεί ο Foucault (2012), τέτοια περιβάλλοντα [μάθησης] παράγονται μέσα από συγκεκριμένους αλλά αναμφισβήτητα ευρύτερους κοινωνικούς, πολιτιστικούς, χρονικούς, πολιτικούς και τεχνολογικούς χώρους στους οποίους αποτελούν μέρος. Με την κατανόηση του ευρύτερου πλαισίου, γίνεται εμφανής και ο περίπλοκος και αμοιβαία κύριος χαρακτήρας μεταξύ του ανθρώπινου και του τεχνικού στοιχείου. Ως εκ τούτου, η μάθηση των μαθητών και η αλληλεπίδραση τους με το μαθησιακό υλικό πρέπει να

κατανοηθούν σε αυτό το ευρύτερο κοινωνικοτεχνικό πλαίσιο και η ποικιλομορφία της εμπειρίας των μαθητών να είναι το βασικό μέλημα.

Σύμφωνα με την Feerrar (2019), ο ψηφιακός γραμματισμός είναι πολύ συχνά υπεραπλουστευμένος και χρειάζεται να περιλαμβάνει δημιουργία, κριτική σκέψη και ηθικό συλλογισμό καθώς οι ψηφιακές τεχνολογίες συνεχίζουν να επηρεάζουν τη διδασκαλία, τη μάθηση και την έρευνα. Τα σχολεία, τα κολέγια και τα πανεπιστήμια θα πρέπει να αναπτύσσουν και να επεκτείνουν προγράμματα ψηφιακού γραμματισμού για να εξασφαλίσουν ότι οι μαθητές και φοιτητές μπορούν όχι μόνο να χρησιμοποιούν ψηφιακά εργαλεία αλλά και να χρησιμοποιούν και να δημιουργούν με κριτική σκέψη το ποικίλο περιεχόμενο (Feerrar, 2019). Ο κριτικός ψηφιακός γραμματισμός περιλαμβάνει τόσο την κριτική αλλά την και πρακτική κατανόηση των ψηφιακών τεχνολογιών σε κοινωνικοπολιτισμικά περιβάλλοντα, όπου οι άνθρωποι είναι δημιουργοί όσο και παρατηρητές (Alexander, Adams Becker & Cummins, 2016).

Τις τελευταίες δεκαετίες, οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες στα πανεπιστήμια έχουν γίνει πάροχοι εκπαίδευσης Πληροφοριακής Παιδείας (IL -Information Literacy) (Chen & Lin, 2011), και ενώ υπάρχει συχνά σύγχυση μεταξύ των δεξιοτήτων πληροφοριακής παιδείας και των δεξιοτήτων πληροφορικής (IT- Information Technology) μεταξύ ακαδημαϊκών και φοιτητών (Ellis, Johnson & Rowley, 2017), η πληροφοριακή παιδεία θεωρείται ως βασική πτυχή του ψηφιακού γραμματισμού και ο Dezuanni (2015), προτείνει ότι τα διαφορετικά πληροφοριακά είδη γραμματισμού πραγματοποιούνται καλύτερα μέσα από διαπραγματεύσεις εντός δικτύων καθώς οι φοιτητές και οι δάσκαλοι αλληλεπιδρούν με ψηφιακές τεχνολογίες, έννοιες και υλικά

Στην Ελλάδα μάλιστα έχει αναπτυχθεί το Πληροφοριακό Σύστημα (ΠΣ) Πληροφοριακής Παιδείας iISeAB, το οποίο αποτελεί μια δικτυακή υπηρεσία πληροφοριακής εκπαίδευσης και πληροφόρησης και υποστήριξης των τελικών χρηστών και βιβλιοθηκονόμων των ελληνικών ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών. Πρόκειται για μια διαδικτυακή πύλη με ένα ενιαίο σημείο πρόσβασης στις υπηρεσίες υποστήριξης πληροφοριακής παιδείας (Κανάκη, 2015).

2.1.2 Ορισμοί

Μέχρι και σήμερα έχουν διατυπωθεί κατά καιρούς πολλοί και διαφορετικοί ορισμοί για τον όρο «πληροφοριακή παιδεία», οι περισσότερες εκ των οποίων, από βιβλιοθηκονομικούς οργανισμούς και επαγγελματίες που απασχολούνται στον χώρο των βιβλιοθηκών και της επιστήμης της πληροφόρησης. Πάρα τις διαφορές που υπάρχουν

μεταξύ αυτών των ορισμών, ένα κοινό στοιχείο σε όλους είναι η απόκτηση ενός αριθμού δεξιοτήτων, η απόκτηση γνώσης όσον αφορά τις πηγές πληροφόρησης, και η ικανότητα εντοπισμού, επιλογής και χρήσης της πληροφορίας (ALA, 2000; Burkhardt, MacDonald & Rathemacher, 2003; Gibson, 2008; Rockman, 2004).

Ο όρος και η έννοια της πληροφοριακής παιδείας (information literacy) χρησιμοποιήθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής το 1974. Ειδικότερα, ο Paul Zurkowski, πρόεδρος του Information Industry Association, ανέφερε τον όρο «πληροφοριακή παιδεία» σε ένα κείμενο που προτάθηκε στην Εθνική Επιτροπή για τις Βιβλιοθήκες και την Επιστήμη της Πληροφόρησης (The National Commission on Libraries and Information Science - NCLIS). Ειδικότερα στο κείμενο αυτό αναγράφονταν ότι «οι άνθρωποι που έχουν εκπαιδευτεί στη χρήση πληροφοριακών πηγών στην εργασία τους μπορούν να ονομαστούν πληροφοριακά εγγράμματοι» (information literates) (Zurkowski, 1974).

Ένας ορισμός που έχει δοθεί από την Αμερικάνικη Ένωση Βιβλιοθηκών (American Library Association –ALA), είναι αυτός που ορίζει την πληροφοριακή παιδεία ως «ένα σύνολο δεξιοτήτων που επιτρέπουν στα άτομα να αναγνωρίζουν πότε χρειάζονται την πληροφορία και να εντοπίζουν, να αξιολογούν και να χρησιμοποιούν αποτελεσματικά την απαιτούμενη πληροφορία» (ALA, 2000).

Σύμφωνα με την Διακήρυξη της Πράγας το 2003, «η πληροφοριακή παιδεία περιλαμβάνει τη γνώση των πληροφοριακών προβλημάτων και αναγκών ενός ατόμου, και την ικανότητά του να αναγνωρίζει, να εντοπίζει, να αξιολογεί, να οργανώνει, να δημιουργεί, να χρησιμοποιεί και να μεταδίδει αποτελεσματικά την πληροφορία για να αντιμετωπίζει συγκεκριμένα ζητήματα ή προβλήματα. Αποτελεί προϋπόθεση για την αποτελεσματική συμμετοχή στην Κοινωνία της Πληροφορίας και είναι μέρος του βασικού ανθρώπινου δικαιώματος για διά βίου μάθηση» (Information Literacy Meeting of Experts, 2003).

Σύμφωνα με τους Johnston & Webber (2003), πληροφοριακή παιδεία είναι «η υιοθέτηση της κατάλληλης πληροφοριακής συμπεριφοράς για την απόκτηση, μέσω οποιουδήποτε διαύλου ή μέσου, της πληροφορίας που εξυπηρετεί την πληροφοριακή ανάγκη, καθώς και η αναγνώριση της σημασίας που έχει η σοφή και ηθική χρήση της πληροφορίας στην κοινωνία».

Αντίστοιχα, η Κανάκη (2015:25), στο βιβλίο της αναγράφει ότι η «πληροφοριακή παιδεία ή πληροφοριακός γραμματισμός είναι ένας όρος της Επιστήμης της Πληροφόρησης που αναφέρεται σε όλες εκείνες τις δράσεις μέσω των οποίων τα άτομα εκπαιδεύονται να διαχειρίζονται τις πληροφορίες και να τις αξιοποιούν για τις ανάγκες τους»

Η UNESCO και η IFLA, στην Διακήρυξη της Αλεξάνδρειας για την Πληροφοριακή Παιδεία και τη Διά Βίου Μάθηση, ορίζουν την πληροφοριακή παιδεία ως «το σύνολο των δεξιοτήτων αναγνώρισης των πληροφοριακών αναγκών και εντοπισμού, αξιολόγησης, χρήσης και δημιουργίας πληροφοριών μέσα σε πολιτιστικά και κοινωνικά πλαίσια». Μέσα από αυτή την Διακήρυξη καθιστάτε σαφές ότι η πληροφοριακή παιδεία αποτελεί τον πυρήνα για την δια βίου μάθηση. Μέσα από την εκμάθηση της πληροφοριακής παιδείας δίνεται η δυνατότητα στους ανθρώπους ανεξαιρέτως ηλικίας και κοινωνικού υπόβαθρου να αναζητούν, να αξιολογούν, να χρησιμοποιούν και να παράγουν πληροφορίες με αποτελεσματικό τρόπο, ώστε να πετύχουν τους στόχους που έχουν θέσει στους τομείς της ζωής τους. Με αυτόν τον τρόπο ενδυναμώνεται το άτομο, προωθείται η κοινωνική ένταξη και επιτυγχάνεται η ευημερία σε παγκόσμιο επίπεδο (UNESCO, 2005).

Αντίστοιχα, το 2004 ένας από τους κορυφαίους συλλόγους βιβλιοθηκών και πληροφοριών στο Ηνωμένο Βασίλειο, το Chartered Institute of Library and Information Professionals (CILIP), ανέπτυξε τον δικό του ορισμό για την πληροφορία και που επικεντρώνονταν στο να γνωρίζουν οι χρήστες πότε και γιατί χρειάζονται πληροφορίες, πού να τις βρουν και πώς να τις αξιολογήσουν, να τις χρησιμοποιήσουν και να τις επικοινωνήσουν με ηθικό τρόπο (Williams & Wavell, 2007). Ωστόσο, το 2018 αυτός ο ορισμός αναθεωρήθηκε για να προωθήσει την ευρύτερη λειτουργία της πληροφοριακής παιδείας που ήταν εφαρμόσιμη σε διάφορα περιβάλλοντα, από την εκπαίδευση και το χώρο εργασίας έως την καθημερινή ζωή. Η CILIP συμφώνησε να αναθεωρήσει τον ορισμό ως η «ικανότητα της κριτικής σκέψης και της ισορροπημένης κρίσης για οποιοσδήποτε πληροφορίες βρίσκουμε και χρησιμοποιούμε. Μας δίνει τη δυνατότητα ως πολίτες να προσεγγίζουμε και να εκφράζουμε ενημερωμένες απόψεις και να αλληλεπιδρούμε πλήρως με την κοινωνία» (CILIP, 2018). Η ιδέα άρχισε να διαμορφώνεται και να προσαρμόζεται σταδιακά παρέχοντας κριτήρια για τα άτομα να αξιολογούν τις πληροφορίες για να διασφαλίσουν την εγκυρότητα και την αξιοπιστία.

Σε ευρύτερη κλίμακα, η πληροφοριακή παιδεία έχει αναγνωριστεί ως ένα σημαντικό στοιχείο καθώς επιτρέπει σε κάποιον να εντοπίσει, να αποκτήσει πρόσβαση, να ανακτήσει, να αξιολογήσει, να ερμηνεύσει και να δράσει σχετικά με τις πληροφορίες. Αυτό επιτρέπει σε κάποιον να συμμετάσχει σε μια κοινότητα, να αναπτύξει τη συμμετοχή της κοινότητας και να έχει μια ενημερωμένη άποψη για τα προβλήματα που προκύπτουν τοπικά, εθνικά και διεθνώς. Η πληροφοριακή παιδεία αναγνωρίζεται επομένως ως εργαλείο ενδυνάμωσης που παρέχει στα άτομα τις απαραίτητες δεξιότητες και ικανότητες για να

γίνουν ενημερωμένοι πολίτες που συμβάλλουν ενεργά και συμμετέχουν στις κοινότητές τους και στην κοινωνία (Correia, 2002).

2.1.3 Πληροφοριακή Παιδεία, Βιβλιοθήκες και Βιβλιοθηκονόμοι

Η εξέλιξη του ανθρώπινου είδους βασίστηκε στην διαδικασία μεταφοράς πληροφοριών και ιδεών από τον έναν άνθρωπο στον άλλο. Η ανάγκη του κοινού για πληροφόρηση σήμερα είναι πιο έντονη από ποτέ και δεν θα μπορούσαν να υπάρξουν καταλληλότεροι φορείς εκτός των βιβλιοθηκών για την διαδικασία εκμάθησης και χρήσης της πληροφορίας μέσω της εκπαίδευσης πληροφοριακών προγραμμάτων παιδείας (Κορομπίλη & Τόγια, 2015) .

Οι βιβλιοθήκες αποτελούν ζωτικούς οργανισμούς μιας κοινωνίας. Είναι επόμενο λοιπόν, να απαρτίζονται από εξειδικευμένους επαγγελματίες που έχουν βαθιά γνώση της σωστής και μεθοδικής χρήσης της πληροφορίας. Για να μπορέσουν να μεταλαμπαδεύσουν και να μοιραστούν τις πρακτικές και τις μεθόδους σωστής χρήσης της πληροφορίας είναι απαραίτητη η ανάπτυξη προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας για το κοινό τους. Το δύσκολο έργο των βιβλιοθηκών ως οργανισμοί αλλά και των επαγγελματιών που εργάζονται σε αυτές, έγκειται στο γεγονός ότι καλούνται να προσφέρουν την δυνατότητα στους χρήστες τους να αναπτύξουν δεξιότητες που όμως θα πρέπει να αντανakλούν τις απαιτήσεις της εποχής (Hauk, 2019).

Μέχρι και μερικά χρόνια πριν, πολλές επιστημονικές πηγές πληροφόρησης βρίσκονταν σε έντυπη μορφή. Με την ανάπτυξη της τεχνολογίας όμως και την δυνατότητα της ηλεκτρονικής επεξεργασίας των δεδομένων, η διαδικασία της έρευνας άρχισε να αλλάζει. Πλέον, οι πηγές κατεχοχίν, υπάρχουν σε ηλεκτρονική μορφή. Ως αποτέλεσμα, ο αριθμός των ανθρώπων που έχουν πρόσβαση στις υπηρεσίες μιας βιβλιοθήκης είναι πολύ μεγαλύτερος από ότι πριν καθώς ο δημόσιος κατάλογος, οι βάσεις δεδομένων και τα περιοδικά είναι επισκέψιμα με την χρήση του Διαδικτύου. Πλέον οι βιβλιοθήκες, κυρίως οι ακαδημαϊκές, έχουν εξελιχθεί και εκσυγχρονιστεί και δεν προσφέρουν μόνο την δυνατότητα πρόσβασης σε έντυπες πηγές αλλά διευκολύνουν και την πρόσβαση στις ηλεκτρονικές πηγές πληροφόρησης (Allcott, 2017) .

Κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1980 άρχισε να εμφανίζεται έντονα η ανάγκη για διαφοροποίηση του ρόλου των βιβλιοθηκών και των βιβλιοθηκονόμων μέσα από την εκδήλωση ενδιαφέροντος για την ανάπτυξη πληροφοριακών προγραμμάτων και την διάδοση του πληροφοριακού γραμματισμού (Κορομπίλη & Τόγια, 2015).

Το πεδίο της πληροφοριακής παιδείας έχει αναπτυχθεί με τον πολλαπλασιασμό των διαδικτυακών πόρων που παρέχουν οι βιβλιοθηκών και των ελεύθερα διαθέσιμων μέσω

ενημέρωσης στον Παγκόσμιο Ιστό (World Wide Web). Με αυτόν τον τρόπο, η πληροφοριακή παιδεία έχει επεκταθεί ώστε να περιλαμβάνει πληροφορίες διαθέσιμες μέσω των έντυπων, διαδικτυακών και κοινωνικών μέσων. Ο τρέχων ρόλος των βιβλιοθηκονόμων ως εκπαιδευτών πληροφοριακού γραμματισμού έχει επίσης επεκταθεί σε μεγάλο βαθμό, καθώς η πληροφοριακή γνώση - βασική δεξιότητα σε όλους τους κλάδους - έχει επεκταθεί σε πολλές πλατφόρμες. Η αυξημένη διαθεσιμότητα πληροφοριών που βρίσκονται επί το πλείστον στο διαδίκτυο, γίνεται αντιληπτή από ορισμένους ως ένα είδος εμποδίου για τις υπηρεσίες μιας βιβλιοθήκης. Αντιθέτως, ο πολλαπλασιασμός και η αυξημένη προσβασιμότητα σε πληροφορίες δημιουργούν ευκαιρίες για τους βιβλιοθηκονόμους να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην ερμηνεία του τι είδους πληροφορίες πρέπει να βασίζονται οι χρήστες (Stein-Smith, 2017).

Οι βιβλιοθηκονόμοι θεωρούνταν πάντα οι παραδοσιακοί φύλακες και ελεγκτές γεγονότων στον κόσμο των πληροφοριών μέσω της παροχής αξιόπιστων και έγκυρων πληροφοριών στο κοινό. Γνωρίζουν το δικαίωμα της ίσης πρόσβασης στις πληροφορίες και έχουν αναγνωρίσει τη σημασία της ικανότητας των ανθρώπων να σκέφτονται ανεξάρτητα και κριτικά για τη δημιουργία μιας αποτελεσματικής και λειτουργικής δημοκρατικής κοινωνίας. Ωστόσο, λόγω της αυξανόμενης ταχύτητας και της ποσότητας των πληροφοριών που παράγονται στο Διαδίκτυο, ο ρόλος τους αμφισβητείται. Ενώ οι ψευδείς ειδήσεις, και η εξάπλωση της παραπληροφόρησης έχει γίνει το κέντρο συζήτησης σε πολλούς κλάδους και τομείς, έχει γίνει όλο και πιο ανησυχητικό για εκείνους στον τομέα της βιβλιοθηκονομίας και της επιστήμης της πληροφορίας. Καθώς οι βιβλιοθηκονόμοι δεν μπορούν πλέον να ανταγωνίζονται με τις μάζες παραπληροφόρησης που κυκλοφορούν καθημερινά, ο ρόλος τους μετατοπίζεται σε εκπαιδευτικό επίπεδο. Ο πληροφοριακός γραμματισμός έχει αναγνωριστεί ως μια από τις πιο εφικτές και αποτελεσματικές μεθόδους για την καταπολέμηση των ψευδών ειδήσεων (Batchelor, 2017). Επομένως, δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι η επιδημία των ψευδών ειδήσεων και η εξάπλωση παραπληροφόρησης έχει γίνει ένα εξέχον και δημοφιλές ζήτημα στην κοινότητα των βιβλιοθηκών και των επιστημόνων της πληροφόρησης (Eva & Shea, 2018).

Αναγνωρίζοντας το χαμηλό επίπεδο κριτικών δεξιοτήτων που επιδεικνύουν οι μαθητές, οι Eva και Shea (2018), υπογραμμίζουν την ανησυχία τους σχετικά με την αδυναμία του κοινού να διακρίνει μεταξύ πραγματικών και ψευδών γεγονότων που με την σειρά τους έχουν αρνητικές συνέπειες. Ο αριθμός των χρηστών που δεν κατέχουν γνώσεις για την σωστή πρόσβαση και ανάκτηση των πληροφοριών είναι μεγάλος. Έτσι, δημιουργείται η ανάγκη εκπαίδευσής τους, κυρίως για νεαρότερα άτομα όπως μαθητές και

φοιτητές, για την διαδικασία αναζήτησης, αξιολόγησης και χρήσης των ηλεκτρονικών πηγών για την μετέπειτα παραγωγή νέας γνώσης (Κορομπίλη & Τόγια, 2015).

Παρόλα αυτά, τα προγράμματα πληροφοριακής παιδείας που προσφέρουν οι βιβλιοθηκονόμοι δεν απευθύνονται μόνο σε φοιτητές και στην ακαδημαϊκή κοινότητα αλλά και για το ευρύ κοινό. Οι βιβλιοθηκονόμοι έχουν αναπτύξει ένα πλήθος κατευθυντήριων γραμμών, γραφημάτων, εργαστήρια και προγράμματα για να βοηθήσουν στην ενημέρωση και την εκπαίδευση των χρηστών, ενώ ταυτόχρονα προωθούν τον δικό τους επαγγελματικό ρόλο ως οι αρχικοί εμπειρογνώμονες πληροφοριών (Eva & Shea, 2018).

Οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες κατέχουν ήδη θέση στην εφαρμογή προγραμμάτων και εργαστηρίων πληροφοριακού γραμματισμού. Μια από τις πιο σημαντικές ευθύνες ενός βιβλιοθηκονόμου που εργάζεται σε μια ακαδημαϊκή βιβλιοθήκη είναι να προσφέρει βοήθεια στους φοιτητές και το ακαδημαϊκό προσωπικό του πανεπιστημίου με την έρευνά που διεξάγουν. Όπως επίσης, να διδάξουν τους φοιτητές γνώσεις και την δυνατότητα ανάπτυξης δεξιοτήτων πληροφοριακής παιδείας. Σε αυτές τις δεξιότητες περιλαμβάνονται η αξιολόγηση έντυπων και ηλεκτρονικών πληροφοριών όσον αφορά την αξιοπιστία, την εγκυρότητα, την ισχύ και τη σχετική ελευθερία από τυχόν προκαταλήψεις. Οι φοιτητές μαθαίνουν επίσης πώς να καθορίζουν πότε χρειάζονται πληροφορίες και πώς να τις χρησιμοποιούν μεθοδικά και να κάνουν την αντίστοιχη βιβλιογραφική αναφορά στις εργασίες τους. Πέρα από την ακαδημαϊκή του λειτουργία, η πληροφοριακή παιδεία είναι επίσης μια δια βίου ικανότητα που χρησιμοποιείται σε πολλές καθημερινές πραγματικές εφαρμογές των ανθρώπων. Προκειμένου να ληφθούν καλύτερες αποφάσεις, οι διαχειριστές επιχειρήσεων απαιτούν τα καλύτερα διαθέσιμα δεδομένα. Η λήψη αποφάσεων στη ζωή μας και η διαμόρφωση απόψεων που οδηγούν άλλες αποφάσεις σε μια διαδοχική ροή, απαιτούν ώστε οι φοιτητές να έχουν πρόσβαση σε ακριβείς, έγκαιρες και σχετικές πληροφορίες (Stein-Smith, 2017).

Οι Finley, McGowan & Kluever (2017), τονίζουν στο πώς οι δημόσιες βιβλιοθήκες πρέπει να σκέφτονται πιο δημιουργικά κατά την ανάπτυξη παρόμοιων υπηρεσιών, καθώς εξυπηρετούν ένα ποικίλο και διαφορετικό εύρος χρηστών. Ενώ οι δημόσιες βιβλιοθήκες κάνουν επί του παρόντος συντονισμένες ενέργειες για να ενημερώσουν και να εκπαιδεύσουν τους χρήστες τους πάνω στο θέμα των ψευδών ειδήσεων, η συνεργασία είναι απαραίτητη για να διασφαλιστεί ότι αυτές οι στρατηγικές και οι ενέργειες αναγνωρίζονται και εκτιμώνται σε ένα επίπεδο όπου μπορεί να επέλθει πρόοδος, ανάπτυξη και επένδυση. Οι δημόσιες βιβλιοθήκες θα πρέπει να συνεχίσουν να συνεργάζονται με τοπικά σχολεία, οργανισμούς και κοινοτικές ομάδες για να βοηθήσουν στην προσέγγιση

του ευρύτερου κοινού. Έχουν την ευκαιρία να συνεργαστούν, να εκπαιδεύσουν και να ενημερώσουν το κοινό σχετικά με τους κινδύνους που συνδέονται με τις ψευδείς ειδήσεις και να ενθαρρύνουν τους ανθρώπους, να δράσουν εναντίον τους. Οι ακαδημαϊκοί βιβλιοθηκονόμοι θα πρέπει επίσης να συνεργάζονται με τα μέλη της κοινότητας και τους καθηγητές για να βοηθήσουν στην εφαρμογή των προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας και των κριτικών δεξιοτήτων ως μέρος των προγραμμάτων σπουδών για την προετοιμασία της σωστής πλοήγησης των φοιτητών στον διαδικτυακό κόσμο. Συνεργαζόμενοι με τις σχολές, οι βιβλιοθηκονόμοι έχουν την ευκαιρία να υποστηρίξουν τη σημασία των δεξιοτήτων πληροφοριακού γραμματισμού στη μάθηση τους και τις ερευνητικές δεξιότητες που χρειάζεται να κατέχουν (De Paor & Heravi, 2020).

Ωστόσο, ενώ η πλειοψηφία της βιβλιογραφίας σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο οι βιβλιοθήκες επιδρούν ενεργά στην καταπολέμηση της διάδοσης ψευδών ειδήσεων είναι θετική, η μελέτη που παρουσίασε ο Sullivan (2018), αμφισβητεί αυτές τις λύσεις και δημιουργεί αμφιβολίες για την αποτελεσματικότητά τους. Μεταξύ άλλων αναφέρει ότι οι βιβλιοθηκονόμοι έχουν αντιληφθεί το πρόβλημα των ψευδών ειδήσεων που έχουν καταλάβει τον κόσμο της πληροφορίας. Επομένως, οι βιβλιοθηκονόμοι έχουν προτείνει λύσεις που βασίζονται κυρίως στις παραδοσιακές αξίες της βιβλιοθήκης. Πρώτον, πιστεύεται ότι η απεριόριστη πρόσβαση στις πληροφορίες είναι ο καλύτερος τρόπος για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και της χειραγώγησης των μέσων ενημέρωσης. Δεύτερον, οι βιβλιοθηκονόμοι πιστεύουν ότι η πλειονότητα των ψευδών ειδήσεων μπορεί να καταπολεμηθεί μέσω βασικών δεξιοτήτων αξιολόγησης που διδάσκονται μέσω προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας. Ο Sullivan (2018), επικρίνει αυτές τις λύσεις και υποδηλώνει ότι απαιτείται ακόμη μεγάλη προσοχή. Υποστηρίζει ότι η πληροφοριακή παιδεία είναι μια προβληματική λύση. Αμφισβητεί επίσης την υπόθεση ότι παρέχοντας ένα επίπεδο κριτικών και αξιολογικών δεξιοτήτων, οι χρήστες θα είναι εξοπλισμένοι για την καταπολέμηση των ψευδών ειδήσεων σε οποιαδήποτε μορφή. Μέσα από προηγούμενη έρευνα του, δείχνει πώς τα υψηλά επίπεδα εκπαίδευσης δεν προστατεύουν αυτόματα από τις επιπτώσεις της παραπληροφόρησης.

Ενώ οι βιβλιοθηκονόμοι δεν μπορούν να σταματήσουν την εισροή μη ρυθμιζόμενων πληροφοριών στο διαδίκτυο ή να αλλάξουν τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι δημιουργούν και κυκλοφορούν πληροφορίες, μπορούν να προσφέρουν κάποια καθοδήγηση. Ένα από τα πρώτα και κύρια καθήκοντα της βιβλιοθήκης είναι να αποτελέσει για τους χρήστες της έναν χώρο που εμπνέει ασφάλεια και εμπιστοσύνη. Ο φόβος και η δυσπιστία είναι μερικοί από τους κύριους λόγους για τους οποίους οι άνθρωποι άλλαξαν

την συμπεριφορά αναζήτησης πληροφοριών κάτι που τους άφησε ευάλωτους απέναντι στις ψευδείς ειδήσεις. Καθώς οι δημόσιες βιβλιοθήκες τοποθετούνται στο κέντρο των κοινοτήτων, έχουν την ευκαιρία να προωθηθούν ως ασφαλείς και χωρίς αποκλεισμούς χώροι όπου οι άνθρωποι μπορούν να αισθάνονται αυτοπεποίθηση και καθησυχασμένοι για τις παρεχόμενες πληροφορίες. Αυτή είναι μια προσέγγιση που οι δημόσιες βιβλιοθήκες πρέπει να εξετάσουν ως μέρος της συνολικής στρατηγικής τους για να βοηθήσουν στην αντιμετώπιση της διάδοσης ψευδών ειδήσεων. Από την άλλη, ενώ οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες έχουν ήδη δημιουργήσει ένα κλίμα εμπιστοσύνης στους σπουδαστές τους, πρέπει να δημιουργήσουν μια ισχυρότερη σχέση με τα μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας για να βοηθήσουν στη βελτίωση των επιπέδων πληροφοριακού γραμματισμού στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (Sullivan, 2018).

Τέλος, θα πρέπει να αναγνωριστούν οι δυσκολίες που οι βιβλιοθηκονόμοι έχουν βιώσει για να υποστηρίξουν τη διδασκαλία της πληροφοριακής παιδείας. Καθώς τα νέα και σύγχρονα πλαίσια, όπως *metaliteracy*, έχουν εξελιχθεί και αναδειχθεί την τελευταία δεκαετία, μπορεί να είναι η κατάλληλη στιγμή για τους επαγγελματίες της πληροφορίας και τους βιβλιοθηκονόμους να εξετάσουν το ενδεχόμενο να χρησιμοποιήσουν και να προωθήσουν αυτά τα πλαίσια που μπορεί να γίνουν πιο αποδεκτά και να υιοθετηθούν από εκείνους που εργάζονται εκτός του βιβλιοθηκονομικού και πληροφοριακού χώρου. Ενώ η πληροφοριακή παιδεία παρέχει ένα θεμελιώδες μοντέλο προσεγγίσεων που βασίζονται σε δεξιότητες, μπορεί να είναι ανεπαρκές για την τεχνολογία που επικρατεί σήμερα στο διαδίκτυο. Δεδομένου ότι η *metaliteracy* αντανακλά και αντιστοιχεί σε εναλλακτικούς αλφαριθμητικούς όπως ο ψηφιακός γραμματισμός (*digital literacy*), ο γραμματισμός στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (*media literacy*), ο οπτικός γραμματισμός (*visual literacy*) και ο ειδησεογραφικός γραμματισμός (*news literacy*) παράγει με την σειρά του έναν ανεξάρτητο, γνωστικό (*cognitive*) και αναστοχαστικό (*reflective*) χρήστη (Mackey & Jacobson, 2011).

2.1.4 Πληροφοριακή Παιδεία και Εκπαίδευση

Η πληροφοριακή παιδεία είναι συνδεδεμένη με τον εκπαιδευτικό ρόλο που παίζουν οι βιβλιοθήκες σε συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς για την αναδιάρθρωση και την δημιουργία ενός εκπαιδευτικού μαθησιακού περιβάλλοντος. Στην σημερινή εποχή, το εκπαιδευτικό σύστημα έρχεται αντιμέτωπο με την μεγάλη δοκιμασία της εκπαίδευσης της νέας γενιάς για την ψηφιακή εποχή που έχει ως βασικό στοιχείο την πληροφορία. Χαρακτηριστικό αυτής της εποχής είναι ο κατακλυσμός των πληροφοριών, η διαχείριση καινούργιων μέσων και οι πολλές και διαφορετικές μορφές πληροφόρησης. Για να

μπορέσει κάποιος να ανταπεξέλθει σε αυτά τα νέα δεδομένα θα πρέπει να ξέρει να χειρίζεται την τεχνολογία, να γνωρίζει να επεξεργάζεται, να αξιολογεί και να κρίνει την πληροφορία που εντοπίζει (Κορομπίλη & Τόγια, 2015).

Η Αμερικάνικη Ένωση Βιβλιοθηκών (American Library Association - ALA) συνδέει την πληροφοριακή παιδεία με μια ολοκληρωμένη εμπειρία μάθησης που στηρίζεται στις διαφορετικές πηγές πληροφόρησης. Μια τέτοια διαδικασία θα καταστήσει τους εκπαιδευόμενους ικανούς στο να αναγνωρίσουν και να προσδιορίζουν ποιες πληροφορίες απαιτούνται κάθε φορά. Θα τους καταστήσει ικανούς να αξιολογούν, να οργανώνουν και να χρησιμοποιούν αποτελεσματικά την πληροφορία που εντόπισαν American Library Association, 1989).

Με αυτές τις απαιτήσεις ο επαγγελματίας της πληροφόρησης αποκτά και την ανάγκη ανάπτυξης του ρόλου του εκπαιδευτή. Η διαδικασία ενημέρωσης των χρηστών ώστε να είναι σε θέση να εκφράζουν την πληροφοριακή τους ανάγκη αποτελεί ένα ανάμεσα σε πολλά στοιχεία που πρέπει να καλύψουν στην πρόκληση εκμάθησης της πληροφοριακής παιδείας (Κορομπίλη & Τόγια, 2015).

Οι δεξιότητες πληροφοριακού γραμματισμού επηρεάζουν την ακαδημαϊκή, εργασιακή και καθημερινή μας ζωή των πολιτών. Παρόλο που το παράδειγμα των ψευδών ειδήσεων είναι ένα τέλειο παράδειγμα της σημασίας των δεξιοτήτων πληροφοριακού γραμματισμού πέρα από την τάξη και στην καθημερινή ζωή, είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι σχετικά λίγοι φοιτητές βλέπουν την πληροφοριακή παιδεία ως κάτι πέρα σε σχέση με την Βιβλιοθήκη ή ως ένα κομμάτι που έχει σχέση με ένα συγκεκριμένο μάθημα που διδάσκονται. Είναι απαραίτητο να επισημανθεί ότι, παρόλο που ο πληροφοριακός γραμματισμός ενδέχεται να μην απαιτείται πάντα για ένα συγκεκριμένο μάθημα, είναι ευθύνη για όλη την ακαδημαϊκή κοινότητα να διασφαλίσει ότι οι φοιτητές θα έχουν τις απαραίτητες δεξιότητες γνώσης των πληροφοριών και των μέσων ενημέρωσης κατά την διάρκεια των σπουδών, στο χώρο εργασίας αλλά και στη ζωή. Η ανάδειξη και η σύνδεση των υπηρεσιών της βιβλιοθήκης σε έγκαιρα πραγματικά ζητήματα και στην ακαδημαϊκή και επαγγελματική επιτυχία των φοιτητών παρέχει μια ακόμη ευκαιρία για την ενίσχυση της έννοιας της βιβλιοθήκης ως κόμβου της πανεπιστημιούπολης. Ωστόσο, οι δεξιότητες πληροφοριακού γραμματισμού δίνουν τη δυνατότητα σε έναν σπουδαστή να γνωρίζει πότε χρειάζεται πληροφορίες για μια εργασία, να κάνει καλύτερη έρευνα σε μικρότερο χρονικό διάστημα και να χρησιμοποιήσει τις πληροφορίες κατάλληλα, κάνοντας την αντίστοιχη αναφορά στην πηγή που χρησιμοποίησε (Pennycook, Cannon & Rand, 2018).

Σύμφωνα με την Ercegovac (1998), η πληροφοριακή παιδεία στον χώρο της εκπαίδευσης χωρίζεται σε φάσεις μέσα στον κύκλο ζωής της πληροφορίας. Δεν διατάζει μάλιστα, να αντιστοιχίσει διάφορες δεξιότητες πληροφοριακού γραμματισμού σε κάθε φάση αυτού του κύκλου. Η πρώτη φάση του κύκλου ξεκινά με μια πληροφοριακή ανάγκη όπου οι μαθητές θα πρέπει να μάθουν πώς να σχεδιάζουν και να επιζητούν αυτή την πληροφοριακή ανάγκη. Οι επόμενες δύο φάσεις του κύκλου περιλαμβάνουν τις δεξιότητες που είναι απαραίτητες για να μπορέσουν οι μαθητές να φέρουν εις πέρας μια αποτελεσματική έρευνα καθώς και πώς να ερμηνεύουν τις διαφορετικές πηγές. Τέλος, ακολουθεί η φάση της αξιολόγησης, όπου οι μαθητές καλούνται με κριτική σκέψη να αξιοποιήσουν την πληροφορία. Ο ρόλος της πληροφοριακής παιδείας σήμερα στα εκπαιδευτικά ιδρύματα είναι πολύ κρίσιμος στην διαμόρφωση πληροφοριακά εγγράμματων πολιτών.

Η γνώση της σωστής χρήσης των πηγών πληροφόρησης και δε στην εποχή των ηλεκτρονικών πηγών είναι πλέον ζωτικής σημασίας τόσο για μαθητές και σπουδαστές όσο και για κάθε επαγγελματία και επιστήμονα. Στην ψηφιακή εποχή, οι σπουδαστές αυτής της γενιάς θα πρέπει να αναπτύξουν το υψηλότερο επίπεδο πληροφοριακού γραμματισμού από κάθε άλλη εποχή (Correia & Teixeira, 2003).

Σε πολλές έρευνες μάλιστα στη σχετική βιβλιογραφία έχει αναδειχθεί ότι το εκπαιδευτικό προσωπικό στον χώρο της εκπαίδευσης θεωρούν και αποδέχονται τις δεξιότητες της πληροφοριακής παιδείας ως ένα βασικό στοιχείο για την πρόοδο των σπουδαστών. Αναγνωρίζουν την σπουδαιότητα της εκπαίδευσης των μαθητών και σπουδαστών στην χρήση των πηγών καθώς και την ανάγκη της περαιτέρω βελτίωσης των δεξιοτήτων πληροφοριακού γραμματισμού (Ivey, 1994; Leckie & Fullerton, 1999; MacDonald, Rathemacher & Burkhardt, 2000; Sinn, 2000).

Για αυτόν τον λόγο, η διαδικασία της προώθησης της πληροφοριακής παιδείας είναι ίσως από τις σημαντικότερες διαδικασίες που θα πρέπει να υιοθετήσουν όλες οι βιβλιοθήκες. Οι βιβλιοθηκονόμοι που θα εμπλακούν στην εκπαιδευτική διαδικασία θα πρέπει να έχουν αναπτυγμένη την κριτική σκέψη για να μπορέσουν να κατευθύνουν στους χρήστες προς την ίδια κατεύθυνση (μαθητές, σπουδαστές, κοινό, κτλ.). Η κριτική σκέψη είναι από τους σημαντικότερους παράγοντες για να κατανοήσει κάποιος την πληροφοριακή παιδεία. Δυστυχώς, δεν υπάρχουν κατευθυντήριες οδηγίες με συγκεκριμένα βήματα που μπορεί να ακολουθήσει κάποιος για να κατακτήσει την δεξιότητα της κριτικής σκέψης.

Σύμφωνα με την Totten (1990), η κριτική σκέψη έγκειται στην ικανότητα ενός χρήστη να αξιολογεί την αξιοπιστία μιας πληροφοριακής πηγής, να μπορεί να διακρίνει ένα

αληθινό γεγονός/συμβάν από μια υποκειμενικά διατυπωμένη άποψη και να αναγνωρίζει τότε η πληροφορία που διαβάζει είναι προκατειλημμένη ή χωρίς συνάφεια. Ο χρήστης θα πρέπει να είναι σίγουρος για την εγκυρότητα της πληροφορίας μέσα στην πληθώρα των διαθέσιμων πληροφοριών που υπάρχουν. Ένας στόχος του εκπαιδευτικού χώρου αλλά και της κοινωνίας γενικότερα θα πρέπει να αποτελέσει η ένταξη της πληροφοριακής παιδείας ως ένα αναπόσπαστο κομμάτι της γενικής παιδείας μέσω της ενσωμάτωσης της στα εκπαιδευτικά προγράμματα οι μαθητές θα μπορέσουν να αποκτήσουν βασικές δεξιότητες που απαιτούνται για την σωστή χρήση της πληροφορίας.

Τα τελευταία χρόνια μάλιστα που το πληροφορικό και τεχνολογικό περιβάλλον μεταβάλλεται διαρκώς η ικανότητα επιλογής της απαιτούμενης πληροφορίας σε συνδυασμό με την καλλιέργεια της κριτικής σκέψης αποτελεί βασική επιδίωξη. Τα τελευταία χρόνια μάλιστα η πληροφοριακή παιδεία λειτουργεί συνδυαστικά μαζί και με άλλες μορφές γραμματισμού. Οι διαφορετικές και χωρίς αποκλεισμούς είδη πληροφοριακής παιδείας έχουν αποτελέσει σημαντικό παράγοντα για τον πανεπιστημιακό τομέα για μεγάλο χρονικό διάστημα με βασική διαφορά το γεγονός ότι πλέον αναγνωρίζονται ως ψηφιακοί γραμματισμοί στη σύγχρονη κοινωνία.

Με βάση τα αναλυτικά στοιχεία μάθησης από ένα ίδρυμα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης του Ηνωμένου Βασιλείου, διαφαίνεται πώς αλλάζει η φύση της ενασχόλησης των φοιτητών με τις πληροφορίες, με πολύ μεγαλύτερη πρόσβαση σε ηλεκτρονικά βιβλία και συστήματα ηλεκτρονικών περιοδικών και τη γενική προσδοκία της μεγαλύτερης συμμετοχής των ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην απόκτηση κάποιου επιπέδου διαδικτυακής αλληλεπίδρασης (Phirpen, Bond & Buck, 2021).

Οι Phirpen, Bond & Buck (2021), εξέτασαν κριτικά το ευρύτερο πλαίσιο των τεχνολογικών τοπίων και των καθημερινών εμπειριών των φοιτητών σε μια ψηφιακή κοινωνία για να τονίσουν ότι τα πανεπιστήμια πρέπει να υιοθετήσουν μια πιο ολιστική προσέγγιση για την υποστήριξη των φοιτητών στην ανάπτυξη ηθικών ψηφιακών γραμματισμών στον 21ο αιώνα. Οι ηθικοί ψηφιακοί γραμματισμοί δεν δείχνουν απλώς στους φοιτητές πώς να χρησιμοποιούν αποτελεσματικά τους πόρους πληροφοριών, αλλά να κατανοούν πώς η ψηφιακή τεχνολογία μπορεί να χρησιμοποιηθεί και να γίνει κατάχρηση σε ένα ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο.

Η πλειονότητα αυτής της γενιάς φοιτητών, έχουν μεγαλώσει με περισσότερη πρόσβαση στις πανταχού παρούσες τεχνολογίες από εκείνες των φοιτητών πριν από αυτούς. Ωστόσο, υπάρχουν ενδείξεις ότι η υπόθεση ότι όλοι οι μαθητές είναι ήδη πλήρως εξοπλισμένοι για να εμπλακούν με συστήματα πληροφοριών είναι παραπλανητική και μη

χρήσιμη καθώς προσφέρεται για ψευδή εικασία ότι υπάρχει λίγη ανάγκη να αναπτυχθούν εκπαιδευτικές στρατηγικές γύρω από τους ψηφιακούς γραμματισμούς.

Οποιαδήποτε σκέψη σχετικά με τη χρήση της τεχνολογίας στην καθημερινή ζωή αποτελεί ένα εξαιρετικά περίπλοκο δίκτυο ανθρώπων, πραγμάτων, συσκευών, λογισμικού, ψηφιακού περιεχομένου και δραστηριότητας, που πραγματοποιείται εντός ταχέως μεταβαλλόμενων κοινωνικοπολιτικών, τεχνικών και πολιτισμικών πλαισίων (Bond & Goodchild, 2013). Έτσι, καθώς τα πανεπιστήμια είναι επιφορτισμένα να διασφαλίζουν ότι οι φοιτητές είναι «έτοιμοι για σταδιοδρομία» για το άμεσο και μακροπρόθεσμο μέλλον, έτσι η παρεχόμενη μάθηση πρέπει να υποστηρίζει την ανάπτυξη των απαιτούμενων ικανοτήτων. Ο απόφοιτος φοιτητής πρέπει να είναι εξοπλισμένος με μια παγκόσμια νοοτροπία και δεξιότητες διαπολιτισμικής και ψηφιακής παιδείας για διαπολιτισμική επικοινωνία (Wyburd, 2017).

Αυτό δεν επιτυγχάνεται μόνο με την απόκτηση γνώσεων μέσω προγραμμάτων σπουδών αλλά και μέσω των τρόπων με τους οποίους το πανεπιστήμιο εφαρμόζει αυτή τη γνώση στις δικές του πρακτικές. Για τους άμεσα εμπλεκόμενους πάροχους υπηρεσιών, όπως οι βιβλιοθηκονόμοι και οι σύμβουλοι ακαδημαϊκών δεξιοτήτων, αυτό σημαίνει συχνά μετακινήσεις σε εκτενείς ψηφιακές συλλογές (Casselden & Pears, 2020), μια απαραίτητη εστίαση σε μια ευρεία, πέρα από τη βιβλιοθήκη εννοιολόγηση της πληροφοριακής παιδείας και κατανόηση του τρόπου με τον οποίο τεχνολογίες όπως τα εργαλεία ανίχνευσης της λογοκλοπής μπορούν τα ίδια να γίνουν εργαλεία μάθησης. Οι ακαδημαϊκοί πρέπει να ανταποκριθούν στην ανάγκη να εξελίσουν τις παιδαγωγικές τους πρακτικές, βασιζόμενοι στην ομαδική μάθηση (Sibley, Ostafichuk & Michaelsen, 2014) μεγιστοποιώντας τα τεχνολογικά προσόντα μέσω διαδικτυακών περιβαλλόντων μάθησης (Johnston, MacNeil & Smyth, 2019).

Είναι πλέον σαφές ότι λόγω της συνεχούς ανάπτυξης της τεχνολογίας τα τελευταία χρόνια και την εξάπλωση των πηγών πληροφόρησης στο διαδικτυακό κυρίως περιβάλλον, οι χρήστες έχουν να αντιμετωπίσουν πολλές και διαφορετικές πηγές σε διαφορετικούς τομείς της καθημερινής ζωής (σπουδές, εργασιακός χώρος, προσωπική ενημέρωση κ.α.) (Rader & Coons, 1992· Shenton, 2009).

Το δικαίωμα στην πληροφόρηση είναι अपαράβατο και ισχύει για όλους. Για την καλύτερη αξιοποίηση όμως αυτού του δικαιώματος θα ήταν ωφέλιμο να υπάρχει προϋπάρχουσα γνώση για την πληροφορία και πώς να την διαχειριστεί κάποιος με τον σωστό τρόπο. Η πληροφοριακή παιδεία και η εφαρμογή της έρχεται να διευκολύνει αυτή την διαδικασία. Μέσα από την πληροφοριακή παιδεία αναπτύσσεται ένα σύνολο

δεξιοτήτων που η χρήση τους δεν περιορίζεται αποκλειστικά στον χώρο των βιβλιοθηκών. Αντίθετα, μπορούν να αξιοποιηθούν για την αντιμετώπιση ποικίλων προβλημάτων.

Μέσω της πληροφοριακής παιδείας που μπορεί να έχει λάβει ένας χρήστης, μπορεί κάποιος να κατέχει την στοιχειώδη ικανότητα εντοπισμού και αξιοποίησης της εκάστοτε πληροφοριακής ανάγκης καθώς και την δυνατότητα να θέσει τον σωστό όρο αναζήτησης για την καθοδήγηση στις σωστές πληροφοριακές πηγές (Κορομπίλη & Τόγια, 2015).

Ενώ παραδοσιακά η πληροφοριακή παιδεία έχει συσχετιστεί άμεσα με τον κλάδο της βιβλιοθηκονομίας και των βιβλιοθηκών γενικότερα δεν περιορίζεται κατά αποκλειστικότητα εκεί. Η έλευση της τεχνολογίας και των πληροφοριών στον κλάδο της Βιβλιοθηκονομίας και της Επιστήμης της Πληροφόρησης έχει δημιουργήσει μια ανάγκη ενασχόλησης του κλάδου με την πληροφορία και πως αυτή αλλά και οι βιβλιοθηκονόμοι και επιστήμονες της πληροφόρησης συνδέονται με την κοινωνία, τους χρήστες και την εκπαίδευση. Η δυνατότητα εντοπισμού και ανάκτησης μιας πληροφορίας είναι απασχόληση όλων.

Στην εποχή μας, υπάρχουν πολλές ομάδες ανθρώπων με διαφορετικά επίπεδα δεξιοτήτων. Αυτό με την σειρά του οδηγεί στο συμπέρασμα ότι υπάρχουν διαφορετικές ομάδες με διαφορετικές δυνατότητες στην διαδικασία πρόσβασης στην πληροφορία. Η διαδικασία εκμάθησης της πληροφοριακής παιδείας από τις βιβλιοθήκες και την συνεργασία των βιβλιοθηκονόμων με τους εκπαιδευτικούς (από την πρωτοβάθμιας έως και την τριτοβάθμια εκπαίδευση) μπορούν να αποτελέσουν ένα πρώτο βήμα μείωσης αυτού του διαχωρισμού.

Στην Ελλάδα ο αριθμός των σχολείων που εφαρμόζουν την πληροφοριακή παιδεία είναι ελάχιστος και περιορίζεται στην ιδιωτική εκπαίδευση (Λεμοντζή, 2018). Έμφαση δίνεται ωστόσο στον πανεπιστημιακό τομέα και την χρήση των τεχνολογιών πληροφοριών και επικοινωνιών (ΤΠΕ) για το μαθησιακό περιβάλλον. Αυτό προκύπτει επίσης, λόγω των αυξανόμενων ανησυχιών για το πώς τα πανεπιστήμια ανταποκρίνονται στα ευρύτερα κοινωνικοτεχνικά πλαίσια της καθημερινής ζωής των φοιτητών (Alexander, Adams Becker & Cummins, 2016).

Ως εκ τούτου, τα πανεπιστήμια έχουν ευρύτερο καθήκον να φροντίζουν τους φοιτητές τους και να παρέχουν υποστήριξη μέσω προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας και να ενθαρρύνουν τον ψηφιακό γραμματισμό. Τέλος, υιοθετώντας μια πιο ολιστική προσέγγιση, τα πανεπιστήμια θα πρέπει να προσπαθήσουν να υποστηρίξουν την ανάπτυξη ηθικών ψηφιακών γραμματισμών σε όλο τον εκπαιδευτικό τομέα (Hauck, 2019).

2.1.5 Είδη & μοντέλα πληροφοριακού γραμματισμού

Η πληροφοριακή παιδεία συσχετίζεται και με άλλα διαφορετικά είδη γραμματισμού που πλέον αποτελούν απαραίτητα εφόδια για να μπορέσει κάποιος να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τις πληροφορίες που υπάρχουν διαθέσιμες. Τα τελευταία χρόνια, λόγω της ανάπτυξης της τεχνολογίας και με βάση συγκεκριμένους τομείς, έχει δοθεί μεγάλη προσοχή στους διαφορετικούς τύπους έννοιας γραμματισμού που έχουν προκύψει. Πέρα λοιπόν, από την πληροφοριακή παιδεία (information literacy) υπάρχουν και άλλες μορφές παιδείας που έχουν αναδειχθεί όπως γραμματισμός μέσω μαζικής επικοινωνίας (media literacy), ειδησεογραφικός γραμματισμός (news literacy) , οπτικός γραμματισμός (visual literacy), ψηφιακός γραμματισμός (digital literacy) και τον πληροφοριακό γραμματισμό (computer literacy) (Horton, 2007).

Σύμφωνα με την Lau (2006), ο πληροφοριακός γραμματισμός και ο γραμματισμός των μέσων είναι διακριτοί από την πληροφοριακή παιδεία και ορίζονται με τους ακόλουθους όρους:

- Πληροφοριακός γραμματισμός: η γνώση και οι δεξιότητες με τις οποίες θα πρέπει να είναι εφοδιασμένος κάποιος καθώς είναι απαραίτητες για να κατανοήσει τις τεχνολογίες της πληροφορίας και των επικοινωνιών (ΤΠΕ), συμπεριλαμβανομένων του λογισμικού, των δικτύων και των συστημάτων που κάνουν έναν υπολογιστή. Η πληροφοριακή παιδεία είναι η ικανότητα της σωστής επιλογής της πληροφορίας που χρειάζεται κάποιος με ορθό και κριτικό τρόπο. Αντιθέτως, ο πληροφοριακός γραμματισμός περιγράφει τις απαραίτητες δεξιότητες που θα πρέπει να έχει κάποιος για να μπορέσει να εντοπίσει την πληροφορία.
- Γραμματισμός των μέσων: Η γνώση και οι δεξιότητες που θα πρέπει να έχει κανείς για να κατανοήσει τα μέσα (εφημερίδες, περιοδικά, ραδιόφωνο, τηλεόραση κ.α.) και τα μορφότυπα (μορφότυπα κειμένου PDF και μορφότυπα JPEG για φωτογραφίες και εικόνες) με τα οποία η πληροφορία έχει δημιουργηθεί, αποθηκευτεί και μεταδοθεί. Τα τελευταία χρόνια με την ανάπτυξη της τεχνολογίας ανέπτυξε την έννοια του Γραμματισμού των Μέσων (Media Literacy).

Ο φόβος και η ανησυχία για την εξάπλωση των ψευδών ειδήσεων έχουν προκαλέσει ένα έντονο ενδιαφέρον για τον ρόλο των διάφορων μορφών παιδείας. Ειδικότερα, οι Jones-Jang, Mortensen, & Liu (2021) αναφέρουν ότι οι η γνώσεις και ο αλφαριθμητισμός στις ποικίλες μορφές παιδείας βοηθούν τους χρήστες ενάντια στις παραπλανητικές πληροφορίες.

Οι Inan & Temur (2012), ανέπτυξαν μια αξιόπιστη κλίμακα που εξετάζει την ικανότητα κατανάλωσης των τηλεοπτικών μέσων με κριτικό και αποδοτικό τρόπο. Οι ερωτήσεις περιστρέφονταν γύρω από το κατά πόσον οι ίδιοι ερωτηθέντες πίστευαν ότι θα παρακολουθούσαν τις ειδήσεις χρησιμοποιώντας πολλαπλές πηγές, θα επικοινωνούσαν με κανάλια ειδήσεων και εφημερίδες για να κάνουν κριτική, θα συζητούσαν ειδήσεις με φίλους και συγγενείς και θα παρακολουθούσαν ειδήσεις με τις οποίες διαφωνούσαν. Ωστόσο, οι περισσότερες κλίμακες γραμματισμού στα μέσα ενημέρωσης, συμπεριλαμβανομένης της κλίμακας των Inan και Temur (2012), βασίζονται σε αυτοαναφορές των γνώσεων του δείγματος που εξέταζαν.

Οι Livingstone, Van Couvering και Thumim (2008:106), περιγράφουν τη διαφορά μεταξύ του πληροφοριακού γραμματισμού και γραμματισμού των μέσων: «Ο γραμματισμός των μέσων βλέπει τα μέσα ως ένα φακό ή παράθυρο μέσα από το οποίο μπορούν να δουν τον κόσμο και να εκφράσουν τον εαυτό τους, ενώ ο πληροφοριακός γραμματισμός βλέπει τις πληροφορίες ως εργαλείο με το οποίο πρέπει να δράσουμε στον κόσμο».

Ένα άλλο πλαίσιο γραμματισμού που συνδέεται με τις ικανότητες για τη διαχείριση της πληροφορίας στην εποχή της πληροφορίας είναι το *metaliteracy*. Ο όρος επινοήθηκε από τους Mackey και Jacobson το 2011 και έχει περιγραφεί ως ένας συνδυασμός του γραμματισμού των μέσων μαζικής ενημέρωσης (*media literacy*), του ψηφιακού γραμματισμού (*digital literacy*), του οπτικού γραμματισμού (*visual literacy*), του κυβερνογραφικού γραμματισμού (*cyberliteracy*), του μεταγραφικού γραμματισμού (*transliteracy*) και της αποτελεσματικότητας της πληροφορίας (*information fluency*) (Mackey & Jacobson, 2011).

Οι συγγραφείς πιστεύουν ότι η πληροφοριακή παιδεία εξακολουθεί να θεωρείται ζωτικής σημασίας, αλλά πρέπει να αντανακλά τις πληροφοριακές ανάγκες της κοινωνίας. Αυτή η αναδιάρθρωση της πληροφοριακής παιδείας ως *metaliteracy* αμφισβητεί την παραδοσιακή έννοια του όρου ως προς τις καινοτομίες των κοινωνικών μέσων και των διαδικτυακών κοινοτήτων. Ως εκ τούτου, το *metaliteracy* είναι μια έννοια που διευθύνει άμεσα τις δεξιότητες που απαιτούνται για τη διαχείριση και τη χρήση πληροφοριών σε συνεργατικά και συμμετοχικά διαδικτυακά περιβάλλοντα (Mackey & Jacobson, 2011).

Το πλαίσιο *metaliteracy* αποτελείται από έξι σκέψεις που επικεντρώνονται στον προσδιορισμό και την κατανόηση δυναμικών μορφών πληροφορίας, αξιολόγησης περιεχομένου, δημιουργίας περιεχομένου, παραγωγής, κοινής χρήσης και κατανόησης ηθικών διαστάσεων σχετικά με το απόρρητο και την πνευματική ιδιοκτησία (Mackey & Jacobson, 2011).

Επομένως, η έννοια του metaliteracy είναι ιδιαίτερα εφαρμόσιμη στο ζήτημα των ψευδών ειδήσεων, καθώς ενθαρρύνει τα άτομα όχι μόνο να έχουν τη δυνατότητα εντοπισμού, αναγνώρισης, αξιολόγησης και διαχείρισης πληροφοριών, αλλά να γνωρίζουν τις εσωτερικές λειτουργίες και τους μηχανισμούς που εμπλέκονται στη διάδοση πληροφοριών, στην κυκλοφορία και δέσμευση στο Διαδίκτυο. Μπορεί να παρέχει στους σπουδαστές τη δυνατότητα να συνεργάζονται, να παράγουν και να δημοσιεύουν πληροφορίες σε μια σειρά διαφορετικών μορφών και εντός τόσο ακαδημαϊκών όσο και μη επιστημονικών περιβαλλόντων. Ενώ η πληροφοριακή παιδεία πρέπει πάντα να εκλαμβάνεται ως ένα σημαντικό και θεμελιώδες πλαίσιο στην εκπαίδευση, ο αλφαριθμητισμός (metaliteracy) μπορεί να αποδειχθεί ανθεκτικός στα εμπόδια που αντιμετωπίζει η πληροφοριακή παιδεία, ιδίως στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Το metaliteracy προσφέρει ένα νέο και σύγχρονο πλαίσιο που αντανακλά το τρέχον ψηφιακό περιβάλλον και παρέχει αποτελεσματικές προσεγγίσεις που μπορούν να βοηθήσουν στην προετοιμασία των ατόμων για την εποχή της πληροφορίας. Οι βιβλιοθηκονόμοι θα πρέπει επομένως να εξετάσουν το ενδεχόμενο αναδιαμόρφωσης και επανατοποθέτησης της πληροφοριακής παιδείας σε μια εποχή που δίνεται μεγάλη προσοχή στην ειδικότητα τους .

Ένας πληροφοριακά εγγράμματος άνθρωπος θα πρέπει να έχει την ικανότητα να αναγνωρίζει ότι χρειάζεται μια ακριβή πληροφορία ανάμεσα στην χιλιάδες που θα εμφανισθούν, να εντοπίζει τις κατάλληλες πηγές πληροφόρησης, να γνωρίζει και να αναπτύσσει στρατηγικές αναζήτησης για πιο στοχευόμενα αποτελέσματα, να αξιολογεί τις πληροφορίες και της ενσωματώνει στην ήδη προϋπάρχουσα γνώση Doyle (1994).

Για αυτόν τον λόγο έχουν αναδυθεί πλήθος πλαισίων και μοντέλων πληροφοριακής παιδείας στον τομέα της βιβλιοθηκονομίας που βασίζονται σε κριτήρια δεξιοτήτων που χρησιμοποιούνται για την ενημέρωση και την εκπαίδευση των χρηστών. Πολλά από αυτά τα πλαίσια δημιουργήθηκαν για να εκπαιδεύσουν και να διδάξουν στους μαθητές της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης πώς να εντοπίζουν, να αξιολογούν και να χρησιμοποιούν ηθικά τις πληροφορίες. Ωστόσο, έχουν προκύψει ευρύτεροι ορισμοί λόγω καινούργιων ζητημάτων που προκύπτουν με την ανάπτυξη της πληροφορίας στην εποχή της τεχνολογίας, συμπεριλαμβανομένων και των ψευδών ειδήσεων. Ένα παράδειγμα είναι το μοντέλο πληροφοριακού γραμματισμού της CILIP, το οποίο περιέχει οκτώ ικανότητες που ένα πληροφοριακά εγγράμματο άτομο πρέπει να κατανοεί: (1) η ανάγκη για πληροφορίες, (2) οι διαθέσιμοι πόροι, (3) ο τρόπος αναζήτησης της πληροφορίας, (4) η αξιολόγηση της πληροφορίας, (5) η αξιοποίηση της πληροφορίας, (6) η χρήση της με ηθικό και υπεύθυνο

τρόπο, (7) η επικοινωνία και ο διαμοιρασμός της πληροφορίας με τρίτους και (8) η διαχείριση των ευρημάτων (CILIP, 2018).

Ενώ το μοντέλο παρουσιάζει τις βασικές δεξιότητες που σχετίζονται με την πληροφοριακή παιδεία, προσφέρει μια γενικότερη επισκόπηση που αποτυγχάνει να εξηγήσει πώς αυτές οι δεξιότητες μπορούν να εφαρμοστούν σε διαφορετικές καταστάσεις και πλαίσια. Η SCOUNL - Society of College, National and University Libraries (Εταιρεία Εθνικών και Πανεπιστημιακών Βιβλιοθηκών του Κολλεγίου), από την άλλη πλευρά, ανέπτυξε το Seven Pillars of Information Literacy Model (Μοντέλο Επτά Πυλών Πληροφοριακής Παιδείας) το 1999, το οποίο αναθεωρήθηκε και προσαρμόστηκε το 2011 για να αντανakλά το μεταβαλλόμενο περιβάλλον της πληροφορίας (Bent & Stubbings, 2011).

Το μοντέλο απεικονίζει μια τρισδιάστατη δομή κατασκευασμένη από επτά ικανότητες. Σε αντίθεση με το πιο γραμμικό μοντέλο της CILIP, το μοντέλο Seven Pillars αντιπροσωπεύεται ως ένας κύκλος και διαδικασία όπου μπορεί κανείς να αναπτύξει κάθε ικανότητα ανεξάρτητα, σε διαφορετικούς χρόνους και σε διαφορετικά περιβάλλοντα. Οι επτά βασικές ικανότητες περιλαμβάνουν: ταυτότητα, πεδίο εφαρμογής, σχέδιο, συγκέντρωση, αξιολόγηση, διαχείριση και παρουσίαση. Το μοντέλο παρέχει μια ολιστική προσέγγιση στην πληροφορική παιδεία που αναγνωρίζει τον τρόπο με τον οποίο τα άτομα αλληλεπιδρούν με διαφορετικές δεξιότητες σε διαφορετικά πεδία και σε διάφορα σημεία της ζωής τους, καθώς και πώς αυτές οι ικανότητες υπόκεινται σε αλλαγές βάσει του εξελισσόμενου ψηφιακού τοπίου. Ωστόσο, η αξιολόγηση πληροφοριών είναι μόνο η μισή λύση για την καταπολέμηση των ψευδών ειδήσεων. Όχι μόνο οι άνθρωποι πρέπει να έχουν την ικανότητα να αξιολογούν τις πληροφορίες, αλλά πρέπει να κατανοούν το περιβάλλον στο οποίο κυκλοφορούν, δημιουργούνται και διαδίδονται οι πληροφορίες (Bent & Stubbings, 2011).

Ενώ τα πλαίσια πληροφοριακού γραμματισμού περιγράφουν τις θεμελιώδεις δεξιότητες που απαιτούνται για την ενασχόληση ενός χρήστη στην πληροφοριακή εποχή του 21ου αιώνα, η βιβλιογραφία συζητά επίσης άλλους αλφαριθμητικούς που αναπτύσσονται και εμφανίζονται για να συμβαδίζουν με την εποχή.

Τα τελευταία χρόνια που έχουν αναπτυχθεί τα διάφορα μοντέλα σε σχέση με την διαδικασία σχεδιασμού προγραμμάτων ανάπτυξης δεξιοτήτων πληροφοριακής παιδείας οι βιβλιοθηκονόμοι προσπαθούν να εντοπίσουν τους πιο αποτελεσματικούς τρόπους για να μπορέσουν να μεταδώσουν και να διδάξουν δεξιότητες κριτικής σκέψης, να βοηθήσουν στην διαδικασίας αξιολόγησης της πληροφορίας και της κατάλληλης επιλογής με βάση την

πληροφοριακή ανάγκη του καθενός (Tiefel, 1995). Ένα τέτοιο πρόγραμμα πληροφοριακού γραμματισμού είναι το Big Six Skills των Eisenberg & Berkowitz (1996). Το μοντέλο Big Six Skills περιλαμβάνουν τον ορισμό του έργου, τις στρατηγικές αναζήτησης πληροφοριών, τον εντοπισμό και την πρόσβαση, την χρήση της πληροφορίας, την σύνθεση και την αξιολόγηση. Καθένα από αυτά περιλαμβάνουν τα στάδια για την σωστή χρήση των πληροφοριών.

Ο ορισμός του έργου αποτελεί τον προσδιορισμό του προβλήματος-ερωτήματος. Βασικό στοιχείο αυτού του σταδίου είναι η διατύπωση του πληροφοριακού προβλήματος και ο ορισμός των πληροφοριών που απαιτούνται. Μερικές ερωτήσεις που εκφράζουν αυτή την διαδικασία είναι :

- Ποια θέματα ή ερωτήσεις μπορούν να διατυπωθούν για να βρεθούν οι απαντήσεις;
- Τι είδους πληροφορίες χρειάζεται;

Το στάδιο της στρατηγικής αναζήτησης πληροφοριών είναι ο τρόπος με τον οποίο θα ληφθούν οι απαραίτητες αποφάσεις με βάση τις διαθέσιμες πληροφοριακές πηγές. Σε αυτή την περίπτωση οι πηγές που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για καθένα ερώτημα μπορεί να είναι παραπάνω από μία. Μπορούν επίσης, να χρησιμοποιηθούν διαφορετικές στρατηγικές για να ανακτηθούν καλύτερα αποτελέσματα που θα οδηγήσουν κατ' επέκταση στην λύση του προβλήματος. Ένα βασικό βήμα είναι ο ορισμός των διαθέσιμων πηγών και η επιλογή των καλύτερων. Μερικές ερωτήσεις που εκφράζουν αυτή την διαδικασία είναι :

- Ποιες είναι οι πιθανές πηγές που υπάρχουν διαθέσιμες;
- Ποιες είναι τελικά οι καλύτερες πηγές πληροφόρησης για το ερώτημα που διατυπώνεται;

Το στάδιο του εντοπισμού και της πρόσβασης αποτελεί τον εντοπισμό των πληροφοριακών πηγών με την χρήση εργαλείων πρόσβασης αλλά και τον εντοπισμό της κατάλληλης πληροφορίας σε κάθε διαθέσιμη πηγή. Μερικές ερωτήσεις που εκφράζουν αυτή την διαδικασία είναι :

- Που μπορούν να βρεθούν οι πηγές;
- Πως μπορεί να εντοπιστεί η πληροφορία μέσα στην πηγή;

Το στάδιο της χρήσης της πληροφορίας αποτελεί την διαδικασία αξιοποίησης μιας συγκεκριμένης πηγής. Μετά την πρόσβαση στην πληροφοριακή πηγή ακολουθεί ο εντοπισμός του τι είναι συναφές με το πρόβλημα – ερώτημα και τον τρόπο ανάκτησης της

πληροφορίας. Η δεξιότητα σωστής χρήσης της πληροφορίας περιλαμβάνει τις πληροφορίες που εμπεριέχονται στην πηγή και η βασική πληροφορία που αποτελεί και την απάντηση στο πρόβλημα-ερώτημα. Στο συγκεκριμένο στάδιο κάποια βασικά βήματα είναι η επαφή με τις πληροφοριακές πηγές (ακοή, όραση, διάβασμα) και ο σωστός εντοπισμός παρόμοιων πηγών. Μερικές ερωτήσεις που εκφράζουν αυτή την διαδικασία είναι :

- Ποιες πληροφορίες αναμένεται να εντοπιστούν στην συγκεκριμένη πηγή;
- Ποια πληροφορία μέσα από την πηγή είναι χρήσιμη;

Το στάδιο της σύνθεσης αποτελεί τον συνδυασμό των πληροφοριών μέσα από ποικίλες πηγές, επιλέγοντας αυτές που είναι πιο χρήσιμες. Δύο βασικά βήματα σε αυτό το στάδιο είναι η οργάνωση των πληροφοριών μέσα από τις διάφορες πηγές και η τελική μορφή με την οποία θα συνδυαστούν και θα παρουσιαστούν. Μερικές ερωτήσεις που εκφράζουν αυτή την διαδικασία είναι:

- Με ποιο τρόπο μπορούν να οργανωθούν οι πληροφορίες;
- Με ποιο τρόπο θα παρουσιαστούν οι πληροφορίες;

Το στάδιο της αξιολόγησης μελετά αν όλες οι διαδικασίες έχουν πραγματοποιηθεί σωστά και με αποτελεσματικό τρόπο. Η συγκεκριμένη διαδικασία περιλαμβάνει δύο οπτικές. Την οπτική από την πλευρά των χρηστών και πώς αισθάνονται όταν προσπαθούν να ανταποκριθούν απέναντι σε ένα πληροφοριακό πρόβλημα και την οπτική από την πλευρά των εξωτερικών παρατηρητών. Βασικά στοιχεία είναι η κριτική δεξιότητα ως προς την αποτελεσματικότητα επίλυσης του πληροφοριακού προβλήματος. Μερικές ερωτήσεις που εκφράζουν αυτή την διαδικασία είναι:

- Έγιναν όλα όσα χρειάζονταν;
- Είναι ικανοποιητικό το κάθε βήμα που ακολουθήθηκε και το τελικό αποτέλεσμα;

Μέσα από την εκπλήρωση των απαραίτητων δεξιοτήτων για την λύση του προβλήματος , η μέθοδος Big Six Skills μπορεί να αποτελεί ένα δυναμικό εργαλείο για την ανάπτυξη δεξιοτήτων πληροφοριακής παιδείας. Η συγκεκριμένη μέθοδος όπως και τα προαναφερθέντα μοντέλα μπορούν να εφαρμοστούν σε κάθε πληροφοριακό πρόβλημα καθώς επικεντρώνονται στην αναλυτική διαδικασία ολικής λύσης ενός πληροφοριακού προβλήματος.

2.1.6 Ψηφιακός γραμματισμός και Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ)

Μέσα από την ιστορία, τα μέσα ενημέρωσης ήταν μια ισχυρή δύναμη στη ζωή των ανθρώπων. Σήμερα, καθώς ζούμε σε έναν κόσμο όπου οι τεχνολογίες είναι πανταχού παρούσες, όπου «τα ψηφιακά προϊόντα και υπηρεσίες μεταμορφώνουν τις βιομηχανίες, εμπλουτίζουν τη ζωή και προωθούν την πρόοδο» άμεση συνέπεια είναι το γεγονός ότι οι άνθρωποι σε όλο τον κόσμο εκτίθενται όλο και περισσότερο σε μέσα μαζικής ενημέρωσης (Menon, 2016:28).

Ο πιο συχνά αναφερόμενος ορισμός για τον αλφαριθμητισμό στα ΜΜΕ είναι του Aufderheide's (1993) όπου ορίζεται ως: «Η ικανότητα ενός πολίτη να έχει πρόσβαση, να αναλύει και να παράγει πληροφορίες για συγκεκριμένα αποτελέσματα».

Βασικές αρχές του πεδίου των ΜΜΕ περιλαμβάνουν απόψεις όπως ότι τα ίδια τα μέσα διαμορφώνονται και κατασκευάζουν την ρεαλιστική αλήθεια, ότι τα μέσα έχουν εμπορικά, ιδεολογικά και πολιτικά κίνητρα, ότι η μορφή και το περιεχόμενο σχετίζονται, ότι κάθε μέσο έχει μοναδική αισθητική και συμβάσεις, και, τέλος, ότι οι δέκτες διαπραγματεύονται τις έννοιες των μηνυμάτων που λαμβάνουν. Οι στόχοι της εκπαίδευσης των ανθρώπων σε αυτές τις αρχές είναι να δημιουργηθούν ενημερωμένοι, αυτόνομοι πολίτες που αμφισβητούν τις πληροφορίες που λαμβάνουν, εκτιμούν την αισθητική, αναπτύσσουν την αυτοεκτίμηση και τις ικανότητες και γενικότερα έχουν μια αίσθηση υπεράσπισης (Aufderheide, 1993).

Σε αυτό το «πλαίσιο ανάπτυξης και επέκτασης μιας ολοένα και πιο ψηφιακής κοινωνίας, τα ΜΜΕ εξελίσσονται συνέχεια. Οι παραδοσιακές μορφές μέσων μετάδοσης (τηλεόραση, ραδιόφωνο, μουσική, ταινίες/κινηματογράφος) και έντυπων μορφών ενημέρωσης (εφημερίδες, περιοδικά, βιβλία, πινακίδες, διαφημιστικές πινακίδες) συνυπάρχουν με νέες μορφές μέσων και είναι προσβάσιμες μέσω ψηφιακών τεχνουργημάτων όπως ιστότοποι, ιστολόγια, wikis, εφαρμογές για κινητές συσκευές, email, podcast, κοινωνικά δίκτυα, ροή βίντεο ή μουσικής κ.λπ. Ως εκ τούτου, η έκρηξη διαφορετικών τύπων μέσων σημαίνει ότι οι άνθρωποι γίνονται όλο και περισσότερο καταναλωτές μέσων μαζικής ενημέρωσης. Χρόνο με το χρόνο, προκύπτουν στατιστικά στοιχεία και εκθέσεις που προωθούν την έκθεση των ανθρώπων στο περιεχόμενο των μέσων μαζικής ενημέρωσης για διαφορετικές κατηγορίες: ηλικία, κοινωνικό, οικονομικό, εκπαιδευτικό ή γεωγραφικό υπόβαθρο να αλλάζουν. Ωστόσο, ψηφιακή κοινωνία σημαίνει ενεργοί πολίτες, που ασχολούνται με τις ψηφιακές πηγές και τεχνολογίες, προκειμένου να δημιουργήσουν ποιοτικό ψηφιακό περιεχόμενο. Επομένως, η εκπαίδευση στα μέσα ενημέρωσης είναι πιο σημαντική από ποτέ. Εξάλλου, ο τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι

ασχολούνται και αξιολογούν κριτικά τα σημερινά μέσα ενημέρωσης είναι μια διαδικασία συνεχούς εκμάθησης των δεξιοτήτων γραμματισμού στα μέσα ενημέρωσης (media and news literacy) (Santos & Serpa, 2017).

Η πρόσβαση των πολιτών στην πληροφορία είναι ευκολότερη από ποτέ. Για τα παιδιά, τους εφήβους ή τους φοιτητές, τα ΜΜΕ αποτελούν ένα σημαντικό συστατικό του κοινωνικού και πολιτιστικού τους περιβάλλοντος. Παρόλο που εκτίθενται σε πληθώρα πληροφοριακών εφαρμογών και τεχνολογιών, ο τρόπος αντιμετώπισης αυτών και η χρήση τους για να διασχίσουν σωστά τη γέφυρα μεταξύ προσωπικής και ακαδημαϊκής χρήσης θεωρείται συχνά δεδομένη. Δυστυχώς, οι περισσότεροι από αυτούς δεν γνωρίζουν (και πρέπει να μάθουν) πώς να ενσωματώσουν τη σωστή χρήση των μέσων ενημέρωσης στην καθημερινή τους ζωή και πώς να συνδυάσουν κατάλληλα την ψηφιακή τεχνογνωσία και τις ακαδημαϊκές πρακτικές προκειμένου να επιτύχουν (Murray & Pérez, 2014).

Η χρήση διαφορετικών συσκευών και εφαρμογών μετατρέπει τους ανθρώπους σε καταναλωτές ψηφιακών πληροφοριών και παραγωγούς ψηφιακού περιεχομένου. Ωστόσο, η κατανάλωση και η παραγωγή πληροφοριών δεν γίνεται πάντα με υπεύθυνο, επαγγελματικό και σωστό τρόπο. Επομένως, οι δεξιότητες των ψηφιακών μέσων έγιναν πιο σημαντικές από ποτέ. Ουσιαστικά υπάρχει ανάγκη για δια βίου μάθηση εκπαίδευση στα μέσα ενημέρωσης (Malita & Grosseck, 2018).

Όσον αφορά τη διδασκαλία και την εκμάθηση των ψηφιακών μέσων, η πιο σωστή προσέγγισή είναι ο γραμματισμός στα μέσα ενημέρωσης που εστιάζει στην προοπτική της ανθεκτικότητας, υποκρύπτοντας επίσης την προοπτική της δημιουργίας περιεχομένου και της διάδοσης πληροφοριών. Ο γραμματισμός στα μέσα μαζικής ενημέρωσης αποτελεί έναν συνδυασμό ψηφιακών, κοινωνικών και γνωστικών δεξιοτήτων, με ως κύριο ρόλο να βοηθήσει τους ανθρώπους να αποφύγουν να γίνουν θύματα «ψευδών ειδήσεων» και παραπληροφόρησης (Malita & Grosseck, 2018).

Ο ειδησεογραφικός γραμματισμός δίνει έμφαση στη σημασία του γραμματισμού όσον αφορά τη δημοκρατία και την πολιτική συμμετοχή των πολιτών (Malik, Cortesi, & Gasser, 2013). Οι στόχοι του γραμματισμού ειδήσεων περιλαμβάνουν την κατανόηση του ρόλου που διαδραματίζουν οι ειδήσεις στην κοινωνία, ένα κίνητρο για αναζήτηση ειδήσεων και γεγονότων, την ικανότητα εύρεσης, ταυτοποίησης και αναγνώρισης ειδήσεων, την ικανότητα αξιολόγησης και ανάλυσης ειδήσεων και την ικανότητα παραγωγής ειδήσεων. Το κοινό των ειδήσεων μπορεί να επιτύχει αυτούς τους στόχους μέσω της μεγαλύτερης κατανόησης των συνθηκών εντός των οποίων παράγονται οι ειδήσεις, συμπεριλαμβανομένων των κανονιστικών στόχων και των επιρροών της, οι οποίες μερικές

φορές έρχονται σε αντίθεση με τα δημοσιογραφικά ιδανικά της αντικειμενικότητας και της αλήθειας (Shoemaker & Reese, 2013).

Παρόλο που ο τρόπος διάδοσης της ψηφιακής επικοινωνίας συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό στην διαφοροποίηση της διάδοσης των πληροφοριών και της γνώσης παράλληλα προώθησε την ανάγκη για την ανάπτυξη μεθόδων αξιολόγησης της πληροφορίας (Lazer et al., 2018; Egelhofer & Lecheler, 2019; Tandoc, Lim, & Ling, 2018).

Οι κατά καιρούς ανησυχίες που έχουν διατυπωθεί για τις βλαβερές επιπτώσεις που έχουν οι ψευδείς ειδήσεις στις κοινωνίες και δε τις δημοκρατικές, έχουν αποφέρει με την σειρά τους ποικίλους τρόπους για την καταπολέμηση των ψευδών ειδήσεων. Ενώ ένα μέρος του παγκόσμιου πληθυσμού επικρίνει τους παραγωγούς των ψευδών ειδήσεων (π.χ. ιστότοποι κοινωνικών μέσων), ένα μεγάλο ποσοστό προσπαθούν να αποσαφηνίσουν την επιτακτική ανάγκη για την εκπαίδευση γραμματισμού στα μέσα ενημέρωσης , η οποία θα συμβάλει στο να μπορέσει το κοινό να αναπτύξει δεξιότητες για τον χειρισμό των ψευδών ειδήσεων (Clayton et al., 2020; Mihailidis & Viotty, 2017).

Ο «εξοπλισμός» των ψηφιακών χρηστών με δεξιότητες ικανές να τους κάνουν να διακρίνουν τις αληθείς από τις ψευδείς πληροφορίες αποκτά ολοένα και περισσότερη σημασία. Μέσω της συγκεκριμένης προσέγγισης επιβεβαιώνεται και η κοινή λογική υπόθεση, ότι όσοι έχει μεγαλύτερη γνώση των μέσων ενημέρωσης, αντιμετωπίζουν τις ψευδείς πληροφορίες με πιο κριτικό τρόπο. Ωστόσο, μέχρι στιγμής είναι ελάχιστα τα στοιχεία που αναδεικνύουν εμπειριστατωμένα, τον θετικό ρόλο των εγγράμματων ατόμων στην πληροφοριακή παιδεία ενάντια στην καταπολέμηση των ψευδών ειδήσεων.

Η κοινή γνώμη που επικρατεί είναι ότι η αποτελεσματικότερη μέθοδος ενάντια στις ψευδείς ειδήσεις είναι μέσω της εκπαίδευσης της πληροφοριακής παιδείας και του ψηφιακού γραμματισμού ώστε να εξοπλιστούν οι πολίτες με την ικανότητα να διακρίνουν το αληθές από το ψευδές (Flynn, Nyhan, & Reifler, 2017).

Μέσω της παρέμβασης αυτής, αυξάνεται η κριτική ικανότητα των χρηστών, αυξάνοντας τις γνώσεις τους σχετικά με τα μέσα και τα πληροφοριακά αποτελέσματα που λαμβάνουν από αυτά. Η θεωρία του “εμβολιασμού” προσφέρει μια ενδιαφέρουσα επεξήγηση για τις παρεμβάσεις στην διαδικασία του γραμματισμού στα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Ειδικότερα, η θεωρία προτείνει ότι η προηγούμενη έκθεση του κοινού μακροπρόθεσμα βοηθά στην μελλοντική αντιμετώπιση παρεμφερών καταστάσεων. Στο πλαίσιο των ψευδών ειδήσεων, μέσω της προσφοράς γνώσης και δεξιοτήτων για την αντιμετώπιση ή για την καλύτερη ερμηνεία ψευδών πληροφοριών, η διαδικασία της

εκπαίδευσης επιτρέπει στους χρήστες να «εμβολιαστούν» ενάντια σε οποιαδήποτε επιβλαβή επιρροή των ψευδών ειδήσεων (Jeong, Cho, & Hwang, 2012).

Αντίστοιχα, το μοντέλο message interpretation process (MIP), στηρίζεται σε μια θεωρητική βάση για την παιδεία στον χώρο των μέσων ενημέρωσης. Αντλώντας στοιχεία από την κοινωνική γνωστική θεωρία (Social Cognitive Theory - SCT), το συγκεκριμένο μοντέλο προτείνει ότι μέσω των κατάλληλων παρεμβάσεων με την μορφή μηνυμάτων ή μέσω της εκπαίδευσης για την απόκτηση δεξιοτήτων μπορούν να αποτελέσουν την λύση για την έκθεση σε επιβλαβή πληροφορίες και στην επακόλουθη απόφαση για την χρήση ή όχι της (Austin, 2007).

Μια μετα-αναλυτική μελέτη που διεξήχθη κατέδειξε ότι τα άτομα με αυξημένη γνώση των μέσων ενημέρωσης και κατανόηση του συστήματος παραγωγής μέσων τείνουν να δείχνουν πιο σκεπτικιστικές και ρεαλιστικές προσδοκίες σχετικά με τις πληροφορίες και τα μηνύματα που λαμβάνουν (Jeong, Cho, & Hwang, 2012). Άλλη μια έρευνα που πραγματοποιήθηκε για τα κοινωνικά δίκτυα έδειξε ότι η διάδοση των φημών επιταχύνεται όλο και περισσότερο μεταξύ των αμόρφωτων χρηστών σε σύγκριση με τους μορφωμένους χρήστες (Afassinou, 2014).

Αξίζει να σημειωθεί, το πρόγραμμα σπουδών για τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και την Πληροφορική που αναπτύχθηκε από την UNESCO συνέστησε ότι πρέπει να συμβάλλει στην ανάπτυξη της κατανόησης των εκπαιδευτικών σχετικά με τον «τρόπο με τον οποίο ο γραμματισμός των μέσων ενημέρωσης και της πληροφόρησης μπορεί να χρησιμοποιηθεί στο σχολικό πρόγραμμα. Πρέπει να γίνεται κριτική αξιολόγηση στα κείμενα των μέσων ενημέρωσης και των πηγών με βάση τις λειτουργίες που αποδίδονται στα μέσα ενημέρωσης και άλλους παρόχους πληροφοριών. Είναι χρήσιμο να υπάρχει ένα ευρύ φάσμα υλικού από μέσα ενημέρωσης και πόρους πληροφοριών ώστε να αναπτύξουν οι μαθητές δεξιότητες αξιολόγησης και κατανόησης στα μέσα και την πληροφόρηση (Wilson et.al, 2011).

Ωστόσο, ίσως η πιο αξιόπιστη πηγή αποδεικτικών στοιχείων σχετικά με τη διδασκαλία του ψηφιακού γραμματισμού στα σχολεία είναι η ετήσια ανάλυση του Κέντρου Ασφαλούς Διαδικτύου (Safer Internet Centre) του Ηνωμένου Βασιλείου και το εργαλείο αυτοεπισκόπησης 360 Degree Safe, μια πλατφόρμα λογισμικού που επιτρέπει στα σχολεία να πραγματοποιούν ενδεδειγμένο έλεγχο της διαδικτυακής πολιτικής ασφάλειας και πρακτικής. Μεταξύ των πτυχών που εξετάζονται με αυτό το εργαλείο είναι ο ψηφιακός γραμματισμός, Αυτό το εργαλείο περιγράφει πώς το σχολείο αναπτύσσει την ικανότητα των νέων να βρίσκουν, να αξιολογούν, να χρησιμοποιούν, να μοιράζονται και να δημιουργούν ψηφιακό

περιεχόμενο με τρόπο που ελαχιστοποιεί τον κίνδυνο και προωθεί θετικά αποτελέσματα. Το εργαλείο επιτρέπει στα σχολεία να βαθμολογούν τον εαυτό τους από το επίπεδο 1 (εξέχον) έως το επίπεδο 5 (καμία πρακτική άσκηση) (Phippen, 2019).

Ο Schwarzenegger (2020), δηλώνει ότι τα μέσα εξαρτώνται από την εμπιστοσύνη που τους δείχνει το κοινό τους και ότι χωρίς εμπιστοσύνη, αποτυγχάνει να εκπληρώσει το δημοκρατικό του καθήκον ως προς τη διευκόλυνση των πολιτών. Επομένως, ο ρόλος των ψευδών ειδήσεων επηρέασε σημαντικά τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι αλληλεπιδρούν με τα μέσα ενημέρωσης λόγω της έλλειψης εμπιστοσύνης που προκύπτει από συστήματα πληροφοριών όπως οι πλατφόρμες κοινωνικών μέσων. Έχουν προκύψει νέες και ανησυχητικές συμπεριφορές γύρω από τον έλεγχο ταυτότητας και τον έλεγχο των μέσων που έχουν αυξήσει την ευπάθεια των ανθρώπων στις ψευδείς ειδήσεις και την παραπληροφόρηση. Οι άνθρωποι τείνουν να χρησιμοποιούν τη δική τους αίσθηση κρίσης για τον έλεγχο των πληροφοριών, καθώς και την εμπειρία τους με πηγές μέσων μαζικής ενημέρωσης (Tandoc, Lim, & Ling, 2018).

Ο έλεγχος επιδιώκεται συνήθως μέσω της αξιολόγησης πολλαπλών πηγών μέσων ή βασισμένοι αποκλειστικά σε αυτό που θεωρούν ως μία αξιόπιστη πηγή. Είναι προφανές ότι αυτές οι συμπεριφορές είναι απολύτως ανεπαρκείς όταν χρησιμοποιούνται για τον έλεγχο και την επαλήθευση πληροφοριών στο διαδίκτυο, ιδίως λόγω της επίδρασης μηχανισμών κοινωνικών μέσων όπως αλγόριθμοι και διαδικτυακά ρομπότ (internet bot) που μπορούν να επηρεάσουν τον τρόπο με τον οποίο κυκλοφορούν οι πληροφορίες στο διαδίκτυο. Αυτοί είναι μερικοί από τους λόγους για τους οποίους υπάρχει ουσιαστική ανάγκη ανάλυσης και αλληλεπίδρασης με τις γνώσεις και τα πλαίσια των μέσων ενημέρωσης (Koltay, 2011).

Οι Ashley, MaksI & Craft (2013), ανέπτυξαν μια αξιόπιστη κλίμακα 15 στοιχείων με βάση ένα μοντέλο που χρησιμοποίησαν οι Primack et al., (2006). Το μοντέλο τους περιελάμβανε απαντήσεις που αναφέρθηκαν σχετικά με (1) συγγραφείς και κοινό, (2) τα μηνύματα και οι έννοιες τους (τα μηνύματα περιέχουν αξία, τα μηνύματα ερμηνεύονται διαφορετικά από διαφορετικά άτομα και τα μηνύματα έχουν σχεδιαστεί με συγκεκριμένες τεχνικές που προορίζονται να επηρεάσουν το κοινό), και (3) αναπαράσταση και πραγματικότητα (ο τρόπος με τον οποίο τα μέσα φιλτράρουν και παραλείπουν τις πληροφορίες, οι οποίες επηρεάζουν τις αντιλήψεις του κοινού για την πραγματικότητα).

Είναι εύλογο ότι οι καταναλωτές ειδήσεων που εκπαιδεύονται σχετικά με αυτές τις διαδικασίες και τα κίνητρα πίσω από τη διανομή ειδήσεων - ότι ορισμένες ειδήσεις δεν είναι μια πλήρης, εντελώς αμερόληπτη αναπαράσταση της πραγματικότητας και είναι πράγματι μια επιχείρηση που βασίζεται στο κέρδος με τις δικές της επιρροές - θα εκτιμήσει

και θα αξιολογήσει πιο κριτικά την πληρότητα, την αλήθεια και τις πιθανές προκαταλήψεις των ειδήσεων που βρίσκονται στο διαδίκτυο. Είναι αναμενόμενο ότι η ανάγκη για μια μεγαλύτερη κατανόηση του κοινού και των ειδησεογραφικών μηνυμάτων έχει δημιουργήσει, κυρίως στους κλάδους που εμπεριέχονται ειδησεογραφικοί ερευνητές, την τάση ανάπτυξης κλιμάκων που απευθύνονται στο διαδικτυακό, ψηφιακό και κοινωνικό περιβάλλον μέσα στο οποίο η γραμμή μεταξύ παραγωγού και καταναλωτή έχει θολώσει (Jenkins, 2006; Park, 2013). Οι μελετητές ζητούν αυξημένη προσοχή στη συμμετοχική φύση των ψηφιακών μέσων. Επιπρόσθετα, οι Coiro et.al, (2014:5), δηλώνουν ότι ο γραμματισμός πρέπει να αντικατοπτρίζει τη γρήγορη και συνεχή διαδικασία αλλαγής στον τρόπο με τον οποίο «διαβάζουμε, γράφουμε, βλέπουμε, ακούμε, συνθέτουμε και επικοινωνούμε τις πληροφορίες». Για αυτούς, ο γραμματισμός σχετίζεται με τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι μπορούν να προσαρμόζονται συνεχώς στις νέες τεχνολογίες.

Στο παρελθόν, οι πληροφορίες ελέγχονταν αυστηρότερα από μέλη των μέσων μαζικής ενημέρωσης, δημοσιογράφους και βιβλιοθηκονόμους, ωστόσο η ανοιχτή και πανταχού παρούσα φύση του ψηφιακού κόσμου το έκανε πιο δύσκολο για αυτούς να ελέγχουν και να επαληθεύουν πληροφορίες. Αυτή η εξάπλωση της παραπληροφόρησης, ωστόσο, έχει πιθανές καταστροφικές και επικίνδυνες επιπτώσεις. Είναι καθήκον και ευθύνη της βιβλιοθήκης ως ίδρυμα και των βιβλιοθηκονόμων ως επαγγελματιών της πληροφορίας του ιδρύματος, να γνωστοποιήσουν τη σύνδεση μεταξύ του πληροφοριακού γραμματισμού με τον χώρο εργασίας, τις σπουδές και την δυνατότητα να είναι κάποιος ένας σωστά ενημερωμένος πολίτης. Είναι εύκολο, αρκεί να φανταστεί κανείς ότι οι δεξιότητες πληροφοριακού γραμματισμού μπορούν να επιτρέψουν σε έναν άνθρωπο να κάνει διάκριση μεταξύ μιας νόμιμης διαφήμισης και μιας απάτης ή μεταξύ διαφορετικών διαφημίσεων προϊόντων για να προσδιορίσει ποιο είναι το καλύτερο. Στην ουσία, υπάρχουν τουλάχιστον δύο πλευρές σε κάθε ζήτημα - οι πολίτες πρέπει να είναι σε θέση όχι μόνο να αξιολογούν διαφορετικές πηγές, αλλά να το κάνουν γνωρίζοντας ότι βασίζονται σε υψηλής ποιότητας πληροφορίες (Pennycook & Rand, 2019).

Όπως σημείωσαν δύο διαφορετικές ομάδες ερευνητών (Gross & Latham, 2009; Vraga & Tully, 2015), οι αντιλήψεις για τη γνώση κάποιου σε συνδυασμό με την πραγματική γνώση να μην μπορεί να σχετίζονται αλλά είναι εξίσου διακριτές αντίθετες - μπορεί κανείς να αισθάνεται γνώστης χωρίς να έχει σωστές πεποιθήσεις (Radecki & Jaccard, 1995). Γενικότερα, η βιβλιογραφία που σχετίζεται με την παιδεία στα μέσα ενημέρωσης δίνει έμφαση στις αντιλήψεις των ανθρώπων σχετικά με την ικανότητά τους να καταναλώνουν τις ειδήσεις κριτικά όπως και να αμφισβητούν και να αναλύουν τις πληροφορίες.

2.1.7 Πληροφοριακή συμπεριφορά

Η έννοια της πληροφοριακής συμπεριφοράς καθώς και τα μοντέλα που έχουν δημιουργηθεί για την ανάλυση των σταδίων και των αποτελεσμάτων της διαδικασίας αναζήτησης πληροφοριών είναι κάτι που θα εξεταστεί στην παρακάτω υποενότητα.

Η εποχή έχει χαρακτηριστεί ως η «εποχή της πληροφορίας» η οποία με την σειρά της διαμορφώνει και νέες συμπεριφορές αναζήτησης. Διαμορφώνεται μια νέα πληροφοριακή συμπεριφορά. Η παλιά πληροφοριακή συμπεριφορά είχε ως βασικό χαρακτηριστικό την αμεσότητα του ερευνητή με την πηγή πληροφόρησης και την γνώση. Η σημερινή πληροφοριακή συμπεριφορά χαρακτηρίζεται από μια έμμεση σύνδεση του ερευνητή με πολλές και διαφορετικές πηγές πληροφόρησης. Έχουν προσπαθήσει πολλοί μέσα από έρευνες, μελέτες, θεωρίες και μοντέλα πληροφοριακής συμπεριφοράς να μελετήσουν την πληροφοριακή συμπεριφορά. Αποτελεί όμως μια σύνθετη διαδικασία. Το μοντέλο με το οποίο πολλοί πιστεύουν ότι ορίζεται η πληροφοριακή συμπεριφορά είναι αυτή του Wilson (1997). Σύμφωνα με αυτή η πληροφοριακή συμπεριφορά εξαρτάται από την πληροφοριακή ανάγκη που έχει ένας χρήστης, από την διαδικασία αναζήτησης της πληροφορίας, την διαδικασία ανταλλαγής και χρήσης της πληροφορίας (Ajiboye & Tella, 2007).

Ο λόγος για τον οποίο πολύ προσπάθησαν μέσα από την ανάπτυξη πληροφοριακών μοντέλων να καταλάβουν την πληροφοριακή συμπεριφορά είναι γιατί μέσα από αυτήν προκύπτει και ο σχεδιασμός των πληροφοριακών συστημάτων. Το βασικότερο στοιχείο της πληροφοριακής αναζήτησης είναι όταν ο χρήστης καλείται να σκεφτεί και να υποβάλει μια ερώτηση στο εκάστοτε πληροφοριακό σύστημα. Ο χρήστης καλείται να διατυπώσει την πληροφοριακή του ανάγκη με κάποιους όρους ή με λέξεις κλειδιά τα οποία θα τον παραπέμψουν στην πληροφορία που επιζητά.

Αξίζει να σημειωθεί ότι κατά την διαδικασία αναζήτησης και χρήσης της πληροφορίας υπάρχουν κάποιοι παράγοντες που επηρεάζουν ως έναν βαθμό τους χρήστες. Αυτοί οι παράγοντες μπορεί να είναι προσωπικοί, κοινωνικοί ή και περιβαλλοντικοί. Η πληροφοριακή συμπεριφορά επηρεάζεται από τα προσωπικά χαρακτηριστικά, από το επίπεδο γνώσης, από το επίπεδο πληροφοριακού γραμματισμού, το επιστημονικό και επαγγελματικό αντικείμενο αλλά και από τα δημογραφικά στοιχεία (ηλικία, γένος, εθνικότητα) ενός χρήστη (Al-Muomen, Morris & Maynard, 2012).

Η πληροφορία και δε η ηλεκτρονική πληροφορία πλέον έχει αποκτήσει και εμπορική διάσταση. Αν λάβει κανείς υπόψη ότι πλέον ένα μεγάλο ποσοστό των ηλεκτρονικών περιοδικών και των βάσεων δεδομένων δεν έχουν ελεύθερη πρόσβαση, ως

επόμενη λύση για πολλούς χρήστες και κυρίως τους ερευνητές είναι το Διαδίκτυο. Με την χρήση του Διαδικτύου όμως προκύπτει μια σειρά δυσκολιών ανάμεσα στα οποία η σωστή αξιολόγηση ή με ένα όρο που χρησιμοποιείται ευρέως το «φιλτράρισμα» των πληροφοριών και ως επακόλουθο ο έλεγχος της εγκυρότητας τους. Η διαδικασία της αξιολόγησης γίνεται από τον ίδιο τον ερευνητή ή χρήστη με βάση τις γνώσεις και δεξιότητες που αυτοί κατέχουν σε συνδυασμό με την προσωπική τους βούληση. Η διαδικασία όμως εντοπισμού των πληροφοριών συνδέεται άμεσα με την διατύπωση του ερωτήματος ή των όρων με τους οποίους έχει κάνει αναζήτηση για την εύρεση των κατάλληλων πηγών πληροφόρησης. Δεν έχει τόσο σημασία ο αριθμός των πηγών που θα ανακτηθεί, όσο ο εντοπισμός των έγκυρων και παρεμφερών με το θέμα που αναζητά κανείς πληροφορίες. Αρά, δεν έχει σημασία η ποσότητα αλλά η ποιότητα. Η παραπάνω διαδικασία εντοπισμού των σωστών, έγκυρων και αξιόπιστων πηγών πληροφόρησης είναι κάτι που μπορεί να καλλιεργηθεί μέσω της σωστής εκπαίδευσης. Με αυτόν τον τρόπο όσοι μνηθούν στην εκμάθηση προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας ανεξαιρέτως ηλικίας, θα είναι σε θέση να αναπτύξουν δεξιότητες σωστού ελέγχου και αναγνώρισης μιας αξιόπιστης και μη αξιόπιστης πηγής και ως επακόλουθο θα αναπτύξει μια σωστή πληροφοριακή συμπεριφορά. Ουσιαστικά, ο κάθε χρήστης μεμονωμένα χρίζει κατάλληλης εκπαίδευσης ώστε να έχει την επιλογή πρόσβασης σε πηγές πληροφόρησης που θα δίνουν ουσιαστικές γνώσεις στα ερωτήματα που έχει θέσει. Σε αυτή την περίπτωση θα είναι ένας πληροφοριακά εγγράμματος χρήστης (Κορομπίλη & Τόγια, 2015).

Ένας πληροφοριακά εγγράμματος άνθρωπος έχει την ικανότητα να αντιλαμβάνεται το πληροφοριακό του περιβάλλον. Διατυπώνει το πληροφοριακό του ερώτημα, βρίσκει τις πιο κατάλληλες πληροφορίες για το ερώτημα του, έχει την δεξιότητα να ξέρει να απορρίπτει αυτές που δεν είναι κατάλληλες, συλλέγει και κάνει καταγραφή του πληροφοριακού του υλικού, ενσωματώνει τις πληροφορίες στις πληροφοριακές του ανάγκες, παράγει καινούργιες πληροφορίες σχετικό με το θέμα του και τέλος προβάλλει και επικοινωνεί το έργο του (Κανάκη, 2015).

Η ανάγκη των ανθρώπων για πληροφόρηση αναπτύσσεται επί το πλείστον από τα ερεθίσματα που λαμβάνουν. Ερεθίσματα από πολλούς τομείς που απαρτίζουν την καθημερινότητα τους όπως είναι τα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά θέματα. Κάθε φορά λοιπόν, που ένας χρήστης κάνει αναζήτηση ενός θέματος θα πρέπει να είναι κατανοητό ότι αυτό το θέμα μπορεί να εντοπιστεί σε διαφορετικές πηγές, και κάθε φορά διατυπώνεται μέσω μια διαφορετικής οπτικής (Κορομπίλη & Τόγια, 2015) .

Οι De Paor & Heravi (2020), μελέτησαν πώς το πεδίο της βιβλιοθηκονομίας μπορεί να βοηθήσει στην αντιμετώπιση του φαινομένου των ψευδών ειδήσεων και της παραπληροφόρησης. Τα ευρήματα τους επικεντρώθηκαν στον προσδιορισμό των ψευδών ειδήσεων, στην ανάλυση σύγχρονων και αναδυόμενων πλαισίων πληροφοριακού γραμματισμού, στις προσπάθειες και πρωτοβουλίες που ασκούν οι βιβλιοθήκες για να αντικρούσουν τη διάδοση ψευδών ειδήσεων και να εκπαιδεύσουν τις κοινότητες σχετικά με τον τρόπο πλοήγησης σε μια εποχή αλήθειας και παραπληροφόρησης. Καθώς η κοινωνία κινείται περαιτέρω στην ψηφιακή εποχή, η φύση της κατανάλωσης πληροφοριών, της αφομοίωσης και της κυκλοφορίας έχει αλλάξει δραστικά.

Ως μέρος αυτής της αλλαγής στη πληροφοριακή συμπεριφορά των ανθρώπων, η εμφάνιση και η δημοτικότητα των κοινωνικών μέσων δικτύωσης έχουν περιπλέξει τη σχέση μεταξύ ανθρώπου και πληροφοριών διευκολύνοντας περαιτέρω τη διάδοση ψευδών ειδήσεων. Οι δημιουργοί ψευδών ειδήσεων έχουν εκμεταλλευτεί αυτήν την κοινωνική τάση για να προσελκύσουν και να κυκλοφορήσουν ψεύτικες ειδήσεις με σκοπό την προπαγάνδα ή / και να αποκτήσουν χρηματικά ποσά (Ohleiser, 2016).

Η υπερκατανάλωση πληροφοριών που τροφοδοτείται από το Διαδίκτυο έχει δημιουργήσει μια λεγόμενη «μετα-αλήθεια» κοινωνία στην οποία οι άνθρωποι καταναλώνουν πληροφορίες που επιβεβαιώνουν τις προϋπάρχουσες πεποιθήσεις και ιδεολογίες τους αντί να προσπαθούν να ταυτοποιήσουν την αλήθεια. Καθώς το διαδικτυακό περιβάλλον γίνεται πιο περίπλοκο και πιο δύσκολο να πλοηγηθεί, η αμφιβολία και η αβεβαιότητα συνεχίζουν να αυξάνονται με τους ανθρώπους πιο πιθανό να εκτιμήσουν γνωστά γεγονότα που τους είναι πιο οικεία από τα αξιόπιστα (Gallagher, 2016).

2.1.8 Ψευδείς ειδήσεις

Είναι πλέον γεγονός ότι το «τοπίο» της ενημέρωσης έχει παρουσιάσει μεγάλες αλλαγές τα τελευταία χρόνια. Οι αλλαγές αυτές έχουν προκληθεί με την είσοδο της τεχνολογίας και κυρίως του διαδικτύου όσον αφορά την πληροφόρηση και την ενημέρωση των πολιτών. Πλέον τα μέχρι πρότινος παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης (εφημερίδες, τηλεόραση και ραδιόφωνο) έρχονται αντιμέτωπα με το Διαδίκτυο και αυτό που πολλοί ονομάζουν ψηφιακή ενημέρωση. Σε αυτό το πλαίσιο της ψηφιακής ενημέρωσης, οι ειδήσεις μεταφέρονται με καταγιστικούς ρυθμούς χωρίς χωρικούς και χρονικούς περιορισμούς παρέχοντας με συνεχόμενο ρυθμό ενημέρωση σε πραγματικό χρόνο σε ένα παγκόσμιο δίκτυο χρηστών συνδυάζοντας παράλληλα το κείμενο με εικόνα, ήχο και βίντεο ελκύνοντας με αυτό τον τρόπο περισσότερους διαδικτυακούς χρήστες. Ως φυσική απόρροια των

παραπάνω παραγόντων είναι σαφές ότι υπάρχουν και αρνητικές συνέπειες. Η ταχύτητα με την οποία μεταφέρεται μια πληροφορία επηρεάζει την ποιότητα της είδησης. Η δε ανωνυμία που χαρακτηρίζει σε μεγάλο ποσοστό το διαδίκτυο και η δυνατότητα ελεύθερης και χωρίς περιορισμούς πρόσβασης και χρήσης υποβάθμισαν την ενημέρωση και την πληροφόρηση. Όλα αυτά συνδυαστικά οδήγησαν μεταξύ άλλων και τον κατακλυσμό του διαδικτυακού χώρου από ψευδείς ειδήσεις (Λεμοντζή, 2018).

Ενώ ο όρος «ψευδείς ειδήσεις» έχει γίνει λέξη-κλειδί, η ιδέα ανάγεται στην ιστορία, ακόμη και πριν από την εποχή του τυπογραφείου. Οι ψευδείς και οι μυθοπλαστικές ιστορίες αποτελούσαν ανέκαθεν μέρος της κοινωνίας, είτε για λόγους ψυχαγωγίας, πολιτικής, κακίας ή επιχείρησης και αυτό συνεχίστηκε μέχρι την εποχή του Διαδικτύου. Ο Burkhardt (2017), αναφέρεται σε διάφορα παραδείγματα «ψευδών ειδήσεων» που χρονολογούνται από το 554 μ.Χ., όταν ο Προκόπιος της Καισάρειας - ιστορικός του Βυζαντίου - χρησιμοποίησε ψεύτικες ιστορίες για να δυσφημίσει τον αυτοκράτορα Ιουσιάνο. Ορίζει παλαιότερα παραδείγματα «ψευδών ειδήσεων» για σατιρικούς λόγους που παράγονταν από άτομα για να δυσφημίσουν ο ένας τον άλλον ή απλά για λόγους διασκέδασης. Αυτό μπορεί να υποδηλώνει ότι η έννοια γύρω από τη φράση «ψευδείς ειδήσεις» δεν έχει αλλάξει στη λειτουργία της αλλά έχει αλλάξει από τη φύση της και πώς κυκλοφορεί τώρα.

Πλέον, υπάρχουν πέντε τομείς – πλαίσιο (context), δημιουργία (creation), περιεχόμενο (content), κυκλοφορία (circulation) και κατανάλωση (consumption) - που αποτελούν τον ειδησεογραφικά εγγράμματο. Αυτοί οι τομείς αντιμετωπίζουν ολιστικά το ρόλο των ειδήσεων στην κοινωνία και υποστηρίζουν ότι η ανάπτυξη του ειδησεογραφικά εγγράμματου απαιτεί κατανόηση τόσο του περιεχομένου όσο και των πλαισίων παραγωγής και κατανάλωσης ειδήσεων (Amazeen & Bucy, 2019; Ashley, Maksl & Craft, 2017; Potter, 2019; Vraga & Tully, 2015). Παρακάτω περιγράφεται εν συντομία ο κάθε τομέας:

Πλαίσιο

Ως πλαίσιο ορίζεται το κοινωνικό, νομικό και οικονομικό περιβάλλον στο οποίο παράγονται οι ειδήσεις. Η γνώση σχετικά με τα ειδησεογραφικά πλαίσια περιλαμβάνει τον εντοπισμό των δομών των ειδησεογραφικών οργανισμών και τον τρόπο με τον οποίο διαφέρουν σε όλο τον κόσμο, τους ρόλους που μπορούν να διαδραματίσουν άλλα ιδρύματα όπως οι δημόσιες αρχές και η κυβέρνηση στην επιρροή του περιεχομένου και τη νομική προστασία και τους περιορισμούς στους οποίους δημοσιογραφικές οργανώσεις και

δημοσιογράφοι λειτουργούν σε διαφορετικά πλαίσια. (Shoemaker & Reese, 2013; Shoemaker & Vos, 2009).

Δημιουργία

Η δημιουργία ειδήσεων ορίζεται ως η διαδικασία κατά την οποία δημοσιογράφοι και άλλοι συμμετέχουν στη σύλληψη, την αναφορά και τελικά τη δημιουργία ειδήσεων και άλλου δημοσιογραφικού περιεχομένου (Shoemaker & Reese, 2013; Shoemaker & Vos, 2009). Η γνώση σχετικά με τη δημιουργία ειδήσεων περιλαμβάνει τη γνώση για τα χαρακτηριστικά των δημοσιογράφων, τον προσδιορισμό των αντιλήψεων που έχουν οι δημοσιογράφοι για τους ρόλους τους στην κοινωνία, καθώς και για το πώς αυτοί οι ρόλοι διαφέρουν μεταξύ των κοινωνιών, τα πρότυπα που διέπουν τη δουλειά τους και τις ρουτίνες στις οποίες οι δημοσιογράφοι ασχολούνται με το ρεπορτάζ και την δημιουργία περιεχομένου λαμβάνοντας υπόψη τις διαπολιτισμικές ομοιότητες και διαφορές (Hanitzsch, Hanusch, Ramaprasad, & De Beer, 2019). Οι δεξιότητες δημιουργίας περιλαμβάνουν την ικανότητα να διακρίνεται η αξιοπιστία των ειδήσεων και να χρησιμοποιούνται αυτές οι πληροφορίες για τη δημιουργία μηνυμάτων, όπως tweets ή δημοσιεύσεων που διαμοιράζουν τις ειδήσεις (Kovach & Rosenstiel 2011).

Περιεχόμενο

Ως περιεχόμενο ορίζονται τα ποιοτικά χαρακτηριστικά μιας είδησης που την διακρίνει από άλλους τύπους περιεχομένου πολυμέσων (Armstrong, McAdams & Cain, 2015; Gans, 1979; Mothes, Knobloch-Westerwick, & Pearson, 2019; Shoemaker & Cohen, 2006). Η γνώση του περιεχομένου των ειδήσεων περιλαμβάνει την αναγνώριση των αξιών των ειδήσεων, την κατανόηση των κυρίαρχων τρόπων με τους οποίους συχνά παρουσιάζονται οι ειδήσεις και αναγνώριση βασικών χαρακτηριστικών των ειδήσεων, όπως η χρήση πηγών και τα στοιχεία επαλήθευσης. Περιλαμβάνει επίσης την ανάπτυξη δεξιοτήτων για τον εντοπισμό διαφόρων ειδών ειδησεογραφικού περιεχομένου, σε αντίθεση με τη γνώμη ή τη διαφήμιση, και την αξιολόγηση της ποιότητας και της αξιοπιστίας των ειδήσεων (Kovach & Rosenstiel, 2011).

Κυκλοφορία

Ως κυκλοφορία ορίζεται η διαδικασία μέσω της οποίας οι ειδήσεις διανέμονται και διαδίδονται στο πιθανό κοινό. Η γνώση σχετικά με την κυκλοφορία ειδήσεων απαιτεί πρώτα από τους καταναλωτές ειδήσεων να αναγνωρίζουν ότι η κυκλοφορία ειδήσεων είναι

μια διαδικασία που επηρεάζεται από μια ποικιλία παραγόντων σε ένα κοινωνικό σύστημα. Οι δεξιότητες που σχετίζονται με την κυκλοφορία περιλαμβάνουν την αναγνώριση του αποτελέσματος της εξατομίκευσης στην αναζήτηση και τις ροές κοινωνικών δικτύων ή την προσαρμογή των ρυθμίσεων των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Αυτές οι δεξιότητες αντικατοπτρίζουν ότι οι χρήστες κατανοούν την κυκλοφορία και είναι σε θέση να ασκήσουν κάποιο έλεγχο στην έκθεσή τους (Ananny & Crawford, 2015; Domingo, Masip, & Costera Meijer, 2015; McCombs & Funk, 2011; Nielsen & Ganter, 2018; Wallace, 2018).

Κατανάλωση

Ως κατανάλωση ειδήσεων ορίζονται οι προσωπικοί παράγοντες που συμβάλλουν στην έκθεση, την προσοχή και την αξιολόγηση ειδήσεων. Η γνώση σχετικά με την κατανάλωση ειδήσεων περιλαμβάνει την κατανόηση ότι οι προσωπικές μας προκαταλήψεις και προδιαθέσεις επηρεάζουν την έκθεση, την προσοχή και την αξιολόγηση των ειδήσεων. Οι δεξιότητες που σχετίζονται με την κατανάλωση θα πρέπει να επικεντρώνονται στην ικανότητα των ατόμων να αξιολογούν τις δικές τους επιλογές έκθεσης και κατανάλωσης ειδήσεων (Messing & Westwood, 2014; Stroud, 2011; Vallone, Ross, & Lepper, 1985).

Μαζί, αυτοί οι πέντε τομείς περιλαμβάνουν την ειδησεογραφική παιδεία (news literacy). Μέσω αυτών αντιμετωπίζεται ολιστικά το πλαίσιο, η δημιουργία, το περιεχόμενο, η κυκλοφορία και η κατανάλωση και προσφέρουν με εννοιολογική σαφήνεια και ευελιξία την ανάπτυξη και την ενημέρωση μιας είδησης παρόλο τον ρυθμό αλλαγής στους τομείς των ειδήσεων, της πληροφορίας και της τεχνολογίας. Αυτοί οι τομείς είναι ειδικό για τις ειδήσεις, ενώ παραμένουν προσαρμόσιμοι σε μεταβαλλόμενα περιβάλλοντα πολυμέσων και ποικίλα παγκόσμια πλαίσια. Η απόκτηση των γνώσεων και των δεξιοτήτων θα επιτρέψει μια πιο προσεκτική κριτική των ειδήσεων. Για παράδειγμα, η γνώση κανόνων σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο οι πηγές τυπικά προσδιορίζονται και διαμορφώνονται (δημιουργία) μπορεί να διευκολύνει τις προκλήσεις σε αυτές τις κοινές τεχνικές που ωθούν τους καταναλωτές να διαφοροποιήσουν τις ειδησεογραφικές τους τακτικές (κυκλοφορία και κατανάλωση) ή να αμφισβητήσουν τα υπάρχοντα συστήματα (πλαίσιο). Έτσι, η αναγνώριση του τρόπου με τον οποίο οι ειδήσεις είναι δομημένες και ο ρόλος τους στην κοινωνία δεν σημαίνει παθητική αποδοχή αυτού του ρόλου, αλλά ενεργή εξέταση του τρόπου με τον οποίο αυτός ο ρόλος μπορεί να χρειαστεί να προσαρμοστεί στην αλλαγή των μέσων ενημέρωσης. Οι μελετητές θεωρούν ότι ο γραμματισμός ειδήσεων (news literacy) μπορεί να επιτρέψει στους ανθρώπους να εντοπίσουν την παραπληροφόρηση και να μετριάσουν τον αντίκτυπό της αλλά οι παρεμβάσεις στα κοινωνικά μέσα ενημέρωσης είχαν μικτές ή

περιορισμένες επιδράσεις στο να βοηθήσουν τους ανθρώπους να αναγνωρίσουν την παραπληροφόρηση (Amazeen & Bucy, 2019; Lewandowsky, Ecker, & Cook, 2017; Mihailidis & Viotty, 2017; Tully, Vraga, & Bode, 2020).

Η έρευνα δεν έχει παρουσιάσει μια σαφή εικόνα των επιπτώσεων του γραμματισμού ειδήσεων. Αυτό οφείλεται τόσο από τους πολύ διαφορετικούς ορισμούς της παιδείας, όσο και από την αδυναμία να ληφθούν υπόψη οι πολλαπλές δυνάμεις που θα οδηγήσουν ορισμένους ανθρώπους, αλλά όχι όλους, να εφαρμόσουν τις δεξιότητες γραμματισμού στην καθημερινότητα τους. Ο γραμματισμός των ειδήσεων ωστόσο έχει άμεση σχέση και επηρεάζει με την συμπεριφοράς που αναπτύσσει ένας άνθρωπος που έχει δεξιότητες γραμματισμού ειδήσεων. Για παράδειγμα, τα άτομα με ειδίκευση στις ειδήσεις θα σχεδιάσουν να εφαρμόσουν αυτές τις δεξιότητες σε μελλοντικές συμπεριφορές ειδήσεων αλλά επίσης ότι κάποιος με ακόμα περισσότερες δεξιότητες στις ειδήσεις μπορεί ασυνείδητα να τις εφαρμόσει στις συμπεριφορές του, ακόμη και χωρίς να έχει πρόθεση να το πράξει. Είναι σαφές ότι πρέπει να τεθεί μια σαφής γραμμή μεταξύ του γραμματισμού των ειδήσεων και της εφαρμογής του ή των συμπεριφορών που παράγει. Ακριβώς όπως η ικανότητα ανάγνωσης είναι απαραίτητη αλλά όχι επαρκής προϋπόθεση για την ανάγνωση, η κατοχή γνώσεων και δεξιοτήτων σχετικά με τις ειδησεογραφικές διαδικασίες δεν σημαίνει ότι θα εφαρμοστούν σε συμπεριφορές. Είναι σημαντικό να ληφθούν υπόψη και άλλοι παράγοντες που ενθαρρύνουν τους ανθρώπους να εφαρμόσουν τις δεξιότητες (Tully & Vraga, 2018).

Απαιτείται εμπειρική έρευνα για να δοκιμαστούν διάφορα προτεινόμενα μοντέλα σε διαφορετικά πλαίσια. Η επιβεβαίωση ότι ο γραμματισμός των ειδήσεων βελτιώνει την πρόβλεψη προθέσεων ή συμπεριφορών είναι ένα ουσιαστικό βήμα τροποποίησης της θεωρίας (Ajzen et al., 2011). Επιπλέον, το μοντέλο πρέπει να δοκιμαστεί με μια σειρά πλαισίων για να προσφέρει πληροφορίες σχετικά με τη συνολική προσαρμογή και να λάβει υπόψη ποια στοιχεία του μοντέλου είναι ιδιαίτερα ισχυρά σε διαφορετικές εφαρμογές. Για παράδειγμα, οι κοινωνικοί κανόνες μπορεί να είναι ιδιαίτερα σημαντικοί για την πρόβλεψη του ποιος καταναλώνει ειδησεογραφικό περιεχόμενο, ενώ ο γραμματισμός ειδήσεων μπορεί να προβλέψει ποιος είναι σε θέση να εντοπίσει την παραπληροφόρηση (Amazeen & Bucy, 2019).

Η συζήτηση σχετικά με το ρόλο του γραμματισμού των ειδήσεων στον εντοπισμό παραπληροφόρησης είναι ιδιαίτερα αξιοσημείωτη- οι διαφορές στον τρόπο με τον οποίο ορίζεται ο γραμματισμός των ειδήσεων και ποιες άλλες στάσεις και συμπεριφορές θεωρούνται μπορεί να εξηγήσουν γιατί ορισμένες μελέτες διαπιστώνουν ότι ο

γραμματισμός ειδήσεων έχει ισχυρό αντίκτυπο στη διάκριση πληροφοριών υψηλής και χαμηλής ποιότητας (Amazeen & Bucy, 2019; Craft, Ashley & Maksl, 2017; Kahne & Bowyer, 2017).

Οι ειδήσεις παράγονται από ένα μεγάλο ποσοστό ανθρώπων και διανέμονται σε μεγαλύτερο αριθμό χώρων και τεχνολογιών όσο ποτέ άλλοτε, δημιουργώντας ένα τοπίο σχεδόν απεριόριστης προσβασιμότητας. Αυτή η αφθονία συνέβαλε στην επέκταση των «ειδήσεων» με το να περιλαμβάνει πολύ περισσότερα μέσα πέρα των δημοσιογραφικών, κάτι που αυτόματα προκάλεσε ανησυχίες σχετικά με την ικανότητα του κοινού να εντοπίζει και να διακρίνει σχετικές πληροφορίες υψηλής ποιότητας (Lazer et al., 2018; Lewandowsky, Ecker, & Cook, 2017; Vosoughi, Roy, & Aral, 2018). Το γεγονός ότι δεν είναι πλέον ξεκάθαρο, ποιος είναι «δημοσιογράφος», τι είναι «είδηση» και πού να εναποθέσει την εμπιστοσύνη του το κοινό, υπογραμμίζει την ανάγκη να πληροφορηθεί ώστε να κατανοήσει καλύτερα το κοινό το ορίζεται ως γνώση και δεξιότητες σχετικά με το περιεχόμενο των ειδήσεων, τα συστήματα και τις πρακτικές. Πολύ πριν από την προεκλογική εκστρατεία των προεδρικών εκλογών του 2016 οι ανησυχίες για τις «ψευδείς ειδήσεις» ήταν έντονες. Ερευνητές, εκπαιδευτικοί, ελεγκτές γεγονότων προσπαθούσαν να καθορίσουν τι σημαίνει να είναι κάποιος πληροφοριακά εγγράμματος και να διερευνήσουν πώς η πληροφορική παιδεία συνδέεται με την αναγνώριση των ψευδών ειδήσεων (Ashley, Maksl, & Craft, 2017; Mihailidis & Thevenin, 2013).

Τις πιο πολλές φορές παρουσιάζονται ως έγκυρες και αξιόπιστες δημοσιογραφικές ειδήσεις. Σκοπός της ανάπτυξης των ψευδών ειδήσεων μπορεί να είναι η προώθηση ενός προϊόντος στο κοινό, η αύξηση επισκεψιμότητας μιας ιστοσελίδας ή η καθοδήγηση της κοινής γνώμης πάνω σε ένα πολιτικό ζήτημα ελαχιστοε(Nielsen & Graves, 2017).

Το περιεχόμενο μιας ψευδής είδησης μπορεί να προκύψει λόγω δημοσιογραφικού λάθους, για να προωθηθεί κάποιο σατιρικό κείμενο που όμως μοιάζει με είδηση, λόγω προπαγανδιστικού σκοπού ή θεωρία συνωμοσίας, για να προσελκύσουν πολλές επισκέψεις σε μια ιστοσελίδα ή για να προωθηθεί μια ιδεολογία κάποιας ομάδας με συγκεκριμένο σκοπό (π.χ. οπαδισμός). Το ψεύτικο περιεχόμενο κάθε είδησης μπορεί λοιπόν να προκύπτει για πολλούς και διαφορετικούς λόγους και να παρουσιάζεται με διαφορετικές μορφές (κείμενο ιστοσελίδας, ενημερωτικό βίντεο, παλιότερες εικόνες και φωτογραφίες συμβάντων από το παρελθόν που παρουσιάζονται στο παρόν κ.ο.κ) (Tandoc, Lim, & Ling, 2018).

Ακόμα και το κίνητρο που έχουν όσοι δημιουργούν και διασπείρουν ψευδείς ειδήσεις διαφοροποιείται. Κύριος παράγοντας αποτελεί τις περισσότερες περιπτώσεις η

αποκομιδή κέρδους. Για ένα μεγάλο ποσοστό η διάδοση των ψευδών ειδήσεων αποτελεί μεγάλη πηγή εσόδων. Άλλος ένας παράγοντας διασποράς των ψευδών ειδήσεων είναι τα πολιτικά συμφέροντα. Άλλωστε δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι δημιουργήθηκε έντονη ανησυχία για τον ρυθμό εξάπλωσης των ψευδών ειδήσεων κατά την διάρκεια και μετά τις προεδρικές εκλογές του 2016 στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Βέβαια, δεν είναι λιγότερης σημασίας το γεγονός ότι ένα άλλο ποσοστό που δημιουργεί ψευδείς ειδήσεις είναι μόνο και μόνο για διασκέδαση με στόχο να χλευάσει ορισμένες ειδήσεις. Τέλος, δεν είναι λιγότερης σημασίας οι περιπτώσεις ανθρώπων με έντονο το φανατικό στοιχείο με σκοπό να προωθήσουν συγκεκριμένες πεποιθήσεις χωρίς να έχουν ελεγχθεί η αξιοπιστία και η ορθότητα τους (Tandoc, Lim, & Ling, 2018).

Δεν είναι λίγες οι φορές που ακόμα και ο τίτλος της είδησης μπορεί να είναι παραπλανητικός και να μην έχει κάποια σύνδεση με το περιεχόμενο του άρθρου. Το ίδιο ισχύει και για τις εικόνες που μπορεί να συνοδεύουν το άρθρο. Μπορεί να μην σχετίζονται με το γεγονός που περιγράφεται. Ο στόχος είναι να παραπλανήσουν και να ενημερώσουν με λανθασμένα στοιχεία το κοινό. Γι' αυτό και δεν είναι αδύνατον πληροφορίες και στατιστικά στοιχεία να έχουν τροποποιηθεί. Δεν υπάρχει μια ξεκάθαρη κατηγοριοποίηση ως προς την μορφή που μπορεί να έχουν οι ψευδείς ειδήσεις. Για αυτόν τον λόγο γίνονται πολλές προσπάθειες στην μελέτη και αποσαφήνιση αυτού του φαινομένου που φέρει το όνομα «διασπορά ψευδών ειδήσεων». Η διασπορά των ψευδών ειδήσεων έχει πάρει τόσο μεγάλες διαστάσεις επειδή η διαδικασία κατασκευής τους είναι εφικτή από κάθε χρήστη.

Οι Kuiken et.al (2017), αναφέρουν ότι ο καθένας χρήστης μια πλατφόρμας στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχει την δυνατότητα να γράψει μια ψευδή είδηση και έπειτα να αναρτήσει το κείμενο στον προσωπικό του λογαριασμό. Μπορεί επίσης, να προσδώσει στο κείμενο εξωτερικά χαρακτηριστικά όμοια με μιας δημοσιογραφικής είδησης. Σε αυτή την περίπτωση θα δημιουργήσει την ψευδαίσθηση ότι το κείμενο του αποτελεί αποτέλεσμα κάποιου δημοσιογράφου ή ειδησεογραφικού πρακτορείου. Ο τίτλος ενός άρθρου αποτελεί ίσως το πρώτο πράγμα που παρατηρεί ένας αναγνώστης πριν αποφασίσει αν επιθυμεί να προχωρήσει στην ανάγνωση του άρθρου ή της είδησης. Πλέον οι τίτλοι των άρθρων του διαδικτυακού περιβάλλοντος έχουν αλλάξει ρόλο σε σχέση με παλαιότερα. Ειδικότερα, υπάρχει ο όρος «clickbait» που αποδίδει τον καινούργιο αυτό ρόλο. Το «clickbait» είναι ένα συγκεκριμένο στυλ γραφής, που στόχο έχει να προκαλέσει την περιέργεια ενός αναγνώστη και να τον παρακινήσει να ανοίξει το άρθρο. Ουσιαστικά είναι οι επικεφαλίδες των άρθρων που συνοδεύουν τους συνδέσμους των άρθρων και οδηγούν τον χρήστη στο “κλικ” του συνδέσμου που θα τον κατευθύνει στον ισότοπο ενημέρωσης (Kuiken et.al, 2017).

Οι συγκεκριμένες επικεφαλίδες δημιουργούνται με στόχο να προσελκύσουν όσο το δυνατόν περισσότερους αναγνώστες καθώς για τα διαδικτυακά μέσα ενημέρωσης αυτά τα «κλικ» αποτελούν ένα μεγάλο ποσοστό των κερδών τους. Πλέον με τον περιορισμό της κυκλοφορίας των έντυπων μέσων, τα ειδησεογραφικά πρακτορεία αντλούν ένα μεγάλο μέρος των εσόδων τους από τις διαδικτυακές διαφημίσεις που φιλοξενούνται σε ιστοσελίδες με τον μεγαλύτερο αριθμό επισκεπτών και προβολών. Οι επικεφαλίδες των ειδήσεων ανέκαθεν είχαν στόχο να προσελκύσουν τους αναγνώστες. Το πρόβλημα που δημιουργείται όμως σήμερα έγκειται στο γεγονός ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των αναγνωστών ενώ στην αρχή ενθουσιάζεται με την επικεφαλίδα της είδησης στην συνέχεια απογοητεύεται με το περιεχόμενο καθώς αυτό δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα (Chakraborty et.al, 2016).

Ένα άλλο πεδίο που ερευνά ο Spohr (2017), είναι η επίδραση των κοινωνικών μέσων μαζικής ενημέρωσης στις ψευδείς ειδήσεις μέσω των συστημάτων αναζήτησης και φίλτρων που ορίζει ο καθένας. Αυτό σημαίνει ότι οι διαδικτυακοί χρήστες εκτίθενται σε περιεχόμενο που βασίζεται σε αλγοριθμική τεχνολογία που επιτρέπει στα άτομα να προσαρμόσουν τη ροή ειδήσεών τους, έτσι ώστε να εκτίθενται σε ειδήσεις και περιεχόμενο με το οποίο συμφωνούν ή περιεχόμενο που κοινοποιείται στους φίλους τους στο δίκτυο. Αυτή η μέθοδος επιτρέπει στους δημιουργούς και τους παραγωγούς ψευδών ειδήσεων να χειραγωγούν την αλγοριθμική ροή για να προσελκύσουν χρήστες και να διαδώσουν ψευδείς ειδήσεις για πολιτικούς αλλά και για οικονομικούς σκοπούς (Spohr, 2017).

Περαιτέρω παραδείγματα περιλαμβάνονται και στην έρευνα της Burkhardt (2017), που δείχνουν την επίδραση της τεχνολογίας στην κυκλοφορία πλαστών ειδησεογραφικών ειδήσεων και τον τρόπο με τον οποίο οι επιπτώσεις τους έχουν μεγεθυνθεί λόγω έλλειψης κανονισμών και περιορισμών στον διαδικτυακό χώρο. Η Burkhardt (2017), επισημαίνει πώς η διάδοση των ειδήσεων ήταν πάντα διεξοδικά αναθεωρημένη πριν φτάσει στο κοινό, είτε μέσω εφημερίδων είτε μέσω ραδιοφώνου ή τηλεόρασης. Ωστόσο, προς το παρόν η ελευθερία και η ανεξέλεγκτη φύση του Διαδικτύου έχουν συμβάλει στη δημιουργία και κυκλοφορία μεγάλων μαζών ψευδών ειδήσεων που προκαλούν σύγχυση στην κοινωνία. Θίγει επίσης το θέμα από τη χρηματοοικονομική συνιστώσα. Οι ψευδείς ειδήσεις έχουν δημιουργήσει ένα κερδοφόρο και αποτελεσματικό εργαλείο για διαφημιστές και επιχειρήσεις (Burkhardt, 2017). Τα οικονομικά κίνητρα του 21ου αιώνα έχουν αυξήσει το κίνητρο να παρέχουν στο κοινό ψευδείς ειδήσεις, καθώς το κίνητρο για να κερδίσουν χρήματα υπερτερεί του κινήτρου για ενημέρωση του κοινού με την αλήθεια. Ενώ ο ορισμός των ψευδών ειδήσεων αναλύεται και αντιλαμβάνεται διαφορετικά, είναι σίγουρο ότι

αντιπροσωπεύει μια ποικιλία από ψευδείς ειδήσεις που διαμοιράζονται και κυκλοφορούν για σκοπούς σκόπιμης εξαπάτησης, οικονομικού κέρδους ή ψυχαγωγίας (Ohleiser, 2016).

Η λύση για την καταπολέμηση των ψευδών ειδήσεων δεν επικεντρώνεται μόνο στον σκοπό της δημιουργίας τους αλλά και στους τρόπους με τους οποίους κυκλοφορούν και διαδίδονται, ο οποίος συμβάλλει εξίσου στην κοινωνική δυσπιστία, σύγχυση και αμφιβολία. Για αυτόν τον λόγο θα πρέπει η βιβλιοθηκονομική, ακαδημαϊκή και ερευνητική κοινότητα να αναγνωρίσει και να αποδεχτεί ότι το πρόβλημα της δημιουργίας ψευδών ειδήσεων δεν πρόκειται να σταματήσει, αλλά μπορεί να αμφισβητηθεί με εκτεταμένη πληροφοριακή παιδεία (Rochlin, 2017).

2.1.9 Ορισμοί

Ο όρος των «ψευδών ειδήσεων» είναι περίπλοκος και συχνά παρερμηνεύεται, καθώς τα τελευταία χρόνια είχε άμεση συσχέτιση με την πολιτική. Ωστόσο, ο ίδιος ο όρος χρησιμοποιείται συχνά για να αντιπροσωπεύσει ένα ευρύτερο τοπίο ψευδών ή παραμορφωμένων πληροφοριών, οι οποίες θα μπορούσαν να είναι εκ προθέσεως ή μη σκόπιμες.

Οι ειδήσεις ορίζονται «ως κάθε ακριβή πληροφορία που διευκολύνει τη λήψη αποφάσεων τόσο για προσωπικά όσο και για κοινωνικά ζητήματα, επιτρέποντας έτσι στους ανθρώπους να αλληλεπιδρούν αποτελεσματικότερα με την κοινωνία». Αυτός ο ορισμός υπογραμμίζει το γεγονός ότι το κοινό πρέπει να είναι σε θέση να διαφοροποιήσει τις ειδήσεις και τις ποιοτικές πληροφορίες που προέρχονται από διαφορετικές πηγές από την πληθώρα του περιεχομένου που κυκλοφορεί στο διαδίκτυο, μερικοί από τους οποίους έχουν σχεδιαστεί για να παραπλανήσουν σχετικά με την πηγή και τα πρότυπα που τηρήθηκαν για τη δημιουργία και τον διαμοιρασμό της είδησης (Amazeen & Bucy, 2019; Jeong, Cho, & Hwang, 2012; Kahne & Bowyer, 2017; Malik, Cortesi, & Gasser, 2013).

Αντίστοιχα, οι Nielsen & Graves (2017), ορίζουν τις ψευδείς ειδήσεις «ως οι ιστορίες εκείνες που δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα και έχουν κατασκευαστεί για να εξυπηρετήσουν κάποιον συγκεκριμένο σκοπό ενώ δύνανται να περιέχονται τόσο σε ψηφιακό όσο και σε έντυπο περιεχόμενο»

Ο Wardle (2017), προτείνει μια σειρά ορισμών για την ταξινόμηση των όρων κάτω από την ευρεία ομπρέλα των «ψευδών ειδήσεων». Τακτοποιεί αυτούς τους ορισμούς σε δύο κατηγορίες. Η μια ορίζεται ως η «ακούσια ανταλλαγή ψευδών πληροφοριών» ενώ η άλλη ως «τη σκόπιμη δημιουργία και ανταλλαγή πληροφοριών που είναι γνωστό ότι είναι ψευδείς». Υπάρχουν επτά υποκατηγορίες ψευδών ειδήσεων σε αυτές τις κατηγορίες:

σάτιρα ή παρωδία (satire or parody), παραπλανητικό περιεχόμενο (misleading content), ψεύτικη σύνδεση (false connection), ψευδές περιεχόμενο (false context), απομίμηση περιεχομένου (Imposter Content), χειριστικό περιεχόμενο (manipulated content) και κατασκευασμένο περιεχόμενο (fabricated content) Η κλίμακα βοηθά στη διάκριση των διαφόρων ορισμών των πληροφοριών που αποτελούν τις «ψευδείς ειδήσεις» (Wardle, 2017).

Αντιθέτως, ο Rochlin (2017), ακολουθεί μια διαφορετική προσέγγιση στην έννοια των ψευδών ειδήσεων, επισημαίνοντας πώς ο ορισμός των ψευδών ειδήσεων δεν περιλαμβάνει πλέον συκοφαντικές ή αβάσιμες ειδήσεις, αλλά ειδήσεις που φαίνεται να προσβάλλουν τις προϋπάρχουσες πεποιθήσεις ενός ατόμου. Παρόμοια με τους Tandoc, Lim, & Ling (2018), που δηλώνουν ότι τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης προσθέτουν στα ψευδή νέα, ο Rochlin (2017) συζητά την εμφάνιση «επιλεγμένης έκθεσης» που ισχυρίζεται ότι οι άνθρωποι τείνουν να αναζητούν πληροφορίες που επιβεβαιώνουν και συμπληρώνουν τις υπάρχουσες απόψεις τους. Επομένως, εάν τα ψευδή νέα μοιάζουν με μια ιδεολογία ή μια δημοφιλή κοσμοθεωρία, θα κοινοποιούνται και θα κυκλοφορούν χωρίς να επαληθεύονται.

2.1.10 Ψευδείς Ειδήσεις και Covid-19

Η πανδημία Covid-19 που ξεκίνησε το 2020 άφησε μια βαθιά πληγή στην παγκόσμια κοινωνία και πολλοί πιστεύουν ότι η ζωή των ανθρώπων δεν θα είναι ποτέ ξανά η ίδια, με επιπτώσεις σε όλα τα επίπεδα, συμπεριλαμβανομένων των υπηρεσιών βιβλιοθηκών και πληροφοριών. Η χιονοστιβάδα των ψευδών ειδήσεων και οι φάρσες που συνοδεύουν την υγειονομική κρίση από την αρχή της έχει μετατρέψει ένα θέμα ενημέρωσης σε θέμα κοινής γνώμης και συζήτησης, με πίεση στην κοινότητα των βιβλιοθηκών να δώσει μια ικανοποιητική απάντηση στο πρόβλημα του πώς να αναγνωρίσουμε τις αληθές και χρήσιμες πληροφορίες (Xie et al., 2020).

Ως επακόλουθο, ο καταγισμός των ψευδών ειδήσεων που συμβάδισε με την υγειονομική κρίση που προκλήθηκε από την πανδημία Covid-19, μετέτρεψε τις ψευδείς ειδήσεις και τις πληροφορίες σε θέμα κοινωνικής ανησυχίας. Μέχρι στιγμής, οι βιβλιοθήκες έχουν ανταποκριθεί επιβεβαιώνοντας τις παραδοσιακές αξίες της βιβλιοθήκης. Η International Federation of Library Associations and Institutions (Διεθνής Ομοσπονδία Ενώσεων και Ιδρυμάτων Βιβλιοθηκών) ενημέρωσε τα οκτώ βήματα «Πώς να εντοπίσετε τις ψευδείς ειδήσεις» (“How to spot fake news”) στις 16 Μαρτίου 2020, προτείνοντας επιπλέον την άσκηση της κριτικής σκέψης ως βασικής ικανότητας στον γραμματισμό στα μέσα

επικοινωνίας. Επίσης, πολλοί κοινωνικοί παράγοντες έχουν συμβάλει σε μια έντονη συζήτηση που έχει παραλληλιστεί με την υγειονομική κρίση, συμπεριλαμβανομένης της Ισπανικής Εθνικής Αστυνομίας (2020), η οποία, στις 27 Μαρτίου 2020, ανακοίνωσε στον ιστότοπο της τη δημοσίευση ενός «Οδηγού κατά των ψευδών ειδήσεων». Αυτός ο οδηγός, σύμφωνα με τις οδηγίες της Διεθνούς Ομοσπονδίας Συλλόγων και Ιδρυμάτων Βιβλιοθηκών (International Federation of Library Associations and Institutions), συνιστά, μεταξύ άλλων στρατηγικών, τον έλεγχο της ακρίβειας των πληροφοριών, την επανεκκίνηση των αναζητήσεων στην μηχανή αναζήτησης Google, τη σύγκριση των πληροφοριών με άλλες πηγές, την καχυποψία μέχρι την ασφαλή διασταύρωση των στοιχείων, την επαλήθευση του συγγραφέα και την αποφυγή κοινοποίησης (International Federation of Library Associations and Institutions, 2020).

Αν και είναι αμφίβολο εάν οι ψευδείς ειδήσεις από μόνες τους μπορούν να προκαλέσουν διχασμό και κοινωνική αναταραχή, καθώς, σύμφωνα με ορισμένες πηγές, προτιμούν να ευδοκιμούν και να τις πολλαπλασιάζουν σε περιόδους δυσκολιών εισάγει ξεκάθαρα χειριστικές προθέσεις στην κατανάλωση πληροφοριών. Οι σκοποί του είναι κυρίως οικονομικοί, επιδιώκοντας την αύξηση του αριθμού των επισκέψεων και των κλικ (clickbait) και κατά συνέπεια των διαφημιστικών εσόδων, όσο και ιδεολογικοί, συνήθως δυσφημίζοντας ορισμένες ιδέες και άτομα υπέρ άλλων (Bakir & McStay, 2018; Tandoc, Lim, & Ling, 2018; Tandoc, 2019).

Σύμφωνα με τον Rubin (2019), τα κοινωνικά δίκτυα λειτουργούν ως μέσο μετάδοσης του παθογόνου παράγοντα - τις ψευδείς ειδήσεις - ενώ οι αναγνώστες υπερφορτωμένοι με πληροφορίες, με ελάχιστο χρόνο και χωρίς τις κατάλληλες ψηφιακές δεξιότητες, είναι οι φορείς.

Πολλά έχουν γραφτεί κατά τη διάρκεια της κρίσης Covid-19 του 2020 σε μια προσπάθεια καταπολέμησης της παραπληροφόρησης. Ένα σημαντικό μέρος της έρευνας έχει επικεντρωθεί στην ανάλυση όλων των ειδών πληροφοριών που διαδίδονται μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης (Cinelli et al., 2020; Ferrara, 2020; Singh et al., 2020), ενώ άλλοι έχουν προτείνει μεθόδους για τη βελτίωση των ειδήσεων με κύρια λύση την ενίσχυση των δεξιοτήτων των χρηστών στον εντοπισμό, την κατανάλωση και τη διάδοση πληροφοριών υψηλής ποιότητας (Vraga, Bode & Tully, 2022).

Τα ανθρώπινα όντα συλλέγουν και αναζητούν πληροφορίες συνεχώς, και όχι πάντα συνειδητά, προκειμένου να προσαρμοστούν στο περιβάλλον τους και να επιβιώσουν. Από αυτή την άποψη, η συμπεριφορά που σχετίζεται με πληροφορίες εμφανίζεται ως ένστικτο, όχι πάντα συνειδητή αλλά από βασική ανάγκη όλων των ανθρώπων. Εφαρμόζοντας την

κατάσταση που προκλήθηκε από την κρίση του Covid-19, μπορεί να ειπωθεί ότι η μεγάλη αβεβαιότητα και η έντονη συναισθηματική φόρτιση σχετικά με θέματα υγείας, οικονομικά και κοινωνικά δημιούργησαν αυξημένη ανάγκη για πληροφορίες ως στρατηγική αντιμετώπισης και προσαρμογής σε μια ασυνήθιστη και απροσδόκητη κατάσταση. Η αβεβαιότητα καθώς και άλλα συναισθήματα έχουν ληφθεί σοβαρά υπόψη στη μελέτη της πληροφοριακής συμπεριφοράς ως παράγοντες επιρροής που αλληλεπιδρούν με γνωστικούς παράγοντες Montesi (2021).

Στο μοντέλο του Kuhlthau (1991, 2005), συναισθήματα όπως η αβεβαιότητα, το άγχος, η αισιοδοξία ή η ανησυχία κυμαίνονται ανάλογα με τα διαφορετικά στάδια της διαδικασίας αναζήτησης πληροφοριών, συνοδεύοντας τις αντίστοιχες γνωστικές διαδικασίες και διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Ο Nahl (2007) περιγράφει τη συνέργεια μεταξύ της γνώσης, των συναισθημάτων και του αισθητικοκινητικού συστήματος με αλληλεπιδράσεις από το πληροφοριακό περιβάλλον.

Στη θεωρία του Nahl (2005), για το συναισθηματικό φορτίο στην ανθρώπινη συμπεριφορά πληροφοριών, οι συναισθηματικές διεργασίες αλληλεπιδρούν με τις γνωστικές διαδικασίες, παρέχοντας την ενέργεια και το κίνητρο που απαιτούνται για την προσαρμογή στις τεχνολογίες της πληροφορίας, ή ρυθμίζοντας ορισμένες αποφάσεις, όπως αυτές σχετικά με τη χρήση των πληροφοριών ή όχι. Αυτοί οι μη λογικοί παράγοντες καθοδηγούν την κρίση των ανθρώπων σχετικά με τις πληροφορίες που καταναλώνουν σε καθημερινή βάση και σε καταστάσεις έλλειψης πληροφοριών και γνώσεων, οι οποίες συμβαίνουν είτε επειδή οι άνθρωποι εισέρχονται σε εξειδικευμένους τομείς είτε επειδή οι επιστήμονες και οι ειδικοί δεν μπορούν πάντα να δώσουν όλες τις απαντήσεις (Montesi & Bornstein, 2017).

Στα αρχικά στάδια της κρίσης του Covid-19, και ακόμη αργότερα, οι ειδικοί και οι επιστήμονες δεν ήταν σε θέση να δώσουν όλες τις απαντήσεις που περίμενε η κοινωνία. Ταυτόχρονα, η αβεβαιότητα και η ανάγκη για πληροφόρηση ήταν μεγάλη, δημιουργώντας ένα σημαντικό πληροφοριακό κενό. Η επείγουσα αυτή κατάσταση ώθησε το κοινό να αναζητήσει γρήγορες λύσεις ως απάντηση στις ψευδείς ειδήσεις, όπως κατευθυντήριες οδηγίες ή αυτόματους ελέγχους μέσω της Google ή άλλων πηγών όπως το FactCheck.org και ένα σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού υποστήριξε την ιδέα μιας ενιαίας επίσημης πηγής πληροφοριών. Τελικά, η ευρεία διάδοση ψευδών ειδήσεων θέτει υπό αμφισβήτηση όλη τη γνώση που παράγεται εκτός των επίσημων καναλιών επικοινωνίας, καθώς και το δικαίωμα των πολιτών να ασκούν την κρίση τους για τις πληροφορίες που καταναλώνουν (Montesi, 2021).

Οι ποιοτικές πληροφορίες πρέπει να εξυπηρετούν τις ανάγκες του χρήστη – και, προκειμένου να τις «μετρήσουν», οι Sun et al. (2019), διαφοροποίησαν τα «κριτήρια» ή τους κανόνες που εφαρμόζουν οι άνθρωποι για να καθορίσουν την αξία τους – αξιοπιστία, εμπειρία, αντικειμενικότητα, διαφάνεια, δημοτικότητα και κατανόηση, μεταξύ άλλων αποτελούν τους «δείκτες» δηλαδή τα στοιχεία εκείνα της πληροφορίας που επιτρέπουν τον προσδιορισμό της ποιότητάς τους. Το σύνολο των δεικτών που οι Sun et al. (2019) πρότειναν αναπτύχθηκε σε τρεις μεγάλες ενότητες. Οι δείκτες που σχετίζονται με το περιεχόμενο καλύπτουν τόσο τις πληροφορίες όσο και την παρουσίαση και περιλαμβάνουν πτυχές όπως θέματα και έννοιες, γραφή, παρουσίαση, αναφορές, συγγραφή, κοινό, τρέχοντα γεγονότα και την παρουσία διαφημίσεων. Οι δείκτες που σχετίζονται με το σχεδιασμό αναφέρονται στην εμφάνιση και τη δομή του ιστότοπου ή της εφαρμογής, καθώς και στις δυνατότητες αλληλεπίδρασης που παρέχει. Τέλος, οι δείκτες που σχετίζονται με την πηγή περιλαμβάνουν στοιχεία του ποιος δημιουργεί, φιλοξενεί και διανέμει το περιεχόμενο και την τυπολογία του ιστότοπου, καθώς και τη δημοτικότητά του και τις συστάσεις άλλων συστημάτων. Συνήθως, οι ψευδείς ειδήσεις διαδίδονται εκτός του πλαισίου ενός ιστότοπου και ως άμεσες παραποιήσεις επίσημων εγγράφων ή άτυπων συσκευών επικοινωνίας, όπως tweets ή λογαριασμοί μέσω κοινωνικής δικτύωσης. Για αυτόν τον λόγο, πολλά προγράμματα πληροφοριακής παιδείας που στόχο έχουν την προστασία των χρηστών από τις ψευδείς ειδήσεις μπορεί να είναι αναποτελεσματικά (Sullivan, 2018).

2.2 Σχετικές προσπάθειες – έρευνες

Η ελληνική βιβλιογραφία που υπάρχει διαθέσιμη δυστυχώς δεν είναι επαρκής για να καλύψει σε βάθος έρευνες που σχετίζονται με ένα θέμα όπως η πληροφοριακή παιδεία και οι ψευδείς ειδήσεις. Παρόλο που υπάρχουν αρκετές έρευνες για τον κάθε όρο ξεχωριστά παλαιότερες και νεότερες, οι έρευνες που περιλαμβάνουν τον συνδυασμό αυτών των δύο όρων μαζί είναι περιορισμένες. Στην διεθνή βιβλιογραφία, αυτή η εικόνα διαφοροποιείται. Τα τελευταία χρόνια, και ειδικότερα μετά τις προεδρικές εκλογές των Η.Π.Α. το 2016 έχουν αυξηθεί σε μεγάλα ποσοστά οι έρευνες και η μελέτη αφενός των ψευδών ειδήσεων και πως μας επηρεάζουν σε πολλούς τομείς της ζωής μας. Ως αφορά τον συνδυασμό ψευδών ειδήσεων και πληροφοριακής παιδείας έχει αναδειχθεί η ανάγκη οι επιστήμονες της πληροφόρησης πέρα από τα βασικά προσόντα που διαθέτουν, να αποκτήσουν γνώσεις εκπαιδευτικής και διδασκαλίας σε θέματα πληροφοριακής παιδείας. Με αυτόν τον τρόπο τα προγράμματα πληροφοριακής παιδείας δεν παρέχουν απλώς επιφανειακές τεχνικές

ανάκτησης και χρήσης πληροφοριών αλλά θα εμβαθύνουν στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης των χρηστών μέσα από αυτά τα εργαλεία που θα μάθουν.

Η ανάπτυξη προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας που αποφέρουν θετικά αποτελέσματα θεωρείται απαραίτητη στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση με την κοινή συνεργασία δασκάλων, εκπαιδευτικών και σχολικών βιβλιοθηκονόμων. Στην ξένη βιβλιογραφία υπάρχουν παραδείγματα συνεργασίας μεταξύ των βιβλιοθηκονόμων και των εκπαιδευτικών στην διαδικασία σχεδιασμού, υλοποίησης και αξιολόγησης προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Σύμφωνα με την Brasley (2008), υπάρχουν διάφορα μοντέλα συνεργασίας. Ένα πρωταρχικό μοντέλο περιλαμβάνει του πρωτοετείς φοιτητές, να διδάσκονται σε ένα ή δύο σεμινάρια τις βασικές δεξιότητες πληροφοριακής παιδείας (σωστός καθορισμός ερευνητικού ερωτήματος, βασικές στρατηγικές αναζήτησης πληροφοριών και αξιολόγηση πηγών). Ένα δεύτερο μοντέλο, περιλαμβάνει τα αποτελέσματα της πληροφοριακής παιδείας να ενσωματώνονται στους στόχους του προγράμματος σπουδών. Σε αυτό το μοντέλο απαιτείται στενότερη συνεργασία μεταξύ των βιβλιοθηκονόμων και των εκπαιδευτικών. Ένα τρίτο μοντέλο, περιλαμβάνει την κοινή συνεργασία του εκπαιδευτικού προσωπικού ενός τμήματος με τους βιβλιοθηκονόμους για να αναπτύξουν από κοινού την πληροφοριακή εκπαίδευση. Ένα τέταρτο μοντέλο, έχει σαν βασικό χαρακτηριστικό την ένταξη ενός μαθήματος πληροφοριακής παιδείας στο πρόγραμμα σπουδών, το οποίο θα διδάσκεται από τον βιβλιοθηκονόμο. Το μάθημα αυτό μπορεί να είναι ανεξάρτητο ή να συνδέεται με κάποιο από τα μαθήματα του προγράμματος σπουδών. Ένα άλλο μοντέλο περιλαμβάνει την ανάπτυξη και εκμάθηση πληροφοριακών δεξιοτήτων των καθηγητών, ώστε να είναι ικανοί και έτοιμοι να αναλάβουν την πληροφοριακή εκπαίδευση των φοιτητών. Το συγκεκριμένο μοντέλο έχει καλύτερα αποτελέσματα αν συνδυαστεί με κάποιο από τα προαναφερθέντα μοντέλα. Τέλος, υπάρχει και το μοντέλο γνωστό και ως «κατά παραγγελία», όπου ο καθηγητής ζητάει από τον βιβλιοθηκονόμο να διδάξει στο τμήμα δεξιότητες πληροφοριακής παιδείας. Και αυτό το μοντέλο εφαρμόζεται καλύτερα συνδυαστικά με άλλα μοντέλα καθώς η γνώση που προσφέρεται δεν είναι συστηματική αλλά σύντομη και επιφανειακή.

Σύμφωνα με την Langhorne (2004), η συνεργασία εκπαιδευτικών και βιβλιοθηκονόμων μπορεί να βοηθήσει με πολλούς παράγοντες τους μαθητές και φοιτητές. Αναλυτικότερα, μπορεί να διευκολύνει την διαδικασία μεταφοράς της τεχνογνωσίας με στόχο την ανάπτυξη των δεξιοτήτων πληροφοριακής παιδείας και μπορεί να αποτελέσει αφορμή για την ενσωμάτωση της πληροφοριακής παιδείας στο αναλυτικό πρόγραμμα.

Όσον αφορά την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση μπορούν να προκύψουν πολύ καλά αποτελέσματα μέσω της συνεργασίας ενός εκπαιδευτικού εξειδικευμένου σε ένα συγκεκριμένο επιστημονικό αντικείμενο και του βιβλιοθηκονόμου. Σε αυτήν την περίπτωση το έργο του επιστήμονα εκπαιδευτικού είναι να παρέχει την παιδαγωγική εμπειρία και την ειδική γνώση του μαθήματος που κατέχει. Με το ίδιο τρόπο, ο βιβλιοθηκονόμος θα προσφέρει την γνώση των πηγών πληροφόρησης, την σωστή μέθοδο αξιολόγησης και θα βοηθήσει στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης. Ένα ερώτημα που ευλόγα δημιουργείται είναι το κατά πόσο ο ρόλος του βιβλιοθηκονόμου μπορεί να εμπλακεί στην εκπαιδευτική διαδικασία. Μέσα όμως από τις έρευνες για τις πληροφοριακές ανάγκες και τις παιδαγωγικές μορφές για την προώθηση της πληροφοριακής παιδείας διαφαίνεται ότι ο βιβλιοθηκονόμος αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι και απαιτείται η εμπλοκή τους στην εκπαίδευση και στην διαδικασία διαμόρφωσης των προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας.

Για να μπορέσουν οι βιβλιοθηκονόμοι να ανταπεξέλθουν στις καινούργιες αυτές απαιτήσεις θα πρέπει να εκπαιδευτούν σε μια ποικιλία θεμάτων όπως μέθοδοι αναζήτησης και ανάκτησης πληροφοριών από διαφορετικές πηγές, μελέτη της φιλοσοφίας άλλων επιστημών και μελέτη θεωριών και μοντέλων πληροφοριακής συμπεριφοράς, κάτι που θα τους διευκολύνει στην διαδικασία σχεδιασμού και την ανάπτυξη πληροφοριακών συστημάτων και προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας. Ωστόσο, παρόλο που αυτές οι γνώσεις είναι απαραίτητες, οι ρυθμοί των εποχών και οι τεχνολογικές αλλαγές με την συνεχόμενη εισαγωγή καινούργιων ψηφιακών υπηρεσιών επιφέρουν αλλαγές στην συμπεριφορά των χρηστών όταν αναζητούν πληροφορίες. Οι βιβλιοθηκονόμοι λοιπόν, αφού μελετήσουν αντίστοιχα τις θεωρίες μάθησης και διδασκαλίας, έρθουν σε επαφή με τα μοντέλα σχεδιασμού της διδακτικής διαδικασίας και διεισδύσουν στα χαρακτηριστικά αυτών των μοντέλων, για να μπορούν στην συνέχεια να αξιολογήσουν τις κατάλληλες διδακτικές στρατηγικές και ποιες από αυτές είναι πιο αποτελεσματικές, μπορούν στην συνέχεια να βελτιώσουν την διαδικασία ανάπτυξης δεξιοτήτων πληροφοριακής παιδείας (Hjørland & Albrechtsen, 1995).

Στην βιβλιογραφία παρουσιάζονται διαφοροποιημένες γνώμες ως προς το αν οι βιβλιοθηκονόμοι είναι τελικά κατάλληλα προετοιμασμένοι για να συμμετέχουν ενεργά την εκπαιδευτική διαδικασία. Το ACRL (Association of College and Research Libraries) αναγνωρίζει και τονίζει την αναγκαιότητα να εκπαιδευτούν κατάλληλα για να μπορούν στην συνέχεια να διδάξουν τα προγράμματα πληροφοριακής παιδείας. Δεν συμφωνούν όμως όλοι με αυτή την άποψη. Υπάρχει και ένα ποσοστό που είναι αντίθετο και βλέπουν με

διαφορετική προσέγγιση τον ρόλο του βιβλιοθηκονόμου στο εκπαιδευτικό σύστημα. Οι τομείς δραστηριοποίησης των βιβλιοθηκονόμων θα πρέπει είναι πολύ διακριτοί από αυτή των εκπαιδευτικών με απώτερο στόχο ο καθένας να παρέχει τις γνώσεις της ειδικότητας του. Παρόλο αυτά το μεγαλύτερο ποσοστό συμφωνεί ότι οι βιβλιοθηκονόμοι θα πρέπει να εμπλακούν ενεργά στην εκπαιδευτική διαδικασία. Για αυτό και θα πρέπει αυτοί οι βιβλιοθηκονόμοι που θα βοηθήσουν στην ανάπτυξη προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας στον χώρο της εκπαίδευσης να αποκτήσουν και γνώσεις διδακτικών δεξιοτήτων στις σπουδές τους. Με το πέρας της εκπαίδευσης τους οι μαθητές θα πρέπει να είναι ικανοί να ανακτούν την πληροφορία, να αντιμετωπίζουν με την αρμόζουσα κριτική σκέψη την πληροφοριακή πηγή, να μπορούν να ξεχωρίζουν την σημαντική πληροφορία από την λιγότερο σημαντική και να την μεταμορφώνουν σε γνώση. Ο βιβλιοθηκονόμος αναλαμβάνει λοιπόν ένα καινούργιο ρόλο και καλείται να συνδέσει την βιβλιοθηκονομία – επιστήμη της πληροφόρησης με την εκπαίδευση. Το ποσοστό αποτελεσματικότητας ενός προγράμματος πληροφοριακής παιδείας θα ενισχυθεί σημαντικά από το πόσο θα γνωρίζει ο βιβλιοθηκονόμος το επιστημονικό αντικείμενο για το οποίο θα αναπτυχθεί το πρόγραμμα πληροφοριακής παιδείας και από την συνεργασία των εκπαιδευτικών με τον βιβλιοθηκονόμο (Winner, 1998).

Η έρευνα των Meer, Perez-Stable & Sachs (2012), με βασικό θέμα την χρήση των μαθημάτων πληροφοριακής παιδείας από τους καθηγητές του Πανεπιστημίου του Michigan έδειξε ότι το 41% των ερωτηθέντων δεν είχαν χρησιμοποιήσει ποτέ τα διαθέσιμα μαθήματα βιβλιογραφικής εκπαίδευσης που προσφέρει η Βιβλιοθήκη. Από το υπόλοιπο ποσοστό που τα είχαν χρησιμοποιήσει, οι περισσότεροι είχαν οργανώσει επίσκεψη των φοιτητών τους για να παρακολουθήσουν σεμινάρια πληροφοριακής παιδείας ενώ δεν ήταν λίγοι αυτοί που είχαν προσκαλέσει ένα βιβλιοθηκονόμο ή επιστήμονα της πληροφόρησης για να εκπαιδεύσει τους φοιτητές. Ανάμεσα στις πολλές προτάσεις που εισηγήθηκαν για την βελτίωση της παροχής προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας στο πανεπιστήμιο ήταν μια πιο στενή συνεργασία με το προσωπικό της βιβλιοθήκης για την καλύτερη οργάνωση σεμιναρίων και προγραμμάτων που θα αντικατοπτρίζουν και τις ανάγκες των φοιτητών. Μπορεί η ενσωμάτωση της πληροφοριακής παιδείας και η συμμετοχή του προσωπικού της βιβλιοθήκης στην εκπαιδευτική διαδικασία να είναι περιορισμένες, η συνεργασία όμως και το εκπαιδευτικό προσωπικό έχει πολλά οφέλη και θα πρέπει να είναι μια από τις βασικές επιδιώξεις (Hardesty, 1995).

Το 2018 δεδομένα από σχεδόν 8000 σχολεία, τόσο από την πρωτοβάθμια (ηλικίας 5-11 ετών) όσο και από τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (ηλικίας 11-18) στο Ηνωμένο

Βασίλειο έδειξαν ότι η συντριπτική πλειονότητα των σχολείων έχει «κάποιο» επίπεδο πληροφοριακής παιδείας αλλά δεν υπερβαίνει τη θεμελιώδη διδασκαλία όπως ορίζεται στο εργαλείο ως επίπεδο 3. Οι μαθητές/σπουδαστές διδάσκονται σε ορισμένα μαθήματα να έχουν κριτική επίγνωση του περιεχομένου στο οποίο έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο και πώς να επικυρώνουν την ακρίβεια των πληροφοριών. Κατανοούν τις ερευνητικές τους δεξιότητες και την ανάγκη να αποφεύγουν τη λογοκλοπή και να τηρούν τους κανονισμούς περί πνευματικών δικαιωμάτων. Ενώ η πλειοψηφία των σχολείων (43%) αποκαλύπτει αυτή την πτυχή στο επίπεδο 3, το 19% των σχολείων πέφτει κάτω από αυτό το επίπεδο και το 38% είναι πάνω. Έτσι, για την πλειοψηφία των σχολείων που συμμετείχαν στην έρευνα, ο ψηφιακός γραμματισμός έχει μελετηθεί σε «κάποιο» επίπεδο, αλλά τίποτα πέρα από μερικά μαθήματα (Phippen, 2019).

Στο εθνικό πρόγραμμα σπουδών παρέχεται μερική καθοδήγηση σχετικά με τον ψηφιακό γραμματισμό, όπως τονίστηκε σε πρόσφατη έρευνα της Επιτροπής Επιστήμης και Τεχνολογίας της κυβέρνησης του Ηνωμένου Βασιλείου (UK Government's Science and Technology Committee) σχετικά με τη χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης από τους νέους και τον αντίκτυπο στην ψυχική υγεία η οποία έκανε σαφείς εκκλήσεις για πιο αποτελεσματικό ψηφιακό αλφαριθμητισμό και συντονισμό στο πλαίσιο του εθνικού προγράμματος σπουδών, ώστε να διασφαλιστεί ότι αυτή η εκπαίδευση παρέχεται με προοδευτικό και ομοιόμορφο τρόπο (Science and Technology Select Committee, 2017).

Η Υπηρεσία Εκπαιδευτικών Τεστ (Educational Test Service – ETS) των Ηνωμένων Πολιτειών, διαμόρφωσε και παρουσίασε ένα τεστ δεξιοτήτων πληροφοριακής παιδείας με τον τίτλο iSkills. Μέσα από αυτό το διαδικτυακό τεστ, αξιολογείται η ικανότητα των μαθητών να ανακτήσουν, να διαμορφώσουν και να μεταδώσουν την πληροφορία σε ένα σύγχρονο τεχνολογικό περιβάλλον. Δίνεται μεγάλη σημασία στις δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων καθώς και στην κριτική σκέψη. Τα αποτελέσματα που προέκυψαν έπειτα από την διανομή του τεστ σε 6.500 μαθητές και φοιτητές από 63 διαφορετικά ιδρύματα έδειξαν μειωμένες ικανότητες στην διαδικασία αναζήτησης, αξιολόγησης και παρουσίασης των πληροφοριών (Katz, 2013).

Αυτό το εργαλείο αναπτύχθηκε για να εξυπηρετήσει το σύνολο των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής στο να καθορίσουν το ακριβές επίπεδο της πληροφοριακής παιδείας των φοιτητών τόσο κατά το έτος εισαγωγής όσο κατά το έτος της αποφοίτησης τους, ώστε να γίνει η αντίστοιχη συσχέτιση των πληροφοριακών τους ικανοτήτων. (Blixrud, 2003).

Μια άλλη έρευνα που πραγματοποιήθηκε από τους βιβλιοθηκονόμους του Πανεπιστημίου του Arkansas στο Little Rock είχε ως στόχο την αξιολόγηση των ερευνητικών και πληροφοριακών δεξιοτήτων των πρωτοετών και τελειόφοιτων φοιτητών με την χρήση του ερωτηματολογίου SAILS (Standardized Assessment of Information Literacy Skills). Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των φοιτητών κατά την έναρξη των σπουδών τους δεν ήταν εφοδιασμένοι με τις απαραίτητες ερευνητικές ικανότητες στην διαδικασία καθορισμού του ερευνητικού προβλήματος αλλά και κατά την αναζήτηση, τον εντοπισμό, την ανάκτηση και την αξιολόγηση των πληροφοριών και των πηγών. Το 46% των εκπαιδευτικών ήταν υπέρ της συνεργασίας με την βιβλιοθήκη, όμως ένα ποσοστό λιγότερο από το ένα τρίτο έδειξε ενδιαφέρον για την συμμετοχή και την συνεργασία με τους βιβλιοθηκονόμους κατά την διαδικασία του σχεδιασμού των εργασιών και ακόμα μικρότερο ποσοστό στην από κοινού συνεργασία για την διδασκαλία και τελική αξιολόγηση του μαθήματος (Hill, Macheak & Siegel, 2013).

Οι ψευδείς ειδήσεις έχουν αναδυθεί καθώς η φύση των ειδησεογραφικών μέσων έχει αλλάξει από τις έντυπες εφημερίδες και τους επαγγελματίες δημοσιογράφους στην εύκολη και γρήγορη πληροφόρηση του Παγκόσμιου Ιστού, ανεξάρτητα από την πηγή από την οποία προέρχεται. Η ανάγκη αξιολόγησης της αποτελεσματικότητας της εκπαίδευσης για τον γραμματισμό στα μέσα μαζικής ενημέρωσης ήταν ένα από τα κύρια μέλημα των μελετητών και των εκπαιδευτικών στον κλάδο. Η έρευνα για την ανάπτυξη μεθόδων μελέτης και αξιολόγησης της χρησιμότητας και της αποτελεσματικότητας της εκπαίδευσης για την παιδεία για τα μέσα ενημέρωσης είναι περιορισμένη αλλά αυξανόμενη (Martens, 2010).

Οι πλατφόρμες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης αποδείχθηκαν πρόσφορο έδαφος για εμπρηστικές πολιτικές παραπληροφόρησης. Οι άνθρωποι σε όλο τον κόσμο ανησυχούν όλο και περισσότερο ότι οι λεγόμενες «ψευδείς ειδήσεις» και άλλες μορφές αμφίβολης πληροφορίας παραπλανούν τους ανθρώπους, κάτι που ενέπνευσε τις κυβερνητικές ενέργειες για την αντιμετώπιση του προβλήματος της διάδοσης και εξάπλωσης των ψευδών ειδήσεων σε πολλές χώρες (Jackson, 2019; Funke & Flamini, 2019).

Ενώ είναι απλό να υπάρχει η άποψη ότι οι ψευδείς ειδήσεις είναι προφανείς και ότι θα ήταν εύκολο να αναγνωριστούν, μια μελέτη του Πανεπιστημίου Στάνφορντ (Stanford University) έδειξε ότι ισχύει το αντίθετο και ότι οι φοιτητές δυσκολεύονται να κρίνουν την αξιοπιστία των πληροφοριών στο διαδίκτυο. Οι άνθρωποι συχνά δεν ξέρουν τι δεν γνωρίζουν, αλλά η βιβλιοθήκη (και οι βιβλιοθηκονόμοι) έχουν την τεχνογνωσία για να

βοηθήσουν να διασφαλιστεί ότι οι φοιτητές και η ευρύτερη κοινότητα των πανεπιστημίων βασίζονται στις καλύτερες διαθέσιμες πληροφορίες (Clayton et.al, 2020).

Στο πλαίσιο καταπολέμησης της διασποράς των ψευδών ειδήσεων στο διαδίκτυο στην Ευρώπη το 2016 πραγματοποιήθηκε συμπόσιο με θέμα «Πολυφωνία στα μέσα ενημέρωσης και δημοκρατία» στο οποίο επισημάνθηκε η άμεση ανάγκη για την προστασία της ελευθερίας έκφρασης.

Ειδικότερα ένα χρόνο αργότερα, το 2017 με παρότρυνση του Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και την αρμόδιο Επίτροπο Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας, με κοινό στόχο την ενασχόληση με την διασπορά των ψευδών ειδήσεων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και τον αντίκτυπο αυτών στην Δημοκρατία, ξεκίνησε δημόσια διαβούλευση. Το χρονικό διάστημα της δημόσιας διαβούλευσης ξεκίνησε στις 13 Νοεμβρίου 2017 και είχε ως καταληκτική ημερομηνία την 23η Φεβρουαρίου 2018. Οι συνολικές απαντήσεις της διαβούλευσης ανήλθαν στις 2.8986 μέσω δυο διαθέσιμων ερωτηματολογίων. Το πρώτο ερωτηματολόγιο απευθύνονταν σε πολίτες ενώ το άλλο σε νομικά πρόσωπα και δημοσιογράφους. Στα αποτελέσματα που συγκεντρώθηκαν διαφάνηκε ότι το 84% των ερωτηθέντων πιστεύει ότι η διάδοση των ψευδών ειδήσεων συμβαίνει με απώτερο στόχο την χειραγώγηση της κοινής γνώμης ενώ το 65% πιστεύει ότι η διάδοση των ψευδών ειδήσεων συμβαίνει λόγω κερδοφορίας. Παράλληλα, η Επιτροπή μερίμνησε με την σύσταση μιας ομάδας συνολικά 39 έμπειρων ατόμων υψηλού επιπέδου. Τα άτομα αυτά εκπροσωπούσαν διαφορετικούς κλάδους σχετικά με το θέμα της παραπληροφόρησης μέσω της διασποράς ψευδών ειδήσεων (πανεπιστήμια, μέσα κοινωνικής δικτύωσης, παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης κ.α.). Έργο αυτής της ομάδας ήταν η ενημέρωση της Επιτροπής με το ποσοστό της παραπληροφόρησης που υπάρχει σε παγκόσμιο επίπεδο. Η τελική έκθεση που κατατέθηκε στην Επιτροπή Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας προτείνει ορισμένα μέτρα που θα ήταν καλό να παρθούν για την ελαχιστοποίηση της εξάπλωσης των ψευδών ειδήσεων. Ειδικότερα η ομάδα συνιστά την προώθηση του πληροφοριακού γραμματισμού και την δημιουργία εργαλείων για τους χρήστες και τους δημοσιογράφους για την καταπολέμηση της παραπληροφόρησης και την δημιουργία και από κοινού κατάρτιση κώδικα δεοντολογίας με το οποίο θα πρέπει να δεσμευτούν ότι θα τηρούν οι διαδικτυακές πλατφόρμες και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Ένας χρήστης στο διαδίκτυο μπορεί να προφυλαχθεί από την εξάπλωση των ψευδών ειδήσεων αν αξιοποιήσει επαρκώς τις δυνατότητες που διαθέτει. Στην διαδικασία εξακρίβωσης της αλήθειας μιας είδησης αρχικά θα πρέπει να είναι επιφυλακτικός με τους τίτλους που εμφανίζονται στα μέσα κοινωνική δικτύωσης. Οι τίτλοι των άρθρων που στόχο έχουν να

παραπλανήσουν συνήθως έχουν έντονη γραμματοσειρά, κεφαλαία γράμματα και περιέχουν και θαυμαστικό στο τέλος. Είναι πολύ σημαντικό επίσης ο χρήστης να ελέγχει την εγκυρότητα της διεύθυνσης url (uniform resource locator), η οποία πολλές φορές με μικρές αλλαγές μπορεί να μιμούνται κάποια επίσημη ιστοσελίδα. Ακόμα και η μορφοποίηση του κειμένου μπορεί να αποτελεί προειδοποιητικό σημάδι της αναξιπιστίας της είδησης. Το κείμενο μπορεί να παρουσιάζει ορθογραφικά λάθη και να αναγράφονται διαφορετικές ημερομηνίες ανάρτησης της είδησης. Τέλος, ένα σημαντικό βήμα είναι η διασταύρωση της είδησης από κάποια άλλη πηγή στο διαδίκτυο (Gabiolkov, et.al., 2016).

Επιπρόσθετα, μια έρευνα που διεξήχθη από το Εργαστήριο Μέσων Ενημέρωσης (Media Lab) του Τεχνολογικού Ινστιτούτου Μασαχουσέτης (MIT) με αντικείμενο έρευνας τη διάδοση των ειδήσεων σε μια από τις δημοφιλέστερες πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης διερεύνησε την πορεία διάδοσης ψευδών και αληθών ειδήσεων συνολικά τριών εκατομμυρίων χρηστών. Οι χρήστες προώθησαν τις ειδήσεις πάνω από 4,5 εκατομμύρια φορές στην πλατφόρμα κοινωνικής δικτύωσης Twitter μέσα στο χρονικό διάστημα μεταξύ 2006 και 2017. Στην συνέχεια, οι ερευνητές διαχώρισαν τις ειδήσεις σε αληθείς και ψευδείς εξακριβώνοντας τις ειδήσεις από έξι διαφορετικούς οργανισμούς ελέγχου γεγονότων. Τέλος, έκαναν σύγκριση του ρυθμού διάδοσης αληθών και ψευδών ειδήσεων. Τα συμπεράσματα που προέκυψαν από τους ερευνητές έδειξαν ότι οι ειδήσεις που δεν ανταποκρίνονται με την πραγματικότητα έχουν ποσοστό να διαδοθούν κατά 70% περισσότερο από τις αληθείς. Επίσης, οι ψευδείς ειδήσεις διαδίδονται έξι φορές περισσότερο από ότι οι αληθείς. Παράλληλα, η έρευνα έφερε στην δημοσιότητα ότι οι ψευδείς ειδήσεις διαδίδονται πέρα από γρηγορότερα και ευρύτερα σε όλες τις κατηγορίες ειδήσεων που υπάρχουν σε αντίθεση με τις αληθείς ειδήσεις. Αξίζει να σημειωθεί ότι τα αποτελέσματα ήταν πιο έντονα σε ειδήσεις με πολιτικό περιεχόμενο σε αντίθεση με άλλες ειδήσεις άλλου περιεχομένου όπως π.χ. φυσικές καταστροφές, επιστήμη, οικονομία, τρομοκρατία κ.α. (Chen, Conroy, & Rubin, 2015; Vosoughi, Roy, & Aral, 2018).

Ο Hargittai (2005), μέτρησε τις αυτοαναφερόμενες δεξιότητες, εστιάζοντας σε μεγάλο βαθμό στην αναγνώριση όρων που σχετίζονται με το Διαδίκτυο, όπως το wiki και η προσθήκη ετικετών. Τα αποτελέσματα έδειξαν μια θετική σχέση μεταξύ της κατανόησης διαφόρων διαδικτυακών όρων και της πραγματικής ικανότητας των χρηστών να βρίσκουν ακριβείς πληροφορίες στο διαδίκτυο. Για παράδειγμα, όσοι είχαν καλύτερη κατανόηση των όρων χρειάστηκαν λιγότερο χρόνο και ήταν πιο αποτελεσματικοί στην εύρεση πληροφοριών στο διαδίκτυο, συμπεριλαμβανομένης της αναζήτησης εργασίας, της σύγκρισης των προεδρικών απόψεων για ένα ζήτημα και της αναζήτησης ενός αυτοκινήτου

για αγορά. Οι Hargittai και Hsieh (2012), ενημέρωσαν την κλίμακα το 2011. Επομένως, είναι λογικό ότι σχετίζονται οι γνώσεις σχετικά με τους όρους του Διαδικτύου και η ικανότητα εντοπισμού ακριβών πληροφοριών να σχετίζονται με την ακρίβεια των ειδήσεων και την ικανότητα αναγνώρισης ψευδών ειδήσεων. Ανεξαιρέτως του γεγονότος ότι η κλίμακα είναι ένα πραγματικό τεστ γνώσης ή αυτοαξιολόγησης, αξίζει να σημειωθεί το συμπέρασμα ότι η πληροφοριακή παιδεία σχετίζεται θετικά με την διαδικασία αναγνώρισης ψευδών ειδήσεων. Δείχνει ότι μια σημαντική μέθοδος για να βελτιωθεί η ικανότητα των χρηστών στην διαδικασία αναγνώρισης των ψευδών από τις αληθείς πληροφορίες είναι μέσω της βελτίωσης των δεξιοτήτων πληροφοριακή παιδείας. Ενώ η αναγνώριση ψευδών ειδήσεων μπορεί να μην είναι ένα θέμα που θα μπορούσε να λάβει μια εκπαιδευτική προσπάθεια αναγνώρισης του θέματος σε ολόκληρη την κοινωνία, υπάρχουν παραδείγματα χωρών όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής (Η.Π.Α), όπου οι μαθητές έχουν εκτεθεί γενικά στην εκπαίδευση πληροφοριακού γραμματισμού ξεκινώντας από το δημοτικό σχολείο και σε όλη τη διάρκεια της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Στη σημερινή ψηφιακή εποχή όπου η δημιουργία και η διάδοση αναξιόπιστων ή ψευδών πληροφοριών είναι ευκολότερη από ποτέ, δημιουργείται η ανάγκη για περισσότερη προηγμένη, εκτεταμένη και σε βάθος εκπαίδευση σχετικά με τον γραμματισμό των πληροφοριών (Jones-Jang, Mortensen, & Liu, 2021).

Αντίστοιχα, ένα εθνικό δείγμα πολιτών των ΗΠΑ (n=1.299) συμμετείχε σε μια ηλεκτρονική έρευνα τον Μάρτιο του 2017 με αντάλλαγμα μια ανταμοιβή αξίας μετρητών. Καθώς αυτή η μελέτη επικεντρώθηκε στην ικανότητα των απλών πολιτών να αναγνωρίζουν ψευδείς ειδήσεις, επιλέχθηκε να χρησιμοποιηθεί ένα δημογραφικά διαφορετικό πάνελ αντί για μία συγκεκριμένη κατηγορία π.χ. φοιτητές. Οι ερωτηθέντες ήταν 83,3% λευκοί, 6,4% αφροαμερικανοί, 4,1% ασιάτες, 3,8% ισπανόφωνοι, ακολουθούμενοι από 2,1% άλλοι. Η μέση ηλικία των συμμετεχόντων ήταν 48 έτη. Από αυτό το δείγμα, το 51,2% ήταν γυναίκες. Η μέση κατηγορία εισοδήματος ήταν 50.000\$ έως 74.999\$ και το μέσο επίπεδο εκπαίδευσης ήταν «τρεταετές πτυχίο κολεγίου συμπεριλαμβανομένων των τρεχόντων φοιτητών». Μετρήσαμε επίσης την πολιτική ιδεολογία (M = 3,62, SD = 1,74, 1 (πολύ συντηρητική) έως 7 (πολύ φιλελεύθερη) (Jones-Jang, Mortensen, & Liu, 2021)

Αντίστοιχα, τα τελευταία τρία χρόνια η κρίση που προκλήθηκε στον χώρο της υγείας από τον Covid-19 δημιούργησε αυξημένη ανάγκη για πληροφορίες ως απάντηση σε μια κατάσταση αβεβαιότητας και υψηλού συναισθηματικού φορτίου, στην οποία οι ψευδείς ειδήσεις έπαιξαν σημαντικό ρόλο. Η Montesi (2021), εμβάθυνε στην κατανόηση των ψευδών ειδήσεων από την προοπτική της πληροφοριακής συμπεριφοράς, αναλύοντας ένα

δείγμα ψευδών ειδήσεων που διαδόθηκαν στην Ισπανία κατά τη διάρκεια της κρίσης υγείας λόγω του Covid-19. Το δείγμα των ψευδών ειδήσεων που αναλύθηκαν ελήφθη από τον ιστότοπο Maldita.es, ένα έργο που αποτελεί μέρος της πρωτοβουλίας του Διεθνούς Δικτύου Ελέγχου Γεγονότων (the International Fact-Checking Network), το οποίο συλλέγει ψεύτικες ειδήσεις από το 2017. Συνολικά, διαβαθμίστηκαν 242 ψευδείς ειδήσεις. Από τις 6 Απριλίου 2020, όταν ξεκίνησε η ανάλυση των ψευδών ειδήσεων, ο ιστότοπος είχε συγκεντρώσει 393 ειδήσεις που είχαν παραχθεί μόνο κατά τη διάρκεια της κρίσης υγείας του Covid-19. Μέχρι τα τέλη Απριλίου, όταν η ταξινόμηση έφτασε στο τέλος της, η συλλογή αριθμούσε σχεδόν 500 αντικείμενα και συνέχιζε να αυξάνεται. Οι ψευδείς ειδήσεις στο Maldita.es δεν ακολουθούν χρονολογική σειρά και διαδοχικά κομμάτια ειδήσεων ταξινομήθηκαν στην αρχή, στο τέλος και στα μέσα της σειράς κατά τη διάρκεια του μήνα Απριλίου. Τα αποτελέσματα έδειξαν απουσία γνωστικής ικανότητας διαχωρισμού της ψευδούς από την αληθή πληροφορία σε ποσοστό 53,7%. Κυρίαρχα θέματα ήταν η κοινωνία (43,1%), ακολουθούμενη από την πολιτική (26,4%) και την επιστήμη (23,6%). Τέλος, οι ψευδείς ειδήσεις, ως επί το πλείστον, δεν φάνηκε να αποτελούν κίνδυνο για την υγεία ή την ασφάλεια των ανθρώπων – η βλάβη που προκαλεί είναι άυλη και κυρίως ηθική (Montesi, 2021).

Οι Saunders & Budd (2020), ταξινόμησαν τις ψευδείς ειδήσεις σε τρία κυρία θέματα: πολιτική, επιστήμη και κοινωνία. Αν και τείνει να κυριαρχεί η πολιτική, οι ψευδείς ειδήσεις για την υγεία είναι επίσης κοινές και όπως ήταν αναμενόμενο με την υγειονομική κρίση του Covid-19, διαδόθηκαν ευρέως. Σε αυτή την μελέτη που διεξήγαγαν, οι ειδήσεις για την υγεία ταξινομήθηκαν στον κλάδο της επιστήμης. Στην ταξινόμηση ανά θέμα, η κοινωνία αντιπροσωπεύει το 43,1% του συνόλου των περιπτώσεων, ακολουθούμενη από την πολιτική (26,4%) και την επιστήμη (23,6%). Όλες οι ψευδείς ειδήσεις που δημοσιεύτηκαν στην κατηγορία της επιστήμης αφορούσαν θέματα υγείας και, παρόλο που είχαν δημοσιευτεί όλα κατά τη διάρκεια της κρίσης υγείας του Covid-19, η οποία θα έπρεπε να έδινε έμφαση στην υγεία έναντι των άλλων κατηγοριών, η επιστήμη αντιπροσώπευε λιγότερες φάρσες από την πολιτική και την κοινωνία. Τα πιο κοινά θέματα των ψευδών ειδήσεων για την υγεία που ταξινομήθηκαν στην κατηγορία της επιστήμης περιλάμβαναν οικιακά γιατροσόφια για τη θεραπεία ή την πρόληψη του Covid-19, επεξηγηματικά κείμενα για την προέλευση του ιού, συμπεριλαμβανομένων των ονομάτων επιστημόνων που φέρονται να είναι υπεύθυνοι για την πανδημία, πληροφορίες για τα εμβόλια και την παρασκευή τους ή συμβουλές σχετικά με μάσκες και διαδικασίες υγιεινής για την αποφυγή μόλυνσης.

Ο Cinelli et al. (2020:10), οι οποίοι εξέτασαν 8 εκατομμύρια σχόλια και αναρτήσεις σε χρονικό διάστημα 45 ημερών σε πέντε πλατφόρμες μέσω κοινωνικής δικτύωσης κατά τη διάρκεια της κρίσης του Covid-19, παρατήρησαν ότι τα πρότυπα διάδοσης αμφισβητήσιμων πληροφοριών δεν διαφέρουν από αυτά των αξιόπιστων πληροφοριών, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι «η διάδοση πληροφοριών καθοδηγείται από το παράδειγμα αλληλεπίδρασης που επιβάλλεται από τα συγκεκριμένα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ή/και από τα συγκεκριμένα μοτίβα αλληλεπίδρασης ομάδων χρηστών που ασχολούνται με το θέμα».

Χρησιμοποιώντας μεθόδους οδηγών βιβλιοθηκών, ιστότοπων ελέγχου γεγονότων και πληροφοριακών προγραμμάτων, οι βιβλιοθηκονόμοι χρησιμοποιούν όλους τους διαθέσιμους πόρους για να ενημερώσουν και να εκπαιδεύσουν το κοινό σχετικά με τις ψευδείς ειδήσεις με τη μορφή παραπληροφόρησης για να βοηθήσουν τους ανθρώπους να πλοηγηθούν επιτυχώς μέσω του διαδικτύου. Μια ερευνητική μελέτη που διεξήχθη το 2016 από την Ομάδα Εκπαίδευσης Ιστορίας του Στάνφορντ (The Stanford History Education Group) έδειξε πώς η ικανότητα των μαθητών να αξιολογήσουν τις πληροφορίες ήταν εξαιρετικά χαμηλή. Οι μαθητές ήταν υποχρεωμένοι να κάνουν διάκριση μεταξύ μιας είδησης και μιας διαφήμισης. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι πολλοί απέτυχαν να κάνουν την διάκριση σωστά (Banks, 2016; Jacobson, 2017).

Επιπλέον, οι ακαδημαϊκοί βιβλιοθηκονόμοι ήταν μερικοί από τους πρώτους στον τομέα για την καταπολέμηση αυτών των ζητημάτων μέσω της εφαρμογής εκπαιδευτικών προγραμμάτων, εργαστηρίων και οδηγών. Οι βιβλιοθηκονόμοι στο Indiana University East στο Ρίτσμοντ (Richmond) δημιούργησαν μια εικονική βιβλιοθήκη με το όνομα «LibGuide», η οποία παρέχει στους φοιτητές κριτήρια ερωτήσεων για να ρωτήσουν κατά τη διερεύνηση της αξιοπιστίας και της εγκυρότητας μιας πηγής ή μιας πληροφορίας (Banks, 2016). Το «LibGuide» έχει γίνει όλο και πιο δημοφιλές στη σφαίρα της ακαδημαϊκής βιβλιοθήκης και έχει εφαρμοστεί σε πολλές άλλες βιβλιοθήκες πανεπιστημίων στις ΗΠΑ, όπως η Βιβλιοθήκη του Χάρβαρντ (Harvard Library), η Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Cornell (Cornell University Library), η Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Penn State (Penn State University Library) και η Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου του Πόρτλαντ (Portland University Library).

Το Fake News LibGuides έχει επίσης αναπτυχθεί σε άλλα μέρη του κόσμου, όπως το Πανεπιστήμιο Newcastle (Newcastle University) στο Ηνωμένο Βασίλειο, το University College Δουβλίνου (University College Dublin) και το Πανεπιστήμιο Maynooth (Maynooth University) στην Ιρλανδία. Εκτός από τους οδηγούς βιβλιοθηκών, ορισμένα πανεπιστήμια έχουν συμπεριλάβει πόρους και ιστότοπους ελέγχου γεγονότων για να βοηθήσουν τους

μαθητές να επαληθεύσουν με ακρίβεια τις πληροφορίες (Eva & Shea, 2018). Μερικά από αυτά περιλαμβάνουν ιστότοπους όπως το FactCheck, Politifact, Snopes και The Washington Post Factchecker που έχουν διακριθεί για τη χρησιμότητα και την αποτελεσματικότητά τους (Batchelor, 2017).

Επίσης έχουν αναπτυχθεί εκπαιδευτικά προγράμματα για την αντιμετώπιση των ψευδών ειδήσεων. Η Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου του Μίσιγκαν (University of Michigan Library) ανέπτυξε ένα αναγνωρισμένο μάθημα με τον τίτλο "Ψευδείς Ειδήσεις, Ψέματα και Προπαγάνδα: Πώς να ξεχωρίσετε/ να ταξινομήσετε το Fact from Fiction;" ("Fake News, Lies and Propaganda: How to sort Fact from Fiction?") που υλοποιήθηκε το 2017 (Eva & Shea, 2018). Οι σπουδαστές μαθαίνουν πώς να αναπτύξουν τη κριτική τους σκέψη γύρω από τις πληροφορίες, κατορθώνοντας να αναγνωρίσουν την υποκειμενικότητα πέρα της αναγνώρισης των ψευδών και αληθών ειδήσεων (Dollinger, 2017).

Η Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου του Cornell (Cornell University Library) έχει επίσης εφαρμόσει μια σειρά εργαστηρίων που επιδιώκουν να διδάξουν στους φοιτητές πώς να εντοπίζουν αξιόπιστες πηγές ειδήσεων. Μερικοί καθηγητές ενθαρρύνουν τους φοιτητές με το να τους προσφέρουν επιπλέον πιστωτικές μονάδες με την παρακολούθηση των εργαστηρίων, αναγνωρίζοντας τη σημασία αυτών των δεξιοτήτων για εργασίες και ερευνητικούς σκοπούς. (Lefkowitz, 2017).

Ο ρόλος των βιβλιοθηκονόμων που εργάζονται σε ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες εστιάζει σε μεγάλο βαθμό στο εκπαιδευτικό κομμάτι για αυτό τον λόγο αρκετές δημόσιες βιβλιοθήκες υιοθετούν μερικές από αυτές τις μεθόδους για να βοηθήσουν στην ενημέρωση των κοινοτήτων και του κοινού όσον αφορά τις ψευδείς ειδήσεις. Χρησιμοποιώντας την πληροφόρηση και τον γραμματισμό των μέσων ενημέρωσης, η Δημόσια Βιβλιοθήκη του Ντάλας (Dallas Public Library) πραγματοποίησε εκπαιδευτικό πρόγραμμα οκτώ εβδομάδων που απευθύνονταν σε μαθητές γυμνασίου (Banks, 2016).

Οι βιβλιοθηκονόμοι συνεργάστηκαν με τους δημοσιογράφους της εφημερίδας Dallas Morning News για να ενημερώσουν τους μαθητές για την καλή και κακή δημοσιογραφία. Ως μέρος του έργου με τον τίτλο «Storytellers with Borders», οι δημοσιογράφοι δίδαξαν στους μαθητές πώς να κάνουν εστιασμένες ερωτήσεις, ενώ οι βιβλιοθηκονόμοι περιέγραψαν πώς να χρησιμοποιούν βάσεις δεδομένων για να βρουν αξιόπιστες πληροφορίες (Banks, 2016). Ένα άλλο παράδειγμα είναι η Δημόσια Βιβλιοθήκη του Oakland (Oakland Public Library) με την ανάπτυξη εργαστηρίων εντός και εκτός της βιβλιοθήκης. Ταξιδεύουν σε τοπικά σχολεία και οργανισμούς για να βοηθήσουν τους μαθητές να διακρίνουν τα αληθή νέα από τα ψευδή (Eva & Shea, 2018).

Άλλες μέθοδοι που προέκυψαν αρχικά από τις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες είναι οι εξετάσεις CARS (Credibility, Accuracy, Reasonableness, Support) και CRAAP (Currency, Relevance, Authority, Accuracy, Purpose) που παρουσιάζουν ένα κριτήριο το οποίο μπορούν να χρησιμοποιήσουν άτομα από όλα τα εκπαιδευτικά υπόβαθρα για την επαλήθευση πληροφοριών. Η μέθοδος CARS σημαίνει αξιοπιστία, ακρίβεια, λογικότητα και υποστήριξη και έχει χρησιμοποιηθεί όχι μόνο σε ιδρύματα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης αλλά και σε σχολεία (Jacobson, 2017). Αντίστοιχα, η δοκιμή CRAAP, που αναπτύχθηκε στη βιβλιοθήκη Miriam στο Chico το 2010 είναι ένας πολύτιμος πόρος για τους χρήστες που θέλουν να αξιολογήσουν και να εντοπίσουν αξιόπιστες και έγκυρες πληροφορίες (Batchelor, 2017).

Τέλος, οι Boh Podgornik, et.al, (2016), ανέπτυξαν ένα έγκυρο και αξιόπιστο μεσομέτρησης του γραμματισμού ακολουθώντας τα πρότυπα του ACRL. Σε αντίθεση με άλλες κλίμακες αλφαριθμητισμού που μετρούν μόνο τις αυτοαναφερόμενες ικανότητες και πεποιθήσεις, αυτή η κλίμακα περιλαμβάνει ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών με μία σωστή απάντηση για κάθε μια ερώτηση ώστε να εξεταστούν οι πραγματικές γνώσεις. Οι ερωτήσεις επικεντρώνονται στις ικανότητες των μαθητών να αναγνωρίζουν επαληθευμένες και αξιόπιστες πληροφορίες και να αναζητούν βάσεις δεδομένων. Σε σύγκριση με τον αλφαριθμητισμό των μέσων ενημέρωσης, ο οποίος συσχετίζεται πλήρως με τα έντυπα και οπτικοακουστικά μέσα, ο πληροφοριακός αλφαριθμητισμός έχει καθοριστεί και αναπτυχθεί σε σχέση με τα ψηφιακά περιβάλλοντα. Καθώς η πληροφοριακή παιδεία δίνει έμφαση στην ικανότητα πλοήγησης και εντοπισμού πληροφοριών.

2.2.1 Αντιμετώπιση ψευδών ειδήσεων

Οι ψευδείς ειδήσεις, ένα χαρακτηριστικό της σημερινής κοινωνίας της πληροφορίας, έχουν σοβαρές πολιτικές και κοινωνικές συνέπειες. Λίγες συστηματικές γνώσεις είναι διαθέσιμες για αποτελεσματικές στρατηγικές μάθησης, διδασκαλίας και ευαισθητοποίησης που βοηθούν τους χρήστες στην αντιμετώπιση των ψευδών ειδήσεων (Cook, 2019).

Ο Eshet (2012), τόνισε ότι η έννοια του γραμματισμού των ψηφιακών μέσων αποτυπώνει τις δεξιότητες και τις ικανότητες που απαιτούνται για την επιτυχημένη πλοήγηση σε ένα σύνθετο και πολύπλοκο οικοσύστημα πληροφοριών. Ακόμη και κάτω από ιδανικές συνθήκες, οι περισσότεροι άνθρωποι αγωνίζονται να αξιολογήσουν αξιόπιστα την ποιότητα των πληροφοριών που συναντούν στο διαδίκτυο, επειδή δεν διαθέτουν τις

δεξιότητες και τις γνώσεις που απαιτούνται για να διακρίνουν αποτελεσματικά το περιεχόμενο ειδήσεων χαμηλής ποιότητας.

Από την άποψη του ψηφιακού γραμματισμού, οι ψευδείς ειδήσεις είναι κακή χρήση των πηγών πληροφοριών για την προβολή αβάσιμων ισχυρισμών. Και ενώ οι ψευδείς ειδήσεις είναι δύσκολο να αντιμετωπιστούν με τεχνικές παρεμβάσεις, μπορούν να αντιμετωπιστούν με πληροφοριακή παιδεία που θέτει ορισμένα θεμελιώδη ερωτήματα όπως:

- Από πού άντλησε τις πληροφορίες ο συγγραφέας;
- Ποιος ήταν ο συγγραφέας;
- Υπάρχει κάποιος τρόπος ελέγχου της εγκυρότητας των ισχυρισμών που διατυπώνουν;
- Παρουσιάζονται οι πληροφορίες ως γεγονός ή άποψη;

Υπάρχουν κάποιες βασικές δεξιότητες που μπορούν να ενισχύσουν στους μαθητές σχετικά με την παρουσίαση ενός επιχειρήματος βασισμένου σε στοιχεία, όπου αυτά τα στοιχεία είναι αυστηρά και καλά μελετημένα. Σε αυτήν την εποχή γύρω από τον αυστηρό έλεγχο γεγονότων, είναι σημαντικό οι μαθητές να μην αρχίσουν να βασίζονται σε πηγές ψευδών ειδήσεων και να μπορούν να κάνουν διάκριση μεταξύ μιας γνώμης και μιας θέσης που βασίζεται σε στοιχεία. Ενώ οι ακαδημαϊκές πηγές μπορεί να καταδεικνύουν διαφορετικές προοπτικές για ένα επίθεμα, θα ήλπιζε κανείς, τουλάχιστον για μια βάση αποδεικτικών στοιχείων ή μια θεωρητική προοπτική για να το υποστηρίξουν. Ο ψηφιακός γραμματισμός γίνεται κάτι περισσότερο από μια απλή κατανόηση πηγών και πόρων, στην εκτίμηση της ηθικής χρήσης και πρόσβασης σε συσκευές και πόρους (McIntyre, 2018).

Οι έρευνες δείχνουν ότι λίγοι άνθρωποι είναι προετοιμασμένοι για μια αποτελεσματική πλοήγηση στον ψηφιακό κόσμο. Για παράδειγμα, στο Pew Research Center κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι το έτος 2017, μόνο το 17% των ενηλίκων των ΗΠΑ έχουν τις δεξιότητες και την εμπιστοσύνη να μάθουν αποτελεσματικά νέες πληροφορίες στο διαδίκτυο (Pew Research Center, 2016; Horrigan, 2019). Παρόλα αυτά, οι άνθρωποι παγκοσμίως λαμβάνουν όλο και περισσότερο ειδήσεις και πληροφορίες από πλατφόρμες κοινωνικών μέσων που στερούνται παραδοσιακών συντακτικών ελέγχων επιτρέποντας την ευρεία διάδοση παραπλανητικών ειδήσεων αλγοριθμικών ροών (Poushter, Bishop & Chwe, 2018; Perrin & Anderson, 2019).

Χωρίς τις απαραίτητες δεξιότητες ψηφιακής παιδείας για τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, οι άνθρωποι πέφτουν συχνά θύματα αμφίβολων ισχυρισμών. Αυτές οι ανησυχίες έχουν γίνει ιδιαίτερα εμφανείς στις Ηνωμένες Πολιτείες και την Ινδία τα

τελευταία χρόνια. Στις Ηνωμένες Πολιτείες, χαμηλής ποιότητας διαδικτυακά άρθρα διανεμήθηκαν ευρέως στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης τους μήνες πριν από τις προεδρικές εκλογές του 2016 στις ΗΠΑ (Silverman, 2016). Αυτό το φαινόμενο δημιούργησε εκτεταμένους φόβους ότι τα ψεύτικα νέα παραπλάνησαν τους ανθρώπους σε μαζική κλίμακα. Ένα μικρό ποσοστό ανθρώπων είναι έτοιμοι να πλοηγηθούν αποτελεσματικά στο διαδικτυακό περιβάλλον πληροφοριών. Αυτή η παγκόσμια έλλειψη στον γραμματισμό των ψηφιακών μέσων έχει αναγνωριστεί ως ένας κρίσιμος παράγοντας που εξηγεί τη διαδεδομένη διαδικτυακή παραπληροφόρηση, οδηγώντας σε αλλαγές στην εκπαιδευτική πολιτική και στο σχεδιασμό τεχνολογικών πλατφορμών. Ωστόσο, υπάρχουν ελάχιστα στοιχεία που τεκμηριώνουν τη σχέση μεταξύ του γραμματισμού στα ψηφιακά μέσα και της ικανότητας των ανθρώπων να διακρίνουν μεταξύ των ειδήσεων χαμηλής και υψηλής ποιότητας στο διαδίκτυο. Σχετικά σύντομες επεκτάσιμες παρεμβάσεις θα μπορούσαν να είναι αποτελεσματικές για την παραπληροφόρηση σε όλο τον κόσμο. Παρά τις πρωτοβουλίες που έχουν ληφθεί, υπάρχουν ελάχιστα στοιχεία μεγάλης κλίμακας σχετικά με την αποτελεσματικότητα της προώθησης του γραμματισμού στα ψηφιακά μέσα ως απάντηση στην παραπληροφόρηση στο διαδίκτυο (Vraga & Tully, 2021; Huguet, et.al, 2019; Barthel, Mitchell & Holcomb, 2016).

Ωστόσο, δύο προσεγγίσεις έχουν αποδειχθεί ότι είναι πιο αποτελεσματικές στην αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και είναι σημαντικό να σημειωθούν. Πρώτον, έχουν χρησιμοποιηθεί παρεμβάσεις για την προστασία του κοινού από παραπλανητικό περιεχόμενο προειδοποιώντας για παραπληροφόρηση είτε διορθώνοντας συγκεκριμένους ψευδείς ισχυρισμούς είτε προσδιορίζοντας τακτικές που χρησιμοποιούνται για την προώθησή του. Αυτή η προσέγγιση έχει αποδειχθεί ότι μειώνει τον πειστικό χαρακτήρα της παραπληροφόρησης σε συγκεκριμένους τομείς. Επιπλέον, άλλες μελέτες αξιολογούν την αποτελεσματικότητα της παροχής προειδοποιήσεων σχετικά με συγκεκριμένη παραπληροφόρηση (Banas & Miller, 2013; Cook, Lewandowsky & Ecker, 2017; Van der Linden, et.al, 2017; Roozenbeek & Van der Linden, 2019; Pennycook et.al, 2020).

Ως εκ τούτου, οι Guess et.al, (2020), επιδίωξαν να καθορίσουν εάν οι προσπάθειες για την προώθηση της παιδείας στα ψηφιακά μέσα μπορούν να βελτιώσουν την ικανότητα των ερωτηθέντων να αξιολογούν σωστά και με ακρίβεια το διαδικτυακό περιεχόμενο σε διάφορα θέματα. Τα ευρήματα τους υποδηλώνουν ότι τα ελλείμματα στον ψηφιακό γραμματισμό στα μέσα ενημέρωσης αποτελούν βασικό παράγοντα για το γιατί οι άνθρωποι πέφτουν θύματα παραπληροφόρησης. Συγκεκριμένα, εξέτασαν τις επιπτώσεις της έκθεσης «Συμβουλές για τον εντοπισμό ψευδών ειδήσεων» (“Tips to Spot False News”) του

Facebook, οι οποίες αναπτύχθηκαν σε συνεργασία με το μη κερδοσκοπικό οργανισμό First Draft News και στη συνέχεια προωθήθηκαν στην κορυφή των ροών ειδήσεων των χρηστών σε 14 χώρες τον Απρίλιο του 2017 και εκτυπώθηκαν ολοσέλιδες διαφημίσεις εφημερίδων στις Ηνωμένες Πολιτείες, το Ηνωμένο Βασίλειο, τη Γαλλία, τη Γερμανία, το Μεξικό και την Ινδία (Mosseri, 2017; Constine, 2017; Mezzofiore, 2019).

Μια παραλλαγή αυτών των συμβουλών διανεμήθηκε αργότερα από την Whats App στο Πακιστάν μέσω διαφημίσεων που δημοσιεύθηκαν το 2018. Αυτές οι συμβουλές είναι η πιο διαδεδομένη παρέμβαση ψηφιακού γραμματισμού στα μέσα ενημέρωσης που έχει πραγματοποιηθεί μέχρι σήμερα. Αυτές οι παρεμβάσεις παρέχουν ουσιαστικά στοιχεία που μπορούν να βοηθήσουν τα άτομα να αξιολογήσουν την αξιοπιστία των πηγών και να εντοπίσουν δείκτες προβληματικού περιεχομένου χωρίς να δαπανήσουν σημαντικό χρόνο (Presse, 2019).

Για παράδειγμα, ένα δείγμα συμβουλής συνιστά στους ερωτηθέντες «να είναι δύσπιστοι στους τίτλους», προειδοποιώντας ότι «Αν οι σοκαριστικοί ισχυρισμοί στον τίτλο ακούγονται απίστευτοι, πιθανότατα είναι». Μια τέτοια προσέγγιση θα πρέπει να μειώσει την εξάρτηση από διαδικασίες χαμηλής προσπάθειας που οδηγούν συχνά τους ανθρώπους σε λάθος (π.χ., αντιλήψεις για τη γνωστική ικανότητα) διδάσκοντας στους ανθρώπους πιο αποτελεσματική ευρετική (π.χ. σκεπτικισμός σε ελκυστικά πρωτοσέλιδα). Είναι σημαντικό ότι η επιτυχία αυτής της προσέγγισης δεν απαιτεί από τους αναγνώστες να αναλάβουν κάποια βήματα, όπως η διεξαγωγή έρευνας ή η βαθιά σκέψη για κάθε είδηση που συναντούν (κάτι που είναι τυπικά αδύνατο στην πράξη, δεδομένου του όγκου των ιστοριών που συναντούν οι χρήστες των κοινωνικών μέσων μαζικής ενημέρωσης). Αντ' αυτού, αυτή η παρέμβαση στοχεύει στην παροχή απλών κανόνων απόφασης που βοηθούν τους ανθρώπους να διακρίνουν μεταξύ των κύριων ροών και των ψευδών ειδήσεων. Υπάρχουν σημαντικοί λόγοι για να είναι οι χρήστες σκεπτικοί ως προς την αποτελεσματικότητα αυτής της προσέγγισης. (Weintraub Austin et.al, 2002).

Εντυπωσιακά, τα αποτελέσματά υποδεικνύουν ότι η έκθεση σε παραλλαγές της παρέμβασης γραμματισμού στο Facebook μειώνει την αντίληψη των ανθρώπων σε ψευδείς τίτλους. Τα ελλείμματα στον γραμματισμό των ψηφιακών μέσων είναι ένας σημαντικός παράγοντας για τον λόγο που οι άνθρωποι πιστεύουν την παραπληροφόρηση που αντιμετωπίζουν στο διαδίκτυο. Διαπιστώθηκε ότι μια απλή, κλιμακούμενη παρέμβαση για τον γραμματισμό στα μέσα μαζικής ενημέρωσης μπορεί να μειώσει την αντιληπτή ακρίβεια του ψευδούς περιεχομένου ειδήσεων και να βοηθήσει τους ανθρώπους να το διακρίνουν καλύτερα από τις πραγματικές επικρατούσες ειδήσεις. Οι εκστρατείες παιδείας για τα μέσα

μαζικής ενημέρωσης θα μπορούσαν να είναι μια αποτελεσματική στρατηγική για την αντιμετώπιση ψευδών ή παραπλανητικών ειδήσεων, καταλήγοντας σε σημαντικές επιπτώσεις στον πραγματικό κόσμο Guess et.al, (2020).

Μέσα σε αυτήν την προ-ενεργητική προσέγγιση, μπορούν να διαφοροποιηθούν διάφορες μέθοδοι. Η ενημέρωση των συμμετεχόντων σχετικά με τις κατευθυντήριες γραμμές και τις τεχνικές για τον εντοπισμό ψευδών ειδήσεων αναφέρθηκε ότι ήταν επιτυχής σε δύο μελέτες. Για παράδειγμα, η προτροπή των χρηστών με ερωτήσεις σχετικά με τη σύνταξη ή το στυλ μιας ανάρτησης στο Facebook, μείωσε την πιθανότητά τους να εμπιστευτούν, να κάνουν like και να μοιραστούν τις ψευδείς ειδήσεις (Lutzke et al., 2019). Τα αποτελέσματα μιας άλλης μελέτης είναι πιο διφορούμενα, επειδή η επίδραση της ώθησης των χρηστών για τον έλεγχο της σύνταξης των ειδησεογραφικών άρθρων τους έκανε πιο δύσπιστους σε όλα τα άρθρα, ανεξάρτητα από το αν ήταν αληθινά ή ψευδή (Kim & Dennis, 2019).

Μια σύντομη παρέμβαση που θα μπορούσε να διαδοθεί ανέξοδα σε κλίμακα μπορεί να είναι αποτελεσματική στη μείωση της αντιληπτής ακρίβειας των ψευδών ειδήσεων, βοηθώντας τους χρήστες να εκτιμήσουν με μεγαλύτερη ακρίβεια την αξιοπιστία του ειδησεογραφικού περιεχομένου που αντιμετωπίζουν σε διαφορετικά θέματα. Παρόλο που αυτά τα αποτελέσματα υποδηλώνουν ότι οι παρεμβάσεις ψηφιακού γραμματισμού θα μπορούσαν να είναι πολύτιμο εργαλείο στη μάχη κατά της παραπληροφόρησης, θα πρέπει να προταθούν αρκετές προειδοποιήσεις (Banas & Miller, 2013; Cook, Lewandowsky & Ecker, 2017; Van der Linden, et.al, 2017).

Αντίστοιχα, οι (Stein-Smith) 2017, αναφέρουν ότι μερικές φορές είναι σχετικά εύκολο να αναγνωριστούν οι ψευδείς ειδήσεις, αλλά άλλες φορές θα πρέπει να προϋπάρξει μια μικρή έρευνα για να προσδιοριστεί αν μια ειδησεογραφική είδηση σε έντυπη μορφή, στο διαδίκτυο ή ακόμα και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης για το αν είναι αληθής ή όχι. Πέρα από την πολύ σημαντική βοήθεια των βιβλιοθηκονόμων στην διαδικασία αξιολόγησης των πηγών, υπάρχουν ορισμένες στρατηγικές που μπορούν να φανούν χρήσιμες στην διαδικασία αναγνώρισης των ψευδών ειδήσεων. Μερικές από αυτές τις στρατηγικές είναι:

- Εάν μια ιστορία ειδήσεων φαίνεται νόμιμη, ο χρήστης καλό θα ήταν να ελέγξει και άλλες πηγές ειδήσεων για να δει εάν η ιστορία αναγράφεται και εκεί.
- Εάν μια είδηση φαίνεται απίθανη ή υπερβολική, θα ήταν χρήσιμο να γίνει διασταύρωση με μια αξιόπιστη πηγή.
- Εάν μια είδηση βασίζεται σε έρευνα, στατιστική ή δημοσκόπηση, ο χρήστης θα πρέπει να ελέγξει την πηγή για να δει αν είναι αξιόπιστη.

- Θα πρέπει να γίνει έλεγχος του ιστότοπου. Ένα πρώτο βήμα είναι η επιλογή από την κεντρική σελίδα της επιλογής «για εμάς» ή «ποιοι είμαστε» για να λάβει το κοινό περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την πηγή.
- Θα πρέπει να γίνει έλεγχος της διεύθυνσης URL. Μερικές φορές μια διαφορετική επέκταση ή μια μικρή διαφορά στην ορθογραφία υποδηλώνει έναν αναξιόπιστο ιστότοπο.
- Έλεγχος της διεύθυνσης URL. Ένα τυπογραφικό λάθος ή ορθογραφικό λάθος μπορεί να οδηγήσει σε έναν εντελώς διαφορετικό ιστότοπο.
- Λήψη και ενημέρωση νέων από διαφορετικές πηγές που γνωρίζετε ότι είναι αξιόπιστες. Εάν ένας χρήστης γνωρίζει μία ή περισσότερες επιπλέον γλώσσες, θα ήταν ωφέλιμο να ενημερωθεί από διαφορετικές προοπτικές. Δημιουργείτε έτσι, η δυνατότητα στους χρήστες να χρησιμοποιήσουν τις δεξιότητές τους σχετικά με την πληροφοριακή παιδεία για να προσδιορίσουν ποιες είναι ψευδείς ειδήσεις, έτσι ώστε να μπορούν να λαμβάνουν αποφάσεις με γνώμονα την πραγματικότητα, αντί για την υποκειμενική γνώμη που μπορεί να έχει διατυπώσει κάποιος.

Οι Shen & Gresham (2000), βασισμένοι στην βιβλιοθηκονομική τους εμπειρία στο Πανεπιστήμιο του Κολοράντο, πρότειναν μια σειρά από στρατηγικές για μια επιτυχημένη ανάπτυξη προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας. Ανάμεσα σε αυτές τις στρατηγικές περιλαμβάνονται η ανάπτυξη μιας σχέσης εμπιστοσύνης με το εκπαιδευτικό προσωπικό. Η ανάπτυξη μια σχέσης εμπιστοσύνης με το εκπαιδευτικό προσωπικό μπορεί να πραγματοποιηθεί είτε μέσω επίσημων συναντήσεων για τον από κοινού σχεδιασμό των προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας είτε μέσω της παροχής σεμιναρίων από τους βιβλιοθηκονόμους για να μεταφέρουν και να μηθήσουν τους εκπαιδευτικούς τους στόχους της πληροφοριακής παιδείας. Επίσης, η δυνατότητα οι βιβλιοθηκονόμοι να είναι διαθέσιμοι όποτε και κάθε φορά που χρήστες τους έχουν ανάγκη και να επιδιώκουν μια συνεχή εξέλιξη με το να εισάγουν καινοτόμες ιδέες μέσω της σύγχρονης τεχνολογίας (Lindstrom & Shonrock, 2006).

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η καμπάνια που ανέπτυξε η βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Fairleigh Dickinson. Στο πλαίσιο του ενεργού προγράμματος εκπαίδευσης πληροφοριακής παιδείας, περιλαμβάνει μεταξύ άλλων διαδικτυακές συνεδρίες διδασκαλίας. Οι βιβλιοθηκονόμοι προσφέρουν μια σειρά μαθημάτων άσκησης στα βασικά θέματα μιας Βιβλιοθήκης και προγράμματα έρευνας σε συγκεκριμένα θέματα. Επίσης, έχουν αναπτύξει ένα ειδικό μάθημα με τον τίτλο «Library Research Clinic» με στόχο την διδασκαλία των φοιτητών στον αποτελεσματικό προσδιορισμό των ψευδών ειδήσεων. Επιπρόσθετα, ένας διαδικτυακός οδηγός έρευνας με τον τίτλο «Πώς να αναγνωρίσετε τις

ψευδείς ειδήσεις», δημιουργήθηκε για τον ιστότοπο της βιβλιοθήκης για να επεκτείνει αυτές τις πληροφορίες σε σπουδαστές που μπορεί να μην είναι καν στην πανεπιστημιούπολη ή στη βιβλιοθήκη σε τακτική βάση. Τέλος, η σελίδα της βιβλιοθήκης έχει δημοσιεύσει αυτή την πρωτοβουλία στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (Facebook) και στο ιστολόγιο WordPress. Στα μελλοντικά τους σχέδια περιλαμβάνεται η συνέχιση αυτών των μαθημάτων ως μέρος ενός τακτικού προγράμματος της βιβλιοθήκης και η συνεργασία με τις σχολές του πανεπιστημίου για την ανάπτυξη περαιτέρω ειδικών θεμάτων έρευνας σε κάθε κλάδο (Stein-Smith, 2017).

Οι (Pimmer & Eisemann) 2020, μελέτησαν τη συστηματοποίηση διαφορετικών προσεγγίσεων και τον προσδιορισμό της αποτελεσματικότητάς τους. Τρεις κύριες προσεγγίσεις προέκυψαν στην ανάλυση: Πρώτον, τα ευρήματα υποδηλώνουν ότι οι στρατηγικές για τη διόρθωση των υφιστάμενων λανθασμένων αντιλήψεων που προκαλούνται από ψευδείς ειδήσεις έχουν περιορισμένη αποτελεσματικότητα και μπορεί να είναι ακόμη και αντιπαραγωγικές, ιδιαίτερα για πολιτικά θέματα. Δεύτερον, τα στοιχεία σχετικά με την αποτελεσματικότητα της κατάρτισης σε μεθόδους ανίχνευσης ψευδών ειδήσεων είναι ενθαρρυντικά αλλά ασαφή. Τρίτον, παρά την κοινή αντίληψη ότι η ανίχνευση ψευδών ειδήσεων πρέπει να συνδέεται με την κατανόηση των οικονομικών, ιδεολογικών και πολιτιστικών διαστάσεων των συστημάτων μέσων, οι λίγες εμπειρικές μελέτες που βρέθηκαν σε αυτόν τον τομέα δεν υποστήριξαν πολύ αυτόν τον ισχυρισμό. Ένα δοκιμαστικό συμπέρασμα από αυτά τα ευρήματα είναι η ανάγκη να ενσωματωθεί η εκπαίδευση στις ψευδείς ειδήσεις και η εκπαίδευση σε στρατηγικές ανίχνευσης ψευδών ειδήσεων σε εκπαιδευτικά προγράμματα ήδη από την έναρξη της κατανάλωσης των παιδικών μέσων ενημέρωσης.

Το ερώτημα που προέκυψε ωστόσο είναι πόσο αποτελεσματικές είναι οι εκπαιδευτικές προσεγγίσεις που βοηθούν τους χρήστες στην αντιμετώπιση των ψευδών ειδήσεων; Η διόρθωση των λαθών και των λανθασμένων αντιλήψεων των χρηστών είναι μια αντιδραστική στρατηγική, η οποία επιδιώκει να αποκαταστήσει τον αρνητικό αντίκτυπο της έκθεσης ενός ατόμου σε προηγούμενη παραπληροφόρηση. Παρόλο που η παροχή πληροφοριών σχετικά με το τι είναι σωστό και τι λάθος με βάση τα γεγονότα μπορεί φαινομενικά να είναι η πιο διαισθητική και απλή παιδαγωγική προσέγγιση, η βιβλιογραφία προτείνει ότι συνδέεται με περιορισμένη αποτελεσματικότητα. Ορισμένες παρεμβάσεις ήταν ακόμη αντιπαραγωγικές για ορισμένες ομάδες, ιδίως όταν το θέμα περιλαμβάνει δυο αντίθετες γνώμες όπως π.χ. ο εμβολιασμός (Nyhan et al., 2014; Rich et al., 2017; Hameleers & Van der Meer, 2020; Murrock et al., 2018; Tarchi, 2019).

Ένα παράδειγμα είναι η μελέτη των Nyhan et al. (2014), που συνέκριναν στη μεγάλη, εθνικά αντιπροσωπευτική, ελεγχόμενη δοκιμή τους τέσσερις διαφορετικές διδακτικές στρατηγικές με στόχο τη μείωση των λανθασμένων αντιλήψεων εμβολίου. Αυτές οι στρατηγικές περιελάμβαναν την παροχή: (1) εξήγησης της έλλειψης στοιχείων μεταξύ εμβολίων και αυτισμού, (2) πληροφορίες σχετικά με τους κινδύνους της έλλειψης εμβολιασμών, (3) εικόνες παιδιών που πάσχουν από ασθένειες που θα μπορούσαν να προληφθούν με εμβόλια και (4) μια δραματική αφήγηση για ένα βρέφος που παραλίγο να πεθάνει από ασθένεια που θα μπορούσε κανονικά υπό άλλες συνθήκες να προληφθεί. Ενώ ορισμένες παρερμηνείες μειώθηκαν, καμία από αυτές τις παρεμβάσεις δεν αύξησε την πρόθεση των γονέων να εμβολιάσουν ένα μελλοντικό παιδί και ακόμη μείωσε την πρόθεση εμβολιασμού μεταξύ των γονέων με τις λιγότερο ευνοϊκές συμπεριφορές εμβολίου (Nyhan et al., 2014).

Αυτό που κάνει τη διόρθωση της παραπληροφόρησης πιο αποτελεσματική είναι ο συνδυασμός πολλών στρατηγικών η παροχή πρόσθετων επεξηγηματικών πληροφοριών και η επικοινωνία. Η προληπτική εκπαίδευση συγκεκριμένων μεθόδων αποτελεί το εργαλείο ανίχνευσης ψευδών ειδήσεων. Ο εξοπλισμός των χρηστών με συγκεκριμένο μεθοδολογικό και τεχνικό τρόπο, δηλαδή γνώσεις, δεξιότητες και εργαλεία που μπορούν να τους βοηθήσουν στην αναγνώριση των ψευδών ειδήσεων (Basol, Roozenbeek & Van der Linden 2020; Jones-Jang et al., 2021 ; Roozenbeek & van der Linden, 2019; Tsipursky, Votta & Mulick 2018; Velautham , 2017).

Πιο εκτεταμένες μορφές μαθημάτων έδειξαν σαφέστερα αποτελέσματα: Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων σε ένα πρόγραμμα ψηφιακού γραμματισμού ανέφεραν ότι διατηρούσαν τη συμπεριφορά τους για διασταύρωση ειδήσεων ακόμη και 1,5 χρόνο μετά την εκπαίδευση. Οι ικανότητές τους να αναγνωρίζουν ψευδείς ειδήσεις μειώθηκαν ελαφρώς. Ένα άλλο, πιο εκτεταμένο μάθημα οκτώ μαθημάτων μέσω του οποίου οι μαθητές διδάχθηκαν να αξιολογούν το ψηφιακό περιεχόμενο διαπίστωσε ότι έδειξαν μια σημαντικά βελτιωμένη ικανότητα διερεύνησης της πηγής ενός ισότοπου, κριτικής τεκμηρίωσης και εντοπισμού αξιόπιστων πηγών κατά τη διάρκεια μιας ανοικτής αναζήτησης στο διαδίκτυο (McGrew, 2020).

Ωστόσο, η μεθοδολογική-τεχνική εκπαίδευση εντοπισμού ψευδών ειδήσεων δεν ήταν εγγύηση επιτυχίας. Σε μια μεγάλη ινδική μελέτη, οι χρήστες εκπαιδεύτηκαν μέσω μιας ώρας παρέμβασης για την παιδεία στα μέσα ενημέρωσης. Η εκπαίδευση, η οποία περιελάμβανε τη χρήση αντίστροφης αναζήτησης εικόνας και ελέγχων γεγονότων, όχι μόνο δεν έδειξε αύξηση των δεξιοτήτων ανίχνευσης ψευδών ειδήσεων για ορισμένες ομάδες,

αλλά μείωσε ακόμη και τις ικανότητές τους να εντοπίζουν ψευδείς ειδήσεις (Pimmer & Eisemann, 2020).

Μια αξιοσημείωτη προσέγγιση είναι γνωστή με τον όρο «παιχνιδοποίηση» (gamification) (Basol, Roozenbeek & Van der Linden 2020, Roozenbeek & Van der Linden, 2019, Katsaounidou et al., 2019, Urban, Hewitt & Moore, 2018). Ένα παράδειγμα είναι ένα ψηφιακό παιχνίδι που περιλάμβανε τη χρήση εργαλείων όπως αναζήτηση μηχανών αναζήτησης, έρευνα αντίστροφης εικόνας, βοηθός επαλήθευσης εικόνας και ελεγκτές γεγονότων. Η ανάλυση περιορίστηκε στις αυτοθεωρούμενες επιδράσεις και περισσότερο από το 60% των συμμετεχόντων ανέφεραν ότι ενίσχυσε την ψηφιακή τους παιδεία (Katsaounidou et al., 2019). Επιπρόσθετα, ένα ενδιαφέρον στοιχείο αφήγησης παρουσιάστηκε στο ψηφιακό παιχνίδι Bad News, όπου οι χρήστες έμαθαν αναλαμβάνοντας το ρόλο των διαδοτών ψευδών ειδήσεων. Η μελέτη μεγάλης κλίμακας με 15.000 συμμετέχοντες διαπίστωσε ότι οι ικανότητες ανίχνευσης ψευδών ειδήσεων αυξήθηκαν μεταξύ του προ-τεστ και του τεστ (Roozenbeek & van der Linden, 2019). Μια δεύτερη μελέτη διαπίστωσε θετικά αποτελέσματα σε σύγκριση με μια ομάδα ελέγχου (Basol, Roozenbeek & Van der Linden 2020).

Ωστόσο, τα ευρήματα από μια τυχαίοποιημένη ελεγχόμενη δοκιμή υποδηλώνουν ότι στα πλαίσια της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης το παιχνίδι δεν είχε ουσιαστικές επιπτώσεις (Pimmer et al., 2020). Ένα εργαλείο που συχνά ενσωματώνεται στις εκπαιδευτικές παρεμβάσεις είναι τα checkers (Hameleers & Van der Meer, 2020; McGrew, 2020, Katsaounidou et al., 2019). Δύο πειράματα μεγάλης κλίμακας διαπίστωσαν ότι η χρήση τους ήταν επιτυχής επειδή μείωσε τη συμφωνία των συμμετεχόντων με την πολιτική παραπληροφόρησης που ταυτίζεται με τη συμπεριφορά (Hameleers & Van der Meer, 2020).

2.3 Συμπεράσματα

Μέσα από την αναγνώριση της αναγκαιότητας της ενσωμάτωσης της πληροφοριακής παιδείας σε όλες τις βαθμίδες στον χώρο της εκπαίδευσης προκύπτει η ανάγκη για ανάπτυξη προγραμμάτων από εξειδικευμένο προσωπικό (βιβλιοθηκονόμοι – επιστήμονες της πληροφόρησης). Ο στόχος αυτών των προγραμμάτων είναι η δημιουργία εγγράμματων ανθρώπων που θα γνωρίζουν να χειρίζονται την πληροφορία στο παρόν και στο μέλλον ώστε να αποτελέσουν ανεξάρτητα και αυτόνομα άτομα.

Ο ρόλος των βιβλιοθηκονόμων στην ανάπτυξη προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας θεωρείται από πολλούς καθοριστικός, μιας και είναι από τους βασικούς συντελεστές στον χώρο. Για να θεωρείται επιτυχές και αποτελεσματικό ένα πρόγραμμα

πληροφοριακής παιδείας απαιτείται η συνεργασία τριών βασικών παραγόντων: της βιβλιοθήκης, των εκπαιδευτικών ανεξαιρέτως βαθμίδας και των βιβλιοθηκονόμων. Μέσα από την συνεργασία αυτών των συντελεστών θα επιφέρει τα απαραίτητα αποτελέσματα πόσο μάλλον σε μια εποχή αυτή που το τεχνολογικό περιβάλλον μεταβάλλεται διαρκώς.

Πλέον, και όπως φάνηκε μέσα από τη σχετική βιβλιογραφία οι βιβλιοθηκονόμοι εμφανίζονται να έχουν έναν επιπλέον ρόλο από αυτόν που παραδοσιακά είχαν. Αυτόν του διδάσκοντα σε θέματα πληροφοριακής παιδείας. Είναι αποδεκτό από όλους ότι όλοι έχουν το δικαίωμα στην πληροφορία. Ένας από τους στόχους των βιβλιοθηκονόμων είναι να παρέχουν ευκαιρίες στους χρήστες να γνωρίσουν και να αξιοποιήσουν τις πληροφοριακές πηγές και να μάθουν την διαδικασία αναζήτησης, ερμηνείας και αξιολόγησης της πληροφορίας για να αξιοποιηθεί αποτελεσματικά (Κορομπίλη & Τόγια, 2015).

Σε αυτό το πλαίσιο προστίθεται και το φαινόμενο της εξάπλωσης των ψευδών ειδήσεων το οποίο δεν είναι πρωτόγνωρο και καινούργιο. Οι ψευδείς ειδήσεις χρονολογικά υπάρχουν από τότε που υπάρχει και ο άνθρωπος. Ωστόσο, η διασπορά τους στον διαδικτυακό χώρο πλέον παρουσιάζει διαφορετική μορφή από ότι στο παρελθόν. Πλέον, στην σημερινή εποχή απαιτείται ειδική προσέγγιση και αντιμετώπιση καθώς η καθημερινή και συνεχόμενη χρήση του Διαδικτύου ενίσχυσε την κυκλοφορία των ψευδών ειδήσεων όσο ποτέ άλλοτε. Αυτό το φαινόμενο δεν πρόκειται να σταματήσει σύντομα. Αντιθέτως αποτελεί ένα επίκαιρο ζήτημα που συσχετίζεται άμεσα με ότι κι αν συμβαίνει στην παγκόσμια κοινότητα (Λεμοντζή, 2018).

Σε ένα πληροφοριακό περιβάλλον όπου οι ψευδείς ειδήσεις συζητούνται καθημερινά, οι φοιτητές πρέπει να είναι σε θέση να αναπτύξουν τις δεξιότητές της κριτικής σκέψης για να αξιολογήσουν αποτελεσματικά τη σταθερή ροή ειδήσεων στις οποίες εκτίθενται καθ'όλη τη διάρκεια της ημέρας. Οι βιβλιοθηκονόμοι έχουν την δυνατότητα να αναλάβουν ηγετικό ρόλο στην εκπαίδευση των φοιτητών για την ανάπτυξη δεξιοτήτων πληροφοριακού γραμματισμού. Είναι υπεύθυνοι για την εκπαίδευση των φοιτητών και των μελών της πανεπιστημιακής κοινότητας για την σχέση μεταξύ του πληροφοριακού γραμματισμού και της ικανότητας αναγνώρισης ψευδών ειδήσεων.

Κεφάλαιο 3. Μεθοδολογία ή/και Σχέδιο εργασιών– Υλοποίηση – Εφαρμογή

Σύμφωνα με τον ορισμό του κώδικα δεοντολογίας της έρευνας αγοράς: με τον όρο «έρευνα» εννοείται η συστηματική συλλογή και η αντικειμενική καταγραφή, ταξινόμηση, ανάλυση και παρουσίαση στοιχείων που αφορούν την συμπεριφορά, τις ανάγκες, τις προδιαθέσεις, την γνώμη, τα κίνητρα κ.λ.π. ατόμων ή οργανισμών μέσα στο πλαίσιο των οικονομικών, κοινωνικών, πολιτικών, και καθημερινών δραστηριοτήτων. Τα βασικά είδη της έρευνας είναι δύο, η ποιοτική και η ποσοτική. Οι μέθοδοι αυτές χρησιμοποιούνται είτε μεμονωμένα είτε σε συνδυασμό, ανάλογα με το τι εξυπηρετεί καλύτερα τις ανάγκες της κάθε έρευνας. Δεν υπάρχει κάποια τεχνική που να είναι η καλύτερη για όλα τα θέματα. Η πλέον κατάλληλη τεχνική για κάθε περίπτωση είναι αυτή που μπορεί να μας παράσχει τις κατάλληλες πληροφορίες, βασισμένες σε ένα κατάλληλο δείγμα. Μια έρευνα λοιπόν, θα πρέπει να περιλαμβάνει ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα, ένα ερευνητικό εργαλείο διεξαγωγής της έρευνας, τα δεδομένα που θα συλλεχθούν και τέλος την ανάλυση αυτών μέσω ενός κατάλληλου στατιστικού μοντέλου (Καζολέας, 2009).

Το συνεχόμενο σύνολο των κοινωνικών και συμπεριφοριστικών πληροφοριών που υπάρχουν στο Διαδίκτυο το έχει μετατρέψει σε πρωταρχική προτεραιότητα κάθε ερευνητή που επιθυμεί να μελετήσει ανθρώπινες συμπεριφορές και αλληλεπιδράσεις. Η συλλογή πληροφοριών γίνεται πλέον μια εύκολη και γρήγορη υπόθεση, αφού η χρήση του Διαδικτύου είναι ιδιαίτερα ευρεία στο γενικό πληθυσμό. Κατά συνέπεια, διασφαλίζει τις βασικές αρχές αντιπροσωπευτικότητας και τυχαιότητας του δείγματος που πρέπει να διέπουν μια έρευνα, ενώ, συγχρόνως, εξασφαλίζει το ίδιο αποτέλεσμα με σχετικά χαμηλό κόστος και λιγότερο χρόνο. Έτσι απαντάται αι το ερώτημα του ολοένα αυξανόμενου αριθμού ερευνών, που λαμβάνει χώρα μέσω της χρήσης Διαδικτύου. Στο Διαδίκτυο οι ανθρώπινες αξίες είναι αμφίβολες εξαιτίας της απεριόριστης ελευθερίας που παρέχει στους χρήστες. Δεν υπάρχει καμία ανώτερη αρχή ή υπηρεσία, που να μπορεί να ελέγξει το περιεχόμενο που δημοσιεύεται. Στις ιστοσελίδες κοινωνικών δικτύων, στα ιστολόγια, οι κανόνες που διέπουν αυτήν την διαδικτυακή επικοινωνία είναι ελάχιστοι έως ανύπαρκτοι, με αποτέλεσμα η κατοχύρωση του περιεχομένου τους να είναι μηδενική. Η οικειοποίηση κειμένων, η αντιγραφή και η δημοσίευση τους, οι ανώνυμες δημοσιεύσεις και η παραβίαση προσωπικών δεδομένων αποτελούν συνήθη φαινόμενα. Όλα τα

προαναφερθέντα πρόκειται για μορφές επικοινωνίας που η ταυτότητα του χρήστη είναι άγνωστη ή ψεύτικη (Παπάνης, 2011).

Η κυριότερη συμβολή του Διαδικτύου στην έρευνα είναι η δυνατότητα που παρέχει στους συμμετέχοντες να αλληλεπιδρούν, καθορίζοντας ουσιαστικά την πορεία ενός πειράματος ή ερωτηματολογίου, απαλλάσσοντας τους από χωροχρονικές δεσμεύσεις.

3.1 Σχέδιο Εργασιών

Η εργασία έχει σαν στόχο πέρα από την μελέτη του θέματος βιβλιογραφικά να διερευνήσει και να καταγράψει μέσω ενός δομημένου διαδικτυακού ερωτηματολογίου τρεις βασικές παραμέτρους γύρω από τα φαινόμενα που εξετάζει. Αρχικά την κατανόηση των εννοιών πληροφοριακή παιδεία και ψευδείς ειδήσεις. Έπειτα, τις αντιλήψεις για τον ρόλο και την επίδραση των ψηφιακών πηγών και των μέσων κοινωνικών δικτύων στην εξάπλωση των ψευδών ειδήσεων.

Δύο βασικές προσεγγίσεις στη μεθοδολογία έρευνας είναι η ποιοτική (qualitative research) και η ποσοτική (quantitative research) μεθοδολογία έρευνας. Μια τρίτη προσέγγιση στη μεθοδολογία και που έχει αναπτυχθεί κυρίως τα τελευταία χρόνια είναι η μεικτή μεθοδολογία (mixed method research), η οποία συνδυάζει την ποσοτική και ποιοτική έρευνα. Περιλαμβάνει χαρακτηριστικά και των δύο μεθόδων με αποτέλεσμα να παρέχει μια μορφή έρευνας με καλύτερη κατανόηση και επεξεργασία των θεμάτων που εξετάζει μια έρευνα από ότι θα είχε αν είχε χρησιμοποιηθεί μια εκ των δύο μεθόδων.

Μέσα από την συγκεκριμένη μελέτη αναγνωρίζονται πρωτίστως τα έργα και οι μελέτες που έχουν προηγηθεί τα τελευταία χρόνια για την πληροφοριακή παιδεία συνδυαστικά με τις έρευνες που σχετίζονται με τις ψευδείς ειδήσεις. Αναγνωρίζεται ο ρόλος των βιβλιοθηκών, των βιβλιοθηκονόμων και της εκπαίδευσης για την εκμάθηση εγγράμματων χρηστών και ως επακόλουθο αυτού, η καταπολέμηση των ψευδών και πλαστών ειδήσεων και πληροφοριών που διαχέουν το διαδίκτυο. (Gilbert, 2008).

Πέραν των ερευνητικών μελετών, πραγματοποιήθηκε και μια ανασκόπηση της βιβλιογραφίας σε θέματα που εξετάζουν αφενός την πληροφοριακή παιδεία και τις ψευδείς ειδήσεις αφετέρου και έννοιες που σχετίζονται με αυτούς τους βασικούς όρους όπως ψηφιακός γραμματισμός, μέσα κοινωνικής δικτύωσης και μέσα κοινωνικής ενημέρωσης.

3.2 Περιγραφή Υλοποίησης – Εφαρμογής

Στο αρχικό στάδιο της μελέτης της παρούσας έρευνας δόθηκε έμφαση στον προσδιορισμό των εννοιών όπως οι ψευδείς ειδήσεις και η πληροφοριακή παιδεία μέσω ποιοτικής μεθόδου έρευνας της ξένης υπάρχουσας βιβλιογραφίας. Αυτό αποτέλεσε την βάση για την ποσοτική μέθοδο που θα ακολουθήσει για την συλλογή δεδομένων μέσω ενός διαδικτυακού ερωτηματολογίου. Κύρια προτεραιότητα κατά την διαδικασία υλοποίησης της έρευνας ήταν η διερεύνηση των απόψεων και των αντιλήψεων των συμμετεχόντων για τα θέματα που εξετάζει η παρούσα μελέτη. Η χρήση των δύο αυτών μεικτών μεθόδων (ποσοτική και ποιοτική) συντέλεσε στο να αντιμετωπιστούν και τυχόν αδυναμίες που θα προέκυπταν σε περίπτωση επιλογής μια εκ των δύο μεθόδων.

Για την συγκεκριμένη έρευνα επιλέχθηκε μεικτή μεθοδολογία (mixed method), συνδυάζοντας ποιοτική και ποσοτική μέθοδος έρευνας. Η βιβλιογραφική ανασκόπηση αποσκοπεί στην ποιοτική συλλογή δεδομένων μέσω των ερευνών που έχουν γίνει πάνω στα θέματα που εξετάζει η εργασία και η ποσοτική μέθοδος αποσκοπεί στη συλλογή δεδομένων μέσα από την χρήση διαδικτυακού ερωτηματολογίου μέσα από μια σειρά δομημένων ερωτήσεων. Για το ερωτηματολόγιο επιλέχθηκε η χρήση του εργαλείου Google Forms που αποτελεί ένα μεθοδικό και εύκολο στην χρήση εργαλείο για την υλοποίηση μιας έρευνας.

Με βάση την φύση της έρευνας, η ερευνητική διαδικασία χωρίστηκε σε δύο βασικά μέρη. Προηγήθηκε αρχικά η ποιοτική έρευνα μέσω αναλυτικής ανασκόπησης της βιβλιογραφίας (literature review) για την συλλογή ποιοτικών πληροφοριών και δεδομένων με βάση τα θέματα που εξετάζει η παρούσα μελέτη. Σε μερικές περιπτώσεις κρίθηκε απαραίτητη η αναζήτηση περαιτέρω ερευνών πιο προσφάτων για την καλύτερη αξιοποίηση σύγχρονων δεδομένων. Αξιοποιήθηκαν επίσης μελέτες που συγχέονται άμεσα με τα δύο βασικά θέματα που μελετώνται, όπως π.χ. ο ρόλος των βιβλιοθηκών και των βιβλιοθηκονόμων στην παροχή προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας ή η σχέση των ψευδών ειδήσεων με τα μέσα ενημέρωσης και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

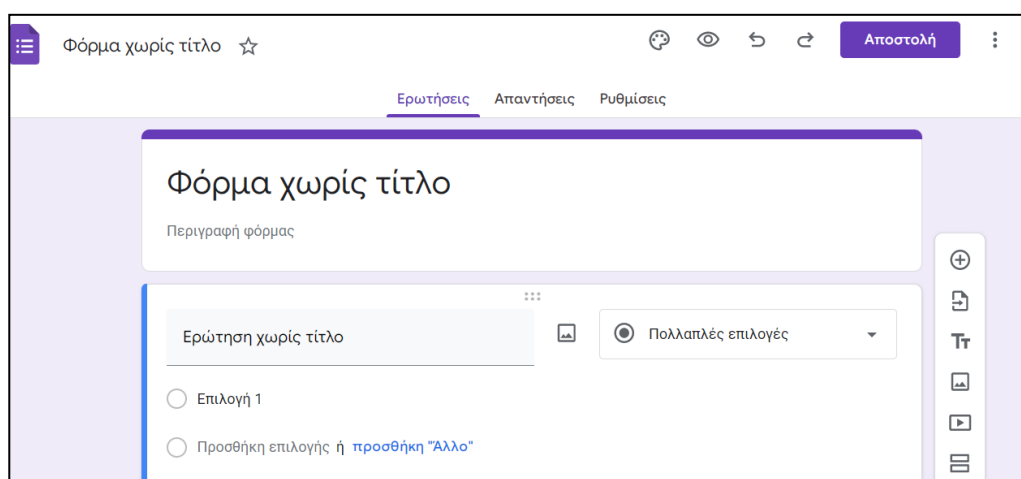
Αφού διερευνήθηκαν οι βασικοί στόχοι και τα θέματα της ερευνητικής μελέτης εξετάστηκαν και άλλες παράπλευρες έννοιες που συνδέονται με την έρευνα. Ειδικότερα, εξετάστηκαν θεωρίες που έχουν αποδοθεί και παρεμφερείς μελέτες και έρευνες που σχετίζονται με την πληροφοριακή παιδεία και τις ψευδείς ειδήσεις. Αργότερα, ακολούθησε το ερευνητικό μέρος της εργασίας που ήταν ποσοτική έρευνα (survey research) μέσω της δημιουργίας ενός διαδικτυακού ερωτηματολογίου. Όλες οι παραπάνω θεματικές κατηγορίες συντέλεσαν στον σχεδιασμό και την δημιουργία των ερωτήσεων που δόμησαν το ερωτηματολόγιο.

Η πιο διαδεδομένη εφαρμογή του Διαδικτύου αφορά στα ερωτηματολόγια και στην ευκολία που συνεπάγεται αυτός ο τρόπος χορήγησης. Η πρόσβαση σε αυτά μπορεί να είναι ανοικτή ή προστατευμένη με κωδικό, οι ερευνητές μπορούν να παρακολουθήσουν την πορεία των απαντήσεων. Οι απαντήσεις κωδικοποιούνται αυτόματα και μετατρέπονται σε αρχεία προγραμμάτων στατιστικής επεξεργασίας, ενώ η αξιοπιστία και η εγκυρότητα μπορεί να ελέγχεται ανά πάσα στιγμή και το όργανο μέτρησης να αναπροσαρμόζεται.

Όπως για καθετί υπάρχουν πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα. Έτσι και οι διαδικτυακές έρευνες έχουν κάποια στοιχεία και χαρακτηριστικά που ωθούν τους ερευνητές να το προτιμήσουν που το καθορίζουν ως το βασικό εργαλείο για τις έρευνες τους. Ωστόσο υπάρχουν και μειονεκτήματα που θα έπρεπε κάποιος να λάβει υπόψη ώστε να ληφθεί η καταλληλότερη απόφαση. Ειδικότερα, στα πλεονεκτήματα των διαδικτυακών ερευνών περιλαμβάνεται η δυνατότητα ενσωμάτωσης μεγάλου αριθμού δειγμάτων, δεν υπάρχουν χωροχρονικά εμπόδια καθώς μηδενίζονται οι αποστάσεις και διευκολύνεται η εφαρμογή της μελέτης και σε άλλα πολιτισμικά πλαίσια. Επιπρόσθετα, υπάρχει εξοικονόμηση χρόνου και χρημάτων και επίσης διαφοροποιούνται τα δυναμικά επικοινωνίας με τους ερωτώμενους (περισσότερη ουδετερότητα και πιο στοχαστικές απαντήσεις κ.τλ). Τα διαδικτυακά ερωτηματολόγια διακρίνονται για τον ευέλικτο σχεδιασμό τους, την ακρίβεια των δεδομένων, την ανωνυμία και τη διευκόλυνση της πρόσβασης των συμμετεχόντων στην έρευνα.

Τα μειονεκτήματα των διαδικτυακών ερωτηματολογίων περιλαμβάνουν τους περιορισμούς που σχετίζονται με ζητήματα ψηφιακού γραμματισμού καθώς ένας ποσοστό των χρηστών δεν γνωρίζουν σε ικανοποιητικό βαθμό να πλοηγούνται με άνεση στο διαδίκτυο. Επιπρόσθετα, μεγάλος αριθμός των συμμετεχόντων δεν ολοκληρώνει την διαδικασία συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου για διάφορους λόγους (π.χ. τεχνικά προβλήματα) με αποτέλεσμα να μην συμπεριλαμβάνεται στα αποτελέσματα κατά την συλλογή των δεδομένων (Παπάνης, 2011).

Για το ερωτηματολόγιο επιλέχθηκε η χρήση του εργαλείου Google Forms (βλ. Εικόνα 1) που παρέχει μια εύχρηστη και ανοικτή πρόσβαση στους συμμετέχοντες της έρευνας αλλά και την δυνατότητα εύκολης και γρήγορης συλλογής δεδομένων από τον ερευνητή. Η έρευνα ήταν ανώνυμη και η πρόσβαση ήταν δυνατή από οποιονδήποτε. Το εργαλείο της Google Forms είναι από τα πιο δημοφιλή εργαλεία διεξαγωγής έρευνας που υπάρχουν. Διανέμεται δωρεάν και είναι προσβάσιμο από οποιονδήποτε έχει λογαριασμό Google. Παρέχει την δυνατότητα πολλών ειδών ερωτήσεων (ανοιχτού και κλειστού τύπου), επιλογής από λίστα απαντήσεων, κλίμακες κτλ. Υπάρχει η δυνατότητα εξαγωγής των δεδομένων σε υπολογιστικά φύλλα Excel για περαιτέρω επεξεργασία και ανάλυση. Ένας από τους βασικούς λόγους επιλογής του ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου είναι η δυνατότητα συλλογής δεδομένων από ένα ευρύ δείγμα πληθυσμού εύκολα και γρήγορα για την προαγωγή αξιόπιστων αποτελεσμάτων που θα αποτελέσουν την απάντηση στα ερευνητικά ερωτήματα μια έρευνας.

Εικόνα 1. Αρχική οθόνη κατά τον σχεδιασμό φόρμας μέσω Google Forms

Το ερωτηματολόγιο δομήθηκε σε τέσσερις ενότητες: Δημογραφικά στοιχεία, Ψευδείς ειδήσεις, Ψηφιακές πηγές και Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης και Πληροφοριακή Παιδεία. Στην πρώτη ενότητα αναλύονται τα δημογραφικά στοιχεία του δείγματος (ηλικία, φύλο, επίπεδο εκπαίδευσης, κύρια απασχόληση, τόπος διαμονής). Η δεύτερη ενότητα εστίαζε στις ψευδείς ειδήσεις και πώς τις αντιλαμβάνονται οι χρήστες στην καθημερινή αλληλεπίδραση τους με τα μέσα ενημέρωσης. Η τρίτη ενότητα περιλάμβανε ερωτήσεις για τις ψηφιακές πηγές και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και τέλος η τέταρτη ενότητα αφορούσε την πληροφοριακή παιδεία και πώς αντιλαμβάνεται το κοινό αυτό τον όρο και κατά πόσο σημαντικός είναι εν τέλει στη ζωή τους.

3.2.1. Έγκριση Επιτροπής Ηθικής και Δεοντολογίας

Το ερωτηματολόγιο έλαβε την έγκριση της Επιτροπής Ηθικής και Δεοντολογίας του Πα.Δ.Α. (αριθμός έγκρισης: 60190 - 29/06/2022) και διανεμήθηκε μέσω ηλεκτρονικών μηνυμάτων. Στην υποβολή της αίτησης για την έγκριση του ερευνητικής μελέτης συντάχθηκε έντυπο καταγγελιών, έντυπο συγκατάθεσης των υποκειμένων της μελέτης και υπεύθυνη δήλωση της μεταπτυχιακής φοιτήτριας και επιβλέπουσας καθηγήτριας περί μη σύγκρουσης συμφερόντων και δέσμευσης των εντύπων πληροφόρησης και συναίνεσης. Ειδικότερα περιλαμβάνονται πληροφορίες που σχετίζονται με την ηθική διεκπεραίωση της ερευνητικής διαδικασίας καθώς και πληροφορίες για την προστασία των προσωπικών δεδομένων των συμμετεχόντων.

3.3 Στόχος της Έρευνας και Μεθοδολογία

Στόχος αυτής της έρευνας είναι να συγκεντρώσει πληροφορίες σχετικά με τους τρόπους που το κοινό αντιλαμβάνεται τις έννοιες «πληροφοριακή παιδεία» και «ψευδείς ειδήσεις». Επίσης, να διερευνήσει την ευαισθητοποίηση του κοινού σχετικά με το αυξανόμενο φαινόμενο των αποκαλούμενων «ψευδών ειδήσεων». Για αυτό το λόγο, σχεδιάστηκε και εφαρμόστηκε ένα διαδικτυακό ερωτηματολόγιο που αφορά τις συνθήκες και τις πρακτικές για την αναγνώριση των «ψευδών ειδήσεων», τον ρόλο των ψηφιακών πηγών και των μέσων κοινωνικών δικτύων στην αλλαγή του πληροφοριακού περιβάλλοντος και κατ' επέκταση στην διάδοση και εξάπλωση αυτού του φαινομένου καθώς και τον ρόλο της πληροφοριακής παιδείας και των δεξιοτήτων της στην αντιμετώπιση τους.

Για να διασφαλιστεί η επίτευξη αυτού του στόχου, προέκυψαν τα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα (research questions):

- RQ1: Πώς αντιλαμβάνονται και κατανοούν οι χρήστες την έννοια των ψευδών ειδήσεων και γενικότερα του αμφίβολου περιεχομένου τόσο στις παραδοσιακές μορφές ενημέρωσης αλλά και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και στο διαδίκτυο;
- RQ2: Πόσο καλά μπορούν οι χρήστες να αναγνωρίζουν τη διαφορά μεταξύ αληθών και ψευδών ειδήσεων;
- RQ3: Τι ρόλο παίζουν οι ψηφιακές πηγές και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης στη ζωή των χρηστών;
- RQ4: Πώς έχει διαφοροποιηθεί ο τρόπος ενημέρωσης με την έλευση της ψηφιακής τεχνολογίας;
- RQ5: Πόσο καλά αντιλαμβάνονται οι χρήστες τον όρο της πληροφοριακής παιδείας;

- RQ6: Πόσο καλά μπορούν οι χρήστες να ερευνήσουν; Ξέρουν πώς να αξιολογούν τις πληροφορίες; Ποιες είναι οι ερευνητικές τους δεξιότητες και ικανότητες;
- RQ7: Υπάρχει ανάγκη πληροφοριακής παιδείας σε μαθητές πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης;
- RQ8: Υπάρχει ανάγκη πληροφοριακής παιδείας στους φοιτητές;

Στην γενικότερη προσπάθεια διαμόρφωσης των παραπάνω ερευνητικών ερωτημάτων που προέκυψαν από την βιβλιογραφική μελέτη και για να επιτευχθεί η σύνδεση με την παρούσα εργασία, προηγήθηκε μια διαδικασία επαναπροσδιορισμού των αρχικών ερωτημάτων της έρευνας. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα περιττές ερωτήσεις να αποφευχθούν, κάποιες άλλες ερωτήσεις να διατυπωθούν με μεγαλύτερη σαφήνεια και εν τέλει να χρησιμοποιηθούν τα ερωτήματα που αντικατοπτρίζουν πλήρως τον σκοπό και το περιεχόμενο της εργασίας. Με βάση την ανάλυση του περιεχομένου από την βιβλιογραφική ανασκόπηση είχε σαν αποτέλεσμα να διαμορφωθούν στην δόμηση του ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου κάποιες βασικές ενότητες και οι οποίες αποτέλεσαν τις θεματικές ενότητες πάνω στις οποίες διαμορφώθηκε το ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο. Αυτές οι ενότητες είναι:

- Οι ψευδείς ειδήσεις και πώς οι χρήστες αντιλαμβάνονται τον ρόλο που αυτές παίζουν στην καθημερινή ενημέρωσή τους
- Οι ψηφιακές πηγές και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης
- Πληροφοριακή παιδεία και δεξιότητες εντοπισμού και αξιολόγησης της πληροφορίας καθώς και τον ρόλο της στα σχολεία και στην τριτοβάθμια εκπαίδευση

3.4 Συγκρότηση Δείγματος & Συλλογή Δεδομένων

Το φλέγον ζήτημα, που τίθεται σχετικά με τη χορήγηση διαδικτυακών ερωτηματολογίων, είναι αυτό της δειγματοληψίας. Τις περισσότερες φορές οι ερευνητές αποστέλλουν σε πολλούς ιστοτόπους προσκλήσεις για συμπλήρωση του ερωτηματολογίου και κατόπιν περιμένουν μέσω εθελοντικής προσφοράς να συγκεντρωθεί ο απαραίτητος αριθμός συμμετεχόντων χωρίς να γίνεται προσπάθεια στατιστικής αιτιολόγησης των επιλεγέντων.

Όσον αφορά στη δειγματοληψία, ακόμα και με τις παραδοσιακές μεθόδους η συγκέντρωση των απαντήσεων ήταν και παραμένει μια δύσκολη υπόθεση. Οι συμμετέχοντες μπορεί να απαντούν πλήρως σε κάθε ερωτηματολόγιο ή μερικώς ή μπορεί να εγκαταλείπουν για διάφορους λόγους (Τσουβέλας, 2015).

Τα ηλεκτρονικά ερωτηματολόγια πρέπει να είναι κατά τέτοιο τρόπο σχεδιασμένα, ώστε να υποστηρίζουν όλους τους φυλλομετρητές, να αποκλείουν πολλαπλές καταθέσεις απαντήσεων από τον ίδιο ερωτώμενο, να δίνουν τη δυνατότητα αποθήκευσης των απαντήσεων του ερωτώμενου (ειδικά εάν οι ερωτήσεις είναι πάνω από 30), να διασφαλίζουν τη συνέχεια, όποτε επιθυμεί ο χρήστης, να καταγράφουν ποιοτικά και ποσοτικά δεδομένα και να ενθαρρύνουν την ανατροφοδότηση. Η τεχνολογία της ηλεκτρονικής αλληλογραφίας επιτρέπει στον ερευνητή να διαπιστώσει αν το επισυναπτόμενο ερωτηματολόγιο ανοίχτηκε, διαβάστηκε (όχι κατανοήθηκε), απορρίφθηκε, πόσος χρόνος αφιερώθηκε σε αυτό κ.λπ. Ωστόσο ο ερευνητής δεν μπορεί να έχει κανένα στοιχείο για το πώς το ερωτηματολόγιο παρουσιάστηκε στο συμμετέχοντα ή αν ο ίδιος μπόρεσε να χειριστεί τον επεξεργαστή κειμένου, ώστε να σημειώσει σωστά τις απαντήσεις του. Η τεχνολογία σήμερα προσφέρει στον ερευνητή τη δυνατότητα να χρησιμοποιεί κουμπιά, συρόμενα μενού, πίνακες επιλογής, χρώματα μέσω αυτοματοποιημένων διαδικασιών. Η παράλληλη χρήση ανοιχτών ερωτήσεων πολλές φορές παρέχουν πλούτο πληροφοριών και ενδυναμώνει το ερωτηματολόγιο.

Ο πληθυσμός-στόχος αυτής της έρευνας αφορά το ευρύ κοινό. Το ερωτηματολόγιο δεν απευθύνεται σε φορείς ή οργανισμούς. Τα θέματα που εξετάζει η έρευνα είναι τέτοια που το δείγμα της έρευνας δεν περιορίζεται σε μια συγκεκριμένη ομάδα αλλά περιλαμβάνει άτομα άνω των 18 ετών ανεξαιρέτως μορφωτικού επιπέδου και επαγγέλματος. Ουσιαστικά, το μοναδικό κριτήριο εισδοχής στο ερευνητικό πρόγραμμα είναι η ηλικία.

Στις περισσότερες περιπτώσεις, το απαιτούμενο μέγεθος δειγματοληψίας όταν πρόκειται για μία έρευνα διαφέρει και εξαρτάται από ένα σύνολο παραγόντων. Ένας από αυτούς τους παράγοντες είναι ο σκοπός της ερευνητικής μελέτης και που απευθύνεται (ευρύ κοινό ή συγκεκριμένο δείγμα πληθυσμού). Μπορεί σε μια έρευνα με στοχευμένο πληθυσμό τα 100 άτομα να είναι αρκετά για ώστε να παρατηρείται αξιοπιστία στα αποτελέσματα κατά 95%. Για να προκύψουν πιο αξιόπιστα αποτελέσματα της κλίμακας του 97% ή 99% απαιτείτε μεγαλύτερος αριθμός συμμετεχόντων (400 και άνω άτομα). Η χρήση ενός δομημένου ερωτηματολογίου που απευθύνεται σε μεγάλα δείγματα του πληθυσμού βοηθά ώστε να είναι αποτελεσματική και επιτυχημένη η ποσοτική έρευνα (Κυριαζή, 2012).

Για την παρούσα έρευνα ο πληθυσμός-στόχος αφορά ένα ευρύ κοινό άνω των 18 ετών ανεξαιρέτως φύλου, διανομής, επιπέδου εκπαίδευσης και απασχόλησης. Μιας και η έρευνα αφορά το ευρύ κοινό και δεν έχει ένα στοχευόμενο δείγμα πληθυσμού να εστιάσει και με βάση την φόρμουλα υπολογισμού πληθυσμού (margin of error) και για να θεωρηθεί

αξιόπιστο το δείγμα του πληθυσμού που συμμετέχει θα πρέπει να συγκεντρωθούν πάνω από 350 απαντήσεις. Αξίζει να σημειωθεί ότι για την παρούσα έρευνα τα άτομα που συμμετείχαν δεν έλαβαν κάποιου είδους σχετικής ή δικαστικής αποζημίωσης, δεν έγινε χρήση γενετικών δεδομένων, γενετικού υλικού ή άλλων βιολογικών δειγμάτων.

Το ερωτηματολόγιο στάλθηκε μέσω email και μέσω προσωπικών μηνυμάτων από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης σε ευρύ κοινό. Δεν υπήρχε διαδικασία επιλογής του δείγματος στο υπό μελέτη πληθυσμό. Όσα περισσότερα ολοκληρωμένα ερωτηματολόγια τόσο πιο ολοκληρωμένο και αξιόπιστο το αποτέλεσμα που θα προέκυπτε. Η αποστολή των ερωτηματολογίων όπως και η προώθηση από άλλα άτομα ήταν σχεδόν καθημερινή όπως αντίστοιχα και ο έλεγχος για την επιστροφή των απαντήσεων. Το ερωτηματολόγιο παρέμεινε ενεργό για έναν μήνα, και ειδικότερα την περίοδο από 29/06/2022 έως 29/07/2022.

Συνολικά αποστάλθηκαν 450 ερωτηματολόγια από τα οποία απαντήθηκαν ολοκληρωμένα τα 385. Αυτό αποτέλεσε και το τελικό δείγμα για την στατιστική ανάλυση της έρευνας. Δεν ήταν δυνατόν να υπολογιστούν τα μερικώς συμπληρωμένα ερωτηματολόγια καθώς στην πλατφόρμα επιστροφής των απαντήσεων επιστρέφονταν μόνο τα ολικώς συμπληρωμένα ερωτηματολόγια. Λαμβάνοντας υπόψη ότι η ανταπόκριση των συμμετεχόντων στην παρούσα έρευνα ήταν μέσα στα όρια για να θεωρηθούν αξιόπιστα τα αποτελέσματα, τότε το τελικό δείγμα του πληθυσμού θεωρείτε αντιπροσωπευτικό.

3.5 Κατασκευή Ερευνητικού Εργαλείου

Κατά τον σχεδιασμό μιας έρευνας τη σημαντικότερη θέση την κατέχει ο σχεδιασμός του ερωτηματολογίου. Στο ερωτηματολόγιο, οι ερωτήσεις διατυπώνουν το σύνολο των ερευνητικών υποθέσεων καθορίζοντας έτσι το είδος και την ποιότητα των δεδομένων που πρόκειται να συλλέγουν. Έτσι, ο σχεδιασμός του ερωτηματολογίου συνιστά μια σύνθετη και πολύπλοκη διαδικασία και απαιτεί τη λήψη μιας σειράς αποφάσεων που συνοπτικά κατατάσσονται σε δύο ευρύτερες κατηγορίες. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν οι αποφάσεις που αναφέρονται στις μεθόδους που πρόκειται να χρησιμοποιηθούν για τη συλλογή των δεδομένων και στις τεχνικές που εξασφαλίζουν την αρχική συνεργασία των συμμετεχόντων στην έρευνα. Οι τελευταίες συμπεριλαμβάνουν τον τρόπο με τον οποίο θα αναφερθούν οι σκοποί της έρευνας καθώς επίσης και τα μέσα για τη διασφάλιση της ανωνυμίας του ερωτωμένου και του απορρήτου των απαντήσεων. Στη δεύτερη κατηγορία ανήκουν οι αποφάσεις που αναφέρονται στο περιεχόμενο των ερωτήσεων, δηλαδή στη

διατύπωσή τους, στον τρόπο με τον οποίο οι ερωτήσεις διατάσσονται στο ερωτηματολόγιο και στη χρήση ή μη κλειστών ή ανοιχτών ερωτήσεων. Είναι γνωστό ότι για κάθε ένα από τα ζητήματα που αναφέρονται στο σχεδιάσμα των ερωτηματολογίων έχει διεξαχθεί ένα πλήθος μεθοδολογικών ερευνών και πειραμάτων, τα αποτελέσματα των οποίων οφείλει ο ερευνητής να λαμβάνει υπόψη πριν σχεδιάσει το ερωτηματολόγιο (Τσακίρη, 1991).

Οι ερωτήσεις πρέπει να είναι κατανοητές γιατί μ' αυτόν τον τρόπο ο ερωτηθέντας ενθαρρύνεται και δίνει τις απαντήσεις που χρειάζεται ο ερευνητής. Κάθε μέθοδος έχει τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της. Η χρήση των ερωτηματολογίων αποτελεί την πιο συχνή μέθοδο συλλογής δεδομένων. Ο σχεδιασμός των ερωτηματολογίων καθορίζει το είδος και τον τύπο των ερωτήσεων που θα χρησιμοποιηθούν. Το ερωτηματολόγιο πρέπει να είναι σύντομο και απλό. Είναι πιο κατανοητό αν οι ερωτήσεις είναι διαχωρισμένες ανά θέμα και ενότητα.

Στις ερωτήσεις όπου υπάρχει η υποψία ότι ο ερωτώμενος δεν μπορεί να δώσει μια σαφή απάντηση έχει συμπεριληφθεί η επιλογή «δε γνωρίζω». Οι απαντήσεις σ' αυτές τις περιπτώσεις δεν είναι απαραίτητες για τον ερευνητή, αλλά για τον ερωτώμενο είναι μια εναλλακτική επιλογή, ώστε να μην απογοητευτεί. Καμία φορά μπορεί αυτή η επιλογή να είναι η έντιμη απάντηση ενός ερωτώμενου. Περιλαμβάνεται επίσης η επιλογή της απάντησης «άλλο» όταν οι πιθανές απαντήσεις που δίνονται δεν καλύπτουν την απάντηση του ερωτώμενου (Ρόντος, 2011).

Υπάρχουν τρεις τύποι ερωτήσεων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν:

- πολλαπλών επιλογών (κλειστού τύπου)
- αριθμητικές ανοικτού τύπου
- ανοικτού τύπου κειμένου

Οι ερωτήσεις μίας επιλογής ανήκουν στους τύπους ερωτήσεων πολλαπλής επιλογής. Οι ερωτήσεις μίας επιλογής μπορούν να προσφέρουν ποιοτικές πληροφορίες. Οι ερωτήσεις μίας επιλογής διευκολύνουν την ανάλυση των δεδομένων, καθώς οι αποκρίσεις είναι δομημένες. Σε ένα ερωτηματολόγιο υπάρχουν επίσης ερωτήσεις βαθμολόγησης ή αλλιώς κλίμακες αξιολόγησης. Σ' αυτό το είδος ερωτήσεων, η αξιολόγηση γίνεται με αριθμούς (π.χ. 1 Δεν συμφωνώ καθόλου και 5 Συμφωνώ απόλυτα).

Ο σχεδιασμός του ερωτηματολογίου θα πρέπει να περιλαμβάνει στο τέλος ειδικό χώρο, που ονομάζεται «Άλλα σχόλια». Σ' αυτό το σημείο οι ερωτώμενοι θα μπορούν να καταγράψουν κάποια σχόλια, τα οποία θα είναι χρήσιμα στον ερευνητή, αφού θα καλύπτουν κάποιον τομέα, που θα δίνει σημαντικές πληροφορίες για την έρευνα (Ρόντος,

2011). Όσον αφορά την σειρά επιλογής των ερωτήσεων ο ερευνητής θα πρέπει να λάβει υπ' όψιν δύο θέματα:

- η σειρά επιλογής των ερωτήσεων θα πρέπει να ενθαρρύνει τους συμμετέχοντες να συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιο
- η σειρά των ερωτήσεων μπορεί να επηρεάσει τα αποτελέσματα.

Το βασικότερο σε ένα ερωτηματολόγιο είναι οι ερωτήσεις που υπάρχουν μέσα σ' αυτό να είναι τέτοιες ώστε να παρέχουν με ακρίβεια τις πληροφορίες που αναζητάει ο ερευνητής. Ο τρόπος που διατυπώνονται οι ερωτήσεις μπορεί να είναι κρίσιμο ζήτημα, αφού επηρεάζει τις απαντήσεις που παίρνει ο ερευνητής (Ρόντος, 2011).

Το ερευνητικό εργαλείο της παρούσας έρευνας διαμορφώθηκε με βάση την βιβλιογραφική ανασκόπηση που πραγματοποιήθηκε πάνω σε έρευνες που μελετούν την πληροφοριακή παιδεία ως εργαλείο για την αντιμετώπιση των ψευδών ειδήσεων. Γι' αυτό τον λόγο δημιουργήθηκε ένα δομημένο ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο όπου περιείχε στην πλειονότητα του ερωτήσεις κλειστού τύπου, οι οποίες μπορούν να απαντηθούν εύκολα και γρήγορα από τους συμμετέχοντες. Περιλαμβάνονταν επίσης, και κλειστές ποσοτικές ερωτήσεις με την χρήση της κλίμακας Likert. Αυτού του τύπου οι ερωτήσεις είναι εύκολα κωδικοποιήσιμες κατά την ανάλυση των δεδομένων. Οι ερωτήσεις ανοικτού τύπου αν και αποτελούν μια έγκυρη μέθοδο μελέτης αντιλήψεων, στο συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο ήταν περιορισμένες. Περιλαμβάνονταν ως συμπληρωματική επιλογή στις ερωτήσεις κλειστού τύπου στις περιπτώσεις που κάποιος συμμετέχων ήθελε να εκφράσει την γνώμη του.

Για την βελτίωση του ερωτηματολογίου που διαμορφώθηκε για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας τέθηκαν κάποιοι στόχοι κατά την διαδικασία σχεδιασμού του. Αυτοί οι στόχοι περιλάμβαναν:

- τον περιορισμό του αριθμού των προσωπικών πληροφοριών
- την επιλογή απλής μορφής ερωτήσεων και την αποφυγή ανοιχτού τύπου ερωτήσεων
- τον σχεδιασμό μιας μελέτης όπου ο συνολικός χρόνος συμπλήρωσης δεν θα υπερβαίνει τα 10 λεπτά
- την αποφυγή ενσωμάτωσης περισσότερων από 15 ερωτήσεων σε κάθε ενότητα
- την διαμόρφωση ερωτήσεων βάση της βιβλιογραφικής έρευνας που πραγματοποιήθηκε

- στις δομημένες ερωτήσεις να δίνεται μια σειρά από πιθανές απαντήσεις για τους συμμετέχοντες.
- οι ερωτήσεις να διατυπωθούν με τέτοιο τρόπο ώστε οι συμμετέχοντες να μπορούν να καταγράψουν με ευκολία τις απαντήσεις (Gilbert, 2008).

Συνολικά οι ερωτήσεις που περιλήφθηκαν στο ερωτηματολόγιο είναι τριάντα πέντε (35), και χωρίζονται σε τέσσερις (4) ενότητες που περιλαμβάνουν μια ποικιλία τύπων ερωτήσεων (κλειστού τύπου, πολλαπλής επιλογής, λίστα με δυνατότητα σχολίου, πίνακες με Likert scale). Το ερωτηματολόγιο είναι διαθέσιμο και στο Παράρτημα Ι της παρούσας εργασίας. Ο ηλεκτρονικός σύνδεσμος που ήταν διαθέσιμο το ερωτηματολόγιο ήταν: https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSfe5GEgsZb7f9OPnMbXjuruc3zK8_vygTGqNW7que6C04zcsW/viewform.

3.5.1 Εισαγωγική σελίδα

Στο εισαγωγικό κείμενο που συνοδεύει το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνονται πληροφορίες που ενημερώνουν τους συμμετέχοντες για την έρευνα που πραγματοποιείται, οδηγίες και εκτιμώμενος χρόνος για την συμπλήρωση του ερωτηματολογίου. Ειδικότερα, στην πρώτη σελίδα (βλ. Εικόνα 2) εκτός από τον τίτλο περιλαμβάνεται μια σύντομη καταγραφή του σκοπού της ερευνητικής μελέτης, το όνομα της ερευνήτριας και της επιβλέπουσας καθηγήτριας, ο αριθμός έγκρισης της Επιτροπής Ηθικής και Δεοντολογίας και τα κεφάλαια στα οποία είναι δομημένο το ερωτηματολόγιο. Επίσης, διευκρινίζεται για όλους ότι η συμμετοχή στην έρευνα είναι εθελοντική και όποιος επιθυμεί μπορεί να αποχωρήσει από την διαδικασία συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου οποιαδήποτε στιγμή και χωρίς καμία συνέπεια.

Έρευνα για την πληροφοριακή παιδεία ως εργαλείο αντιμετώπισης των ψευδών ειδήσεων

Καλείστε να συμμετέχετε σε έρευνα με θέμα "Η πληροφοριακή παιδεία και η χρήση της ως εργαλείο αντιμετώπισης των ψευδών ειδήσεων".

Η εν λόγω έρευνα αποτελεί μέρος της διπλωματικής εργασίας της φοιτήτριας Ευγινούλλας Χαμζάι που εκπονείται στο Τμήμα Αρχειονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Συστημάτων Πληροφόρησης, της Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας του «Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής» στο πλαίσιο του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Διαχείριση Πληροφοριών σε Βιβλιοθήκες, Αρχεία, Μουσεία» με επιβλέπουσα την καθηγήτρια Δάφνη Κυριάκη - Μάνεση. [Αριθμός Έγκρισης της Επιτροπής Ηθικής και Δεοντολογίας της Έρευνας του Πα.Δ.Α.: 60190 - 29/06/2022].

Στόχος της εργασίας είναι η μελέτη της πληροφοριακής παιδείας ως ένα εργαλείο για την αντιμετώπιση των ψευδών ειδήσεων. Το ερωτηματολόγιο χωρίζεται σε τέσσερις ενότητες. Η πρώτη ενότητα είναι τα δημογραφικά στοιχεία. Στη δεύτερη ενότητα περιλαμβάνονται ερωτήσεις σχετικά με τις ψευδείς ειδήσεις. Στην τρίτη ενότητα ερωτήσεις για τις ψηφιακές πηγές και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και στη τέταρτη ενότητα ερωτήσεις για την πληροφοριακή παιδεία.

Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου διαρκεί περίπου δέκα (10') λεπτά. Σημειώνεται ότι η συμμετοχή σας είναι εθελοντική και ανώνυμη και μπορείτε να αποχωρήσετε από την διαδικασία συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου οποιαδήποτε στιγμή και χωρίς καμία συνέπεια.

Εικόνα 2. Αρχική σελίδα ερωτηματολογίου

Στην συνέχεια, παρατίθεται η Πολιτική Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων (βλ. Εικόνα 3) στην οποία αποσαφηνίζεται η εμπιστευτικότητα των δεδομένων των συμμετεχόντων. Ειδικότερα, σύμφωνα με τον νέο κανονισμό της Ε.Ε. περί προστασίας των προσωπικών δεδομένων (GDPR EU 679/2016) που έχει τεθεί σε ισχύ από τον Μάιο του 2018, τα δεδομένα του ερωτηματολογίου θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για στατιστική ανάλυση και τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα θα παραμείνουν απολύτως εμπιστευτικά. Τα ανώνυμα δεδομένα που θα συλλεχθούν θα διατηρηθούν για πέντε (5) χρόνια και θα χρησιμοποιηθούν για τη συγγραφή της παρούσας διπλωματικής εργασίας ή σε συναφείς επιστημονικές δημοσιεύσεις. Επίσης, αποσαφηνίζεται ότι η έρευνα αυτή είναι ανώνυμη και δεν δύναται να ταυτοποιηθούν οι ερωτώμενοι, ούτε μέσω των απαντήσεων τους, ούτε με κάποιον άλλο τρόπο, καθώς δεν συλλέγεται, ούτε η διεύθυνση του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, ούτε η διεύθυνση IP των συμμετεχόντων.

Σας διαβεβαιώνουμε ότι σύμφωνα με τον νέο κανονισμό της Ε.Ε. περί προστασίας των προσωπικών δεδομένων (GDPR EU 679/2016) που έχει τεθεί σε ισχύ από τον Μάιο του 2018, τα δεδομένα του ερωτηματολογίου θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για στατιστική ανάλυση και τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα θα παραμείνουν απολύτως εμπιστευτικά. Τα ανώνυμα δεδομένα που θα συλλεχθούν θα διατηρηθούν για πέντε (5) χρόνια μέχρι 29.06.2027 και θα χρησιμοποιηθούν για τη συγγραφή της παρούσας διπλωματικής εργασίας ή σε συναφείς επιστημονικές δημοσιεύσεις.

Η έρευνα αυτή είναι ανώνυμη και δεν δύναται να ταυτοποιηθεί ο ερωτώμενος, ούτε μέσω των απαντήσεων του, ούτε με κάποιον άλλο τρόπο, καθώς δεν συλλέγεται, ούτε η διεύθυνση του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, ούτε η διεύθυνση IP των συμμετεχόντων. Σημειώνεται ότι δεν υπάρχει ορθή ή λανθασμένη απάντηση, καθώς το ερωτηματολόγιο έχει υποκειμενικό χαρακτήρα.

Εικόνα 3. Πολιτική Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων

Επιπρόσθετα, δίνεται το έντυπο καταγγελιών (βλ. Εικόνα 4) στο οποίο ενημερώνονται οι συμμετέχοντες ότι για οποιαδήποτε καταγγελία σχετικά με τη διεξαγωγή της έρευνας δίνεται το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο της Επιτροπής Ηθικής και Δεοντολογίας της Έρευνας του Πανεπιστημίου Δυτικής. Για οποιαδήποτε καταγγελία σχετικά με τη διαχείριση των προσωπικών δεδομένων των συμμετεχόντων δίνεται το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο του Υπεύθυνου Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής. Σε περίπτωση μη επίλυσης κάποιου προβλήματος δίνεται η διεύθυνση της Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων. Τέλος, δίνονται τα στοιχεία επικοινωνίας (όνομα και ηλεκτρονικά ταχυδρομεία) της ερευνήτριας και της επιβλέπουσας καθηγήτριας με τα οποία θα μπορεί ο ερωτώμενος να επικοινωνήσει σε περίπτωση που έχει κάποια απορία ή ερωτήσεις για την έρευνα. Οι παραλήπτες μ' αυτό τον τρόπο θα νιώσουν πιο σίγουροι για να το συμπληρώσουν.

ΕΝΤΥΠΟ ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΑΣ

Αν έχετε οποιοσδήποτε ερωτήσεις για την έρευνα, μπορείτε να επικοινωνήσετε με την ερευνητική ομάδα μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου στη διεύθυνση : mislam196682006@uniwa.gr

Για οποιαδήποτε καταγγελία σχετικά με τη διεξαγωγή της έρευνας μπορείτε να απευθυνθείτε στην Επιτροπή Ηθικής και Δεοντολογίας της Έρευνας του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής (ethics@uniwa.gr).

Για οποιαδήποτε καταγγελία σχετικά με τη διαχείριση των προσωπικών σας δεδομένων μπορείτε να απευθυνθείτε και στον Υπεύθυνο Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, κ.Αγιοπετρίτη Ιωάννη (agiop@uniwa.gr). Σε περίπτωση μη επίλυσης του προβλήματος σας μπορείτε να απευθυνθείτε στην Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων, συμπληρώνοντας το σχετικό έντυπο που βρίσκεται στην ιστοσελίδα αυτής (complaints@dpa.gr).

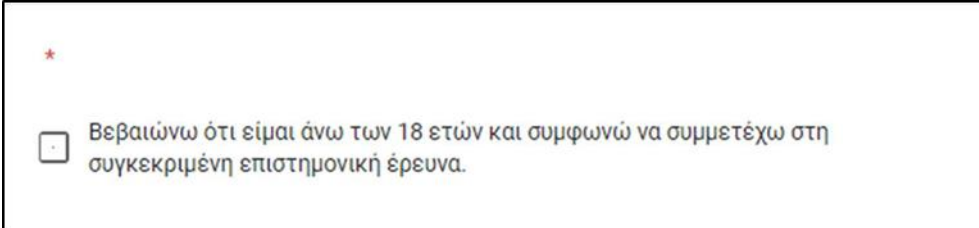
Σας ευχαριστούμε εκ των προτέρων για την συμμετοχή σας.

Η μεταπτυχιακή φοιτήτρια, Ευγινούλλα Χαμζάι (mislam196682006@uniwa.gr).

Η επιβλέπουσα καθηγήτρια, Δάφνη Κυριάκη-Μάνεση (dkmanessi@uniwa.gr).

Εικόνα 4. Έντυπο Καταγγελιών

Η σχετική δήλωση για την συναίνεση των συμμετεχόντων στην ερευνητική διαδικασία περιλαμβάνεται στην πρώτη σελίδα του διαδικτυακού ερωτηματολογίου. Οι συμμετέχοντες υποχρεούνται να δηλώσουν ότι είναι άνω των 18 ετών και ότι αποδέχονται να συμμετέχουν στην έρευνα (βλ. Εικόνα 5).

*
 Βεβαιώνω ότι είμαι άνω των 18 ετών και συμφωνώ να συμμετέχω στη συγκεκριμένη επιστημονική έρευνα.

Εικόνα 5. Ερώτηση συναίνεσης συμμετοχής στην έρευνα

3.5.2 Πρώτη ενότητα: Δημογραφικά στοιχεία συμμετεχόντων

Στην πρώτη ενότητα του ερωτηματολογίου σκοπός ήταν να συλλεχθούν τα δημογραφικά στοιχεία των συμμετεχόντων. Η ενότητα αποτελείται συνολικά από πέντε (5) ερωτήσεις (βλ. Εικόνα 6, 7, 8). Κάθε εναλλακτική επιλογή απάντησης αναλύεται ως προς τις εξής τέσσερις δημογραφικές-κοινωνικές μεταβλητές: την **ηλικία (Ερώτηση 1)**, το **φύλο (Ερώτηση 2)**, τον **τόπο της διαμονής (Ερώτηση 3)**, το **επίπεδο εκπαίδευσης (Ερώτηση 4)** και την **κύρια απασχόληση** και των συμμετεχόντων (**Ερώτηση 5**). Για την καλύτερη επεξεργασία των αποτελεσμάτων η μεταβλητή που αναφέρεται στην ηλικία των συμμετεχόντων ομαδοποιήθηκε στις εξής τέσσερις κατηγορίες: από 18 έως 25 ετών, από 26 έως 35 ετών, από 36 έως 45 ετών, από 46 έως 55 και τέλος άνω των 55 ετών. Όσον αφορά τον τόπο διαμονής αυτή κατηγοριοποιήθηκε από τις δύο κύριες πρωτεύουσες βάση πληθυσμού (Αθήνα – Θεσσαλονίκη), τα υπόλοιπα αστικά κέντρα, τις αγροτικές περιοχές και το εξωτερικό. Το επίπεδο της εκπαίδευσης ομαδοποιήθηκε στις εξής κατηγορίες: την πρωτοβάθμια, τη δευτεροβάθμια και την τριτοβάθμια εκπαίδευση συμπεριλαμβανομένου των μεταπτυχιακών, διδακτορικών και μεταδιδακτορικών σπουδών. Τέλος, στην κατηγορία κύρια απασχόληση περιλαμβάνονται οι κατηγορίες: εργαζόμενος/η, ημιαπασχολούμενος/η, άνεργος/η, φοιτητής/τρια, συνταξιούχος, οικιακά, στρατευμένος και η επιλογή «άλλη περίπτωση» για την πιθανότητα που οι προαναφερθέντες επιλογές δεν καλύπτουν την απάντηση ενός αριθμού των συμμετεχόντων. Αυτές οι ερωτήσεις αποσκοπούν στον καλύτερο προσδιορισμό των ομάδων πληθυσμού βάση και των εναλλακτικών απαντήσεων που δίνονται σε κάθε ερώτηση (βλ. Εικόνα 6,7,8).

Ενότητα 1: Δημογραφικά στοιχεία

1. Ηλικία *

18-25

26-35

36-45

46-55

>55

2. Φύλο *

Άνδρας

Γυναίκα

Εικόνα 6. Δημογραφικά στοιχεία (1)

3. Τόπος διαμονής *

Αθήνα

Θεσσαλονίκη

Άλλες αστικές περιοχές

Αγροτικές περιοχές

Κάτοικος εξωτερικού

4. Επίπεδο Εκπαίδευσης *

Πρωτοβάθμια εκπαίδευση

Δευτεροβάθμια εκπαίδευση

Τριτοβάθμια εκπαίδευση

Μεταπτυχιακές σπουδές

Διδακτορικές σπουδές

Μεταδιδακτορικές σπουδές

Εικόνα 7. Δημογραφικά στοιχεία (2)

5. Κύρια απασχόληση *

Εργαζόμενος/η

Ημιαπασχολούμενος/η

Άνεργος/η

Φοιτητής/τρια

Συνταξιούχος

Οικιακά

Στρατευμένος

Άλλο: _____

Εικόνα 8. Δημογραφικά στοιχεία (3)

3.5.3 Δεύτερη ενότητα: Ψευδείς Ειδήσεις

Στη δεύτερη ενότητα του ερωτηματολογίου σκοπός ήταν να συλλεχθούν πληροφορίες για τις αντιλήψεις και τις γνώσεις των συμμετεχόντων σχετικά με τις ψευδείς ειδήσεις. Πρωταρχικός σκοπός αυτής της ενότητας είναι να γίνει κατανοητό πώς αντιλαμβάνονται οι χρήστες την έννοια των ψευδών ειδήσεων. Τα δεδομένα που συλλέχθηκαν από αυτή την ενότητα απαντούν στα δύο πρώτα ερευνητικά ερωτήματα (RQ1 & RQ2) αυτής της έρευνας που αφορούσαν το «Πώς αντιλαμβάνονται και κατανοούν οι χρήστες την έννοια των ψευδών ειδήσεων και γενικότερα του αμφίβολου περιεχομένου τόσο στις παραδοσιακές μορφές ενημέρωσης αλλά και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και στο διαδίκτυο» και το «Πόσο καλά μπορούν οι χρήστες να αναγνωρίζουν τη διαφορά μεταξύ αληθών και ψευδών ειδήσεων». Η ενότητα αποτελείται συνολικά από επτά (7) ερωτήσεις. Το σύνολο των ερωτήσεων σε αυτή την ενότητα είναι κλειστού τύπου με πολλαπλές επιλογές με τέσσερις από αυτές να παρέχουν την δυνατότητα στους συμμετέχοντες να διατυπώσουν την άποψη τους για την περίπτωση που οι διαθέσιμες επιλογές δεν τους ικανοποιούν. Τα ερωτήματα αυτής της ενότητας διαμορφώνονται ως εξής:

- **Ψευδείς Ειδήσεις (Ερώτηση 6):** Σε αυτή την ερώτηση κλειστού τύπου με μόνες εναλλακτικές τις επιλογές απάντησης Ναι ή Όχι, οι συμμετέχοντες καλούνταν να απαντήσουν στο αν γνωρίζουν τον όρο Ψευδείς Ειδήσεις (Fake News). Κάτω από τον τίτλο της ενότητας αυτή δίνονταν για διευκόλυνση ο ορισμός του όρου «Ψευδείς Ειδήσεις» των Nielsen και Graves (βλ. Εικόνα 9).

- **Αναγνώριση των Ψευδών Ειδήσεων (Ερώτηση 7):** Σε αυτή την ερώτηση κλειστού τύπου με μόνες εναλλακτικές τις επιλογές απάντησης Ναι, Όχι και Μερικές Φορές οι συμμετέχοντες καλούνταν να απαντήσουν στο αν είναι ικανοί να αναγνωρίσουν τις Ψευδείς Ειδήσεις όταν διαβάζουν μια πληροφορία (βλ. Εικόνα 9). Το ποσοστό των απαντήσεων σε αυτή την ερώτηση θα αποτελέσει μια χρήσιμη πληροφορία για την προσωπική αντίληψη που έχουν οι συμμετέχοντες ως προς την δεξιότητα διάκρισης μιας αληθούς ή ψευδής πληροφορίας .
- **Υψηλότερη συχνότητα εμφάνισης ψευδών ειδήσεων και λόγοι διάδοσης ψευδών ειδήσεων (Ερώτηση 8 και 9):** Οι συμμετέχοντες στην ερώτηση 8 κλήθηκαν να επιλέξουν μέσα από τέσσερις επιλογές για το πού πιστεύουν ότι υπάρχει η υψηλότερη συχνότητα εμφάνισης ψευδών ειδήσεων. Οι τέσσερις πιθανές επιλογές ήταν ο έντυπος τύπος, τα παραδοσιακά κανάλια μέσω ενημέρωσης, το διαδίκτυο ή όλες οι παραπάνω προαναφερθέντες επιλογές. Αντίστοιχα στην ερώτηση 9, οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να επιλέξουν μέσα από τέσσερις επιλογές για τους λόγους που πιστεύουν ότι γίνεται η διάδοση των ψευδών ή εσφαλμένων (μερικώς) ειδήσεων και πληροφοριών. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία και τις έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί σχετικά με το φαινόμενο των ψευδών ειδήσεων διαμορφώθηκαν τέσσερις βασικοί λόγοι που μπορούν να οδηγήσουν στην διάδοση των ψευδών ειδήσεων. Αυτές, οι τέσσερις πιθανές επιλογές ήταν οι λόγοι χειραγώγησης, οι οικονομικοί λόγοι, η προώθηση συγκεκριμένων αντιλήψεων και οι ψυχαγωγικοί σκοποί. Για όσους συμμετέχοντες ήταν ελλιπείς οι επιλογές που δίνονταν υπήρχε η δυνατότητα απάντησης της δικής τους προσωπικής απάντησης μέσα από την επιλογή «Άλλο» και τις δύο ερωτήσεις (βλ. Εικόνα 10).
- **Πηγές Εμπιστοσύνης (Ερώτηση10):** Οι συμμετέχοντες σε αυτή την ερώτηση έπρεπε να απαντήσουν στο αν εμπιστεύονται περισσότερο τις ειδήσεις από τα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης (εφημερίδες, περιοδικά, τηλεόραση και ραδιόφωνο), τις ειδήσεις στις ροές των μέσων κοινωνικής δικτύωσης ή αν εμπιστεύονται συνδυαστικά τις παραδοσιακές μορφές ενημέρωσης και το διαδίκτυο. Για όσους συμμετέχοντες ήταν ελλιπείς οι επιλογές που δίνονταν υπήρχε η δυνατότητα απάντησης της δικής τους προσωπικής απάντησης μέσα από την επιλογή «Άλλο» (βλ. Εικόνα 11).

- **Διάδοση Ψευδών Ειδήσεων από τις παραδοσιακές μορφές ενημέρωσης (εφημερίδες, περιοδικά, τηλεόραση και ραδιόφωνο) (Ερώτηση 11):** Σε αυτή την ερώτηση κλειστού τύπου με μόνες εναλλακτικές τις επιλογές απάντησης Ναι ή Όχι, οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να απαντήσουν στο αν πιστεύουν ότι οι παραδοσιακές μορφές ενημέρωσης (εφημερίδες, περιοδικά, τηλεόραση και ραδιόφωνο) διαδίδουν ψευδείς ειδήσεις (βλ. Εικόνα 11).
- **Αναγνώριση έγκυρων και αξιόπιστων πληροφοριών (Ερώτηση 12):** Μέσα από μια ερώτηση πολλαπλών επιλογών οι συμμετέχοντες ρωτήθηκαν να απαντήσουν για το πώς γνωρίζουν ότι μια πληροφορία που διαβάζουν είναι ακριβής και αξιόπιστη. Υπήρχε και η επιλογή «Άλλο» για όσους συμμετέχοντες ήθελαν να εκφράσουν την προσωπική τους γνώμη. Οι επιλογές των απαντήσεων διαμορφώθηκαν με βάση τις έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί σε σχέση με την αναγνώριση των ψευδών ειδήσεων (βλ. Εικόνα 12).

Ενότητα 2 : Ψευδείς ειδήσεις (Fake News)

«Ψευδείς ειδήσεις είναι εναλλακτικές αναφορές που αναφέρονται ως ειδήσεις για ένα γεγονός, θέση ή άποψη που δεν τεκμηριώνονται απαραίτητα με γεγονότα» (Nielsen & Graves, 2017).

6. Γνωρίζετε τον όρο "Ψευδείς ειδήσεις" (Fake news); *

Ναι

Όχι

7. Πιστεύετε ότι μπορείτε να αναγνωρίσετε τις ψευδείς ειδήσεις (fake news) όταν τις διαβάζετε; *

Ναι

Όχι

Μερικές φορές

Εικόνα 9. Αντιλήψεις συμμετεχόντων σχετικά με τις ψευδείς ειδήσεις (1)

8. Πού πιστεύετε ότι είναι υψηλότερη η συχνότητα εμφάνισης ψευδών / (μερικώς) ανακριβών ειδήσεων; *

Έντυπος τύπος

Παραδοσιακά κανάλια μέσω ενημέρωσης

Διαδίκτυο

Όλα τα παραπάνω

Άλλο: _____

9. Για ποιον λόγο πιστεύετε ότι γίνεται η διάδοση αυτού του τύπου εσφαλμένων (μερικώς) ειδήσεων/πληροφοριών; (παρακαλώ επιλέξτε όλα όσα ισχύουν) *

Για λόγους χειραγώγησης

Για οικονομικούς λόγους (οικονομικά οφέλη)

Για την προώθηση συγκεκριμένων αντιλήψεων ή ιδεολογιών

Για ψυχαγωγικούς σκοπούς

Άλλο: _____

Εικόνα 10. Αντιλήψεις συμμετεχόντων σχετικά με τις ψευδείς ειδήσεις (2)

10. Ποιες πηγές ειδήσεων εμπιστεύεστε περισσότερο; (παρακαλώ επιλέξτε όλα όσα ισχύουν) *

Ειδήσεις από τα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης (εφημερίδες, περιοδικά, τηλεόραση, ραδιόφωνο)

Ειδήσεις στις ροές των μέσων κοινωνικής δικτύωσης

Συνδυαστικά παραδοσιακές μορφές μέσω ενημέρωσης και διαδίκτυο

Άλλο: _____

11. Πιστεύετε ότι οι παραδοσιακές μορφές ενημέρωσης (εφημερίδες, περιοδικά, τηλεόραση και ραδιόφωνο) διαδίδουν ψευδείς ειδήσεις; *

Ναι

Όχι

Εικόνα 11. Αντιλήψεις συμμετεχόντων σχετικά με τις ψευδείς ειδήσεις (3)

12. Πώς γνωρίζετε ότι αυτό που διαβάζετε είναι ακριβές και αξιόπιστο; *
(παρακαλώ επιλέξτε όλα όσα ισχύουν)

- Δεν αμφισβητώ την εγκυρότητα αυτών που διαβάζω γιατί ότι είναι δημοσιευμένο στο Διαδίκτυο είναι ακριβές
- Ελέγχω το όνομα του ιστότοπου για να διακρίνω αν πρόκειται για μια αξιόπιστη πηγή πληροφόρησης
- Αναζητώ άλλα σημάδια αυθεντικής αναφοράς ειδήσεων, όπως το όνομα του συντάκτη της δημοσίευσης
- Ρωτάω κάποιον που εμπιστεύομαι αν πιστεύει ότι η είδηση είναι αληθής ή ψευδής
- Αμφισβητώ σχεδόν τα πάντα γιατί είμαι δύσπιστος/η για ότι δημοσιεύεται στο Διαδίκτυο
- Αγνώω τα περισσότερα πράγματα που διαβάζω γιατί πιστεύω ότι οι περισσότερες πληροφορίες είναι αμφισβητήσιμες
- Άλλο: _____

Εικόνα 12. Αντιλήψεις συμμετεχόντων σχετικά με τις ψευδείς ειδήσεις (4)

3.5.4 Τρίτη ενότητα: Ψηφιακές πηγές και μέσα κοινωνικής δικτύωσης

Στη τρίτη ενότητα του ερωτηματολογίου σκοπός ήταν να συλλεχθούν πληροφορίες για τις αντιλήψεις και τις γνώσεις των συμμετεχόντων σχετικά με τις ψηφιακές πηγές και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Στόχος αυτής της ενότητας είναι να γίνει κατανοητό σε ποιο βαθμό οι ψηφιακές πηγές, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και το Διαδίκτυο έχουν επηρεάσει την καθημερινή μας ζωή. Τα δεδομένα που συλλέχθηκαν από αυτή την ενότητα απαντούν στο τρίτο και τέταρτο ερευνητικό ερώτημα (RQ3 & RQ4) αυτής της έρευνας που αφορούσαν το «Τι ρόλο παίζουν οι ψηφιακές πηγές και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης στη ζωή των χρηστών» και το «Πώς έχει διαφοροποιηθεί ο τρόπος ενημέρωσης με την έλευση της ψηφιακής τεχνολογίας». Η ενότητα αποτελείται συνολικά από δέκα (10) ερωτήσεις. Το σύνολο των ερωτήσεων σε αυτή την ενότητα είναι κλειστού τύπου πολλαπλών επιλογών με έξι από αυτές να παρέχουν την δυνατότητα στους συμμετέχοντες να διατυπώσουν την άποψη τους για την περίπτωση που οι διαθέσιμες επιλογές δεν τους ικανοποιούν. Τα ερωτήματα αυτής της ενότητας διαμορφώνονται ως εξής:

- **Μέσα κοινωνικής δικτύωσης (Ερώτηση 13):** Σε αυτή την ερώτηση κλειστού τύπου με μόνες εναλλακτικές τις επιλογές απάντησης Ναι ή Όχι, οι συμμετέχοντες καλούνταν να απαντήσουν στο αν θεωρούν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ως τις νέες πηγές ενημέρωσης (βλ. Εικόνα 13).
- **Κύριες μορφές ενημέρωσης και κοινωνικής δικτύωσης των συμμετεχόντων (Ερώτηση 14 και 15):** Μέσα από δύο ερωτήσεις με πολλαπλών επιλογών οι συμμετέχοντες ρωτήθηκαν να απαντήσουν το είδος των πηγών που αποτελούν τις κύριες μορφές ενημέρωσης τους καθώς και ποια μέσα κοινωνικής δικτύωσης χρησιμοποιούν πιο συχνά. Για όσους συμμετέχοντες ήταν ελλιπείς οι επιλογές που δίνονταν υπήρχε η δυνατότητα απάντησης της δικής τους προσωπικής απάντησης μέσα από την επιλογή «Άλλο» (βλ. Εικόνα 14).
- **Ρόλος παραδοσιακών μέσων ενημέρωσης και μέσων κοινωνικής δικτύωσης στην σημερινή εποχή (Ερώτηση 16 και 17):** Σε αυτή τις δύο ερωτήσεις παρεμφερών πολλαπλών επιλογών οι συμμετέχοντες καλούνταν να απαντήσουν ποιος πιστεύουν ότι είναι ο ρόλος των παραδοσιακών μέσων ενημέρωσης και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στο σημερινό τοπίο των μέσων ενημέρωσης. Μέσα από αυτές τις δύο ερωτήσεις αποτυπώνονται οι απόψεις και οι αντιλήψεις των χρηστών για ενημερωτικές πηγές που υπάρχουν εδώ και πολλά χρόνια (παραδοσιακές μορφές ενημέρωσης) συγκριτικά με ενημερωτικές πηγές που έχουν κάνει την εμφάνιση τους τα πιο πρόσφατα χρόνια (μέσα κοινωνικής δικτύωσης). Η απόκλιση ή η σύγκλιση των απαντήσεων σε αυτές τις δύο ερωτήσεις θα αποσαφηνίσει πολλά θέματα σχετικά με τις αντιλήψεις των συμμετεχόντων για το σημερινό τοπίο ενημέρωσης. Για όσους συμμετέχοντες ήταν ελλιπείς οι επιλογές που δίνονταν υπήρχε η δυνατότητα απάντησης της δικής τους προσωπικής απάντησης μέσα από την επιλογή «Άλλο» (βλ. Εικόνα 15).
- **Λόγοι και συχνότητα χρήσης του Διαδικτύου (Ερώτηση 18 και 19):** Η πρώτη ερώτηση επικεντρώνεται στους προσωπικούς λόγους χρήσης του Διαδικτύου για τον κάθε συμμετέχοντα. Μέσα από μια ποικιλία πολλαπλών επιλογών οι συμμετέχοντες καλούνταν να απαντήσουν στο αν χρησιμοποιούν το Διαδίκτυο για επαγγελματικούς λόγους, για ψυχαγωγία, ενημέρωση, επικοινωνία ή και γνωριμίες. Η απάντηση σε αυτήν την ερώτηση δεν περιοριζόταν σε μια καθώς οι συμμετέχοντες μπορούσαν να επιλέξουν παραπάνω από μια επιλογές. Για όσους συμμετέχοντες ήταν ελλιπείς οι επιλογές που δίνονταν υπήρχε η δυνατότητα απάντησης της δικής τους προσωπικής απάντησης μέσα από την επιλογή «Άλλο». Αντίστοιχα, η επόμενη ερώτηση καλούσε

τους συμμετέχοντες να δηλώσουν πόσες συνολικά εβδομαδιαίες ώρες αφιερώνουν για την χρήση υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης (βλ. Εικόνα 16).

- **Συχνότητα διαμοιρασμού των ειδήσεων προφορικά και από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (Ερώτηση 20 και 21):** Οι συμμετέχοντες μέσα από δύο ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής δήλωσαν, σύμφωνα με την εμπειρία τους, την συχνότητα με την οποία συζητάνε τι συμβαίνει στις ειδήσεις με την οικογένεια ή τους φίλους τους από κοντά ή το τηλέφωνο και αντίστοιχά την συχνότητα με την οποία μοιράζονται τίτλους ή ιστορίες ειδήσεων με την οικογένεια ή τους φίλους τους μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης (βλ. Εικόνα 17).
- **Αντίληψη συμμετεχόντων για τον ρόλο της τεχνολογίας και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης ως προς την ενημέρωσή τους (Ερώτηση 22):** Σε αυτήν την ερώτηση πολλαπλών επιλογών οι συμμετέχοντες καλούνταν να εκφράσουν την γνώμη τους για το αν η τεχνολογία και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης τους έχουν κάνει πιο ενημερωμένους ανθρώπους. Για όσους συμμετέχοντες ήταν ελλιπείς οι επιλογές που δίνονταν υπήρχε η δυνατότητα απάντησης της δικής τους προσωπικής απάντησης μέσα από την επιλογή «Άλλο» (βλ. Εικόνα 18).

Ενότητα 3 : Ψηφιακές πηγές και μέσα κοινωνικής δικτύωσης

13. Θεωρείτε τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (π.χ. Facebook, Twitter, Instagram) ως τις νέες πηγές ενημέρωσης; *

Ναι

Όχι

Εικόνα 13. Αντιλήψεις συμμετεχόντων για τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (1)

14. Ποιες από τις παρακάτω πηγές αποτελούν την κύρια μορφή ενημέρωσής σας; (παρακαλώ επιλέξτε όλα όσα ισχύουν) *

- Έντυπες μορφές ενημέρωσης (εφημερίδες και περιοδικά)
- Οπτικοακουστικές μορφές ενημέρωσης (τηλεόραση, ραδιόφωνο)
- Ψηφιακές εκδοχές των παραδοσιακών πηγών ενημέρωσης στο διαδίκτυο (ηλεκτρονικές εφημερίδες και ηλεκτρονικά περιοδικά)
- Μόνο διαδικτυακές πηγές μέσω μηχανών αναζήτησης (π.χ. Google, Yahoo, Bing κ.α.)
- Μέσα κοινωνικής δικτύωσης (π.χ. Facebook, Twitter, Instagram κ.α.)
- Προφορικές πληροφορίες από στόμα σε στόμα
- Άλλο: _____

15. Ποιο από τα παρακάτω μέσα κοινωνικής δικτύωσης χρησιμοποιείτε πιο συχνά; (παρακαλώ επιλέξτε όλα όσα ισχύουν) *

- Facebook
- Twitter
- Instagram
- Google+
- Snapchat
- Tumblr
- Άλλο: _____

Εικόνα 14. Αντιλήψεις συμμετεχόντων για τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (2)

16. Ποιος πιστεύετε ότι είναι ο ρόλος των παραδοσιακών μέσων ενημέρωσης *
στο σημερινό τοπίο των μέσων ενημέρωσης; (παρακαλώ επιλέξτε όλα όσα
ισχύουν)

Να οικοδομήσει μια σχέση εμπιστοσύνης με το κοινό

Να παρέχει εις βάθος αξιόπιστη και έγκυρη ενημέρωση

Να ενημερώσει για τα καθημερινά γεγονότα της κοινωνίας

Να παρέχει ψυχαγωγία στο κοινό

Άλλο: _____

17. Ποιος πιστεύετε ότι είναι ο ρόλος των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στο *
σημερινό τοπίο των μέσων ενημέρωσης; (παρακαλώ επιλέξτε όλα όσα
ισχύουν)

Να οικοδομήσει μια σχέση εμπιστοσύνης με τους χρήστες μέσων κοινωνικής
δικτύωσης

Να ενημερώνει το κοινό

Να παρέχει μια σύντομη και έγκαιρη περίληψη των τρεχόντων γεγονότων

Να παρέχει ψυχαγωγία στο κοινό

Άλλο: _____

Εικόνα 15. Αντιλήψεις συμμετεχόντων για τον ρόλο των παραδοσιακών μέσων ενημέρωσης και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης

18. Για ποιους λόγους χρησιμοποιείτε συνήθως το Διαδίκτυο; (παρακαλώ
επιλέξτε όλα όσα ισχύουν) *

Επαγγελματικοί λόγοι

Ψυχαγωγία

Ενημέρωση

Γνωριμίες

Επικοινωνία

Άλλο: _____

19. Πόσες ώρες διαθέτετε εβδομαδιαίως για χρήση υπηρεσιών κοινωνικής *
δικτύωσης στο Διαδίκτυο;

1/2 - 2 ώρες

3-5 ώρες

6-8 ώρες

> από 8 ώρες

Εικόνα 16. Αντιλήψεις συμμετεχόντων για το Διαδίκτυο

20. Πόσο συχνά συζητάτε τι συμβαίνει στις ειδήσεις με την οικογένεια ή τους φίλους σας (π.χ. από κοντά, στο τηλέφωνο κ.α.); *

Καθημερινά

Μερικές φορές την εβδομάδα

Μια φορά την εβδομάδα

Σπάνια

Ποτέ

21. Πόσο συχνά μοιράζεστε τίτλους/ιστορίες ειδήσεων με την οικογένεια ή τους φίλους σας μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης; *

Καθημερινά

Μερικές φορές την εβδομάδα

Μια φορά την εβδομάδα

Σπάνια

Ποτέ

Εικόνα 17. Συχνότητα διαμοιρασμού ειδήσεων

22. Πιστεύετε ότι η τεχνολογία και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης σας έχουν κάνει πιο ενημερωμένο άτομο; *

Όχι, γιατί δεν μπορώ να εμπιστευτώ οτιδήποτε διαβάζω

Ναι, είμαι πολύ πιο ενημερωμένος/η γιατί διαβάζω περισσότερες ειδήσεις

Ναι, είμαι κάπως πιο ενημερωμένος/η, αλλά μερικές φορές δεν μπορώ να καταλάβω αν αυτό που διαβάζω είναι ακριβές και αξιόπιστο

Άλλο: _____

Εικόνα 18. Αντιλήψεις συμμετεχόντων για τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (3)

3.5.5 Τέταρτη ενότητα: Πληροφοριακή Παιδεία

Στη τέταρτη και τελευταία ενότητα του ερωτηματολογίου σκοπός ήταν να συλλεχθούν πληροφορίες για τις αντιλήψεις και τις γνώσεις των συμμετεχόντων σχετικά με την Πληροφοριακή Παιδεία καθώς επίσης και να διερευνηθούν οι δεξιότητες και ικανότητες των συμμετεχόντων κατά την ερευνητική διαδικασία αναζήτησης πληροφοριών, αξιολόγησης και καταγραφής ηλεκτρονικών πηγών. Τα δεδομένα που συλλέχθηκαν από αυτή την ενότητα απαντούν στο πέμπτο, έκτο, έβδομο και όγδοο ερευνητικό ερώτημα (RQ5, RQ6, RQ7 & RQ8) αυτής της έρευνας και αφορούσαν το «Πόσο καλά αντιλαμβάνονται οι χρήστες τον όρο της πληροφοριακής παιδείας», το «Πόσο καλά μπορούν οι χρήστες να ερευνήσουν και αν ξέρουν πώς να αξιολογούν τις πληροφορίες καθώς και ποιες είναι οι ερευνητικές τους δεξιότητες και ικανότητες», το αν «Υπάρχει ανάγκη πληροφοριακής παιδείας σε μαθητές πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης» και αντίστοιχα αν «Υπάρχει ανάγκη πληροφοριακής παιδείας στους φοιτητές». Η ενότητα αποτελείται συνολικά από δεκατρείς (13) ερωτήσεις. Οι ερωτήσεις προήλθαν κατόπιν της βιβλιογραφικής ανασκόπησης και των σχετικών μελετών που έχουν πραγματοποιηθεί στον κλάδο. Ένα σύνολο των ερωτήσεων σε αυτή την ενότητα είναι κλειστού τύπου με πολλαπλές επιλογές με μια από αυτές να παρέχει την δυνατότητα στους συμμετέχοντες να διατυπώσουν την άποψη τους για την περίπτωση που οι διαθέσιμες επιλογές δεν τους ικανοποιούν. Τα υπόλοιπα ερωτήματα αναπτύχθηκαν με τη χρήση five-point Likert κλίμακας. Η πρώτη εξ αυτών περιλάμβανε επιλογή απάντησης από το 1 έως το 5 όπου (1=Διαφωνώ απόλυτα, 2=Διαφωνώ, 3=Ούτε συμφωνώ/Ούτε διαφωνώ, 4=Συμφωνώ και 5=Συμφωνώ απόλυτα) και η δεύτερη περιλάμβανε επιλογή απάντησης από το 1 έως το 5 όπου (1=Καθόλου, 2=Πολύ λίγο, 3=Λίγο, 4=Αρκετά καλά και 5=Πολύ καλά). Τα ερωτήματα αυτής της ενότητας διαμορφώνονται ως εξής:

- **Πληροφοριακή Παιδεία (Ερώτηση 23):** Σε αυτή την ερώτηση κλειστού τύπου με μόνες εναλλακτικές τις επιλογές απάντησης Ναι ή Όχι, οι συμμετέχοντες καλούνταν να απαντήσουν το αν γνωρίζουν τον όρο Πληροφοριακή Παιδεία (Information Literacy). Κάτω από τον τίτλο της ενότητας αυτή δίνονταν για διευκόλυνση ο ορισμός του όρου «Πληροφοριακής Παιδείας» που έχει δοθεί από την Αμερικάνικη Ένωση Βιβλιοθηκών (ALA - American Library Association) (βλ. Εικόνα 19).
- **Πρόγραμμα Πληροφοριακής Παιδείας (Ερώτηση 24 και 25):** Οι συμμετέχοντες μέσα από δύο αλληλένδετες ερωτήσεις κλήθηκαν να απαντήσουν με βάση την προσωπική τους εμπειρία αν έχουν παρακολουθήσει κάποιο πρόγραμμα/μάθημα

ή σεμινάριο πληροφοριακής παιδείας. Όσοι από αυτούς επέλεξαν την απάντηση «Ναι» έπρεπε συμπληρωματικά να απαντήσουν στην ακριβώς επόμενη ερώτηση συγκεκριμένα τι είδους πρόγραμμα είχαν παρακολουθήσει. Για όσους συμμετέχοντες ήταν ελλιπείς οι επιλογές που δίνονταν υπήρχε η δυνατότητα απάντησης της δικής τους προσωπικής απάντησης μέσα από την επιλογή «Άλλο» (βλ. Εικόνα 20).

- **Πληροφοριακή Παιδεία στην Πρωτοβάθμια και Τριτοβάθμια Εκπαίδευση (Ερώτηση 26, 27 και 28):** Με την χρήση μιας κλίμακας Likert από το 1 έως το 5 όπου (1=Διαφωνώ απόλυτα, 2=Διαφωνώ, 3=Ούτε συμφωνώ/Ούτε διαφωνώ, 4=Συμφωνώ και 5=Συμφωνώ απόλυτα) οι συμμετέχοντες είχαν την δυνατότητα να δηλώσουν το βαθμό που συμφωνούν ή διαφωνούν σε συνολικά 3 ερωτήσεις που αφορούσαν την εισαγωγή προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας στα σχολεία στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και πόσο σημαντικό είναι να διδάσκονται στα σχολεία όπως και αντίστοιχα την εισαγωγή μαθημάτων πληροφοριακής παιδείας στους φοιτητές από τις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες (βλ. Εικόνα 21).
- **Ερευνητική διαδικασία, αξιολόγηση και καταγραφή ηλεκτρονικών πηγών (Ερώτηση 29,30,31,32,33,34 και 35):** Με την χρήση μιας κλίμακας Likert από το 1 έως το 5 όπου (1=Καθόλου, 2=Πολύ λίγο, 3=Λίγο, 4=Αρκετα καλά και 5=Πολύ καλά) οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να δηλώσουν σύμφωνα με την εμπειρία τους, τις προσωπικές τους δεξιότητες και ικανότητες αρχικά στην ερευνητική διαδικασία αναζήτησης πληροφοριών στο Διαδίκτυο και σε ηλεκτρονικές πηγές. Έπειτα κλήθηκαν να δηλώσουν σε ποιο βαθμό γνωρίζουν τα κριτήρια που χρησιμοποιούνται για την αξιολόγηση της ποιότητας μιας ιστοσελίδας όπως και σε ποιο βαθμό είναι γνώριμοι με την διαδικασία παραπομπής μιας πηγής όπως και σύνταξης μιας βιβλιογραφικής αναφοράς (βλ. Εικόνα22).

ΕΝΟΤΗΤΑ 4: Πληροφοριακή παιδεία

«Πληροφοριακή Παιδεία είναι ένα σύνολο δεξιοτήτων που επιτρέπουν στα άτομα να αναγνωρίζουν πότε χρειάζονται την πληροφορία και να εντοπίζουν, να αξιολογούν και να χρησιμοποιούν αποτελεσματικά την απαιτούμενη πληροφορία» (ALA, 2000).

23. Γνωρίζετε τον όρο "Πληροφοριακή παιδεία"; *

- Ναι
 Όχι

Εικόνα 19. Αντιλήψεις συμμετεχόντων για την Πληροφοριακή Παιδεία (1)

24. Έχετε παρακολουθήσει ποτέ κάποιο ολοκληρωμένο πρόγραμμα/μάθημα/ σεμινάριο/ πληροφοριακής παιδείας; *

- Ναι
 Όχι

25. Αν ναι, επιλέξτε όποια από τα παρακάτω έχετε παρακολουθήσει:

- Ολοκληρωμένο πρόγραμμα πληροφοριακής παιδείας
 Σεμινάριο πληροφοριακής παιδείας
 Σεμινάριο εξοικείωσης με τις πηγές πληροφόρησης
 Εργαστήριο πληροφοριακής παιδείας
 Μάθημα πληροφοριακής παιδείας
 Άλλο: _____

Εικόνα 20. Αντιλήψεις συμμετεχόντων για την Πληροφοριακή Παιδεία (2)

Βαθμολογήστε τις ακόλουθες δηλώσεις από το 1 έως το 5 (1=διαφωνώ απόλυτα, 5= συμφωνώ απόλυτα). *

	1 Διαφωνώ απόλυτα	2 Διαφωνώ	3 Ούτε διαφωνώ / Ούτε συμφωνώ	4 Συμφωνώ	5 Συμφωνώ απόλυτα
26. Πιστεύετε ότι είναι σημαντικό η πληροφοριακή παιδεία να διδάσκεται στα σχολεία;	☐	☐	☐	☐	☐
27. Πιστεύετε ότι η πληροφοριακή παιδεία θα πρέπει να ξεκινήσει να διδάσκεται από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση;	☐	☐	☐	☐	☐
28. Πιστεύετε ότι οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες θα πρέπει να παρέχουν μαθήματα πληροφοριακής παιδείας στους φοιτητές;	☐	☐	☐	☐	☐

Εικόνα 21. Αντιλήψεις συμμετεχόντων για την Πληροφοριακή Παιδεία (3)

Βαθμολογήστε τις ακόλουθες δηλώσεις από το 1 έως το 5 (1= Καθόλου, 5= Πολύ καλά). *

	1 Καθόλου	2 Πολύ λίγο	3 Λίγο	4 Αρκετά καλά	5 Πολύ καλά
29. Είμαι καλός/η στην διαδικασία αναζήτησης πληροφοριών στο Διαδίκτυο και στην πρόσβαση σε ηλεκτρονικές πηγές	☐	☐	☐	☐	☐
30. Είμαι καλός/η στο να κάνω έρευνα στο Διαδίκτυο και σε άλλες ηλεκτρονικές πηγές	☐	☐	☐	☐	☐
31. Γνωρίζω πως να αξιολογώ σωστά την εγκυρότητα μιας ηλεκτρονικής πηγής	☐	☐	☐	☐	☐
32. Γνωρίζω πως να βρω τις κατάλληλες πληροφορίες για την επίλυση ενός πληροφοριακού προβλήματος	☐	☐	☐	☐	☐
33. Γνωρίζω τα κριτήρια που χρησιμοποιούνται για την αξιολόγηση της ποιότητας μιας ιστοσελίδας	☐	☐	☐	☐	☐
34. Γνωρίζω πως να κάνω παραπομπή σε μια πηγή	☐	☐	☐	☐	☐
35. Γνωρίζω πως να συντάξω μια βιβλιογραφική αναφορά	☐	☐	☐	☐	☐

Εικόνα 22. Ερευνητική διαδικασία, Αξιολόγηση και Καταγραφή Πηγών

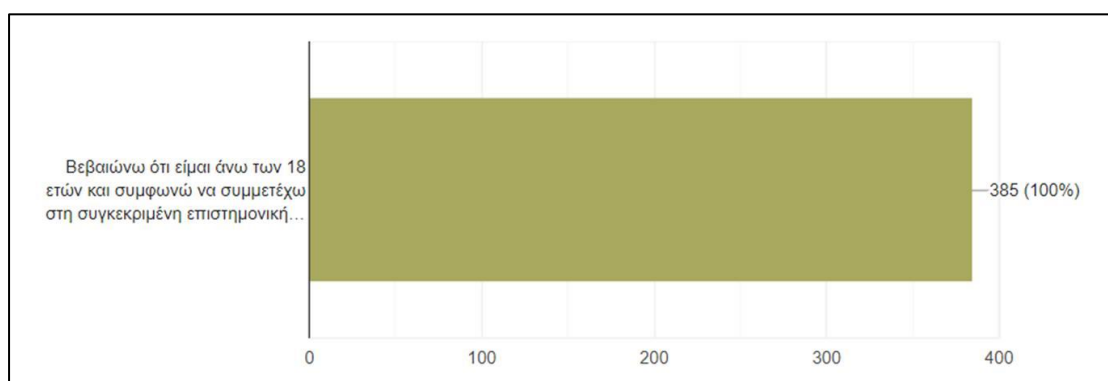
Με την ολοκλήρωση των ερωτήσεων και πριν την υποβολή του ερωτηματολογίου υπήρχε ένα πεδίο για σχόλια, παρατηρήσεις ή προτάσεις από τους συμμετέχοντες προς τον ερευνητή. Τέλος, πριν από την κύρια έρευνα προηγήθηκε το στάδιο του προελέγχου και της δοκιμής του ερωτηματολογίου σε ένα μικρό δείγμα ατόμων. Το συγκεκριμένο δείγμα αποτελούσε άτομα με βάση τα κριτήρια που είχαν διαμορφωθεί για την έρευνα. Γενικότερα, αυτή η διαδικασία όπως και στην προκειμένη περίπτωση μπορεί να αποκαλύψει κενά τα οποία ο ερευνητής δεν γνώριζε, όπως η διατύπωση των ερωτήσεων, συντακτικά λάθη, ασαφείς οδηγίες, κ.λπ. Ο ερευνητής μπορεί με αυτόν τον τρόπο να δει αν οι ερωτώμενοι κατανοούν εύκολα τις ερωτήσεις και αν δίνουν χρήσιμες απαντήσεις.

3.6 Μέθοδοι Στατιστικής Ανάλυσης

Για την στατιστική συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε το MS Excel (Microsoft® Excel®) και για την ανάλυση των δεδομένων το στατιστικό πρόγραμμα SPSS (Statistical Package for the Social Sciences). Αφού συμπληρώθηκαν τα ερωτηματολόγια που αποτέλεσαν και το μέσο για την συλλογή των δεδομένων προηγήθηκε η κατάλληλη προετοιμασία για την εισαγωγή των στοιχείων τους σε έναν υπολογιστή και την επεξεργασία τους με τη βοήθεια του προγράμματος SPSS. Πιο συγκεκριμένα, για τη στατιστική επεξεργασία των ερωτηματολογίων δημιουργήθηκε ένας πίνακας κωδικοποίησης. Ο πίνακας αυτός αντιστοιχίζει κάθε ερώτηση του ερωτηματολογίου σε μια μεταβλητή. Αντίστοιχα, οι μεταβλητές έλαβαν διάφορες τιμές από τις οποίες θα προέκυψαν και τα αποτελέσματα της έρευνας.

Κεφάλαιο 4. Αποτελέσματα – Ευρήματα

Σε αυτή την ενότητα θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα-ευρήματα που προέκυψαν από το ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο που δημιουργήθηκε για του ερευνητικούς σκοπούς αυτής της έρευνας. Από τα 450 ερωτηματολόγια που στάλθηκαν συνολικά τα 385 επεστράφησαν ολοκληρωμένα (βλ. Εικόνα 23). Το ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο παρέμεινε ανοιχτό από τις 29/06/2022 έως τις 29/07/2022.

Εικόνα 23. Συνολικός αριθμός συμμετεχόντων στην έρευνα

Τα αποτελέσματα είναι χωρισμένα με βάση ως προς απάντηση ερευνητικά ερωτήματα στις εξής ενότητες:

- Κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά
- Αντιλήψεις για τις Ψευδείς Ειδήσεις (Fake News)
  - Γνώση, αναγνώριση και πλαίσιο εμφάνισης των ψευδών ειδήσεων
  - Λόγος ύπαρξης Ψευδών Ειδήσεων και εμπιστευτικές πηγές πληροφόρησης
- Ψηφιακές Πηγές και Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης
  - Στάσεις για τις Ψηφιακές πηγές και μέσα κοινωνικής δικτύωσης
  - Συνήθειες ως προς τη χρήση των ψηφιακών πηγών και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης
  - Διαφοροποίηση του τρόπου ενημέρωσης λόγω της Ψηφιακής Τεχνολογίας
- Η έννοια της Πληροφοριακής Παιδείας
  - Ανάγκη Πληροφόρησης για την Πληροφοριακή Παιδεία
  - Αναζήτηση, Αξιολόγηση και Δεξιότητες στην αναζήτηση πληροφοριών στο Διαδίκτυο

4.1 Κοινωνικοδημογραφικά Χαρακτηριστικά

Η πρώτη ενότητα του ερωτηματολογίου αποτελούνταν από συνολικά πέντε ερωτήσεις που αφορούσαν την συλλογή δεδομένων που σχετίζονταν με τα δημογραφικά στοιχεία των συμμετεχόντων. Ο παρακάτω πίνακας (βλ. Πίνακας 1) παρουσιάζει συνολικά τα κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων από τις πέντε συνολικά ερωτήσεις της πρώτης ενότητας (ηλικία, φύλο, τόπος διαμονής, επίπεδο εκπαίδευσης, και κύρια απασχόληση).

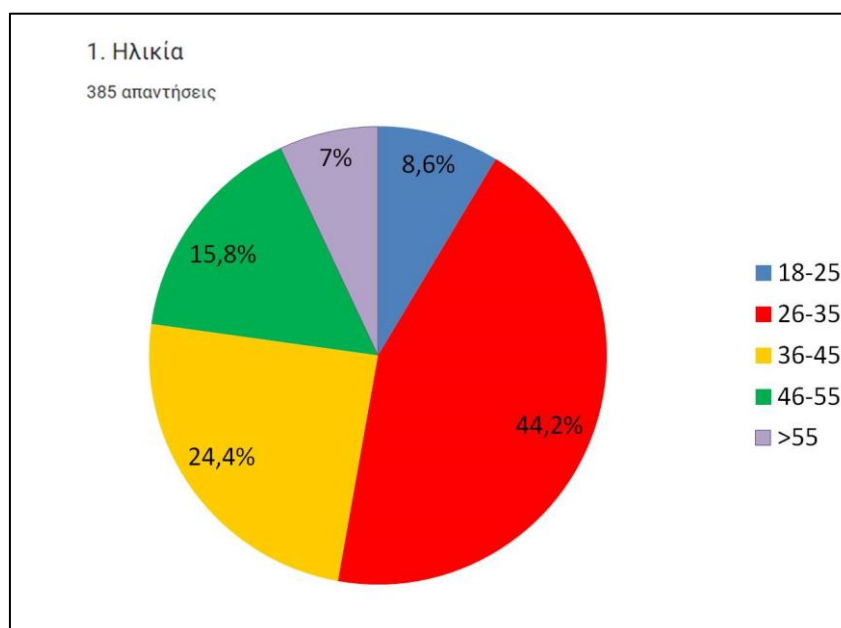
	<i>n</i>	%
Ηλικία (σε έτη)		
18-25	33	8.6
26-35	170	44.2
36-45	94	24.4
46-55	61	15.8
>55	27	7.0
Φύλο		
Γυναίκα	303	78.7
Άντρας	82	21.3
Τόπος Διαμονής		
Αθήνα	318	82.6
Άλλες αστικές περιοχές	22	5.7
Κάτοικος εξωτερικού	20	5.2
Θεσσαλονίκη	12	3.1
Αγροτικές περιοχές	13	3.4
Επίπεδο Εκπαίδευσης		
Πρωτοβάθμια εκπαίδευση	5	1.3
Δευτεροβάθμια εκπαίδευση	34	8.8
Τριτοβάθμια εκπαίδευση	159	41.3
Μεταπτυχιακές σπουδές	169	43.9
Διδακτορικές σπουδές	16	4.2
Μεταδιδακτορικές σπουδές	2	.5
Κύρια Απασχόληση		
Εργαζόμενος/η	325	84.4

Φοιτητής/τρια	23	6.0
Άνεργος/η	15	3.9
Ημιαπασχολούμενος/η	14	3.6
Οικιακά	4	1.0
Συνταξιούχος	3	.8
Στρατευμένος	1	.3

Πίνακας 1. Κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά συμμετεχόντων

Ηλικία

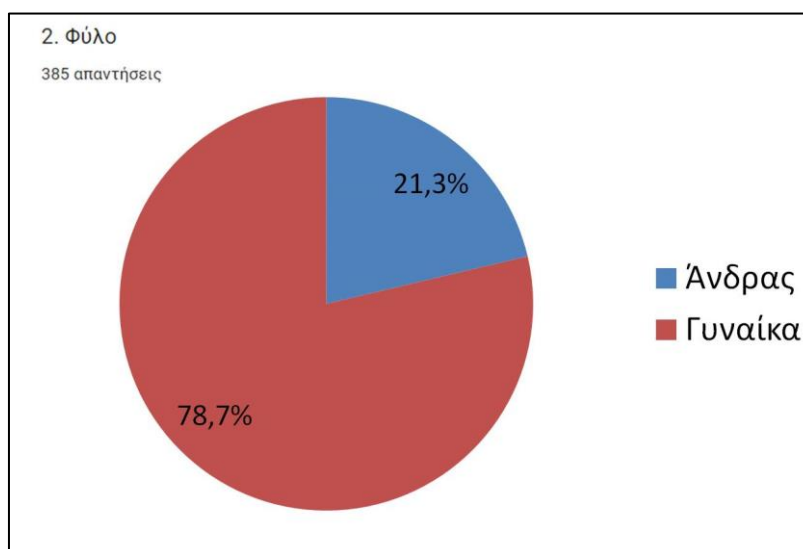
Το δείγμα μας αποτελείτο από 385 συμμετέχοντες με ηλικιακό εύρος 18 έως άνω των 55 ετών. Όπως φαίνεται στον Πίνακα 1 και στο παρακάτω γράφημα (Βλ. Γράφημα 1) από αυτούς που συμμετείχαν στην έρευνα το μεγαλύτερο ποσοστό 44,2 % (n=170) των συμμετεχόντων ανήκει στην ηλικιακή ομάδα 26 έως 35 ετών, ακολουθούν σε ποσοστό 24,4% (n=94) αυτοί που ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα 36 έως 45 ετών, το 15,8% (n=61) ανήκει στην ηλικιακή ομάδα 46 έως 55 ετών, μόλις το 8,6% (n=33) ανήκει στην ηλικιακή ομάδα 18 έως 25 ετών ενώ το 7% (n=27) ήταν άνω των 55.

Γράφημα 1. Ηλικία

Φύλο

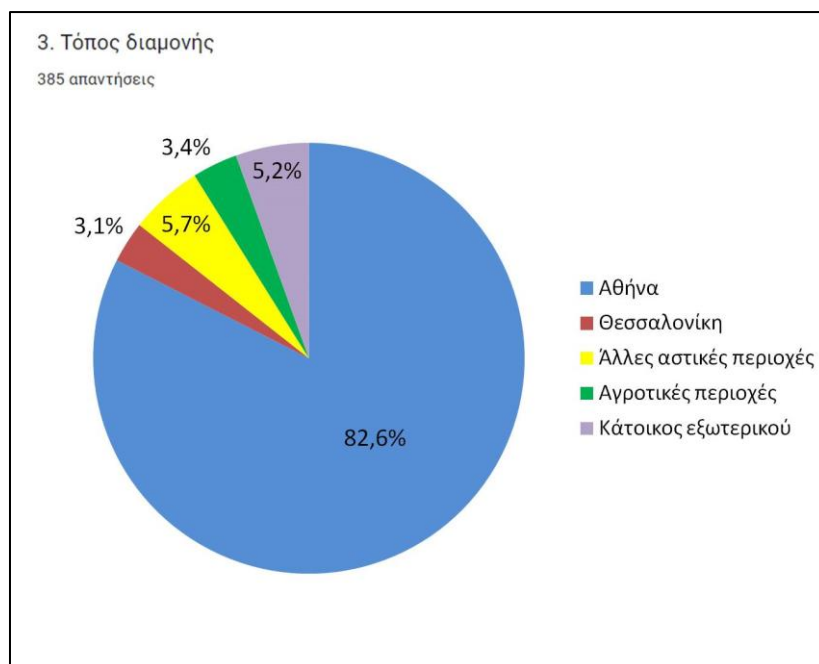
Όπως φαίνεται στον Πίνακα 1 και στο παρακάτω γράφημα (Βλ. Γράφημα 2) από αυτούς που συμμετείχαν στην έρευνα η πλειοψηφία με ποσοστό 78,7% (n=303) ήταν γυναίκες με το υπόλοιπο ποσοστό 21,3% (n=82) να αποτελείται από άνδρες.

Γράφημα 2. Φύλο

Τόπος Διαμονής

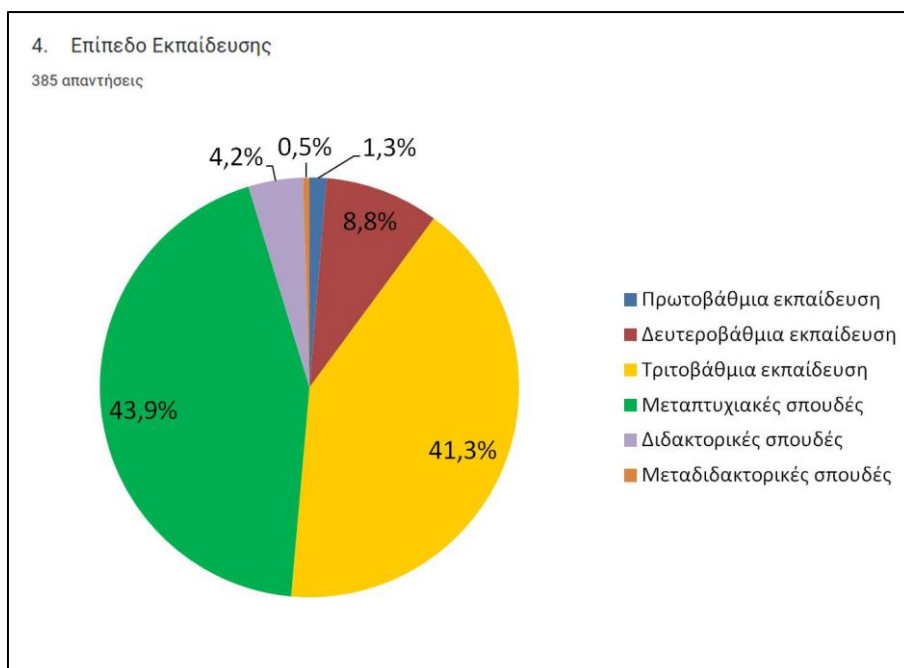
Όσον αφορά τον τόπο διαμονής όπως φαίνεται στον Πίνακα 1 και στο παρακάτω γράφημα (Βλ. Γράφημα 3) η πλειοψηφία των συμμετεχόντων με ποσοστό 82,6% (n=318) διαμένει στην Αθήνα, ακολουθούμενοι με ποσοστό 5,7% (n=22) από συμμετέχοντες που διαμένουν σε άλλες αστικές περιοχές. Έπειτα ακολουθούν με ποσοστό 5,2% (n=20) άτομα που διαμένουν στο εξωτερικό, με ποσοστό 3,4% (n=13) άτομα που μένουν σε αγροτικές περιοχές και τέλος με ποσοστό 3,1% (n=12) άτομα που διαμένουν στην Θεσσαλονίκη.

Γράφημα 3. Τόπος Διαμονής

Επίπεδο Εκπαίδευσης

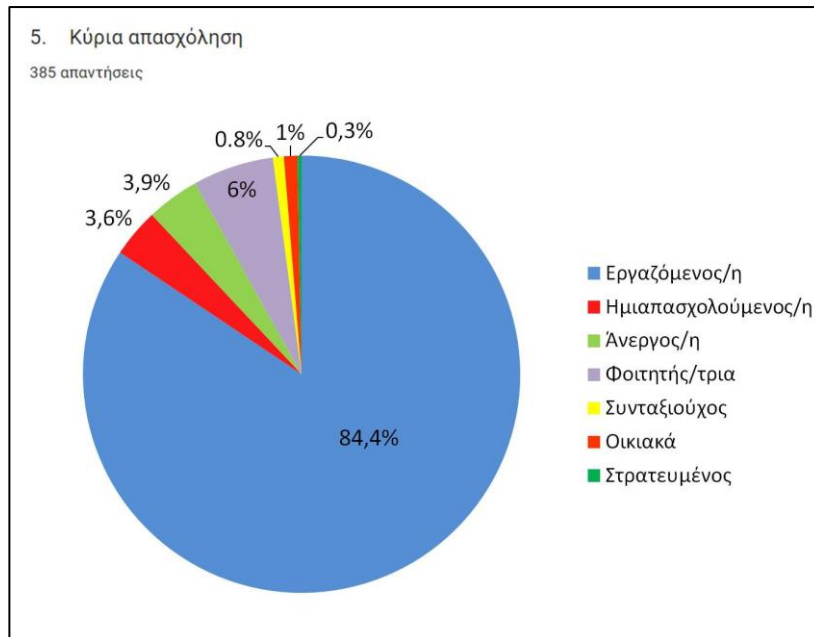
Όσον αφορά το επίπεδο εκπαίδευσης όπως φαίνεται στον Πίνακα 1 και στο παρακάτω γράφημα (Βλ. Γράφημα 4) το 43,9% (n=169) έχει ολοκληρώσει σπουδές μεταπτυχιακού επιπέδου ενώ το 41,3% (n=159) έχουν ολοκληρώσει τις σπουδές τους στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. Ένα ποσοστό 8,8% (n=34) έχει ολοκληρώσει την Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Το 4,2% (n=16) του συνολικού πληθυσμού του δείγματος έχει κάνει διδακτορικές σπουδές. Το υπολειπόμενο μέρος του πληθυσμού αποτελείται από ποσοστό 1,3% (n=5) έχοντας ολοκληρώσει την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση ενώ το 0,5% (n=2) έχει ολοκληρώσει και μεταδιδακτορικές σπουδές. Φαίνεται λοιπόν, ότι η πλειοψηφία των συμμετεχόντων ήταν άτομα που έχουν προσχωρήσει τις σπουδές τους πέρα από την πανεπιστημιακή μόρφωση.

Γράφημα 4. Επίπεδο Εκπαίδευσης

Κύρια Απασχόληση

Όσον αφορά την κύρια απασχόληση όπως φαίνεται στον Πίνακα 1 και στο παρακάτω γράφημα (βλ. Γράφημα 5) η πλειοψηφία με ποσοστό 84,4 % (n=325) είναι εργαζόμενοι. Από το υπόλοιπο ποσοστό το 6% (n=23) είναι φοιτητές, το 3,9% (n=15) άνεργοι, το 3,6 % (n=14) ημιαπασχολούμενοι, το 1% (n=4) ασχολείται με τα οικιακά, το 0,8% (n=3) συνταξιούχοι και το 0,3% (n=1) στρατευμένοι. Για τους σκοπούς της ανάλυσης και επειδή θα ήταν ωφέλιμο για την έρευνα να υπάρχουν συγκεκριμένες ομάδες, απαντήσεις που δηλώθηκαν μεμονωμένα ως σχόλιο «φοιτητής και εργαζόμενος» και «φοιτητής και ημιαπασχόληση» κατηγοριοποιήθηκαν αντίστοιχα στην ομάδα των εργαζομένων και στην ομάδα ημιαπασχόληση.

Γράφημα 5. Κύρια Απασχόληση

4.2 Αντιλήψεις για τις Ψευδείς Ειδήσεις

Η δεύτερη ενότητα του ερωτηματολογίου αποτελούνταν από συνολικά επτά ερωτήσεις που αφορούσαν την συλλογή δεδομένων που σχετίζονταν με τις αντιλήψεις των συμμετεχόντων περί των ψευδών ειδήσεων.

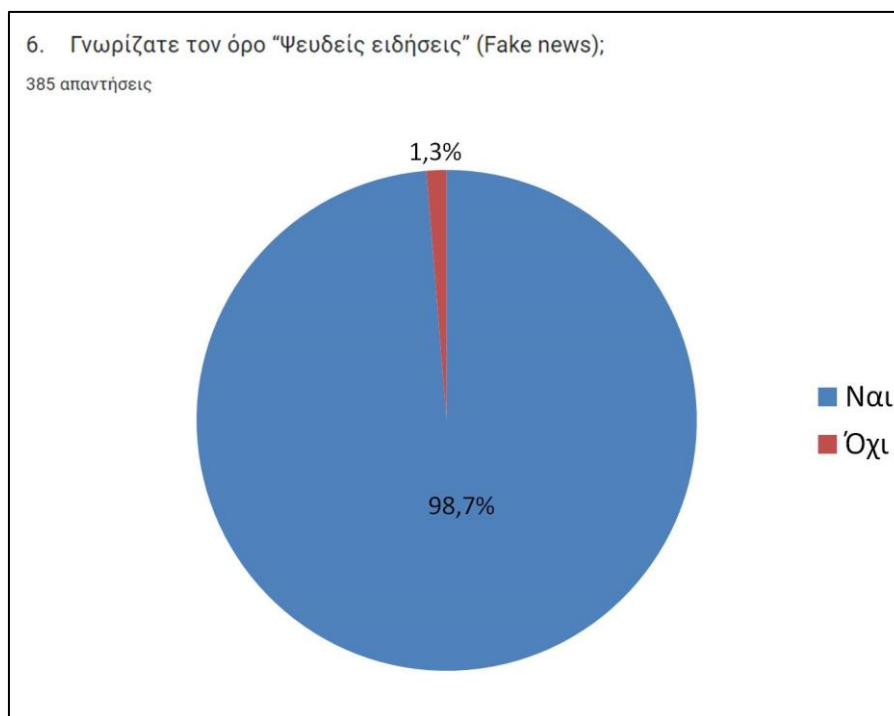
4.2.1 Γνώση, αναγνώριση και πλαίσιο εμφάνισης των ψευδών ειδήσεων

Ο παρακάτω πίνακας (βλ. Πίνακας 2) παρουσιάζει τις αντιλήψεις των συμμετεχόντων περί των ψευδών ειδήσεων στις παραδοσιακές μορφές ενημέρωσης αλλά και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και το διαδίκτυο. Φαίνεται πως η συντριπτική πλειοψηφία των συμμετεχόντων, 98.7% (n = 380) γνωρίζει τον όρο «ψευδείς ειδήσεις» (βλ. Γράφημα. 6). Αυτό δίνει και μια σημαντική απάντηση στο πρώτο ερευνητικό ερώτημα της έρευνας για το αν οι χρήστες αντιλαμβάνονται και κατανοούν τον όρο «Ψευδείς Ειδήσεις». Με το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα για το πόσο καλά μπορούν οι χρήστες να αναγνωρίσουν μεταξύ αληθών ή ψευδών ειδήσεις φαίνεται μέσα από τα αποτελέσματα ότι το 31.7% (n=122) μπορούν να αναγνωρίσουν τις ψευδείς ειδήσεις ενώ το 65.7% (n= 253) δήλωσαν ότι μερικές φορές τα καταφέρνουν (βλ. Γράφημα 7). Διαφαίνεται λοιπόν, πώς ακόμα και στην εποχή της πληροφορίας και της τεχνολογίας υπάρχει σε ένα μεγάλο ποσοστό των χρηστών μια δυσκολία ως προς την αναγνώριση και την διάκριση μιας αληθής από μια ψευδής είδησης.

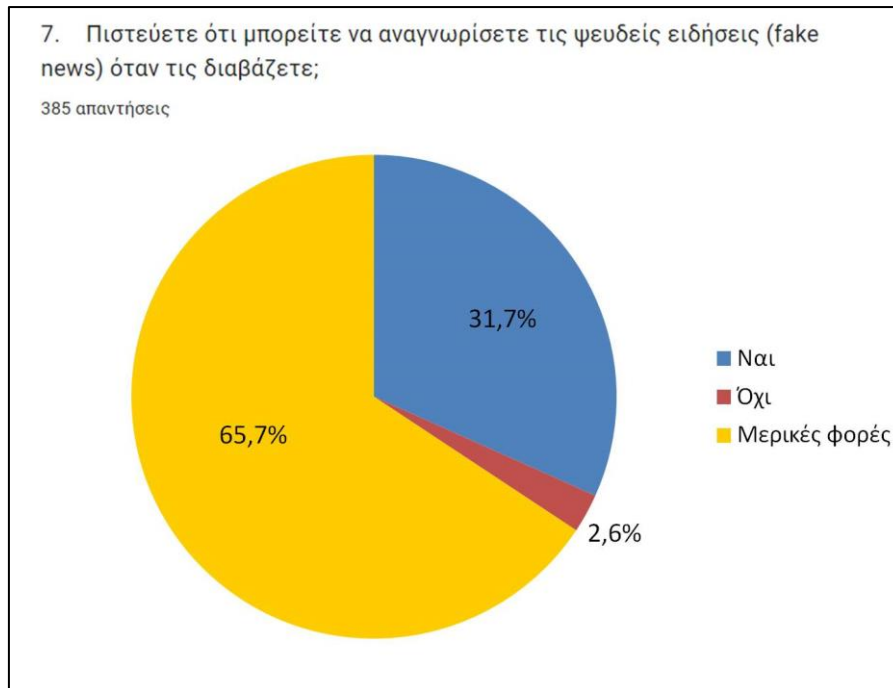

	<i>n</i>	%
Γνωρίζετε τον όρο “Ψευδείς ειδήσεις” (Fake News);		
Ναι	380	98.7
Όχι	5	1.3
Πιστεύετε ότι μπορείτε να αναγνωρίσετε τις ψευδείς ειδήσεις (Fake News);		
Ναι	122	31.7
Μερικές Φορές	253	65.7
Όχι	10	2.6
Πιστεύετε ότι οι παραδοσιακές μορφές ενημέρωσης (εφημερίδες, περιοδικά, τηλεόραση και ραδιόφωνο) διαδίδουν ψευδείς ειδήσεις;		
Όχι	72	18.7
Ναι	313	81.3

Πίνακας 2. Αντιλήψεις περί των ψευδών ειδήσεων (1)

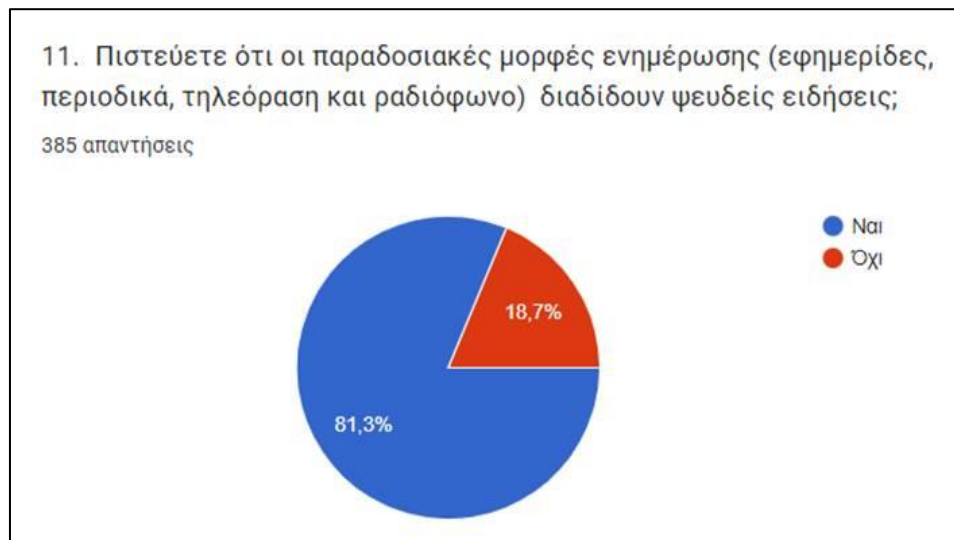

Γράφημα 6. Αντιλήψεις περί των ψευδών ειδήσεων (1)

Γράφημα 7. Αντιλήψεις περί ψευδών ειδήσεων (2)

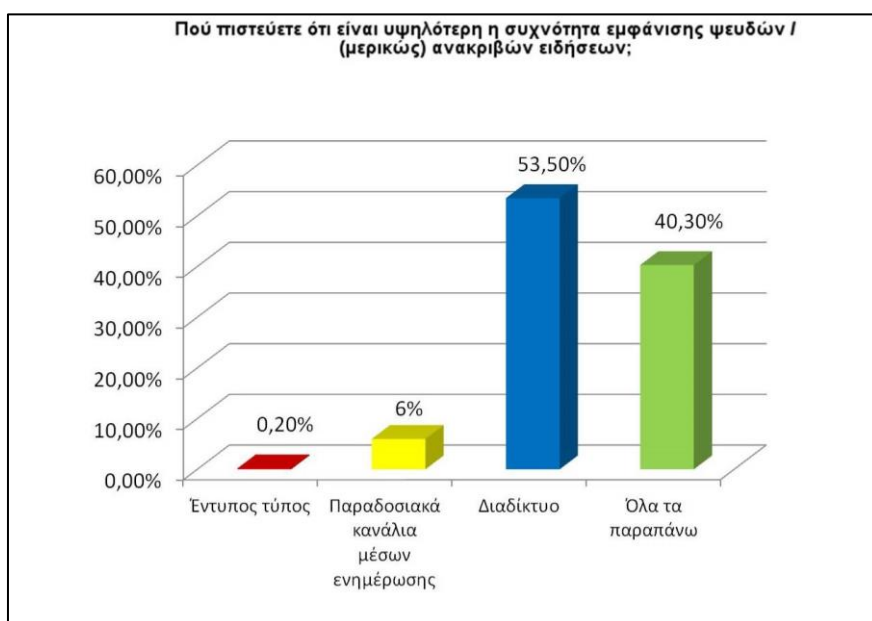
Αξιοσημείωτο είναι όπως φαίνεται και στον παραπάνω πίνακα (βλ. Πίνακα 2) και στο Γράφημα 8 ότι η συντριπτική πλειοψηφία των συμμετεχόντων με ποσοστό 81,3% (n=313) πιστεύει ότι οι παραδοσιακές μορφές ενημέρωσης (εφημερίδες, περιοδικά, τηλεόραση και ραδιόφωνο) διαδίδουν ψευδείς ειδήσεις. Εν αντιθέσει με το 18,7% (n=72) που πιστεύουν ότι δεν διαδίδουν ψευδείς ειδήσεις.

Γράφημα 8. Αντιλήψεις περί ψευδών ειδήσεων (3)

Είναι επίσης σημαντικό να αναφερθεί πώς όσον αφορά την αντιλαμβανόμενη συχνότητα εμφάνισης ψευδών / μερικώς ανακριβών ειδήσεων όπως παρουσιάζεται παρακάτω στο Γράφημα 8 φαίνεται ότι το 53,5 % (n=206) υποστηρίζει ότι το μέσο με την

υψηλότερη συχνότητα εμφάνισης ψευδών/ (μερικώς) ανακριβών ειδήσεων είναι το Διαδίκτυο. Ο έντυπος τύπος και τα παραδοσιακά κανάλια ενημέρωσης μεμονωμένα παρουσιάζονται με χαμηλή συχνότητα εμφάνισης ψευδών ειδήσεων με ποσοστά 0,2% (n=1) και 6% (n=23) αντίστοιχα. Ενώ στην επιλογή απάντησης «Όλα τα παραπάνω» που συμπεριλαμβάνει συνδυαστικά όλες τις απαντήσεις το ποσοστό αυξήθηκε στο 40,3% (n=155).

Γράφημα 9. Αντιλαμβανόμενη συχνότητα εμφάνισης ψευδών / (μερικώς) ανακριβών ειδήσεων

4.2.2 Λόγος ύπαρξης Ψευδών Ειδήσεων και εμπιστευτικές πηγές πληροφόρησης

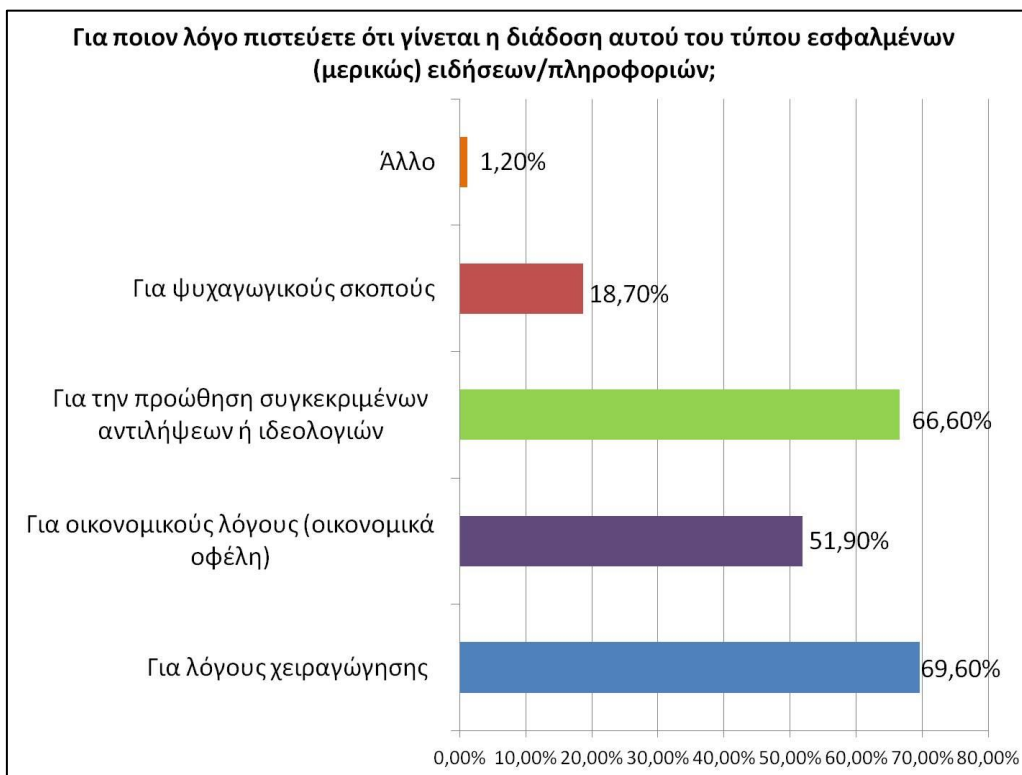
Ο παρακάτω πίνακας (βλ. Πίνακας 3) παρουσιάζει τις αντιλήψεις για τους λόγους διάδοσης εσφαλμένων ειδήσεων αλλά και τις πηγές ειδήσεων που εμπιστεύονται οι συμμετέχοντες. Όπως αναγράφεται και στην σχετική βιβλιογραφία (Ananny & Crawford, 2015; Domingo, Masip, & Costera Meijer, 2015; McCombs & Funk, 2011; Nielsen & Ganter, 2018; Wallace, 2018), οι λόγοι δημιουργίας και κυκλοφορίας των ψευδών ειδήσεων ή των μερικώς εσφαλμένων πληροφοριών πηγάζουν από ένα σύνολο παραγόντων μέσα σε ένα κοινωνικό σύστημα. Οι συμμετέχοντες ρωτήθηκαν να απαντήσουν γιατί πιστεύουν ότι γίνεται η διάδοση των ψευδών ειδήσεων (βλ. Γράφημα 10). Αξίζει να σημειωθεί ότι οι αποδεκτές απαντήσεις σε αυτή την ερώτηση ήταν παραπάνω από μια. Με βάση τις απαντήσεις από το τελικό δείγμα (n=385) το 69,6% (n=268) δήλωσε για λόγους χειραγώγησης, το 66,6% (n=256) δήλωσε ότι σκοπός είναι η προώθηση συγκεκριμένων αντιλήψεων ή ιδεολογιών, το 51,9% (n=200) θεώρησε ως βασική αιτία τους οικονομικούς

λόγους (οικονομικά οφέλη) ενώ το 18,7% (n=72) για ψυχαγωγικούς σκοπούς. Υπήρχε όμως και σε ποσοστό 1,2% (n=5) κάποιιο επιπρόσθετοι λόγοι που δηλώθηκαν από έναν αριθμό συμμετεχόντων. Ανάμεσα σε αυτούς τους πρόσθετους λόγους περιλαμβάνονταν όλοι οι παραπάνω λόγοι μαζί συνδυαστικά. Επιπρόσθετα, οι συμμετέχοντες θεώρησαν την ελλιπή έρευνα, την άγνοια και την τυφλή αναπαραγωγή των πληροφοριών χωρίς διασταύρωση που γίνεται στο Διαδίκτυο ως παράγοντες για την διάδοση των ψευδών ειδήσεων.

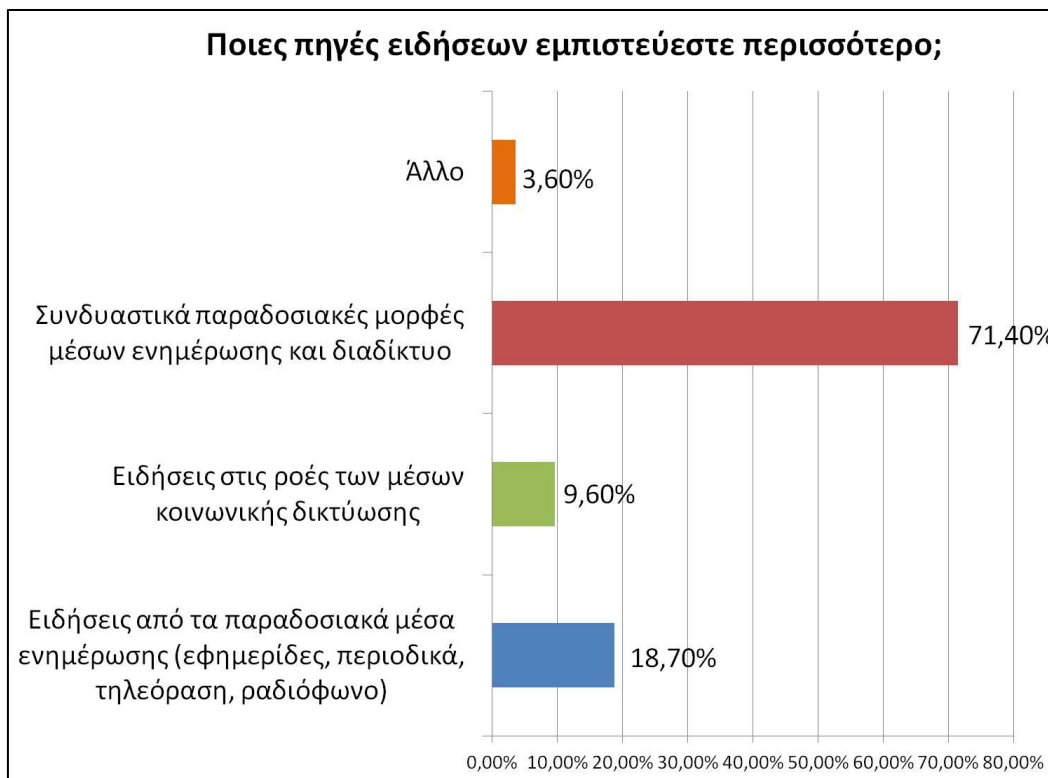
Όσον αφορά τις πηγές ειδήσεων που εμπιστεύονται περισσότερο (βλ. Γράφημα 11), η συντριπτική πλειοψηφία απάντησε με ποσοστό 71,4% (n=275) ότι εμπιστεύεται συνδυαστικά παραδοσιακές μορφές ενημέρωσης εξίσου με το διαδίκτυο. Μεμονωμένα αυτές οι δύο επιλογές είχαν μια σημαντική απόκλιση μεταξύ τους καθώς το 18,7% (n=72) απάντησε ότι εμπιστεύεται μόνο τις ειδήσεις από τα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης (εφημερίδες, περιοδικά, τηλεόραση, ραδιόφωνο) ενώ το 9,6% (n= 37) απάντησε ότι εμπιστεύεται μόνο τις ειδήσεις από τις ροές των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Ένα ποσοστό 3,6% (n=14) διατύπωσε μέσα από την επιλογή «Άλλο» ότι εμπιστεύεται συγκεκριμένα ενημερωτικά έντυπα και διαδικτυακά μέσα. Μια επιπλέον απάντηση αποτέλεσε η καθλωτική απόκλιση των πηγών ενημέρωσης μέσα από την απάντηση ότι δεν εμπιστεύονται καμία πηγή ειδήσεων. Επίσης ένα άλλο σχόλιο ήταν ότι εμπιστεύονται μέσα διαδικτύου που προσφέρουν μια εγκυρότητα με βάση το παρελθόν τους όπως και η ενημέρωση αποκλειστικά μέσω άρθρων και στατιστικών μελετών.

	n	%
Για ποιον λόγο πιστεύετε ότι γίνεται η διάδοση αυτού του τύπου εσφαλμένων (μερικώς) ειδήσεων/πληροφοριών;		
Για λόγους χειραγώγησης	268	69.6
Για την προώθηση συγκεκριμένων αντιλήψεων ή ιδεολογιών	256	66.6
Για οικονομικούς λόγους (οικονομικά οφέλη)	200	51.9
Για ψυχαγωγικούς σκοπούς	72	18.7
Άλλο	5	1.2
Ποιες πηγές ειδήσεων εμπιστεύεστε περισσότερο;		
Συνδυαστικά παραδοσιακές μορφές μέσων ενημέρωσης και διαδίκτυο	275	71.4
Ειδήσεις από τα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης (εφημερίδες, περιοδικά, τηλεόραση, ραδιόφωνο)	72	18.7
Ειδήσεις στις ροές των μέσων κοινωνικής δικτύωσης	37	9.6
Άλλο	14	3.6

Πίνακας 3. Αντιλήψεις περί των ψευδών ειδήσεων (2)

Γράφημα 10. Λόγοι διάδοσης ψευδών ειδήσεων

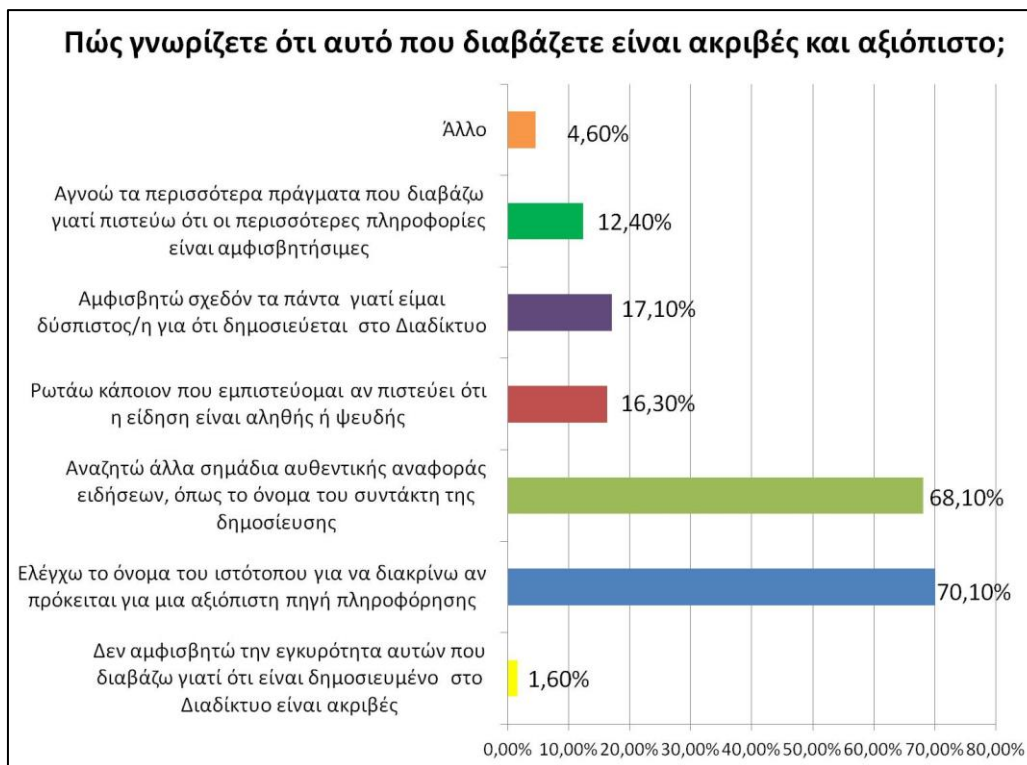
Γράφημα 11. Έμπιστες πηγές ενημέρωσης

Στην ερώτηση για το πώς γνωρίζουν αν αυτό που διαβάζουν είναι ακριβές και αξιόπιστο (βλ. Γράφημα 12) και έχοντας υπόψη ότι οι αποδεκτές απαντήσεις σε αυτή την ερώτηση ήταν παραπάνω από μια, οι συμμετέχοντες δήλωσαν σε ποσοστό 70,1% (n=270) ότι ελέγχουν το όνομα του ιστότοπου για να διακρίνουν αν πρόκειται για μια αξιόπιστη πηγή πληροφόρησης, το 68,1% (n=262) δήλωσε ότι αναζητά άλλα σημάδια αυθεντικής αναφοράς ειδήσεων, όπως π.χ. το όνομα του συντάκτη της δημοσίευσης ενώ το 17,1% (n=66) αμφισβητεί σχεδόν τα πάντα γιατί νιώθουν δυσπιστία για ότι δημοσιεύεται στο Διαδίκτυο. Αντίστοιχα, ένα ποσοστό 16,3 % (n=63) ρωτάει κάποιον που εμπιστεύεται αν πιστεύει ότι η είδηση που είναι δημοσιευμένη είναι αληθής ή ψευδής. Το 12,4% (n=48) αγνοεί τις περισσότερες δημοσιεύσεις γιατί πιστεύουν ότι οι περισσότερες πληροφορίες είναι αμφισβητήσιμες. Ένα ποσοστό 4,6% (n=18) στην επιλογή απάντησης «Άλλο» εξέφρασαν τις δικές τους απαντήσεις, οι οποίες μεταξύ άλλων περιλάμβαναν σε ποσοστό 4,1% (n=16) ότι διασταυρώνουν πρώτα τις πληροφορίες με άλλες πηγές για να εξακριβώσουν αν είναι ακριβής και αξιόπιστη η πληροφορία. Το υπόλοιπο 0,4 (n=2) δήλωσε ότι αναγνωρίζει την αξιοπιστία σε μια πηγή μέσω της ποιότητας του λόγου και της επιχειρηματολογίας που χρησιμοποιείται και αντίστοιχα μέσω της ποιότητας γραφής, της εκτενής παρουσίασης του θέματος, της αναφοράς της πηγής, μέσω της αντικειμενικής παρουσίασης και της έλλειψης υπερβολών στο θέμα. Τέλος, ένα πολύ μικρό ποσοστό 1,6% (n= 6) δήλωσε ότι δεν αμφισβητεί την εγκυρότητα αυτών που διαβάζουν καθώς για αυτούς ότι είναι δημοσιευμένο στο Διαδίκτυο είναι ακριβές.

	<i>n</i>	%
Πώς γνωρίζετε ότι αυτό που διαβάζετε είναι ακριβές και αξιόπιστο;		
Δεν αμφισβητώ την εγκυρότητα αυτών που διαβάζω γιατί ότι είναι δημοσιευμένο στο Διαδίκτυο είναι ακριβές	6	1.6
Ελέγχω το όνομα του ιστότοπου για να διακρίνω αν πρόκειται για μια αξιόπιστη πηγή πληροφόρησης	270	70.1
Αναζητώ άλλα σημάδια αυθεντικής αναφοράς ειδήσεων, όπως το όνομα του συντάκτη της δημοσίευσης	262	68.1
Ρωτάω κάποιον που εμπιστεύομαι αν πιστεύει ότι η είδηση είναι αληθής ή ψευδής	63	16.3
Αμφισβητώ σχεδόν τα πάντα γιατί είμαι δύσπιστος/η για ότι δημοσιεύεται στο Διαδίκτυο	66	17.1

Αγνώ τα περισσότερα πράγματα που διαβάζω γιατί πιστεύω ότι οι περισσότερες πληροφορίες είναι αμφισβητήσιμες	48	12.4
Άλλο	18	4.6

Πίνακας 4. Αντιλήψεις για την αξιοπιστία και την εγκυρότητα των πληροφοριακών πηγών

Γράφημα 12. Αντιλήψεις για την αξιοπιστία και την εγκυρότητα των πληροφοριακών πηγών

4.3 Ψηφιακές πηγές και μέσα κοινωνικής δικτύωσης

Η τρίτη ενότητα του ερωτηματολογίου αποτελούνταν από συνολικά δέκα ερωτήσεις και αφορούσαν την συλλογή δεδομένων που σχετίζονταν με τις αντιλήψεις των συμμετεχόντων για τις ψηφιακές πηγές και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Σύμφωνα και με την σχετική βιβλιογραφία, οι πλατφόρμες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης έχουν αποδειχθεί τα τελευταία χρόνια ως ένα από τα βασικά μέσα ενημέρωσης των ανθρώπων. Υπάρχει όμως μια παγκόσμια ανησυχία όλο και περισσότερο ότι οι λεγόμενες «ψευδείς ειδήσεις» και άλλες μορφές αμφίβολης πληροφορίας διαδίδονται μέσα από τα κοινωνικά δίκτυα και παραπλανούν τους ανθρώπους (Jackson, 2019; Funke & Flamini, 2019). Μέσα από αυτή την ενότητα έγινε μια προσπάθεια αποτύπωσης των αντιλήψεων, των στάσεων και των συνηθειών αλλά και της αλληλεπίδρασης των χρηστών με τις ψηφιακές πηγές και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

4.3.1 Στάσεις για τις Ψηφιακές πηγές και μέσα κοινωνικής δικτύωσης

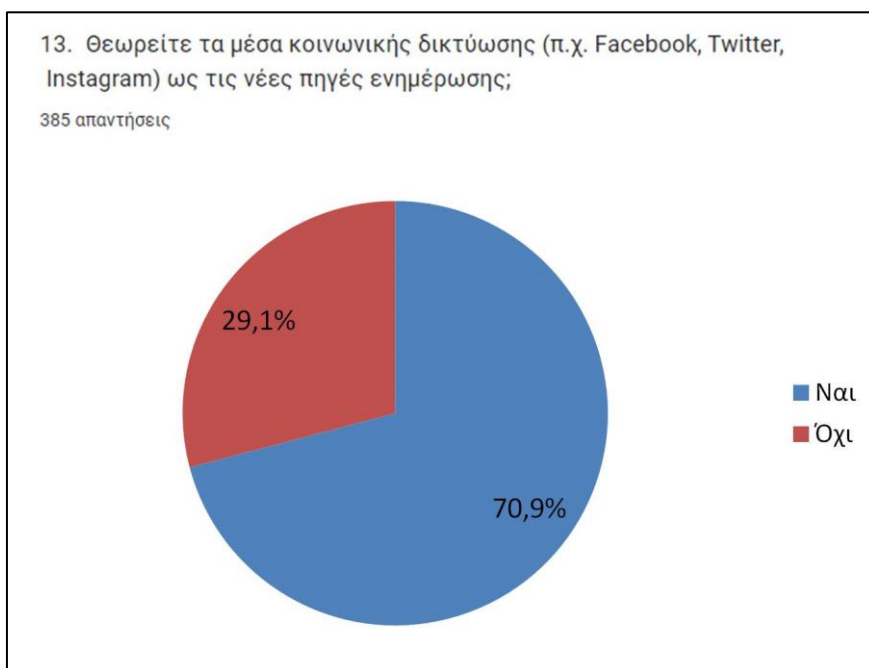
Ο παρακάτω πίνακας (βλ. Πίνακα 5) παρουσιάζει τις στάσεις των ερωτηθέντων και τη χρήση των ψηφιακών πηγών και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Ειδικότερα, το 70,9% (n=273) από τους συμμετέχοντες θεώρησαν πως τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης θεωρούνται ως οι νέες πηγές ενημέρωσης (βλ. Γράφημα 13). Ακόμα ως απάντηση στο τρίτο ερευνητικό ερώτημα για το τι ρόλο παίζουν οι ψηφιακές πηγές και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης το 50,4% (n=194) από τους συμμετέχοντες επέλεξαν ότι ο κύριος ρόλος των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στο σημερινό τοπίο των μέσων ενημέρωσης είναι να παρέχει ψυχαγωγία στο κοινό. Ως δεύτερο ρόλο, το 36,6 % (n=141) από τους συμμετέχοντες θεώρησε το να παρέχει μια σύντομη και έγκαιρη περίληψη των τρεχόντων γεγονότων και ως τρίτο ρόλο, το 35,3 % (n= 136) από τους συμμετέχοντες απάντησε την ενημέρωση του κοινού. Το 18,7 % (n=72) απάντησε το να οικοδομήσει μια σχέση εμπιστοσύνης με τους χρήστες ενώ το 4,1% (n=16) πρόσθεσε μέσα από την επιλογή «Άλλο» κάποιους πρόσθετους ρόλους τα περισσότερα εκ των οποίων είχαν αρνητικό αντίκτυπο. Μερικά από αυτά περιλάμβαναν τον αποπροσανατολισμό και την χειραγώγηση της κοινής γνώμης, κυρίως των μικρότερων ηλικιών, προς εξυπηρέτηση συμφερόντων. Επίσης, ως βασικοί ρόλοι θεωρηθήκαν σύμφωνα με τις απαντήσεις του δείγματος που συμμετείχε στην έρευνα η κοινωνική δικτύωση, η προώθηση της δημόσιας εικόνων των χρηστών, η προσέλκυση χρημάτων μέσω των διαφημίσεων και η διαμόρφωση «ταυτοτήτων» ενδιαφερόντων. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι αποδεκτές απαντήσεις σε αυτή την ερώτηση ήταν παραπάνω από μια. (βλ. Γράφημα 14)

	<i>n</i>	<i>%</i>
Θεωρείτε τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (π.χ. Facebook, Twitter, Instagram) ως τις νέες πηγές ενημέρωσης;		
Ναι	273	70.9
Όχι	112	29.1
Ποιος πιστεύετε ότι είναι ο ρόλος των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στο σημερινό τοπίο των μέσων ενημέρωσης		
Να παρέχει ψυχαγωγία στο κοινό	194	50.4
Να παρέχει μια σύντομη και έγκαιρη περίληψη των τρεχόντων γεγονότων	141	36.6
Να ενημερώνει το κοινό	136	35.3

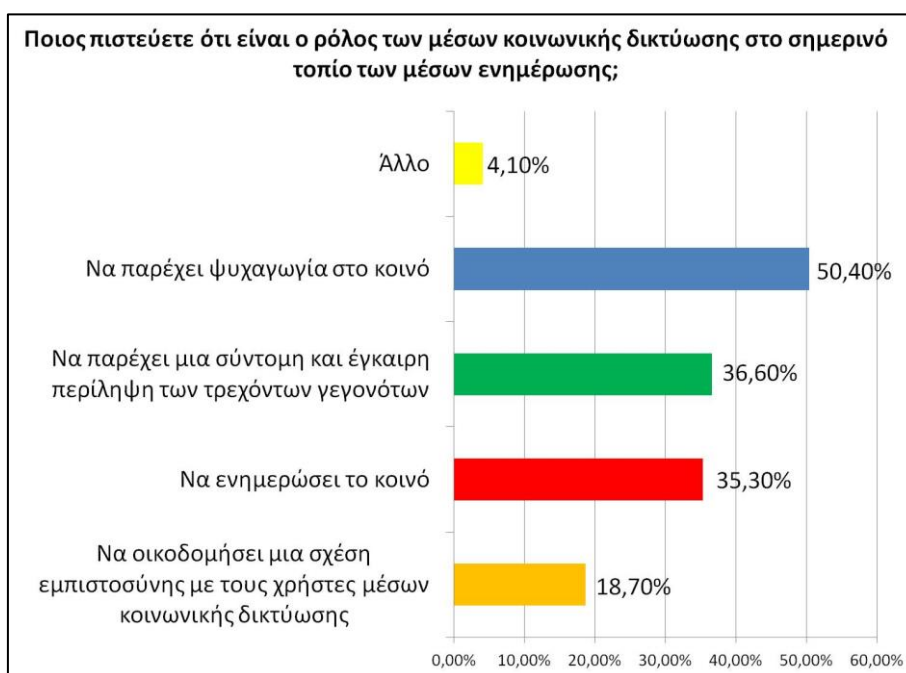

Να οικοδομήσει μια σχέση εμπιστοσύνης με τους χρήστες μέσω κοινωνικής δικτύωσης	72	18.7
Άλλο	16	4.1

Πίνακας 5. Στάσεις για τη χρήση των ψηφιακών πηγών και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης

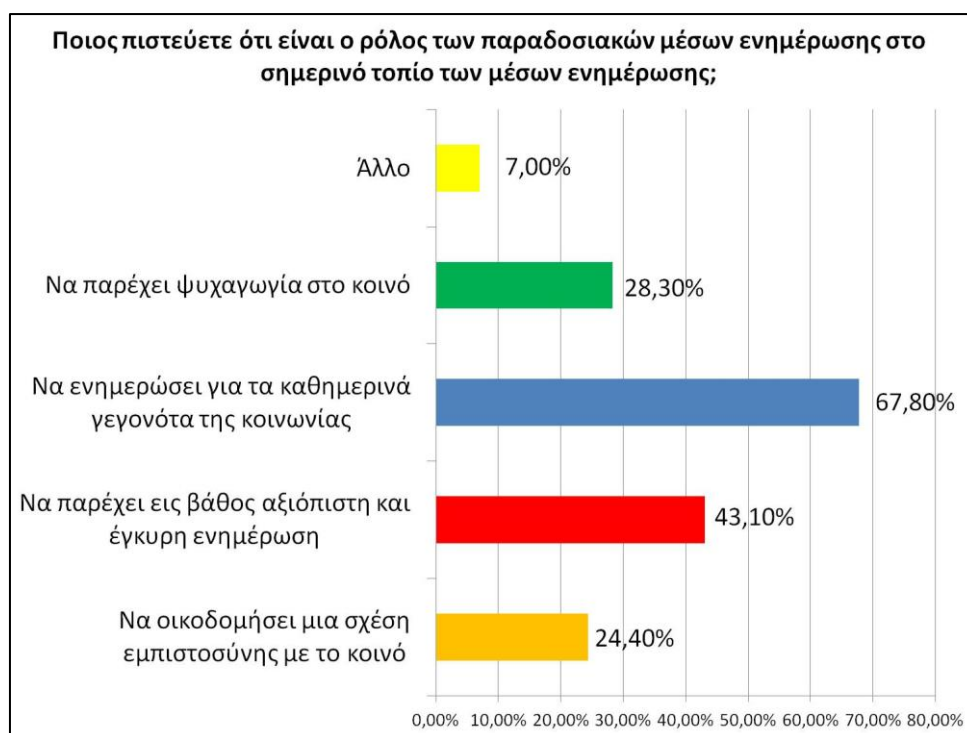

Γράφημα 13. Αντιλήψεις για τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (1)

Γράφημα 14. Αντιλήψεις για τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (2)

Οι συμμετέχοντες πέρα από τον ρόλο των μέσω κοινωνικής δικτύωσης στο σημερινό τοπίο ενημέρωσης ρωτήθηκαν και για τον ρόλο των παραδοσιακών μέσω ενημέρωσης (βλ. Γράφημα 15). Οι αντιλήψεις δεν φαίνονται να απέχουν πολύ σε σχέση με την παραπάνω ερώτηση που εστιάζει στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Συγκεκριμένα, το 67,8% (n=261) δήλωσε ως κύριο λόγο, την ενημέρωση για τα καθημερινά γεγονότα της κοινωνίας. Το 43,1% (n=166) την εις βάθος αξιόπιστη και έγκυρη ενημέρωση, το 28,3% (n=109) την ψυχαγωγία του κοινού και το 24,4% (n= 94) την οικοδόμηση μιας σχέσης εμπιστοσύνης μεταξύ των παραδοσιακών μέσων ενημέρωσης και του κοινού. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι αποδεκτές απαντήσεις σε αυτή την ερώτηση ήταν παραπάνω από μια. Τέλος, ένα ποσοστό 7% (n=27), απάντησε μέσα από την πρόσθετη επιλογή «Άλλο» την άποψη τους. Η πλειοψηφία αυτών των απαντήσεων αποτέλεσαν απαντήσεις όπως η ενημέρωση και ψυχαγωγία κυρίως της τρίτης ηλικίας, ο αποπροσανατολισμός και η χειραγώγηση της κοινής γνώμης και η προώθηση πολιτικών συμφερόντων.

Γράφημα 15. Αντιλήψεις για τα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης

4.3.2 Συνήθειες ως προς τη χρήση των ψηφιακών πηγών και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης

Ο παρακάτω πίνακας (βλ. Πίνακα 6) παρουσιάζει τις συνήθειες των συμμετεχόντων ως προς την χρήση των ψηφιακών πηγών και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Ειδικότερα, ρωτήθηκαν για τις κύριες πηγές ενημέρωσης τους, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης που χρησιμοποιούν συχνότερα αλλά και τους λόγους που χρησιμοποιούν το Διαδίκτυο. Στην ερώτηση με αποδεκτές απαντήσεις παραπάνω από μια, για το ποια πηγή αποτελεί την κύρια μορφή ενημέρωσης (βλ. Γράφημα 16), το 66% (n= 254) απάντησαν τις ψηφιακές εκδοχές των παραδοσιακών πηγών ενημέρωσης στο διαδίκτυο (ηλεκτρονικές εφημερίδες και ηλεκτρονικά περιοδικά). Με ποσοστό 50,4% (n=194) ακολούθησαν οι οπτικοακουστικές μορφές ενημέρωσης (τηλεόραση, ραδιόφωνο). Εν συνεχεία, με ποσοστό 45,7% (n=176) τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (Facebook, Twitter, Instagram κ.α) και το 38,9% (n=150) των συμμετεχόντων ενημερώνεται μόνο από διαδικτυακές πηγές μέσω μηχανών αναζήτησης (Google, Yahoo, Bing κ.α.). Σε μικρότερο ποσοστό το 21,6% (n=83) ενημερώνονται μέσα από έντυπες μορφές ενημέρωσης και τέλος ένα 11,4% (n=44) με προφορικές πληροφορίες από στόμα σε στόμα.

Για την καλύτερη αποτύπωση της χρήσης των μέσων κοινωνικής δικτύωσης οι συμμετέχοντες ρωτήθηκαν να δηλώσουν με την δυνατότητα αποτύπωσης παραπάνω από μια απάντηση ποια είναι συγκεκριμένα ονομαστικά τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης που χρησιμοποιούν πιο συχνά (Πίνακας 6, Γράφημα 17). Το Facebook με ποσοστό 62,9% (n=242) αποτελεί το πιο συχνό χρησιμοποιούμενο μέσο κοινωνικής δικτύωσης. Ακολουθεί δεύτερο το Instagram με 59,2% (n=228) και τρίτο το Google+ με 41,3% (n=159). Την λίστα συμπληρώνουν με ποσοστό 15,6% (n=60) το Twitter, με 6,7% (n=26) άλλα μέσα κοινωνικής δικτύωσης που δήλωσαν οι συμμετέχοντες ως απάντηση στην επιλογή «Άλλο». Ανάμεσα στις απαντήσεις που δόθηκαν μέσα από αυτή την επιλογή, ένα 2% (n=8) δήλωσε το LinkedIn, το 1,5% (n=6) δήλωσε ότι δεν χρησιμοποιεί κανένα μέσο κοινωνικής δικτύωσης ενώ το υπολειπόμενο ποσοστό δήλωσε ως επιλογές το Messenger, το TikTok, το Youtube, το Pinterest και το Telegram. Από τις υπόλοιπες διαθέσιμες επιλογές με τα μικρότερα ποσοστά απαντήσεων ήταν με 1,3% (n=5) το Snapchat και με 0,3% (n=1) το Tumblr.

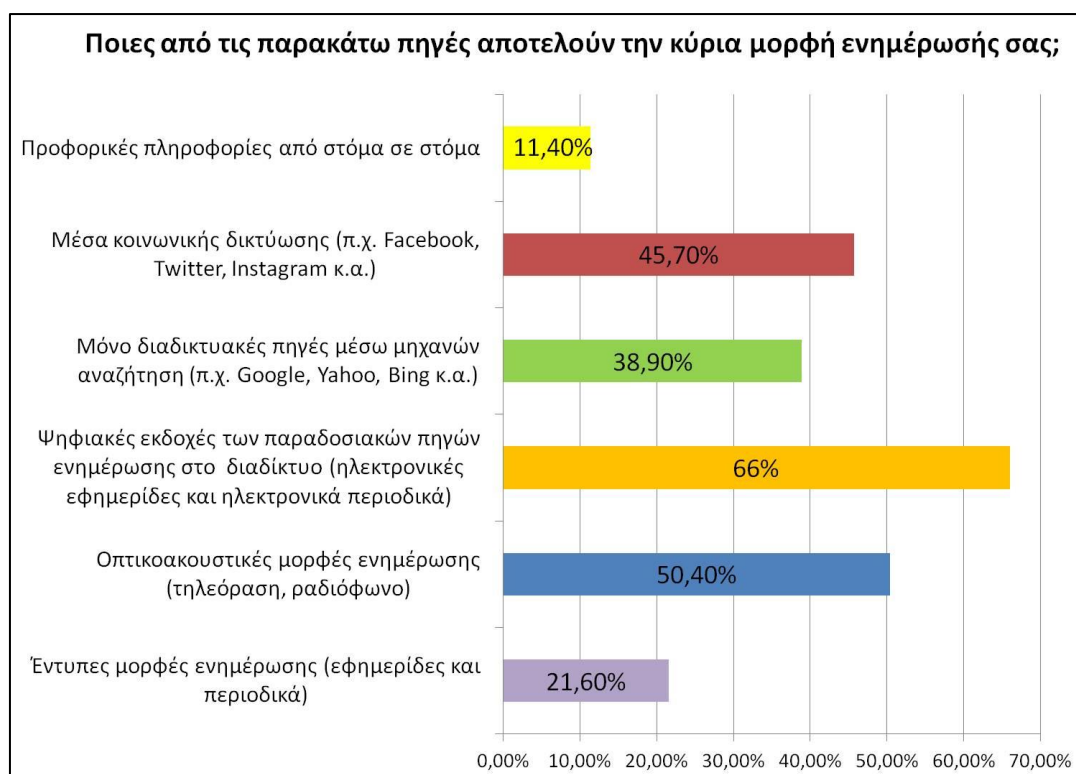
Ως ερώτηση που αποτελεί συνδυαστικό κρίκο με τα υπόλοιπα, οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να δηλώσουν τους λόγους χρήσης του Διαδικτύου (Πίνακας 6, Γράφημα 18). Αξίζει να σημειωθεί ότι οι αποδεκτές απαντήσεις σε αυτή την ερώτηση ήταν παραπάνω από μια. Ειδικότερα, το 80,5% (n=310) απάντησε ως κύριο λόγο χρήσης του Διαδικτύου την

ενημέρωση. Σύμφωνα και με την σχετική βιβλιογραφία, η νέα ψηφιακή ενημέρωση γίνεται μέσα από το Διαδίκτυο και την γρήγορη πρόσβαση στην πληροφορία. Σε αυτό το πλαίσιο της ψηφιακής ενημέρωσης, οι ειδήσεις μεταφέρονται με καταγιστικούς ρυθμούς χωρίς χωρικούς και χρονικούς περιορισμούς παρέχοντας με συνεχόμενο ρυθμό ενημέρωση σε πραγματικό χρόνο σε ένα παγκόσμιο δίκτυο χρηστών συνδυάζοντας παράλληλα το κείμενο με εικόνα, ήχο και βίντεο ελκύοντας με αυτό τον τρόπο περισσότερους διαδικτυακούς χρήστες. (Λεμοντζή, 2018). Δεν είναι έκπληξη το γεγονός ότι το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος και άρα του πληθυσμού ενημερώνεται πλέον από το Διαδίκτυο. Αντίστοιχα με υψηλό ποσοστό 76,9% (n= 296) ακολουθεί η ψυχαγωγία, με 71,2% (n=274) η επικοινωνία και με 61,8% (n=238) οι επαγγελματικοί λόγοι. Με λιγότερα ποσοστά, το 8,3% (n=32) των συμμετεχόντων δήλωσε ότι χρησιμοποιεί το Διαδίκτυο για γνωριμίες ενώ ένα ποσοστό 0,7% (n=3) δήλωσαν με δικά τους σχόλια την εκπαίδευση, την μόρφωση αλλά και τις αγορές.

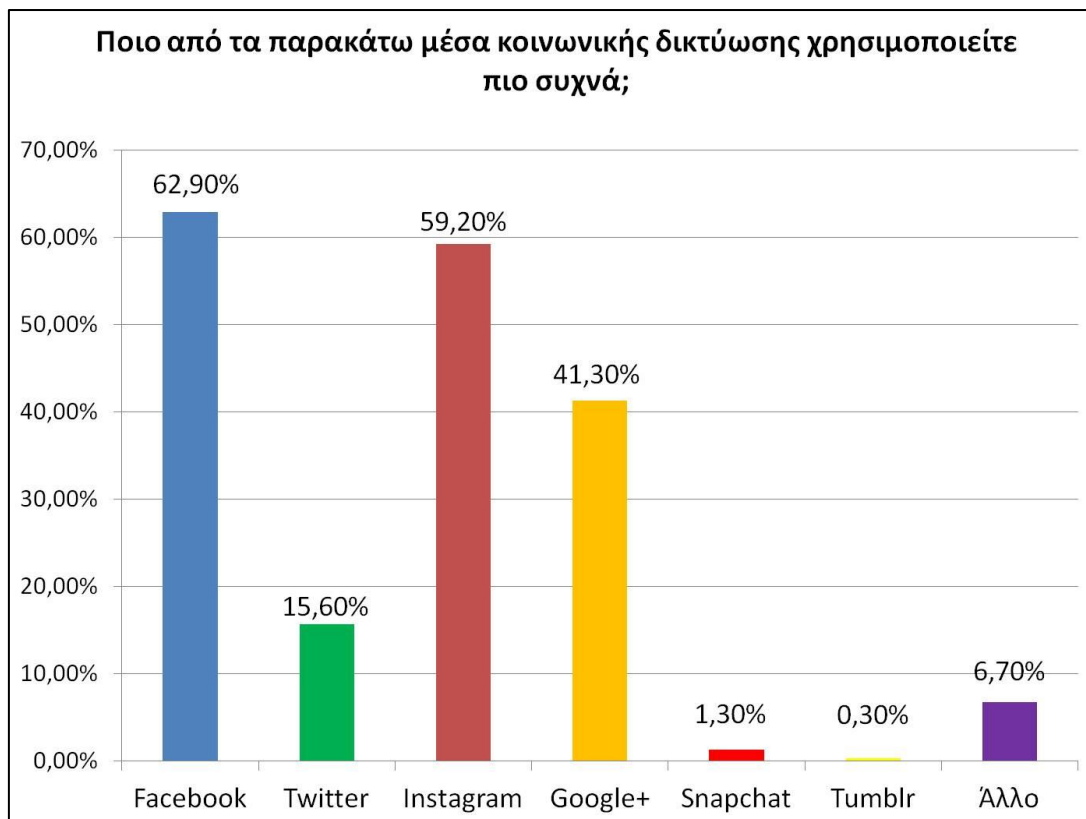
	<i>n</i>	%
Ποιες από τις παρακάτω πηγές αποτελούν την κύρια μορφή ενημέρωσης σας		
Έντυπες μορφές ενημέρωσης (εφημερίδες και περιοδικά)	83	21.6
Οπτικοακουστικές μορφές ενημέρωσης (τηλεόραση, ραδιόφωνο)	194	50.4
Ψηφιακές εκδοχές των παραδοσιακών πηγών ενημέρωσης στο διαδίκτυο (ηλεκτρονικές εφημερίδες και ηλεκτρονικά περιοδικά)	254	66.0
Μόνο διαδικτυακές πηγές μέσω μηχανών αναζήτησης (Google, Yahoo, Bing κ.α.)	150	38.9
Μέσα κοινωνικής δικτύωσης (π.χ. Facebook, Twitter, Instagram κ.α.)	176	45.7
Προφορικές πληροφορίες από στόμα σε στόμα	44	11.4
Ποιο από τα παρακάτω μέσα κοινωνικής δικτύωσης χρησιμοποιείτε πιο συχνά;		
Facebook	242	62.9
Twitter	60	15.6
Instagram	228	59.2
Google+	159	41.3
Snapchat	5	1.3
Tumblr	1	.3
Άλλο	26	6.7
Για ποιους λόγους χρησιμοποιείτε συνήθως το Διαδίκτυο		
Επαγγελματικοί λόγοι	238	61.8

Ψυχαγωγία	296	76.9
Ενημέρωση	310	80.5
Γνωριμίες	32	8.3
Επικοινωνία	274	71.2
Άλλο	3	.7

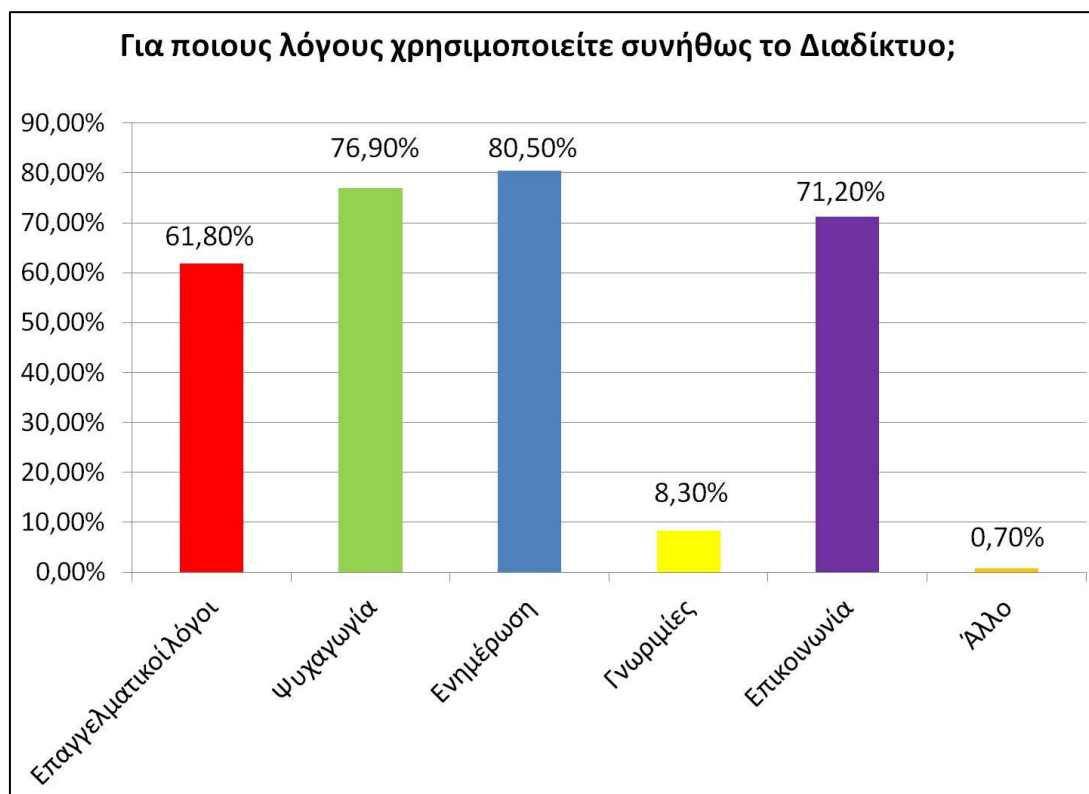
Πίνακας 6. Συνήθειες ως προς τη χρήση των ψηφιακών πηγών και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης

Γράφημα 16. Κύριες μορφές ενημέρωσης

Γράφημα 17. Χρήση μέσων κοινωνικής δικτύωσης

Γράφημα 18. Λόγοι χρήσης του Διαδικτύου

4.3.3 Διαφοροποίηση του τρόπου ενημέρωσης λόγω της ψηφιακής τεχνολογίας

Ο παρακάτω πίνακας (βλ. Πίνακας 7) παρουσιάζει τις διαφοροποιήσεις του τρόπου ενημέρωσης μετά από την έλευση της ψηφιακής τεχνολογίας, σύμφωνα με τις απαντήσεις των ερωτώμενων. Οι παρακάτω ερωτήσεις αποτελούν ουσιαστικά την απάντηση στο τέταρτο ερευνητικό ερώτημα της παρούσας έρευνας που σχετίζεται με την διαφοροποίηση του τρόπου ενημέρωσης με την έλευση της ψηφιακής τεχνολογίας. Σύμφωνα με τις απαντήσεις των συμμετεχόντων η πλειοψηφία, 29,1% (n=112), διαθέτει 3-5 ώρες εβδομαδιαίως σε χρήση υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης στο Διαδίκτυο ενώ ακολουθούν εκείνοι που διαθέτουν 6-8 ώρες με ποσοστό 27.5% (n=106). Το 22,9% (n=88) διαθέτει πάνω από 8 ώρες στο Διαδίκτυο εν αντιθέσει με το 20,5% (n=79) που διαθέτει 1/2 - 2 ώρες. (βλ. Γράφημα 19).

Ακόμα, 46.8% (n=180), σημείωσαν πως μερικές φορές την εβδομάδα μοιράζουν τίτλους/ιστορίες ειδήσεων με την οικογένεια ή τους φίλους σας μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Το 20,8% (n=80) σπάνια εν αντιθέσει με το 19,2% (n=74) που μοιράζεται σε καθημερινή βάση τους τίτλους /ιστορίες μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Το 7,0% (n=27) των συμμετεχόντων μοιράζεται αντίστοιχα μια φορά την εβδομάδα ενώ το 6,2% (n=24) ποτέ (βλ. Γράφημα 20).

Αντίστοιχα και για να γίνει σύγκριση με την παραπάνω ερώτηση οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να απαντήσουν πόσο συχνά συζητάνε τι συμβαίνει στις ειδήσεις με τη οικογένεια ή τους φίλους τους (από κοντά, στο τηλέφωνο κ.α.). Το μεγαλύτερο ποσοστό 50,6% (n= 195) όπως και στην περίπτωση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης δήλωσε μερικές φορές την εβδομάδα. Ακολουθεί με 39% (n=150), η καθημερινή συζήτηση. Σε μικρότερο ποσοστό 5,2% (n=20), οι συμμετέχοντες συζητάνε μια φορά την εβδομάδα. Το 4,7% (n=18) σπάνια ενώ το 0,5% (n=2) ποτέ (βλ. Γράφημα 21).

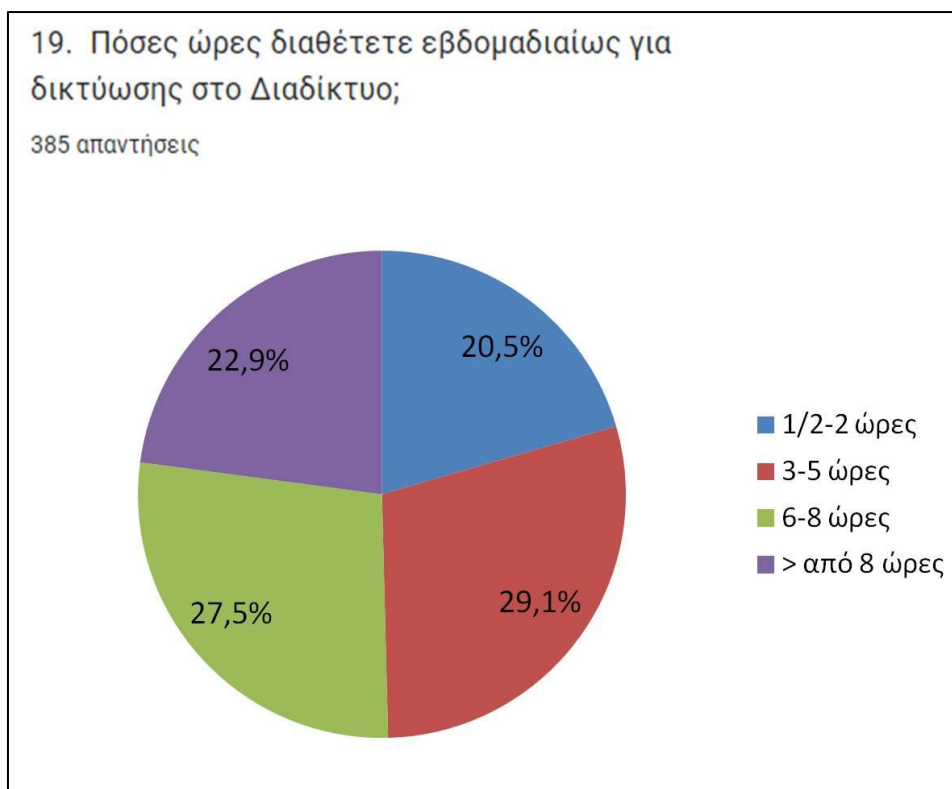
Τέλος, το 58,2% (n=224), θεωρούν ότι έχουν γίνει πιο ενημερωμένοι λόγω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης χωρίς όμως να μπορούν να καταλάβουν πάντα αν είναι ακριβείς και αξιόπιστες οι πληροφορίες. Το 25,5% (n=98) αισθάνονται σίγουροι ότι είναι πιο ενημερωμένοι γιατί διαβάζουν περισσότερες ειδήσεις ενώ το 14% (n=54) δεν πιστεύουν ότι η τεχνολογία και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης τους έχουν κάνει πιο ενημερωμένους καθώς δεν μπορούν να εμπιστευτούν οτιδήποτε διαβάζουν. Το υπολειπόμενο ποσοστό του 2,3% (n=9), διατύπωσαν την απάντηση τους μέσω της επιλογής «Άλλο». Οι απαντήσεις ήταν ποικίλες. Η πλειοψηφία αυτών διατύπωσε πως έχουν αμεσότερη πρόσβαση στην

πληροφορία αλλά ο όγκος των πληροφοριών που είναι διάχυτος στο Διαδίκτυο είναι πλέον μη διαχειρίσιμος και χρειάζεται κριτική σκέψη, διασταύρωση και ανάγκη επιβεβαίωσης της εγκυρότητας της είδησης ή της πληροφορίας με άλλες πηγές. Άλλοι εξέφρασαν την ανάγκη να πουν ότι νιώθουν πιο ενημερωμένοι σε συγκεκριμένα θέματα. Ειδικότερα, για θέματα όπως επιστήμες, αθλητισμός τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης παρέχουν περισσότερες έγκαιρες και έγκυρες πληροφορίες σε αντίθεση με θέματα κοινωνικού, οικονομικού και πολιτικού περιεχομένου όπου υπάρχει μια αμφιβολία.

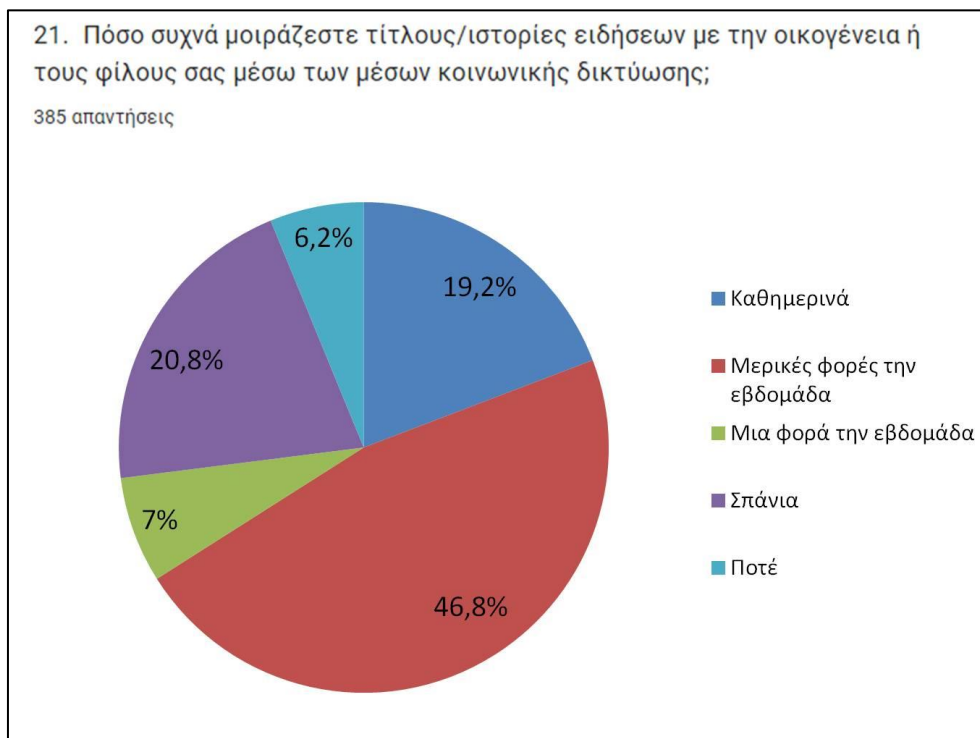
	<i>n</i>	%
Πόσες ώρες διαθέτετε εβδομαδιαίως για χρήση υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης στο Διαδίκτυο;"		
1/2 - 2 ώρες	79	20.5
3-5 ώρες	112	29.1
6-8 ώρες	106	27.5
> από 8 ώρες	88	22.9
Πόσο συχνά μοιράζεστε τίτλους/ιστορίες ειδήσεων με την οικογένεια ή τους φίλους σας μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης		
Καθημερινά	74	19.2
Μερικές φορές την εβδομάδα	180	46.8
Μια φορά την εβδομάδα	27	7.0
Σπάνια	80	20.8
Ποτέ	24	6.2
Πιστεύετε ότι η τεχνολογία και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης σας έχουν κάνει πιο ενημερωμένο άτομο;"		
Όχι, γιατί δεν μπορώ να εμπιστευτώ οτιδήποτε διαβάζω	54	14.0
Ναι, είμαι πολύ πιο ενημερωμένος/η γιατί διαβάζω περισσότερες ειδήσεις	98	25.5
Ναι, είμαι κάπως πιο ενημερωμένος/η, αλλά μερικές φορές δεν μπορώ να καταλάβω αν είναι ακριβές και αξιόπιστο	224	58.2
Άλλο	9	2.3

Πίνακας 7. Στάσεις για τη διαφοροποίηση του τρόπου ενημέρωσης λόγω της ψηφιακής τεχνολογίας

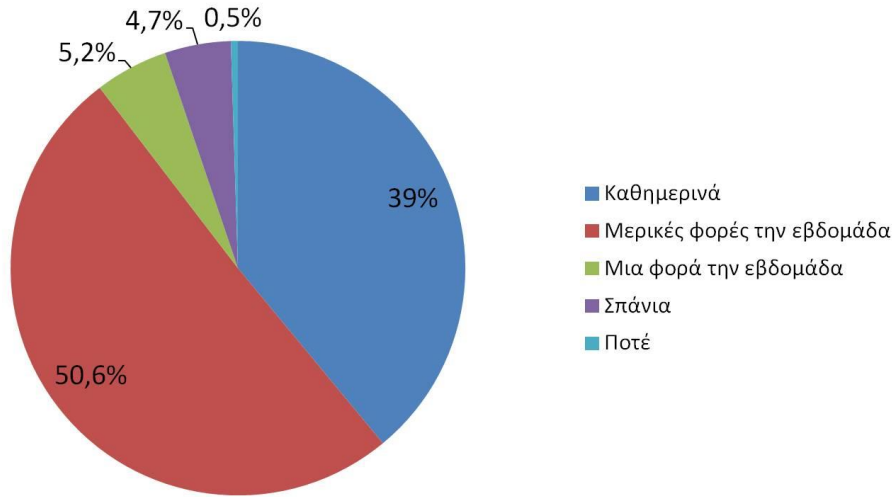
Γράφημα 19. Εβδομαδιαίες ώρες χρήσης του Διαδικτύου

Γράφημα 20. Διαμοιρασμός ιστοριών/τίτλων μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης

20. Πόσο συχνά συζητάτε τι συμβαίνει στις ειδήσεις με την οικογένεια ή τους φίλους σας (π.χ. από κοντά, στο τηλέφωνο κ.α.);

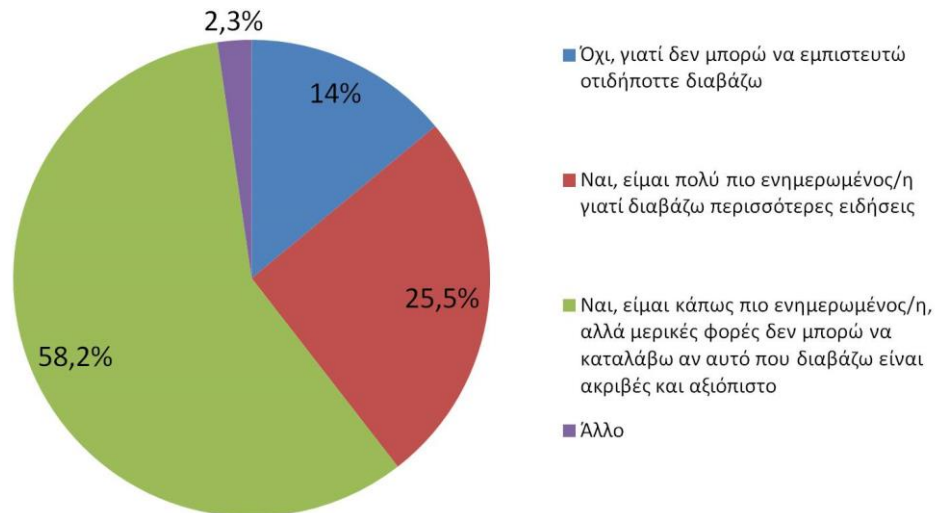
385 απαντήσεις

Γράφημα 21. Διαμοιρασμός ιστοριών/τίτλων (από κοντά, στο τηλέφωνο κ.α.)

22. Πιστεύετε ότι η τεχνολογία και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης σας έχουν κάνει πιο ενημερωμένο άτομο;

385 απαντήσεις

Γράφημα 22. Στάσεις για τη διαφοροποίηση του τρόπου ενημέρωσης λόγω της ψηφιακής τεχνολογίας

4.4 Η έννοια της Πληροφοριακής Παιδείας

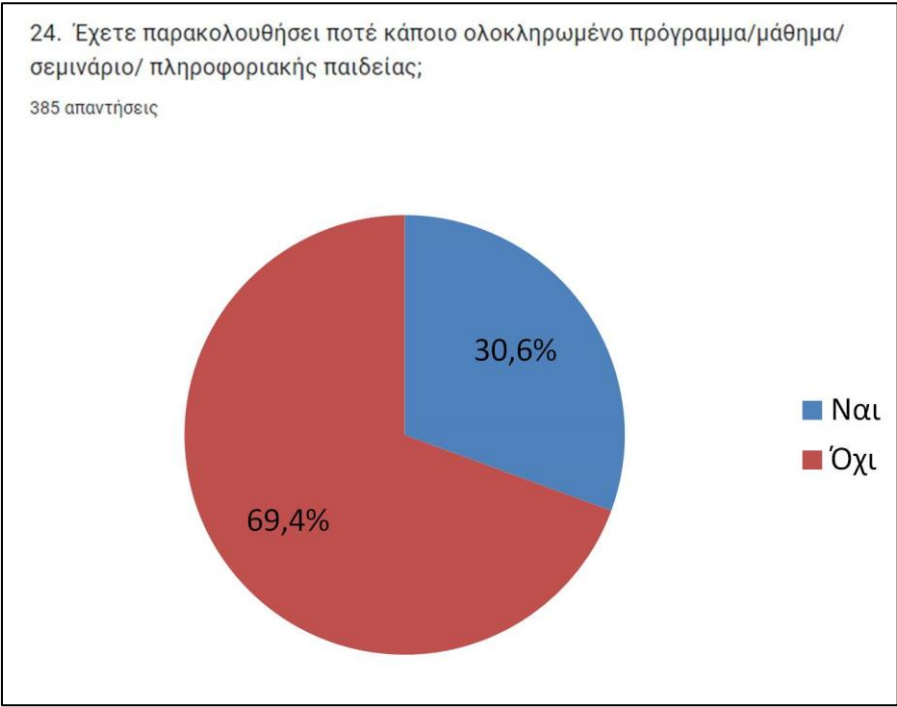
Η τέταρτη ενότητα του ερωτηματολογίου αποτελούνταν από συνολικά δεκατρείς ερωτήσεις που αφορούσαν την συλλογή δεδομένων που σχετίζονταν με τις αντιλήψεις των συμμετεχόντων σχετικά με την έννοια της Πληροφοριακής Παιδείας. Στον παρακάτω πίνακα (βλ. Πίνακας 8), εμφανίζονται τα στοιχεία της επαφής των συμμετεχόντων με την έννοια της Πληροφοριακής Παιδείας. Ως απάντηση στο πέμπτο ερευνητικό ερώτημα της παρούσας εργασίας φαίνεται η πλειοψηφία των συμμετεχόντων, 64,2% (n=247), να γνώριζαν για τον όρο “Πληροφοριακή παιδεία” συγκριτικά με το 35,8% (n=138) που δεν το γνώριζαν (βλ. Γράφημα 23) ενώ μάλιστα, το 30,6% (n= 118) είχαν λάβει κάποιου είδους επιμόρφωσης πάνω στην Πληροφοριακή Παιδεία (βλ. Γράφημα 24), όπως μάθημα πληροφοριακής παιδείας (12.2%, n=47,) ή σεμινάριο πληροφοριακής παιδείας (11.9%, n=46). Μεταξύ άλλων (7,5%, n=29), είχαν παρακολουθήσει ολοκληρωμένο πρόγραμμα πληροφοριακής παιδείας, (7,2%, n=28) σεμινάριο εξοικείωσης με τις πηγές πληροφόρησης και το (6,7%, n=26) εργαστήριο πληροφοριακής παιδείας (βλ. Γράφημα 25).

	<i>n</i>	%
Γνωρίζετε τον όρο “Πληροφοριακή παιδεία”;		
Ναι	247	64.2
Όχι	138	35.8
Έχετε παρακολουθήσει ποτέ κάποιο ολοκληρωμένο πρόγραμμα/μάθημα/ σεμινάριο/ πληροφοριακής παιδείας;		
Όχι	267	69.4
Ναι	118	30.6
Αν ναι, επιλέξτε όποια από τα παρακάτω έχετε παρακολουθήσει		
Μάθημα πληροφοριακής παιδείας	47	12.2
Σεμινάριο πληροφοριακής παιδείας	46	11.9
Ολοκληρωμένο πρόγραμμα πληροφοριακής παιδείας	29	7.5
Σεμινάριο εξοικείωσης με τις πηγές πληροφόρησης	28	7.2
Εργαστήριο πληροφοριακής παιδείας	26	6.7

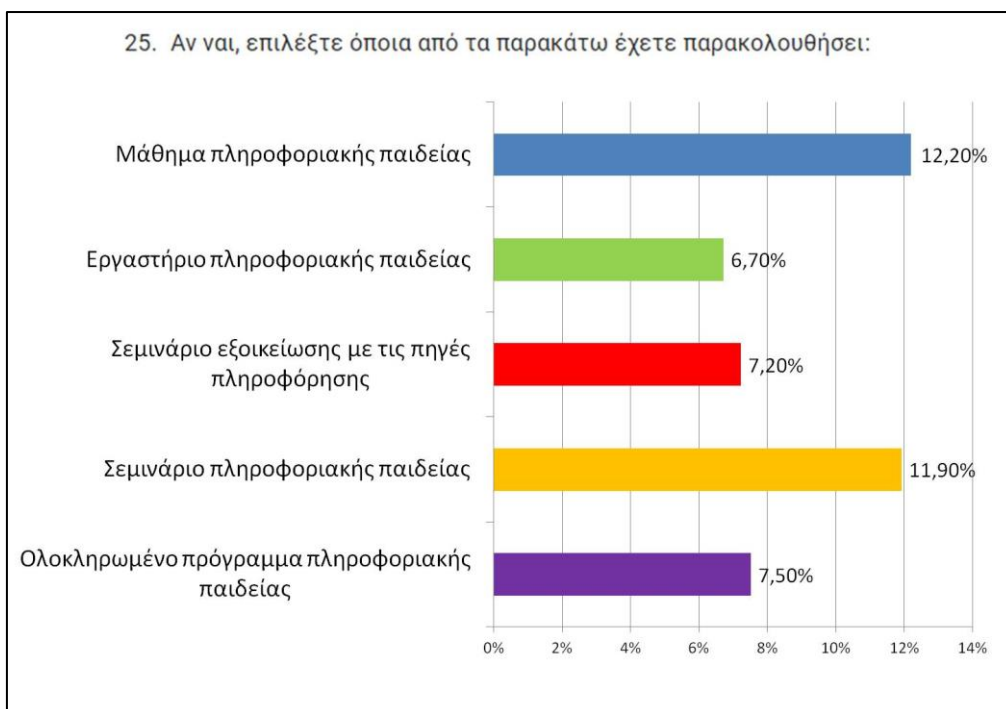
Πίνακας 8. Επαφή με την έννοια της Πληροφοριακής Παιδείας

Γράφημα 23. Πληροφοριακή Παιδεία (1)

Γράφημα 24. Πληροφοριακή Παιδεία (2)

Γράφημα 25. Προγράμματα Πληροφοριακής Παιδείας

4.4.1 Ανάγκη Πληροφόρησης για την Πληροφοριακή Παιδεία

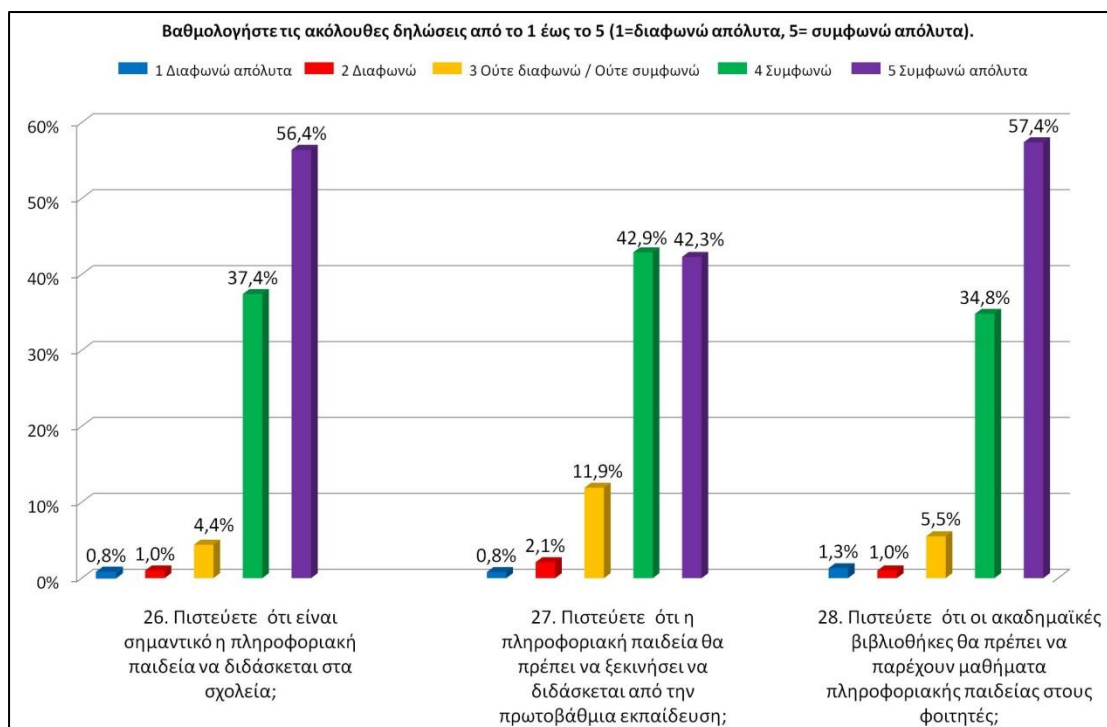
Ένα από τα βασικά θέματα που εξετάζει αυτή η έρευνα είναι η ανάγκη ενημέρωσης των χρηστών σε σχέση με την Πληροφοριακή Παιδεία. Με βάση και τις σχετικές έρευνες που έχουν επισημανθεί στο κεφάλαιο της βιβλιογραφικής ανασκόπησης, η ανάγκη ανάπτυξης προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας είναι ένα πρώτο σημαντικό βήμα για την ανάπτυξη δεξιοτήτων σωστής χρήσης της πληροφορίας (Hauk, 2019). Στον παρακάτω πίνακα (βλ. Πίνακας 9), και προς απάντηση στο έβδομο και όγδοο ερευνητικό ερώτημα της έρευνας που εστιάζουν στην ανάγκη διδασκαλίας της πληροφοριακής παιδείας, οι συμμετέχοντες έδειξαν να συμφωνούν απόλυτα με την διδασκαλία της πληροφοριακής παιδείας σε διάφορα πλαίσια, όπως στο σχολείο 56.4%, (n=217), και σε στην διδασκαλία μαθημάτων πληροφοριακής παιδείας από τις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες στους φοιτητές σε ποσοστό 57.4% (n=221), ενώ συμφώνησαν με την διδασκαλία από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση κιόλας σε ποσοστό 42.9% (n=165), όπως φαίνεται και στο γράφημα 26. Τα ποσοστά στην επιλογή απάντησης «Διαφωνώ απόλυτα» και «Διαφωνώ» στην περίπτωση και των τριών ερωτήσεων ήταν εξαιρετικά χαμηλά. Συνεπώς, το γεγονός ότι η συντριπτική πλειοψηφία του συνολικού δείγματος που συμμετείχε στην έρευνα απάντησε θετικά μέσα από τις επιλογές «Συμφωνώ» και «Συμφωνώ απόλυτα» στις ερωτήσεις για το αν πρέπει να διδάσκεται η πληροφοριακή παιδεία στα σχολεία και στο αν θα πρέπει να ξεκινήσει να

διδάσκεται από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση φαίνεται πώς οι χρήστες εκφράζουν την ανάγκη εκμάθησης βασικών δεξιοτήτων πληροφοριακής παιδείας τόσο για τους ίδιους όσο και για τις μικρότερες ηλικίες και κατ' επέκταση για τις επόμενες γενιές.

Το ίδιο ισχύει και για την αντίστοιχη ερώτηση εισαγωγής μαθημάτων πληροφοριακής παιδείας από τις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες στους φοιτητές. Το 57,4% (n=221) «Συμφωνώ απόλυτα», και το 34,8% (n=134) απάντησε «Συμφωνώ». Μέσα από αυτές τις απαντήσεις διαφαίνεται η ανάγκη για την δυνατότητα ανάπτυξης δεξιοτήτων πληροφοριακής παιδείας. Με βάση το γεγονός όπως επισημάνθηκε στο παραπάνω κεφάλαιο, της αναγνώρισης της εξάπλωσης των ψευδών ειδήσεων και της παραπληροφόρησης οι χρήστες φαίνεται να κατανοούν την ανάγκη δημιουργίας και διδασκαλίας προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας για την καλύτερη και ορθότερη διαχείριση του περιεχομένου που υπάρχει διάχυτο στο Διαδίκτυο.

	<i>n</i>	%
Πιστεύετε ότι είναι σημαντικό η πληροφοριακή παιδεία να διδάσκεται στα σχολεία;		
Διαφωνώ απόλυτα	3	.8
Διαφωνώ	4	1.0
Ούτε διαφωνώ / Ούτε συμφωνώ	17	4.4
Συμφωνώ	144	37.4
Συμφωνώ απόλυτα	217	56.4
Πιστεύετε ότι οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες θα πρέπει να παρέχουν μαθήματα πληροφοριακής παιδείας στους φοιτητές;		
Διαφωνώ απόλυτα	5	1.3
Διαφωνώ	4	1.0
Ούτε διαφωνώ / Ούτε συμφωνώ	21	5.5
Συμφωνώ	134	34.8
Συμφωνώ απόλυτα	221	57.4
Πιστεύετε ότι η πληροφοριακή παιδεία θα πρέπει να ξεκινήσει να διδάσκεται από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση;		
Διαφωνώ απόλυτα	3	.8
Διαφωνώ	8	2.1
Ούτε διαφωνώ / Ούτε συμφωνώ	46	11.9
Συμφωνώ	165	42.9
Συμφωνώ απόλυτα	163	42.3

Πίνακας 9. Ανάγκη διδασκαλίας της Πληροφοριακής Παιδείας

Γράφημα 26. Ανάγκη διδασκαλίας της Πληροφοριακής Παιδείας

4.4.2 Αναζήτηση, αξιολόγηση και δεξιότητες στην αναζήτηση πληροφοριών στο διαδίκτυο

Τέλος, στο παρακάτω πίνακα (βλ. Πίνακα 10) και προς απάντηση στο έκτο ερευνητικό ερώτημα της έρευνας που σχετίζεται με τις ερευνητικές δεξιότητες και ικανότητες των χρηστών παρουσιάζονται οι ικανότητες στην αναζήτηση πληροφοριών αλλά και οι δυνατότητες επίλυσης πιο σύνθετων πληροφοριακών προβλημάτων, όπως η αναζήτηση της εγκυρότητας και η επίλυση πληροφοριακών προβλημάτων.

Οι συμμετέχοντες δήλωσαν «Αρκετά καλά» σε ποσοστό 54% (n=208) και σε ποσοστό 32,2% (n=124) «Πολύ καλά» στην διαδικασία αναζήτησης πληροφοριών στο Διαδίκτυο και στην πρόσβαση σε ηλεκτρονικές πηγές. Το 9,9% (n=38) δήλωσαν ότι γνωρίζουν «Λίγο» και το 3,1% (n=12) «Πολύ λίγο» αυτή την διαδικασία. Το υπόλοιπο 0,8% (n=3) δήλωσαν ότι δεν είναι «Καθόλου» κάλοι στην διαδικασία αναζήτησης πληροφοριών (βλ. Γράφημα 27).

Όσον αφορά τις ικανότητες έρευνας στο Διαδίκτυο και σε άλλες ηλεκτρονικές πηγές αντίστοιχα πάλι μέσα από την κλίμακα Likert μέσα από τις επιλογές από 1-Καθόλου έως 5-Πολύ καλά, το 52,5% (n=202) δήλωσε ότι γνωρίζουν «Αρκετά καλά» αυτή την διαδικασία. Το υπόλοιπο 34% (n=131), ταξινομήσαν τον εαυτό τους στο επίπεδο «Πολύ καλά». Το υπόλοιπο 9,1% (n=35), 3,6% (n=14) και 0,8% (n=3) αντίστοιχα «Λίγο», «Πολύ λίγο» και «Καθόλου» (βλ. Γράφημα 27).

Στο πεδίο της αξιολόγησης της εγκυρότητας μια ηλεκτρονικής πηγής η πλειοψηφία των συμμετεχόντων με ποσοστό 57,9% (n=223), δήλωσε «Αρκετά καλά» με την ακριβώς επόμενη απάντηση να έρχεται η επιλογή «Λίγο» με ποσοστό 19,5% (n=75) συγκριτικά με την επιλογή «Πολύ καλά» που είχε ποσοστό 16,9% (n=65). Το υπόλοιπο 4,4% (n=17) και 1,3% (n=5) απάντησε αντίστοιχα «Πολύ λίγο» και «Καθόλου». Αυτή η ερώτηση έρχεται σε πλήρη σύγκλιση με την ερώτηση 22 του ερωτηματολογίου όπου η πλειοψηφία των συμμετεχόντων σε ποσοστό 58,2% (n=224) είχε δηλώσει ότι η τεχνολογία και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης τους έχουν κάνει πιο ενημερωμένους πολίτες αλλά μερικές φορές δεν μπορούν να καταλάβουν και να διακρίνουν αν αυτό που διαβάζουν είναι ακριβές, αξιόπιστο και έγκυρο (βλ. Γράφημα 27).

Αντίστοιχα, και στην ερώτηση για το αν γνωρίζουν πώς να βρουν τις κατάλληλες πληροφορίες για την επίλυση ενός πληροφοριακού προβλήματος, ένα μεγάλο ποσοστό των συμμετεχόντων με ποσοστό 45,7% (n=176) δήλωσε «Αρκετά καλά», ακολουθούμενοι από το 26% (n=100) που δήλωσε ότι γνωρίζουν σε μικρό βαθμό πώς να επιλύσουν ένα πληροφοριακό πρόβλημα. Το υπόλοιπο 17,7% (n=68), δήλωσε ότι γνωρίζουν «Πολύ καλά» πώς να επιλύσουν μια πληροφοριακή απορία ενώ το 7,7% (n=30) και 2,9% (n=11) δήλωσε «Πολύ λίγο» και «Καθόλου» αντίστοιχα (βλ. Γράφημα 27).

Στην ερώτηση για το αν γνωρίζουν οι συμμετέχοντες τα κριτήρια που χρησιμοποιούνται για την αξιολόγηση της ποιότητας μιας ιστοσελίδας το 36,6% (n=141) απάντησε «Αρκετά καλά», το 33,2% (n=128) απάντησε «Λίγο» και το 15,1% (n=58) «Πολύ καλά». Το υπόλοιπο 10,9% (n=42) και 4,2% (n=16) απάντησε αντίστοιχα «Πολύ λίγο» και «Καθόλου» (βλ. Γράφημα 27).

Για την διαδικασία παραπομπής μιας πηγής οι συμμετέχοντες δήλωσαν σε ποσοστό 39,4% (n=152) «Πολύ καλά» και το 36,2% (n=139) «Αρκετά καλά». Η πλειοψηφία του δείγματος διαφαίνεται από αυτές τις δύο επιλογές να γνωρίζει και να κατέχει την ικανότητα παραπομπής μιας ηλεκτρονικής πηγής. Το υπόλοιπο δείγμα του πληθυσμού δήλωσε σε ποσοστά 15,6% (n=60), 6,2% (n=24) και 2,6% (n=10) αντίστοιχα «Λίγο», «Πολύ λίγο» και «Καθόλου» (βλ. Γράφημα 27).

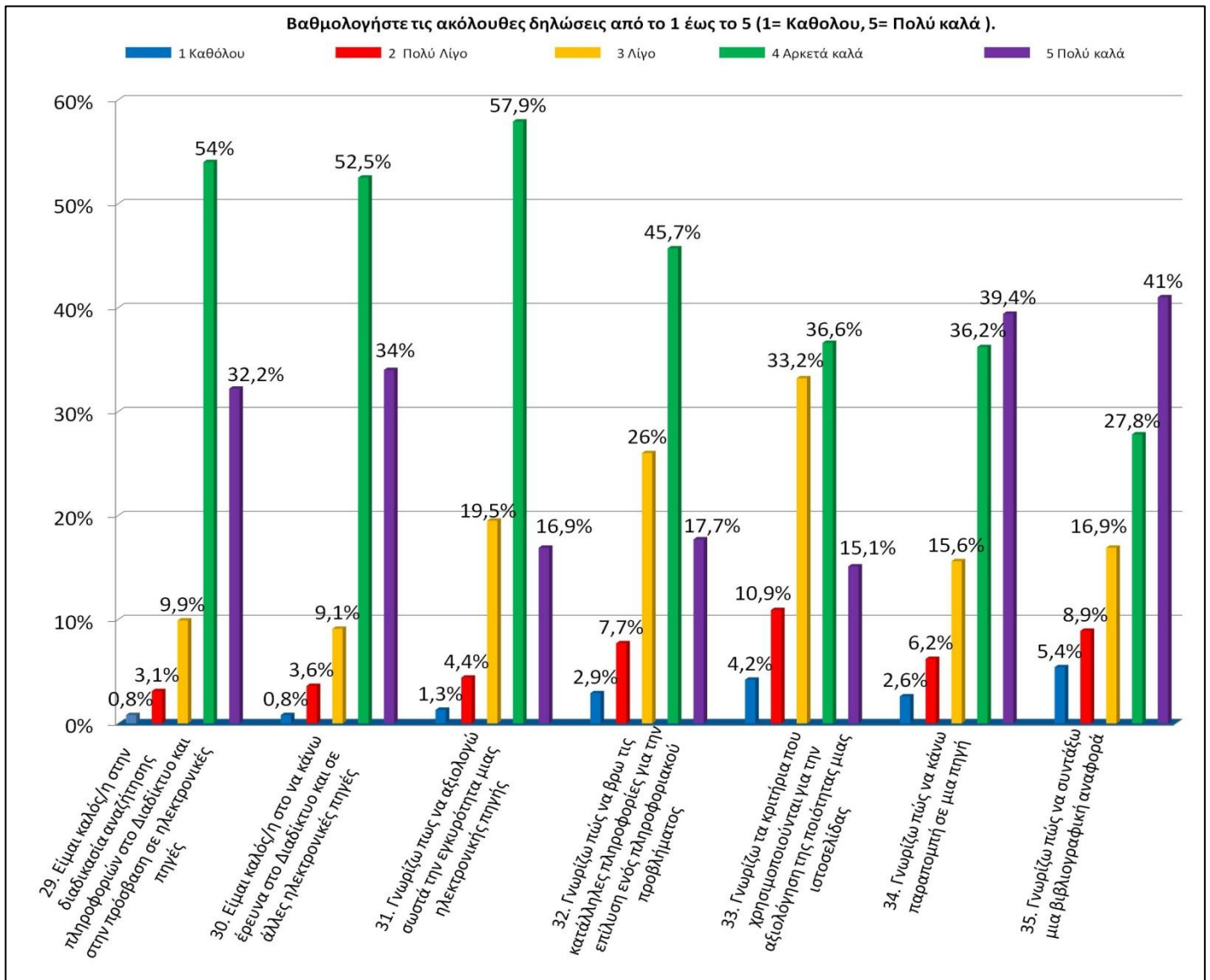
Τέλος, οι συμμετέχοντες με ποσοστό 41% (n=158), δήλωσε να γνωρίζουν «Πολύ καλά» την διαδικασία σύνταξης μιας βιβλιογραφικής αναφοράς. Το υπόλοιπο 27,8% (n=107) δήλωσε να γνωρίζει «Αρκετά καλά» αυτή την διαδικασία ενώ σε ποσοστό 16,9% (n=65) οι συμμετέχοντες απάντησαν «Λίγο». Το υπόλοιπο 8,9% (n=34) και 5,4% (n=21) δήλωσε αντίστοιχα «Πολύ λίγο» και «Καθόλου» (βλ. Γράφημα 27).

	<i>n</i>	%
Είμαι καλός/η στην διαδικασία αναζήτησης πληροφοριών στο Διαδίκτυο και στην πρόσβαση σε ηλεκτρονικές πηγές		
Καθόλου	3	.8
Πολύ λίγο	12	3.1
Λίγο	38	9.9
Αρκετά καλά	208	54.0
Πολύ καλά	124	32.2
Είμαι καλός/η στο να κάνω έρευνα στο Διαδίκτυο και σε άλλες ηλεκτρονικές πηγές		
Καθόλου	3	.8
Πολύ λίγο	14	3.6
Λίγο	35	9.1
Αρκετά καλά	202	52.5
Πολύ καλά	131	34.0
Γνωρίζω πως να αξιολογώ σωστά την εγκυρότητα μιας ηλεκτρονικής πηγής		
Καθόλου	5	1.3
Πολύ λίγο	17	4.4
Λίγο	75	19.5
Αρκετά καλά	223	57.9
Πολύ καλά	65	16.9
Γνωρίζω πως να βρω τις κατάλληλες πληροφορίες για την επίλυση ενός πληροφοριακού προβλήματος		
Καθόλου	11	2.9
Πολύ λίγο	30	7.7
Λίγο	100	26.0
Αρκετά καλά	176	45.7
Πολύ καλά	68	17.7
Γνωρίζω τα κριτήρια που χρησιμοποιούνται για την αξιολόγηση της ποιότητας μιας ιστοσελίδας		
Καθόλου	16	4.2

Πολύ λίγο	42	10.9
Λίγο	128	33.2
Αρκετά καλά	141	36.6
Πολύ καλά	58	15.1
Γνωρίζω πώς να κάνω παραπομπή σε μια πηγή		
Καθόλου	10	2.6
Πολύ λίγο	24	6.2
Λίγο	60	15.6
Αρκετά καλά	139	36.2
Πολύ καλά	152	39.4
Γνωρίζω πώς να συντάξω μια βιβλιογραφική αναφορά		
Καθόλου	21	5.4
Πολύ λίγο	34	8.9
Λίγο	65	16.9
Αρκετά καλά	107	27.8
Πολύ καλά	158	41

Πίνακας 10. Σχετικότητα με την αναζήτηση πληροφοριών στο Διαδίκτυο

Γράφημα 27. Σχετικότητα με την αναζήτηση πληροφοριών στο Διαδίκτυο

Πριν την υποβολή του ερωτηματολογίου στο πεδίο «Σχόλια, παρατηρήσεις, προτάσεις» όσοι συμμετέχοντες το επιθυμούσαν είχαν την δυνατότητα υποβολής πρόσθετων σχολίων, παρατηρήσεων και προτάσεων για την παρούσα ερευνητική μελέτη. Συνολικά λήφθηκαν 18 απαντήσεις (4,6%) που είναι πολύ σημαντικές και χρήσιμες για τον ερευνητή και τις πτυχές της έρευνας. Μερικά από αυτά τα σχόλια χωρίς να αναγράφονται με συγκεκριμένη σειρά ούτε λόγω προτεραιότητας περιλάμβαναν την δήλωση ενδιαφέροντος για το θέμα που εξέταζε η μελέτη. Μάλιστα ένα εκ αυτών, εξέφραζε την επιθυμία το δείγμα της έρευνα να μην περιορίζεται μόνο σε επιστήμονες στον κλάδο της βιβλιοθηκονομίας. Επισημάνθηκε επίσης, πόσο σημαντική ήταν μέσα από τις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου η συνειδητοποίηση την αναγκαιότητας της πληροφοριακής παιδείας. Σε σύγκλιση με αυτό το σχόλιο ένας από τους συμμετέχοντες δήλωσε πώς *«Είναι από τα πιο σημαντικά μαθήματα που θα πρέπει να γίνονται στο σχολείο από την πρωτοβάθμια καθώς πλέον τα παιδιά χρησιμοποιούν το διαδίκτυο από την βρεφική ηλικία...»*. Ένα αριθμός των συμμετεχόντων ανέφεραν ότι βρήκαν το ερωτηματολόγιο περιεκτικό, εύστοχο, και επικοινωνιακό με λεπτομερείς ερωτήσεις και αναλυτικές πληροφορίες των όρων. Τέλος, δύο από τα σχόλια, υποστήριξαν ότι η έρευνα χρειαζόταν περισσότερη ανάλυση και ότι *«έχει περιθώρια βελτίωσης καθώς δεν δύναται η δυνατότητα ανάδειξης της ουσιώδους αιτίας της παραπληροφόρησης η οποία οφείλεται στην εμπορευματοποίηση της είδησης και την αντικατάσταση της γνώσης από την πληροφορία»*.

Κεφάλαιο 5. Συζήτηση – Συμπεράσματα – Μελλοντικές επεκτάσεις

5.1 Ανακεφαλαίωση

Στη συγκεκριμένη ενότητα θα πραγματοποιηθεί μια συνοπτική ανακεφαλαίωση των σημείων της διπλωματικής εργασίας. Θα παρατεθούν τα σημαντικότερα αποτελέσματα/ευρήματα της μελέτης σε συσχέτιση με την σχετική βιβλιογραφία και τις αντίστοιχα σχετικές ερευνητικές μελέτες.

5.1.1 Μεθοδολογία

Για την συλλογή των δεδομένων δημιουργήθηκε ένα ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο που περιλάμβανε μια σειρά δομημένων ερωτήσεων, στις οποίες ο ερωτώμενος καλούνταν να απαντήσει. Το ερωτηματολόγιο αποτέλεσε ένα μέσο επικοινωνίας μεταξύ του ερευνητή και των ερωτώμενων. Πριν την διατύπωση των ερωτήσεων προσδιορίστηκε ο στόχος της έρευνας και του εννοιολογικού πλαισίου της έρευνας.

Το κατάλληλο για τους σκοπούς της έρευνας δείγμα πληθυσμού αποτέλεσε το ευρύ κοινό χωρίς να ζητούνται κάποια συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Το τελικό δείγμα του πληθυσμού (n=385) ήταν αρκετά μεγάλο ώστε τα ερευνητικά αποτελέσματα να αντιπροσωπεύουν το σύνολο και αρκετά μικρό για να είναι η έρευνα υλοποιήσιμη. Οι ερωτήσεις και οι κλίμακες που χρησιμοποιήθηκαν στην παρούσα μελέτη ήταν κλειστού τύπου και πολλαπλής επιλογής με την δυνατότητα σε πολλές από αυτές τις ερωτήσεις, οι συμμετέχοντες να υποβάλουν την δική τους άποψη στην περίπτωση που οι πιθανές επιλογές δεν τους κάλυπταν.

Το ερωτηματολόγιο αποστάλθηκε αρχικά πιλοτικά σε έναν περιορισμένο αριθμό ατόμων. Αυτό το βήμα, αποτέλεσε ουσιαστικά μια δοκιμή του σχεδίου του ερωτηματολογίου, που είχε ως κύριο σκοπό τη διαπίστωση της αποτελεσματικότητάς του. Ήταν ένα απαραίτητο στοιχείο της έρευνας καθώς στο δοκιμαστικό στάδιο διευκρινίστηκε ο βαθμός κατανόησης του ερωτηματολογίου. Διαπιστώθηκαν δηλαδή, αν οι χρησιμοποιούμενοι όροι γίνονται εύκολα αντιληπτοί, αν η σειρά των ερωτήσεων προκαλεί σύγχυση όπως και αν το ερωτηματολόγιο έχει την κατάλληλη έκταση.

5.1.2 Αποτελέσματα

Συμπερασματικά, με βάση τα δημογραφικά δεδομένα που συλλέχθηκαν από το τελικό δείγμα του πληθυσμού (n=385), το μεγαλύτερο ποσοστό των συμμετεχόντων είναι στην ηλικιακή ομάδα των 26 έως 35 ετών με το μεγαλύτερο ποσοστό να έχει ολοκληρώσει μεταπτυχιακές σπουδές (43,9%). Η συντριπτική πλειοψηφία είναι γυναίκες (78,7%) Το (82,6%) έχει ως τόπο διαμονής την Αθήνα και το (84,4%) είναι εργαζόμενοι πολίτες.

Με βάση τα δεδομένα που συλλέχθηκαν για τις αντιλήψεις των συμμετεχόντων όσον αφορά τις ψευδείς ειδήσεις είναι θετικό και ενθαρρυντικό ότι το 98,7% φαίνεται να δηλώνει να γνωρίζει τον όρο ψευδείς ειδήσεις όμως το 65,7% φαίνεται να μην κατέχει την δεξιότητα να διακρίνει αν μια είδηση ή αποτελεί ψευδή είδηση. Το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος (53,5%) πιστεύει ότι το Διαδίκτυο αποτελεί το μέσο με την υψηλότερη συχνότητα εμφάνισης ψευδών ειδήσεων παρόλο που αντίστοιχα ένα 81,3% πιστεύει ότι και οι παραδοσιακές μορφές ενημέρωσης (εφημερίδες, περιοδικά, τηλεόραση και ραδιόφωνο) διαδίδουν εξίσου ψευδείς ειδήσεις. Σύμφωνα με τα στατιστικά των απαντήσεων η χειραγώγηση (69,9%), η προώθηση συγκεκριμένων αντιλήψεων ή ιδεολογιών (66,6%) και τα οικονομικά οφέλη (51,9%) αποτελούν τους κυριότερους παράγοντες διάδοσης των ψευδών ειδήσεων. Τέλος, το 70,1% αναγνωρίζει αν κάποια πηγή είναι έγκυρη και αξιόπιστη μέσω ενός πρωταρχικού έλεγχου του ονόματος και της διεύθυνσης της πηγής που επισκέπτονται στο Διαδίκτυο.

Όσον αφορά τις στάσεις των ερωτηθέντων και τη χρήση των ψηφιακών πηγών και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, οι 273 (70.9%) από τους συμμετέχοντες θεώρησαν πως τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης θεωρούνται ως οι νέες πηγές ενημέρωσης. Ακόμα, 194 (50.4%) συμμετέχοντες επέλεξαν ότι ο κύριος ρόλος των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στο σημερινό τοπίο των μέσων ενημέρωσης είναι να παρέχει ψυχαγωγία στο κοινό με δεύτερο ρόλο, 141 συμμετέχοντες (36.6%) να παρέχει μια σύντομη και έγκαιρη περίληψη των τρεχόντων γεγονότων και τρίτο ρόλο, 136 συμμετέχοντες (35.3%), να ενημερώνει το κοινό.

Μέσα από τα αποτελέσματα προέκυψαν εξίσου σημαντικά στοιχεία, σχετικά με τις διαφοροποιήσεις του τρόπου ενημέρωσης μετά από την έλευση της ψηφιακής τεχνολογίας. Σύμφωνα με τις απαντήσεις των συμμετεχόντων η πλειοψηφία, 112 άτομα (29.1%), διαθέτει 3-5 ώρες εβδομαδιαίως σε χρήση υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης στο Διαδίκτυο ενώ ακολουθούν εκείνοι που διαθέτουν 6-8 ώρες, 106 άτομα (27.5%). Ακόμα, 180 άτομα (46.8%), σημείωσαν πως μερικές φορές την εβδομάδα μοιράζουν τίτλους/ιστορίες ειδήσεων με την οικογένεια ή τους φίλους σας μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Τέλος, 224 άτομα (58.2%), θεωρούν ότι έχουν γίνει πιο ενημερωμένα λόγω των μέσων

κοινωνικής δικτύωσης χωρίς όμως να μπορούν να καταλάβουν πάντα αν είναι ακριβείς και αξιόπιστες οι πληροφορίες.

Φαίνεται, επίσης ότι η πλειοψηφία των συμμετεχόντων, 247 άτομα (64.2%), γνώριζαν τον όρο “Πληροφοριακή παιδεία” ενώ οι 118 (30.6%) είχαν λάβει κάποιου είδους επιμόρφωση πάνω στην Πληροφοριακή Παιδεία. Οι ικανότητες στην αναζήτηση πληροφοριών αλλά και οι δυνατότητες επίλυσης πιο σύνθετων πληροφοριακών προβλημάτων, όπως η αναζήτηση της εγκυρότητας και η επίλυση πληροφοριακών προβλημάτων, είχαν ικανοποιητικό αντίκτυπο καθώς οι συμμετέχοντες έδειξαν αρκετά καλές ικανότητες και στην αναζήτηση πληροφοριών (208, 54%), και στην έρευνα (202, 52.5%), και στην αξιολόγηση εγκυρότητας (223, 57.9%) και, τέλος, στην επίλυση ενός πληροφοριακού προβλήματος (176, 45.7%).

Παρομοίως, μέσα από τις απαντήσεις που δόθηκαν προκύπτει η ανάγκη διδασκαλίας της πληροφοριακής παιδείας. Πιο συγκεκριμένα, οι συμμετέχοντες έδειξαν να συμφωνούν απόλυτα με την διδασκαλία της πληροφοριακής παιδείας σε διάφορα πλαίσια, όπως στο σχολείο (217, 56.4%) και σε φοιτητές (221, 57.4%) ενώ συμφώνησαν με την διδασκαλία από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση (165, 42.9%).

5.2 Συζήτηση / Συμπεράσματα

Μια από τις πιο σημαντικές προτεραιότητες του κλάδου της βιβλιοθηκονομίας και της επιστήμης της πληροφόρησης αποτελεί η ανάπτυξη προγραμμάτων για την βελτίωση των δεξιοτήτων των χρηστών. Οι χρήστες πρέπει να είναι σε θέση να επικοινωνούν το πληροφοριακό τους πρόβλημα σωστά, να αξιολογούν και να χρησιμοποιούν την ανακτώμενη πληροφορία στρατηγικά.

Σε αυτή την μελέτη από τα είδη του γραμματισμού που υπάρχουν συσχετίστηκε μόνο η πληροφοριακή παιδεία. Η πληροφοριακή παιδεία εστιάζει στις ικανότητες των ανθρώπων να πλοηγούνται και να βρίσκουν πληροφορίες στο διαδίκτυο που είναι επαληθευμένες και αξιόπιστες. Για αυτόν τον λόγο το περιεχόμενο των ερωτήσεων που χρησιμοποιήθηκαν στην παρούσα μελέτη εστίαζαν στις ψευδείς ειδήσεις, στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και τις ψηφιακές πηγές καθώς και στα κριτήρια αναζήτησης πληροφοριών στο Διαδίκτυο, στις ερευνητικές δεξιότητες πλοήγησης στις πληροφοριακές πηγές, στην επίλυση των πληροφοριακών προβλημάτων και στην αναγκαιότητα διδασκαλίας της πληροφοριακής παιδείας αφενός στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και αφετέρου σε ακαδημαϊκό επίπεδο στους φοιτητές.

Η ταχύτατη εξάπλωση των ψευδών ειδήσεων έχει προσελκύσει αυξημένη προσοχή στην έννοια της παιδείας στα μέσα αντίστοιχα. Αυτό το γεγονός, πήρε ακόμα περισσότερες διαστάσεις κατά τη διάρκεια της κρίσης υγείας του Covid-19. Οι ψευδείς ειδήσεις διαδόθηκαν σε ένα πλαίσιο μεγάλης αβεβαιότητας και συναισθηματικού φορτίου με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί αυξημένη ανάγκη για πληροφορίες ως μηχανισμό κατανόησης και προσαρμογής σε ένα πρωτοφανές και απειλητικό γεγονός (Montesi, 2021). Η βασική προϋπόθεση αυτής της προσέγγισης είναι ότι οι χρήστες με μεγαλύτερο αλφαριθμητισμό είναι καλύτερα σε θέση να αναγνωρίζουν και να διαψεύδουν τις ψευδείς ειδήσεις στο διαδίκτυο (Mihailidis & Viotty, 2017). Συνειδητοποιώντας την έλλειψη πληροφοριών πάνω σε αυτό το θέμα, η παρούσα μελέτη παρείχε αρχικά στοιχεία για το ποιοι τύποι γραμματισμών είναι πιο χρήσιμοι για τον εντοπισμό ψευδών ειδήσεων. Σε εννοιολογικό επίπεδο, διάφοροι τύποι γραμματισμών έχουν πολλά κοινά στοιχεία, αλλά υπάρχουν αξιοσημείωτες διαφορές μεταξύ της πληροφοριακής παιδείας και άλλων εννοιών γραμματισμού. Ο γραμματισμός των μέσων δίνει έμφαση στην κριτική κατανόηση των μηνυμάτων των μέσων, ενώ ο πληροφοριακός γραμματισμός ασχολείται περισσότερο με τον εντοπισμό, την τοποθεσία, την αξιολόγηση και τη χρήση των πληροφοριών.

Ο «εξοπλισμός» των ψηφιακών χρηστών με δεξιότητες ικανές να τους κάνουν να διακρίνουν τις αληθείς από τις ψευδείς πληροφορίες αποκτά ολοένα και περισσότερη σημασία. Κατά την διαδικασία αναζήτησης και χρήσης της πληροφορίας υπάρχουν κάποιοι παράγοντες που επηρεάζουν ως έναν βαθμό τους χρήστες. Αυτοί οι παράγοντες ποικίλλουν κάθε φορά και μπορεί να είναι προσωπικοί, κοινωνικοί ή και περιβαλλοντικοί. Η πληροφοριακή συμπεριφορά επηρεάζεται από τα προσωπικά χαρακτηριστικά, από το επίπεδο γνώσης, από το επίπεδο πληροφοριακού γραμματισμού, το επιστημονικό και επαγγελματικό αντικείμενο αλλά και από τα δημογραφικά στοιχεία (ηλικία, γένος, εθνικότητα) ενός χρήστη (Al-Muomen, Morris & Maynard, 2012).

Όπως φάνηκε και από τα αποτελέσματα, στην εποχή της πληροφορίας ένα μεγάλο ποσοστό των χρηστών δεν μπορεί να διακρίνει με μεγάλη σιγουριά μια αληθή από μια ψευδή είδηση. Ειδικότερα, το 65,7% δήλωσε πως δεν μπορεί να διακρίνει με μεγάλη σιγουριά και ευκολία τις ψευδείς ειδήσεις κάτι που έρχεται σε μια αντίφαση συγκριτικά με το γεγονός ότι το 57,9% δήλωσε να γνωρίζει πως να αξιολογεί την εγκυρότητα μιας ηλεκτρονικής πηγής. Εν τέλει η αναγνώριση μιας ψευδής πληροφορίας στο Διαδίκτυο δεν είναι πάντα μια εύκολη υπόθεση. Η διαδικασία εκμάθησης και χρήσης της πληροφορίας μέσω της εκπαίδευσης πληροφοριακών προγραμμάτων παιδείας αποτελούν μια μέθοδο διαχείρισης και αντιμετώπισης των ψευδών ειδήσεων, της παραπληροφόρησης και του

διάχυτου όγκου πληροφοριών που υπάρχουν στον Παγκόσμιο Ιστό. Ένας τρόπος για την καταπολέμηση των ψευδών ειδήσεων δεν εστιάζεται μόνο στον σκοπό της κυκλοφορίας του, αλλά επίσης και στους τρόπους με τους οποίους διαδίδεται.

Θα ήταν λοιπόν, πιο σημαντικό να εντοπίζονται αποτελεσματικά και μεθοδικά ιστότοποι ή άλλα σχετικά διαδικτυακά εργαλεία και να συγκρίνονται και να αξιολογούνται πολλαπλές πηγές, κάτι που επισημάνθηκε από τους συμμετέχοντες στην έρευνα σε ποσοστό 4,1% μέσα από την απάντηση που έδωσαν περί διασταύρωσης της πληροφορίας με άλλες πηγές για την εξακρίβωση μιας πληροφορίας. Αυτό το εύρημα οδηγεί στο συμπέρασμα ότι πρέπει να δίνεται μεγαλύτερη έμφαση στις διαδικασίες αποτελεσματικής συλλογής αληθών και επαληθευμένων πληροφοριών, καθώς και στην έννοια της αξιολόγησης οποιασδήποτε πληροφορίας σχετικά με την εγκυρότητα και την αξιοπιστία τους. Με άλλα λόγια, αντί για λίστες ελέγχου ή προκαθορισμένα βήματα για την καταπολέμηση των ψευδών ειδήσεων και της παραπληροφόρησης, είναι απαραίτητο να αναπτυχθούν δεξιότητες κριτικής σκέψης που θα εφαρμόζονται στο περιεχόμενο και τις πληροφορίες στις οποίες εκτίθενται οι χρήστες σε καθημερινή βάση.

Ένας σημαντικός τρόπος για να βελτιωθεί η ικανότητα των ανθρώπων να διαφοροποιούν τις ψευδείς από τις αληθείς ειδήσεις είναι η βελτίωση των δεξιοτήτων πληροφοριακής παιδείας. Αν και η αναγνώριση των ψευδών ειδήσεων μπορεί να μην είναι ένα θέμα που θα μπορούσε να λάβει μια εκπαιδευτική προσπάθεια σε ολόκληρη την κοινωνία, μέσα από την έρευνα των (Mackey and Jacobson, 2011), έχει αποδειχθεί ότι, όσοι εκτίθενται στην εκπαίδευση στον πληροφοριακό γραμματισμό από την πρωτοβάθμια μέχρι την τριτοβάθμια εκπαίδευση μπορούν να χρησιμοποιούν ψηφιακά εργαλεία αλλά και να αντιμετωπίζουν με κριτική σκέψη το ποικίλο περιεχόμενο. Στη σημερινή ψηφιακή εποχή όπου η δημιουργία και η διάδοση αναξιόπιστων ή πλαστών πληροφοριών είναι ευκολότερη από ποτέ, είναι αναγκαία μια πιο προηγμένη, εκτεταμένη και εις βάθος εκπαίδευση στην πληροφοριακή παιδεία.

Από αντίστοιχες μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί στο εξωτερικό πάνω στην διδασκαλία της πληροφοριακής παιδείας σε μαθητές φαίνεται πως μερικές από τις δεξιότητες που λαμβάνουν οι μαθητές περιλαμβάνουν την αξιολόγηση έντυπων και διαδικτυακών πηγών όσον αφορά την αξιοπιστία και εγκυρότητα. Οι μαθητές επίσης μαθαίνουν πώς να διακρίνουν πότε οι πληροφορίες είναι απαραίτητες και πώς να χρησιμοποιούνται σωστά στα έργα τους. Πέρα από την ακαδημαϊκή της λειτουργία, η πληροφοριακή παιδεία είναι επίσης μια δια βίου ικανότητα με πολλές καθημερινές πραγματικές εφαρμογές. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης είναι χρήσιμα για σύνδεση και

ανάγνωση σε ορισμένα θέματα, αλλά δεν είναι πάντα εύκολη η διαδικασία αναγνώρισης μιας ψευδούς πληροφορίας μέσα από αυτά. Το πεδίο της πληροφοριακής παιδείας αναπτύχθηκε με τον πολλαπλασιασμό των διαδικτυακών πόρων της βιβλιοθήκης και των ελεύθερα διαθέσιμων μέσων ενημέρωσης στον Ιστό και ο πληροφοριακός γραμματισμός έχει επεκταθεί ώστε να περιλαμβάνει πληροφορίες διαθέσιμες μέσω της εκτύπωσης, της μετάδοσης, διαδικτυακά αλλά και στα κοινωνικά μέσα (Stein-Smith, 2017).

Ακολουθώντας το μοντέλο παρέμβασης των Boh Podgornik et al. (2016), οι μελλοντικές παρεμβάσεις κατά των ψευδών ειδήσεων θα πρέπει να επικεντρώνονται όχι μόνο στο πλαίσιο της εκπαίδευσης των εφήβων αλλά και στο πλαίσιο των ειδήσεων και των μέσων ενημέρωσης. Με τον ίδιο τρόπο που οι εκπαιδευτικές παρεμβάσεις επικεντρώνονται στη χρήση, για παράδειγμα, των πόρων της βιβλιοθήκης αποτελεσματικά για τη συγγραφή ακαδημαϊκών εργασιών, οι παρεμβάσεις ειδήσεων και μέσων ενημέρωσης πρέπει να επικεντρώνονται στην εκπαίδευση των ανθρώπων σχετικά με τη χρήση διαδικτυακών πόρων για την ανάπτυξη του είδους της βάσης γνώσεων που απαιτείται για να είναι κάποιος ενημερωμένος πολίτης.

Τα ευρήματα της έρευνας, δεν αποκαλύπτουν πώς τα άτομα αναγνωρίζουν τις ψευδείς ειδήσεις. Αποκαλύπτει ότι μερικοί είναι δύσπιστοι για τις ψευδείς ιστορίες διαβάζοντας το περιεχόμενο του μηνύματος, αλλά άλλοι μπορεί να λάβουν κάποια υπόδειξη ψευδών ειδήσεων εξετάζοντας τη μορφή ή την πηγή των παρουσιαζόμενων ιστοριών. Όπως προαναφέρθηκε, τα αποτελέσματά της έρευνας έδειξαν ότι οι συμμετέχοντες στην διαδικασία ακριβής αναγνώριση των ψευδών ειδήσεων δεν είναι πολλές φορές σίγουροι (65,7%) για το αν η πληροφορία που διαβάζουν είναι ψευδής ή αληθής. Αυτό συσχετίζεται και με το γεγονός ότι παρόλο που το 64,2% φαίνεται να γνωρίζει τον όρο της «Πληροφοριακής Παιδείας» εν τέλει μόνο το 30,6% από αυτούς έχει παρακολουθήσει κάποιο ολοκληρωμένο πρόγραμμα, μάθημα ή σεμινάριο πληροφοριακής παιδείας.

Τόσο, η κριτική κατανόηση και αξιολόγηση των μηνυμάτων από τα μέσα (36,6%) όσο και οι δεξιότητες πλοήγησης και εντοπισμού πληροφοριών με αποτελεσματικότητα και ακρίβεια (54%) θα πρέπει να είναι σημαντικές για τον εντοπισμό ψευδών ειδήσεων. Ωστόσο, στην πράξη, τα ευρήματά υποδηλώνουν ότι το τελευταίο σχετίζεται περισσότερο με την αναγνώριση ψευδών ειδήσεων. Με άλλα λόγια, για τον εντοπισμό ψευδών ειδήσεων, είναι σημαντικό τα άτομα να διαθέτουν τις δεξιότητες και τις ικανότητες για να διατηρήσουν και να ενημερώσουν την πρόσβασή τους σε ταχέως μεταβαλλόμενα συστήματα πληροφοριών.

Αυτό είναι παρόμοιο με την πρόταση των Coiro et al. (2014), ο οποίος τόνισε τη σημασία των ανθρώπων να προσαρμόζονται συνεχώς στις συνεχώς μεταβαλλόμενες τεχνολογίες. Οι χρήστες με πληροφοριακή παιδεία βρίσκουν γρήγορα τις πληροφορίες που χρειάζονται αναζητώντας ένα ευρύ φάσμα αποδιοργανωμένων ψηφιακών πηγών. Επιπλέον, καθώς οι ψευδείς ειδήσεις μοιάζουν με τη μορφή πραγματικών ειδήσεων και παράγονται και διανέμονται συστηματικά, οι δεξιότητες κριτικής σκέψης των μηνυμάτων των μέσων ενημέρωσης μπορεί να μην είναι αρκετές για τη διάκριση πραγματικών από ψεύτικων ιστοριών. Πρέπει να σημειωθεί ότι η έμφαση στην εκπαίδευση του κοινού μπορεί να υπεραπλουστεύσει το ζήτημα. Κατά τον προγραμματισμό αποτελεσματικών παρεμβάσεων αλφαριθμητισμού, είναι σημαντικό να αναγνωρίζονται τα όρια της γνωστικής ικανότητας των χρηστών. Προκύπτουν λοιπόν, κάποιες πιθανές λύσεις μέσα από τις οποίες μπορεί να επιτευχθεί η εκμάθηση δεξιοτήτων πληροφοριακής παιδείας. Μερικές από αυτές τις προτάσεις είναι:

- Συνεργασία βιβλιοθηκονόμων και εκπαιδευτικών μέσα από την συνδιδασκαλία προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας.
- Καθορισμός ορισμένων πληροφοριακών δεξιοτήτων προς ανάπτυξη μέσα από προγράμματα πληροφορικής παιδείας. με την συνεργασία επιμέρους ομάδων από οργανώσεις
- Στο πλαίσιο της ακαδημαϊκής κοινότητας η αναγνώριση της σπουδαιότητας της ένταξης της πληροφοριακής παιδείας στα εκπαιδευτικά προγράμματα από την διοίκηση των πανεπιστημίων και των βιβλιοθηκών.

Σύμφωνα και με την έρευνα της Langhorne (2004), η συνεργασία εκπαιδευτικών και βιβλιοθηκονόμων μπορεί να ωφελήσει με πολλούς παράγοντες τους μαθητές και φοιτητές. Αναλυτικότερα, διευκολύνει την διαδικασία μεταφοράς της τεχνογνωσίας με στόχο την ανάπτυξη των δεξιοτήτων πληροφοριακής παιδείας και με αυτό τον τρόπο να αποτελέσει αφορμή για την ενσωμάτωση της πληροφοριακής παιδείας στο αναλυτικό πρόγραμμα. Στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση μπορούν να προκύψουν πολύ καλά αποτελέσματα μέσω της συνεργασίας ενός εκπαιδευτικού και του βιβλιοθηκονόμου. Οι βιβλιοθηκονόμοι μπορούν μέσα από την συνεργασία τους με το εκπαιδευτικό προσωπικό να συμβάλλουν με τον τρόπο τους στην μετάδοση και ανάπτυξη δεξιοτήτων πληροφοριακής παιδείας από την πρωτοβάθμια ήδη εκπαίδευση. Αυτή είναι και μια ανάγκη που επισήμαναν οι συμμετέχοντες της έρευνας με το 56,4% να υποστηρίζει ότι είναι σημαντικό η πληροφοριακή παιδεία να διδάσκεται στα σχολεία και το 42,9% εκ αυτών να συμφωνούν ότι θα ήταν χρήσιμο να ξεκινήσει να διδάσκεται από την πρωτοβάθμια

εκπαίδευση. Ο βιβλιοθηκονόμος θα προσφέρει την γνώση των πηγών πληροφόρησης, την σωστή μέθοδο αξιολόγησης και θα βοηθήσει στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης στους μαθητές. Αντίστοιχα, στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και σύμφωνα με την Brasley (2008), για μια πετυχημένη συνεργασία των βιβλιοθηκονόμων και του εκπαιδευτικού προσωπικού στα πανεπιστήμια πρέπει να υιοθετηθεί αρχικά ένα κοινό όραμα. Αυτό μπορεί να γίνει εφικτό με τη διαμόρφωση του σκοπού της πληροφοριακής παιδείας σε συνδυασμό με τον καθορισμό των στόχων του πανεπιστημίου μέσω της ενσωμάτωσης προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας στο πρόγραμμα σπουδών.

Στην περίπτωση των απλών χρηστών στις πηγές μας Βιβλιοθήκης, ένα σεμινάριο ή μια εις βάθος επεξήγηση των στρατηγικών για την σωστή αναζήτηση πληροφοριών αποτελούν μια εύστοχη λύση για μια πρώτη γνωριμία με τις υπηρεσίες μιας βιβλιοθήκης.

Όσον αφορά την προώθηση του γραμματισμού στα ψηφιακά μέσα ως απάντηση στην παραπληροφόρηση στο διαδίκτυο, αξίζει να αναφερθεί, ότι παρά τις πρωτοβουλίες που έχουν ληφθεί, υπάρχουν ελάχιστα στοιχεία μεγάλης κλίμακας σχετικά με την αποτελεσματικότητα της (Vraga & Tully, 2021; Huguet, et.al, 2019; Barthel, Mitchell & Holcomb, 2016). Αυτό που τείνει να γίνεται είναι οι άνθρωποι να χρησιμοποιούν τη δική τους αίσθηση κρίσης για τον έλεγχο των πληροφοριών, καθώς και την εμπειρία τους με πηγές μέσω μαζικής ενημέρωσης (Tandoc, Lim, & Ling, 2018).

Αυτό που θα κάνει την διαχείριση της παραπληροφόρησης πιο αποτελεσματική είναι ο συνδυασμός πολλών στρατηγικών η παροχή πρόσθετων επεξηγηματικών πληροφοριών και η επικοινωνία. Η προληπτική εκπαίδευση συγκεκριμένων μεθόδων θα αποτελέσει το εργαλείο ανίχνευσης και αντιμετώπισης των ψευδών ειδήσεων (Basol, Roozenbeek & Van der Linden 2020; Jones-Jang et al., 2021 ; Roozenbeek & van der Linden, 2019; Tsipursky, Votta & Mulick 2018; Velautham , 2017).

5.3 Αξιοποίηση / Πρακτικές προεκτάσεις της έρευνας

Η έρευνα διερεύνησε τις απόψεις και τις αντιλήψεις ενός αριθμού συμμετεχόντων ως προς τις έννοιες της Πληροφοριακής Παιδείας, των Ψευδών Ειδήσεων και των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης. Μέσα από αυτή την μελέτη διαπιστώθηκε ότι το να γνωρίζει κανείς πώς πρέπει να αξιολογεί μια ακριβή και αξιόπιστη πληροφορία δεν είναι πάντα μια διαδικασία που επιτυγχάνεται μέσα από συγκεκριμένα βήματα. Οπότε, τυχόν παρεμβάσεις εκπαίδευσης και αξιολόγησης ειδήσεων και πληροφοριών στο διαδίκτυο, θα μπορούσαν να φανούν ωφέλιμες και να αποτελέσουν ένα πρωταρχικό βήμα για την αξιολόγηση των πληροφοριών.

Αν και στη διεθνή βιβλιογραφία υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός ερευνών που ασχολούνται με θέματα που σχετίζονται με την Πληροφοριακή Παιδεία και τις Ψευδείς Ειδήσεις, ο αριθμός των ερευνητικών μελετών στην ελληνική βιβλιογραφία είναι περιορισμένος. Η παρούσα έρευνα μπορεί να αποτελέσει την αρχή για άλλες μελέτες για την εις βάθος έρευνα του ρόλου των βιβλιοθηκών στην παροχή προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας για τους χρήστες τους, όπως επίσης, η σημαντική σχέση συνεργασίας μεταξύ των επιστημόνων της πληροφόρησης και των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών στην παροχή ειδικών προγραμμάτων πληροφοριακής εκπαίδευσης στους σπουδαστές.

5.4 Μελλοντικές επεκτάσεις / Πρακτικές Προεκτάσεις της Έρευνας

Μετά την καταγραφή των αποτελεσμάτων της έρευνας προκύπτουν ορισμένα συμπεράσματα, χρήσιμα για την πορεία και μελλοντική εξέλιξη της μελέτης της Πληροφοριακής Παιδείας αλλά και που μπορεί να αποτελούν την απαρχή νέων ερευνών.

Στην παρούσα ερευνητική εργασία μελετήθηκε το φαινόμενο των πληροφοριακής παιδείας ως ένα εργαλείο για την καταπολέμηση των ψευδών ειδήσεων. Ωστόσο οι περιορισμοί και τα συμπεράσματα που προηγήθηκαν υποδεικνύουν ότι υπάρχουν περιθώρια για περαιτέρω μελέτη και βελτίωση της προσέγγισης που επιχειρήθηκε μέσα από την παρούσα προσπάθεια. Ένα από τα σημεία τα οποία επιδέχονται περαιτέρω μελέτη είναι η εφαρμογή της πληροφοριακής παιδείας στα σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ώστε να επιβεβαιωθούν και να ενισχυθούν πιο εύκολα τα συμπεράσματά της έρευνας. Παρότι, τα ερευνητικά αποτελέσματα ήταν στην πλειοψηφία θετικά ως προς την αναγνώριση των ψευδών ειδήσεων, την αξιοποίηση των πληροφοριακών πηγών και την διδασκαλία της Πληροφοριακής Παιδείας στην Πρωτοβάθμια και Τριτοβάθμια εκπαίδευση, η εφαρμογή μιας παρεμφερούς έρευνας για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα θα συμβάλει στην καλύτερη κατανόηση των φαινομένων που εξετάστηκαν.

Επίσης, τα μελλοντικά οφέλη που θα προκύψουν από τη προτεινόμενη ερευνητική διαδικασία περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων καταγραφή των στατιστικών δεδομένων ενός σημαντικού αριθμού δείγματος για τις ψευδείς ειδήσεις και την χρήση των κοινωνικών δικτύων στην σημερινή εποχή, ένα είδος έρευνας για ένα θέμα που δεν έχει αναλυθεί εις βάθος στην ελληνική βιβλιογραφία και που μπορεί να αποτελέσει μια πηγή για άλλες μελλοντικές έρευνες.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Καζολέας, Σ. (2009). Έρευνα αγοράς: ποσοτική και ποιοτική έρευνα: διεξαγωγή ποσοτικής έρευνας. Ανάλυση-αποτελέσματα.
- Κανάκη, Χ. (2015). Πληροφοριακή Παιδεία: η σχέση των φοιτητών με την πληροφορία. Αθήνα: Κλειδάριθμος.
- Κορομπίλη, Σ., & Τόγια, Α., (2015). Πληροφοριακός γραμματισμός. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. <http://hdl.handle.net/11419/2701> (τελευταία πρόσβαση 22. 10. 2020).
- Κυριαζή, Ν. (2012). Η Κοινωνιολογική Έρευνα: κριτική επισκόπηση μεθόδων και τεχνικών. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Λεμοντζή, Α. Ι. (2018). Διασπορά ψευδών ειδήσεων στο διαδίκτυο. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. <http://ikee.lib.auth.gr/record/301980> (τελευταία πρόσβαση 22. 10. 2020).
- Παπάνης, Ε. (2011). Μεθοδολογία έρευνας και διαδίκτυο. Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης.
- Ρόντος Κ. Β., (2011). Ανάλυση στατιστικών δεδομένων και δημογραφικές – κοινωνικές εφαρμογές. Αθήνα: Εκδόσεις Μπένου.
- Τσακίρη Ε. (1991). Μεθοδολογικά προβλήματα στο σχεδιασμό των ερωτηματολογίων των κοινωνικών ερευνών: η διάταξη των ερωτήσεων. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 80, 11–32. <https://doi.org/10.12681/grsr.611>
- Τσουβέλας, Γ. (2015). Μεθοδολογία έρευνας και διαδικτυακά ερωτηματολόγια προκλήσεις & απειλές. 4ο Πανελλήνιο Διεπιστημονικό Συνέδριο «Ψυχική Υγεία, Τεχνολογία και Τηλεματικές Εφαρμογές.
- Afassinou, K. (2014). Analysis of the impact of education rate on the rumor spreading mechanism. *Physica A: Statistical Mechanics and its Applications*, 414, 43-52.
- Ajiboye, J. O., & Tella, A. (2007). University Undergraduate Students' Information Seeking Behaviour: Implications for Quality in Higher Education in Africa. *Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET*, 6(1), 40-52.
- Ajzen, I., Joyce, N., Sheikh, S., & Cote, N. G. (2011). Knowledge and the prediction of behavior: The role of information accuracy in the theory of planned behavior. *Basic and*

- applied social psychology*, 33(2), 101-117.
<https://doi.org/10.1080/01973533.2011.568834> (τελευταία πρόσβαση 10. 03. 2021).
- Alexander, B., Adams Becker, S., & Cummins, M. (2016). Digital Literacy: An NMC Horizon Project Strategic Brief. Vol. 3.3. (pp. 1-16). Austin, TX: The New Media Consortium.
- Allcott, H., & Gentzkow, M. (2017). Social media and fake news in the 2016 election. *Journal of Economic Perspectives*, 31, 211-236.
- Al-Muomen, N., Morris, A., & Maynard, S. (2012). Modelling information-seeking behaviour of graduate students at Kuwait University. *Journal of Documentation* 68(4): 430-459.
- Amazeen, M. A., & Bucy, E. P. (2019). Conferring resistance to digital disinformation: The inoculating influence of procedural news knowledge. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 63(3), 415-432. <https://doi.org/10.1080/08838151.2019.1653101> (τελευταία πρόσβαση 10. 03. 2021).
- American Library Association (ALA), (1989). Presidential Committee on Information Literacy. Final report. Chicago, IL: The Association of College and Research Libraries. <http://www.ala.org/acrl/publications/whitepapers/presidential> (τελευταία πρόσβαση 22. 10. 2020).
- American Library Association (ALA), (2000). Information literacy competency standards for higher education. Chicago, IL: The Association of College and Research Libraries. <http://www.ala.org/acrl/sites/ala.org.acrl/files/content/standards/standards.pdf> (τελευταία πρόσβαση 22. 10. 2020).
- Ananny, M., & Crawford, K. (2015). A Liminal Press: Situating news app designers within a field of networked news production. *Digital Journalism*, 3(2), 192-208. <https://doi.org/10.1080/21670811.2014.922322> (τελευταία πρόσβαση 10. 03. 2021).
- Armstrong, C. L., McAdams, M. J., & Cain, J. (2015). What is news? Audiences may have their own idea. *Atlantic Journal of Communication*, 23(2), 81-98. <https://doi.org/10.1080/15456870.2015.1013102> (τελευταία πρόσβαση 10. 03. 2021).
- Ashley, S., Maksl, A., & Craft, S. (2013). Developing a news media literacy scale. *Journalism & Mass Communication Educator*, 68(1), 7-21. <https://doi.org/10.1177/1077695812469802> (τελευταία πρόσβαση 10. 03. 2021).
- Ashley, S., Maksl, A., & Craft, S. (2017). News media literacy and political engagement: What's the connection? *Journal of Media Literacy Education*, 9(1), 79-98. <https://doi.org/10.23860/JMLE-2017-9-1-6> (τελευταία πρόσβαση 10.03.2021).

- Aufderheide, P. (1993). *Media literacy. A report of the National Leadership Conference on Media Literacy*. Washington, DC: Aspen Institute, Communications and Society Program.
- Austin, E. W. (2007). The message interpretation process model. In J. J. Arnett (Ed.), *Encyclopedia of children, adolescents, and the media* (pp. 535-536). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Bakir, V., & McStay, A. (2018). Fake news and the economy of emotions: Problems, causes, solutions. *Digital Journalism*, 6(2), 154-175. <https://doi.org/10.1080/21670811.2017.1345645> (τελευταία πρόσβαση 25. 05. 2021).
- Banas, J. A., & Miller, G. (2013). Inducing resistance to conspiracy theory propaganda: Testing inoculation and metainoculation strategies. *Human Communication Research*, 39(2), 184-207. <https://doi.org/10.1111/hcre.12000> (τελευταία πρόσβαση 25.05.2021).
- Banks, M. (2016). Fighting fake news : How libraries can lead the way on media literacy. *American Libraries*, 48(3-4), 18-21. <https://americanlibrariesmagazine.org/2016/12/27/fighting-fake-news/> (τελευταία πρόσβαση 10.03.2021).
- Barthel, M., Mitchell, A., & Holcomb, J. (2016). Many Americans believe fake news is sowing confusion. *Pew Research Center.*, 15(12).
- Basol, M., Roozenbeek, J., & Van der Linden, S. (2020). Good news about bad news: Gamified inoculation boosts confidence and cognitive immunity against fake news. *Journal of cognition*, 3(1)., Article 2. <https://doi.org/10.5334/joc.91> (τελευταία πρόσβαση 03. 11. 2021).
- Batchelor, O. (2017). Getting out the truth: The role of libraries in the fight against fake news. *Reference Services Review*, 45(2), 143–148. <https://doi.org/10.1108/RSR-03-2017-0006>. (τελευταία πρόσβαση 03.11.2021).
- Bent, M., & Stubbings, R. (2011). The SCONUL seven pillars of information literacy: The core model for higher education. SCONUL Working Group on Information Literacy. London SCONUL. <https://www.sconul.ac.uk/sites/default/files/documents/coremodel.pdf> (τελευταία πρόσβαση 22.10.2020).
- Blixrud, J. C. (2003). Project SAILS: Standardized assessment of information literacy skills. *ARL: A Bimonthly Report on Research Library Issues & Actions*, 230(231), 18-19.

- Boh Podgornik, B., Dolničar, D., Šorgo, A., & Bartol, T. (2016). Development, testing, and validation of an information literacy test (ILT) for higher education. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 67(10), 2420-2436. <https://doi.org/10.1002/asi.23586> (τελευταία πρόσβαση 03.11.2021).
- Bond, E., & Goodchild, T. (2013). Challenges of Teaching with Technology in HE: Towards a New Third Space?. In *Cases on Higher Education Spaces: Innovation, Collaboration, and Technology* (pp. 121-139). IGI Global.
- Brasley, S. S. (2008). Effective librarian and discipline faculty collaboration models for integrating information literacy into the fabric of an academic institution. *New Directions for Teaching and Learning*, 2008(114), 71-88.
- Burkhardt, J. M. (2017). History of fake news. *Library Technology Reports*, 53(8), 5-9.
- Burkhardt, J.M., MacDonald, M.C., & Rathemacher, A.J. (2003). Teaching information literacy: 35 practical, standards-based exercises for college students. Chicago: American Library Association.
- Butts, D. (1992). Strategies for media education. In Bazalgette, C., Bevort, E. & Savino, J. (Eds.). *New directions: Media education worldwide* (224-229). London: British Film Institute.
- Casselden, B., & Pears, R. (2020). Higher education student pathways to ebook usage and engagement, and understanding: highways and cul de sacs. *Journal of Librarianship and Information Science*, 52(2), 601-619. <https://doi.org/10.1177/0961000619841429> (τελευταία πρόσβαση 03.11.2021).
- Chakraborty, A., Paranjape, B., Kakarla, S., & Ganguly, N. (2016, August). Stop clickbait: Detecting and preventing clickbaits in online news media. In 2016 IEEE/ACM international conference on advances in social networks analysis and mining (ASONAM) (pp. 9-16). IEEE.
- Chen, K. N., & Lin, P. C. (2011, July). Information literacy in university library user education. In *Aslib proceedings*, 63(4), 399-418.
- Chen, Y., Conroy, N. J., & Rubin, V. L. (2015, November). Misleading online content: recognizing clickbait as "false news". In *Proceedings of the 2015 ACM on workshop on multimodal deception detection* (pp. 15-19).
- CILIP (2018). What is information literacy? <https://www.cilip.org.uk/news/421972/What-is-information-literacy.htm> (τελευταία πρόσβαση 10.03.2021).

- Cinelli, M., Quattrocioni, W., Galeazzi, A., Valensise, C. M., Brugnoti, E., Schmidt, A. L., ... & Scala, A. (2020). The COVID-19 social media infodemic. *Scientific reports*, 10(1), 1-10. <https://arxiv.org/abs/2003.05004> (τελευταία πρόσβαση 10.03.2021).
- Clayton, K., Blair, S., Busam, J. A., Forstner, S., Gance, J., Green, G., ... & Nyhan, B. (2020). Real solutions for fake news? Measuring the effectiveness of general warnings and fact-check tags in reducing belief in false stories on social media. *Political Behavior*, 42(4), 1073-1095. <https://doi.org/10.1007/s11109-019-09533-0> (τελευταία πρόσβαση 10.03.2021).
- Coiro, J., Knobel, M., Lankshear, C., & Leu, D. J. (2014). *Handbook of research on new literacies*. New York, NY: Routledge.
- Constine, J. (2017). Facebook puts link to 10 tips for spotting 'false news' atop feed. *Tech Crunch*, April, 6, 2017.
- Cook, J. (2019). Understanding and countering misinformation about climate change. In: Chilwa I, Samoilenko S (eds) *Handbook of Research on Deception, Fake News, and Misinformation Online*. IGI-Global, Hershey, pp 281–306
- Cook, J., Lewandowsky, S., & Ecker, U. K. (2017). Neutralizing misinformation through inoculation: Exposing misleading argumentation techniques reduces their influence. *PloS one*, 12(5), e0175799.
- Correia, A. M. R. (2002, July). Information literacy for an active and effective citizenship. In *White Paper prepared for UNESCO, the US National Commission on Libraries and Information Science, and the National Forum on Information Literacy, for use at the Information Literacy Meeting of Experts, Prague, The Czech Republic*. https://www.researchgate.net/publication/228765129_Information_literacy_for_an_active_and_effective_citizenship (τελευταία πρόσβαση 25.05.2021).
- Correia, A.M.R. & Teixeira, J.C. (2003). Information literacy: an integrated concept for a safer Internet. *Online Information Review* 27(5): 311-320.
- Craft, S., Ashley, S., & Maksl, A. (2017). News media literacy and conspiracy theory endorsement. *Communication and the Public*, 2(4), 388–401. <https://doi.org/10.1177/2057047317725539> (τελευταία πρόσβαση 25.05.2021).
- De Paor, S., & Heravi, B. (2020). Information literacy and fake news: How the field of librarianship can help combat the epidemic of fake news. *The Journal of Academic Librarianship*, 46(5), 102218.

- Dezuanni, M. (2015). The building blocks of digital media literacy: socio-material participation and the production of media knowledge. *Journal of Curriculum Studies*, 47(3), 416-439. <https://doi.org/10.1080/00220272.2014.966152> (τελευταία πρόσβαση 25.05.2021).
- Dollinger, A. (2017). Can librarians save us from fake news? Vice. March 21st. https://www.vice.com/en_us/article/pgwwgz/can-librarians-save-us-fromfake-news (τελευταία πρόσβαση 25.05.2021).
- Domingo, D., Masip, P., & Costera Meijer, I. (2015). Tracing digital news networks: Towards an integrated framework of the dynamics of news production, circulation and use. *Digital journalism*, 3(1), 53-67. <https://doi.org/10.1080/21670811.2014.927996> (τελευταία πρόσβαση 25.05.2021).
- Doyle, C. (1994). Information literacy in an information society: a concept for the information age. Diane Publishing.
- Egelhofer, J. L., & Lecheler, S. (2019). Fake news as a two-dimensional phenomenon: A framework and research agenda. *Annals of the International Communication Association*, 43(2), 97-116.
- Eisenberg, M. B. & Berkowitz, R. E. (1996). Information problem-solving: The big six skills approach to library & information skills instruction. Norwood, New Jersey: Alex Publishing Corporation.
- Ellis, C., Johnson, F., & Rowley, J. (2017). Promoting information literacy: perspectives from UK universities. *Library hi tech*. 35 (1), 53–70. <https://doi.org/10.1108/LHT-10-2016-0118> (τελευταία πρόσβαση 25.05.2021).
- Elmborg, James. (2006). Critical information literacy: Implications for instructional practice. *The Journal of Academic Librarianship*, 32(2), 192–199. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2005.12.004> (τελευταία πρόσβαση 25.05.2021).
- Ercegovac, Z. (1998). Information literacy: teaching now for year 2000. *Reference Services Review* 26(3), 139-142.
- Eshet, Y. (2012). Thinking in the digital era: A revised model for digital literacy. *Issues in informing science and information technology*, 9(2), 267-276.
- Eva, N., & Shea, E. (2018). Marketing libraries in an era of “fake news”. *Reference & User Services Quarterly*, 57(3), 168-171.
- Feerrar, J. (2019). Development of a framework for digital literacy. *Reference Services Review*, 47 (2), 91–105.

- Ferrara, E. (2020). What types of covid-19 conspiracies are populated by twitter bots? *First Monday*, 25(6). <https://doi.org/10.5210/fm.v25i6.10633> (τελευταία πρόσβαση 25.05.2021).
- Finley, W., McGowan, B., & Kluever, J. (2017). Fake news: An opportunity for real librarianship. *The Illinois Library Association Reporter*, 35(3), 8–11.
- Flynn, D. J., Nyhan, B., & Reifler, J. (2017). The nature and origins of misperceptions: Understanding false and unsupported beliefs about politics. *Political Psychology*, 38(Supp. 1), 127-150.
- Foucault, M. (2012). *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. Penguin Books, London.
- Funke, D., & Flamini, D. (2019). *A guide to anti-misinformation actions around the world*. Poynter Institute
- Gabielkov, M., Ramachandran, A., Chaintreau, A., & Legout, A. (2016, June). Social clicks: What and who gets read on Twitter?. In Proceedings of the 2016 ACM SIGMETRICS international conference on measurement and modeling of computer science (pp. 179-192).
- Gallagher, B. (2016). What impact does fake news have on the real world. *Mary Jane*. <https://merryjane.com/culture/fake-news-internetimpact>. (τελευταία πρόσβαση 25.05.2021).
- Gans, H. J. (1979). Deciding what's news: A study of CBS evening news. *NBC Nightly News, Newsweek, and Time*. New York: Pantheon.
- Gibson, C. (2008). The history of information literacy. *Information Literacy Handbook*. Chicago: ALA, ACRL, 10-23.
- Gilbert, N. (2008). *Researching Social Life*.
- Grafstein, A. (2002). A discipline-based approach to information literacy. *The Journal of Academic Librarianship* 28(4), 197-204.
- Gross, M., & Latham, D. (2009). Undergraduate perceptions of information literacy: Defining, attaining, and self-assessing skills. *College & Research Libraries*, 70(4), 336-350.
- Guess, A. M., Lerner, M., Lyons, B., Montgomery, J. M., Nyhan, B., Reifler, J., & Sircar, N. (2020). A digital media literacy intervention increases discernment between mainstream and false news in the United States and India. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 117(27), 15536-15545.

- Hameleers, M., & Van der Meer, T. G. (2020). Misinformation and polarization in a high-choice media environment: How effective are political fact-checkers?. *Communication Research*, 47(2), 227-250.
- Hanitzsch, T., Hanusch F., Ramaprasad J., & De Beer, A. S. (Eds.) (2019) *Worlds of journalism: Journalistic cultures around the globe*. New York: Columbia University Press.
- Hardesty, L. (1995). Faculty culture and bibliographic instruction: an exploratory analysis. *Library Trends*, 44(2), 339-367.
- Hargittai, E. (2005). Survey measures of web-oriented digital literacy. *Social Science Computer Review*, 23(3), 371-379.
- Hargittai, E., & Hsieh, Y. P. (2012). Succinct survey measures of web-use skills. *Social Science Computer Review*, 30(1), 95-107.
- Hauck, M. (2019). Virtual exchange for (critical) digital literacy skills development. *European Journal of Language Policy*, 11(2), 187–210. <https://doi.org/10.3828/ejlp.2019.12> (τελευταία πρόσβαση 25.05.2021).
- Hill, J. B., Macheak, C. & Siegel, J. (2013). Assessing undergraduate information literacy skills using project SAILS. *Codex: the Journal of the Louisiana Chapter of the ACRL*, 2(3), 23-37.
- Hjørland, B. & Albrechtsen, H. (1995). Toward a New Horizon in Information Science: Domain- Analysis. *Journal of the American Society for Information Science*, 46(6), 400-425.
- Horrigan, J. B. (2019). Digital Readiness Gaps. *Pew Research Center*.
- Horton Jr, F. W. (2007). Understanding Information Literacy: A Primer, Edited by the Information Society Division. *Communication and Information Sector Paris: UNESCO*. <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001570/157020e.pdf> (τελευταία πρόσβαση 25.05.2021).
- Huguet, A., Kavanagh, J., Baker, G., & Blumenthal, M. S. (2019). *Exploring media literacy education as a tool for mitigating truth decay*. RAND Corporation.
- Inan, T., & Temur, T. (2012). Examining media literacy levels of prospective teachers. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 4(2), 269-285.
- Information Literacy Meeting of Experts (2003). The Prague declaration: towards an information literate society. Paris: National Commission on Library and Information Science, National Forum on Information Literacy & UNESCO. http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/themes/info_lit_meeting_prague_2003.pdf (τελευταία πρόσβαση 25.05.2021).

- International Federation of Library Associations and Institutions, (2020). How to spot fake news.
- Ivey, R.T. (1994). Teaching faculty perceptions of academic librarians at Memphis State University. *College & Research Libraries* 55(1), 69-82.
- Jackson, C. (2019). Fake news, filter bubbles, post-truth and trust: A study across 27 countries. Ipsos, 5 September 2018.
- Jacobson, L. (2017). The smell test: Educators can counteract fake news with information literacy. *School Library Journal*.
- Jenkins, H. (2006). *Convergence culture: Where old and new media collide*. New York: New York University Press.
- Jeong, S.-H., Cho, H., & Hwang, Y. (2012). Media literacy interventions: A meta-analytic review. *Journal of Communication*, 62(3), 454–472. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2012.01643.x> (τελευταία πρόσβαση 25.05.2021).
- Johnston, B., & Webber, S. (2003). Information literacy in higher education: a review and case study. *Studies in Higher Education*, 28(3), 335– 352.
- Johnston, B., MacNeill, S., & Smyth, K. (2019). Conceptualising the digital university: The intersection of policy, pedagogy and practice. Springer.
- Jones-Jang, S. M., Mortensen, T., & Liu, J. (2021). Does media literacy help identification of fake news? Information literacy helps, but other literacies don't. *American Behavioral Scientist*, 65(2), 371-388.
- Kahne, J., & Bowyer, B. (2017). Educating for democracy in a partisan age: Confronting the challenges of motivated reasoning and misinformation. *American Educational Research Journal*, 54(1), 3–34. <https://doi.org/10.3102/0002831216679817> (τελευταία πρόσβαση 03.11.2021).
- Katsaounidou, A., Vrysis, L., Kotsakis, R., Dimoulas, C., & Veglis, A. (2019). MAtE the game: A serious game for education and training in news verification. *Education Sciences*, 9(2), 155.
- Katz, I. R. (2013). Testing information literacy in digital environments: ETS's iSkills assessment. *Information technology and Libraries*, 26(3), 3-12.
- Kim, A., & Dennis, A. R. (2019). Says who? The effects of presentation format and source rating on fake news in social media. *MIS quarterly*, 43(3), 1025-1039.
- Koltay, T. (2011). The media and the literacies: Media literacy, information literacy, digital literacy. *Media, culture & society*, 33(2), 211-221.

- Kovach, B. & Rosenstiel, T. (2011). *Blur: How to know what's true in the age of information overload*. New York: Bloomsbury.
- Kuhlthau, C. C. (1991). Inside the search process: Information seeking from the user's perspective. *Journal of the American society for information science*, 42(5), 361-371.
- Kuhlthau, C.C. (2005), "Kuhlthau's information search process", in Fisher, K.E., Erdelez, S. and McKechnie, L. (Eds), *Theories of Information Behavior, Information Today*, Medford, NJ, pp. 230-234.
- Kuiken, J., Schuth, A., Spitters, M., & Marx, M. (2017). Effective headlines of newspaper articles in a digital environment. *Digital Journalism*, 5(10), 1300-1314.
- Langhorne, M. J. (2004). *Developing an information literacy program K-12*. New York: Neal-Schuman.
- Lau, J. (2006). Guidelines on information literacy for lifelong learning. Final draft. International Federation of Library Associations (IFLA). <http://www.ifla.org/VII/s42/pub/IL-Guidelines2006.pdf> (τελευταία πρόσβαση 03.11.2021).
- Lazer, D. M. J., Baum, M. A., Benkler, Y., Berinsky, A. J., Greenhill, K. M., Menczer, F., . . . Zittrain, J. L. (2018). The science of fake news. *Science*, 359(6380), 1094–1096. <https://doi.org/10.1126/science.aao2998> (τελευταία πρόσβαση 03.11.2021).
- Leckie, G. J. & Fullerton, A. (1999). Information literacy in science and engineering undergraduate education: faculty attitudes and pedagogical practices. *College & Research Libraries*, 60(1), 9-29.
- Lefkowitz, M. (2017). Library tackles fake news with workshops, resources, advice. *Cornell University Library*.
- Lewandowsky, S., Ecker, U. K. H., & Cook, J. (2017). Beyond misinformation: Understanding and coping with the "Post-Truth" era. *Journal of Applied Research in Memory and Cognition*, 6(4), 353–369. <https://doi.org/10.1016/j.jarmac.2017.07.008> (τελευταία πρόσβαση 03.11.2021).
- Lindstrom, J., & Shonrock, D. D. (2006). Faculty-librarian collaboration to achieve integration of information literacy. *Reference & User Services Quarterly*, 46(1), 18-23.
- Littlemore, S. (2012) Universities need to tell students the rules about plagiarism, says adjudicator. *The Guardian*, 11 June. <https://www.theguardian.com/education/2012/jun/11/universities-students-rules-plagiarism-adjudicator> (τελευταία πρόσβαση 03.11.2021).

- Livingstone, S., Van Couvering, E., & Thumim, N. (2008). Converging traditions of research on media and information literacies: Disciplinary, critical, and methodological issues. In J. Coiro, M. Knobel, C. Lankshear, & D. J. Leu (Eds.), *Handbook of research on new literacies* (pp. 103-132). New York, NY: Lawrence Erlbaum.
- Lutzke, L., Drummond, C., Slovic, P., & Árvai, J. (2019). Priming critical thinking: Simple interventions limit the influence of fake news about climate change on Facebook. *Global Environmental Change, 58*, 101964.
- MacDonald, M.C., Rathemacher, A.F. and Burkhardt, J.M. (2000). Challenges in building an incremental, multi-year information literacy plan. *Reference Services Review 28*(3), 240-247.
- Mackey, T. P., & Jacobson, T. E. (2011). Reframing information literacy as a metaliteracy. *College & Research Libraries, 72*(1), 62–78.
- Malik, M. M., Cortesi, S., & Gasser, U. (2013). The challenges of defining “news literacy.” Cambridge, England: Berkman Center Research Publication. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2342313 (τελευταία πρόσβαση 03.11.2021).
- Malita, L., & Grosseck, G. (2018, April). Tackling fake news in a digital literacy curriculum. In *Proceedings of the International Scientific Conference eLearning and Software for Education, “Carol I” National Defence University, Bucharest, Romania* (pp. 19-20).
- Martens, H. (2010). Evaluating Media Literacy Education: Concepts, Theories and Future Directions. *The Journal of Media Literacy Education, 2*(1), 1-22.
- McCombs, M., & Funk, M. (2011). Shaping the agenda of local daily newspapers: A methodology merging the agenda setting and community structure perspectives. *Mass Communication and Society, 14*(6), 905–919. <https://doi.org/10.1080/15205436.2011.615447> (τελευταία πρόσβαση 03.11.2021).
- McGrew, S. (2020). Learning to evaluate: An intervention in civic online reasoning. *Computers & Education, 145*, 103711.
- McIntyre, L. (2018). *Post-truth*. MIT Press.
- Meer, P. F. V., Perez-Stable, M. A., & Sachs, D. E. (2012). Framing a strategy: exploring faculty attitudes toward library instruction and technology preferences to enhance information literacy. *Reference & User Services Quarterly, 52*(2), 109-122.

- Menon, N. (2016). Transforming industries, enriching lives and propelling progress. *Asian Management Insights*, 3(2), 28-33. <http://ink.library.smu.edu.sg/ami/40/> (τελευταία πρόσβαση 03.11.2021).
- Messing, S., & Westwood, S. J. (2014). Selective exposure in the age of social media: Endorsements trump partisan source affiliation when selecting new online. *Communication Research*, 41(8), 1042–1063. <https://doi.org/10.1177/0093650212466406> (τελευταία πρόσβαση 03.11.2021).
- Mezzofiore, G. (2019). Facebook fights fake news with print newspaper ads. Mashable, 8 May 2017.
- Mihailidis, P., & Thevenin, B. (2013). Media literacy as a core competency for engaged citizenship in participatory democracy. *American Behavioral Scientist*, 57(11), 1611–1622. <https://doi.org/10.1177/0002764213489015> (τελευταία πρόσβαση 03.11.2021).
- Mihailidis, P., & Viotty, S. (2017). Spreadable spectacle in digital culture: Civic expression, fake news, and the role of media literacies in “Post-Fact” society. *American Behavioral Scientist*, 61(4), 441–454. <https://doi.org/10.1177/0002764217701217> (τελευταία πρόσβαση 03.11.2021).
- Montesi, M. (2021). Understanding fake news during the Covid-19 health crisis from the perspective of information behaviour: The case of Spain. *Journal of Librarianship and Information Science*, 53(3), 454-465.
- Montesi, M., & Bornstein, B. Á. (2017). Defining a theoretical framework for information seeking and parenting: Concepts and themes from a study with mothers supportive of attachment parenting. *Journal of documentation*, 73(2), 186–209. <https://doi.org/10.1108/JD-04-2016-0047> (τελευταία πρόσβαση 03.11.2021).
- Mosseri, A. (2017). A new educational tool against misinformation. *Facebook*, April, 6, 2017.
- Mothes, C., Knobloch-Westerwick, S., & Pearson, G. D. H. (2019). The PFAD-HEC model: Impacts of news attributes and use motivations on selective news exposure. *Communication Theory*, 29(3), 339–359. <https://doi.org/10.1093/ct/qty033> (τελευταία πρόσβαση 03.11.2021).
- Murray, M. C., & Pérez, J. (2014). Unraveling the digital literacy paradox: How higher education fails at the fourth literacy. *Issues in Informing Science and Information Technology*, 11, 85-100.

- Murrock, E., Amulya, J., Druckman, M., & Liubyva, T. (2018). Winning the war on state-sponsored propaganda: Results from an impact study of a Ukrainian news media and information literacy program. *Journal of Media Literacy Education, 10*(2), 53-85.
- Nahl, D. (2005). Affective and cognitive information behavior: Interaction effects in Internet use. In A. Grove (Ed.), *Proceedings of the 68th Annual Meeting of the American Society for Information Science and Technology, 42*(1). <http://eprints.rclis.org/6856/> (τελευταία πρόσβαση 03.11.2021).
- Nahl, D. (2007). Social-biological information technology: An integrated conceptual framework. *Journal of the American Society for Information Science and Technology, 58*(13), 2021-2046.
- Nielsen, R. K., & Ganter, S. A. (2018). Dealing with digital intermediaries: A case study of the relations between publishers and platforms. *New Media & Society, 20*(4), 1600–1617. <https://doi.org/10.1177/1461444817701318> (τελευταία πρόσβαση 03.11.2021).
- Nielsen, R. K., & Graves, L. (2017). " News you don't believe": Audience perspectives on fake news.
- Nyhan, B., Reifler, J., Richey, S., & Freed, G. L. (2014). Effective messages in vaccine promotion: a randomized trial. *Pediatrics, 133*(4), e835-e842.
- Office of National Statistics (2019). Exploring the UK's digital divide.
- Ohlheiser, A. (2016). This is how Facebook's fake-news writers make money. *Washington Post, 18*.
- Park, Y. J. (2013). Digital literacy and privacy behavior online. *Communication Research, 40*(2), 215-236.
- Pennycook, G., & Rand, D. G. (2019). Lazy, not biased: Susceptibility to partisan fake news is better explained by lack of reasoning than by motivated reasoning. *Cognition, 188*, 39-50.
- Pennycook, G., Bear, A., Collins, E. T., & Rand, D. G. (2020). The implied truth effect: Attaching warnings to a subset of fake news headlines increases perceived accuracy of headlines without warnings. *Management Science, 66*(11), 4944-4957.
- Pennycook, G., Cannon, T. D., & Rand, D. G. (2018). Prior exposure increases perceived accuracy of fake news. *Journal of experimental psychology: general, 147*(12), 1865.
- Perrin, A., & Anderson, M. (2019). Share of US adults using social media, including Facebook, is mostly unchanged since 2018.

- Pew Research Center. (2016). *Many Americans believe fake news is sowing confusion*. <http://www.journalism.org/2016/12/15/many-americans-believe-fake-news-is-sowing-confusion/> (τελευταία πρόσβαση 03.11.2021).
- Phippen, A., (2019). UK Schools Online Safety Policy and Practice. *Annual Report*. https://swgfl.org.uk/assets/documents/uk-schools-online-safety-policy-and-practice-assessment-2018.pdf?_=1553703046 (τελευταία πρόσβαση 03.11.2021).
- Phippen, A., Bond, E., & Buck, E. (2021). Effective strategies for information literacy education: combatting 'fake news' and empowering critical thinking. In *Future Directions in Digital Information* (pp. 39-53). Chandos Publishing.
- Pimmer, C., & Eisemann, C. (2020). Educational approaches to address fake news: preliminary insights from a systematic review. Paper presented at the CELDA 2020 : 17th *International Conference on Cognition and Exploratory Learning in Digital Age*.
- Potter, W. J. (2004). *Theory of media literacy: A cognitive approach*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Potter, W. J. (2019). *Media literacy* (9th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Poushter, J., Bishop, C., & Chwe, H. (2018). Social media use continues to rise in developing countries but plateaus across developed ones. *Pew Research Center*, 22, 2-19.
- Presse, A. F. (2019). WhatsApp running anti-fake news ads in Pakistan ahead of elections. 19 July 2018.
- Primack, B. A., Gold, M. A., Switzer, G. E., Hobbs, R., Land, S. R., & Fine, M. J. (2006). Development and validation of a smoking media literacy scale for adolescents. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 160(4), 369-374.
- Radecki, C. M., & Jaccard, J. (1995). Perceptions of knowledge, actual knowledge, and information search behavior. *Journal of Experimental Social Psychology*, 31(2), 107-138.
- Rader, H. & William Coons, W. (1992). Information literacy: one response to the new decade. In: B. Baker, & M.E. Litzinger, (eds.), *The evolving educational mission of the library* (pp. 118-128). Chicago: Bibliographic Instruction Section, Association of College & Research Libraries, 1992.
- Rich, P. R., Van Loon, M. H., Dunlosky, J., & Zaragoza, M. S. (2017). Belief in corrective feedback for common misconceptions: Implications for knowledge revision. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 43(3), 492.
- Rochlin, N. (2017). Fake news: Belief in post-truth. *Library Hi Tech*, 35(3), 386–392. <https://doi.org/10.1108/LHT-03-2017-0062> (τελευταία πρόσβαση 03.11.2021).

- Rockman, I. F. (2004). Integrating information literacy into the higher education curriculum: practical models for transformation. San Francisco: Jossey-Bass.
- Roozenbeek, J., & Van der Linden, S. (2019). Fake news game confers psychological resistance against online misinformation. *Palgrave Communications*, 5(1), 1-10.
- Rubin, V. L. (2019). Disinformation and misinformation triangle: A conceptual model for “fake news” epidemic, causal factors and interventions. *Journal of documentation*, 75(5): 1013–1034. <https://doi.org/10.1108/JD-12-2018-0209> (τελευταία πρόσβαση 25.05.2021).
- Santos, A.I. & Serpa, S. 2017. The importance of promoting digital literacy in higher education. *International Journal of Social Science Studies*, 5(6), 90-93. <https://doi.org/10.11114/ijsss.v5i6.2330> (τελευταία πρόσβαση 25.05.2021).
- Saunders, L., & Budd, J. (2020). Examining authority and reclaiming expertise. *The Journal of Academic Librarianship*, 46(1), 102077.
- Schwarzenegger, C. (2020). Personal epistemologies of the media: Selective criticality, pragmatic trust, and competence–confidence in navigating media repertoires in the digital age. *New Media & Society*, 22(2), 361-377. <https://doi.org/10.1177/1461444819856919> (τελευταία πρόσβαση 25.05.2021).
- Science and Technology Select Committee (2017). Impact of social media and screen-use on young people’s health.
- Shen, Z.& Gresham, K. (2000). When technology transforms research methodology: the role of librarians in reforming the curriculum. *Reference Services Review*, 28(4), 360 -368.
- Shenton, A.K. (2009). Information literacy and scholarly investigation: a British perspective. *Journal of the International Federation of Library Associations and Institutions* 35(3): 209- 291.
- Shoemaker, P. J., & Cohen, A. A. (2006). News round the world: Content, practitioners, and the public. New York: Routledge.
- Shoemaker, P. J., & Reese, S. D. (2013). Mediating the message in the 21st century: A media sociology perspective. New York, NY: Routledge.
- Shoemaker, P. J., & Vos, T. P. (2009). Gatekeeping theory. New York: Routledge.
- Sibley, J., Ostafichuk, P., & Michaelsen, L. K. (2014). Getting Started with Team-Based Learning Sterling, VA: Stylus.
- Silverman, C. (2016). This analysis shows how fake election news stories outperformed real news on facebook. BuzzFeed.

- Simmons, M. H. (2005). Librarians as disciplinary discourse mediators: Using genre theory to move toward critical information literacy. *portal: Libraries and the Academy*, 5(3), 297–311.
- Singh, L., Bansal, S., Bode, L., Budak, C., Chi, G., Kawintiranon, K., ... & Wang, Y. (2020). A first look at COVID-19 information and misinformation sharing on Twitter. <https://arxiv.org/abs/2003.13907> (τελευταία πρόσβαση 25.05.2021).
- Sinn, R.N. (2000). A comparison of library instruction content by biology faculty and librarians. *Research Strategies* 17(1), 23-34.
- Spoehr, D. (2017). Fake news and ideological polarization: Filter bubbles and selective exposure on social media. *Business Information Review*, 34(3), 150-160.
- Stein-Smith, K. (2017). Librarians, Information Literacy and Fake News: Helping students to tell the difference between alternative facts and the real news. *Strategic Library*, 37(6), 1-23.
- Stroud, N. J. (2011). *Niche news: The politics of news choice*. Oxford, England: Oxford University Press.
- Sullivan, M. C. (2018). Why librarians can't fight fake news. *Journal of Librarianship and Information Science*, 51(4), 1146-1156. <https://doi.org/10.1177/0961000618764258> (τελευταία πρόσβαση 25.05.2021).
- Sun, Y., Zhang, Y., Gwizdka, J., & Trace, C. B. (2019). Consumer evaluation of the quality of online health information: systematic literature review of relevant criteria and indicators. *Journal of medical Internet research*, 21(5), e12522.
- Tandoc Jr, E. C. (2019). The facts of fake news: A research review. *Sociology Compass*, 13(9), e12724.
- Tandoc Jr, E. C., Lim, Z. W., & Ling, R. (2018). Defining “fake news” A typology of scholarly definitions. *Digital journalism*, 6(2), 137-153.
- Tarchi, C. (2019). Identifying fake news through trustworthiness judgements of documents/La identificación de noticias falsas mediante juicios de fiabilidad de los documentos. *Cultura y Educación*, 31(2), 369-406.
- Tewell, E. (2015). A Decade of Critical Information Literacy: A Review of the Literature. *Communications in Information Literacy*, 9 (1), 24-43. <https://doi.org/10.15760/comminfolit.2015.9.1.174> (τελευταία πρόσβαση 22.10.2020).
- Tiefel, V. M. (1995). Library user education: Examining its past, projecting its future. *Library Trends*, 44(2), 318-338.

- Totten, N.T. (1990). Teaching students to evaluate information: a justification. *RQ* 29(3), 348-354.
- Tsipursky, G., Votta, F., & Mulick, J. A. (2018). A psychological approach to promoting truth in politics: The Pro-Truth Pledge. *Journal of Social and Political Psychology*, 6(2), 271-290.
- Tully, M., & Vraga, E. K. (2018). A mixed-methods approach to examining the relationship between news media literacy and political efficacy. *International Journal of Communication*, 12, 766–787. <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/7467> (τελευταία πρόσβαση 22.10.2020).
- Tully, M., Vraga, E. K., & Bode, L. (2020). Designing and testing news literacy messages for social media. *Mass Communication and Society*, 23(1), 22–46. <https://doi.org/10.1080/15205436.2019.1604970> (τελευταία πρόσβαση 22.10.2020).
- UNESCO, (2005). The Alexandria proclamation on information literacy and lifelong learning.
- Urban, A., Hewitt, C., & Moore, J. (2018). Fake it to make it, media literacy, and persuasive design: Using the functional triad as a tool for investigating persuasive elements in a fake news simulator. *Proceedings of the Association for Information Science and Technology*, 55(1), 915-916.
- Vallone, R. P., Ross, L., & Lepper, M. R. (1985). The hostile media phenomenon: biased perception and perceptions of media bias in coverage of the Beirut massacre. *Journal of Personality and Social Psychology*, 49(3), 577–585. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.49.3.577> (τελευταία πρόσβαση 22.10.2020).
- Van Der Linden, S., Maibach, E., Cook, J., Leiserowitz, A., & Lewandowsky, S. (2017). Inoculating against misinformation. *Science*, 358(6367), 1141-1142.
- Velautham, L. (2017). Designing an Intervention to Promote Critical Thinking about Statistics in the General Public. *Berkeley Review of Education*, 7(1), 113-119.
- Vosoughi, S., Roy, D., & Aral, S. (2018). The spread of true and false news online. *Science*, 359(6380), 1146–1151. <https://doi.org/10.1126/science.aap9559> (τελευταία πρόσβαση 22.10.2020).
- Vraga, E. K., & Tully, M. (2015). Media literacy messages and hostile media perceptions: Processing of nonpartisan versus partisan political information. *Mass Communication and Society*, 18(4), 442–448. <https://doi.org/10.1080/15205436.2014.1001910> (τελευταία πρόσβαση 22.10.2020).

- Vraga, E. K., & Tully, M. (2021). News literacy, social media behaviors, and skepticism toward information on social media. *Information, Communication & Society*, 24(2), 150-166.
- Vraga, E. K., Bode, L., & Tully, M. (2022). Creating news literacy messages to enhance expert corrections of misinformation on Twitter. *Communication Research*, 49(2), 245-267.
- Vraga, E. K., Tully, M., Kotcher, J. E., Smithson, A. B., & Broeckelman-Post, M. (2015). A multi-dimensional approach to measuring news media literacy. *Journal of Media Literacy Education*, 7, 41-53.
- Vraga, E. K., Tully, M., Maksl, A., Craft, S., & Ashley, S. (2021). Theorizing news literacy behaviors. *Communication Theory*, 31(1), 1-21.
- Wallace, J. (2018). Modelling contemporary gatekeeping: The rise of individuals, algorithms and platforms in digital news dissemination. *Digital Journalism*, 6(3), 274-293. <https://doi.org/10.1080/21670811.2017.1343648> (τελευταία πρόσβαση 10.03.2021).
- Wardle, C. (2017). Fake news. It's complicated. *First Draft News*. <https://firstdraftnews.org/fake-news-complicated/> (τελευταία πρόσβαση 10.03.2021).
- Weintraub Austin, E., Miller, A. C. R., Silva, J., Guerra, P., Geisler, N., Gamboa, L., ... & Kuechle, B. (2002). The effects of increased cognitive involvement on college students' interpretations of magazine advertisements for alcohol. *Communication Research*, 29(2), 155-179.
- Williams, D. A., & Wavell, C. (2007). Secondary school teachers' conceptions of student information literacy. *Journal of Librarianship and Information Science*, 39(4), 199-212.
- Wilson, T.D. (1997). Information behaviour: an interdisciplinary perspective. *Information Processing and Management* 33(4): 551-572.
- Wilson, C., Grizzle, A., Tuazon, R., Akyempong, K. & Cheung, C.K. (2011). Media and information literacy curriculum for teachers. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*. <http://unesdoc.unesco.org/images/0019/001929/192971e.pdf>. (τελευταία πρόσβαση 25.05.2021).
- Winner, M. C. (1998). Librarians as partners in the classroom: an increasing imperative. *Reference Services Review*, 26(1): 25-30.
- Wyburd, J. (2017). Transnational graduates and employability: challenges for HE language departments. In C. Álvarez-Mayo, A. Gallagher-Brett, & F. Michel (Eds), *Innovative language teaching and learning at university: enhancing employability* (pp. 11-19). Research-publishing.net. <https://doi.org/10.14705/rpnet.2017.innoconf2016.650> (τελευταία πρόσβαση 10.03.2021).

Xie, B., He, D., Mercer, T., Wang, Y., Wu, D., Fleischmann, K. R., Zhang, Y., Yoder, L. H., Stephens, K. K., Mackert, M., & Lee, M. K. (2020). Global health crises are also information crises: A call to action. *Journal of the Association for Information Science and Technology* (JASIST) 71(12), 1419-1423.<https://doi.org/10.1002/asi.24357> (τελευταία πρόσβαση 10.03.2021).

Zurkowski, P.G. (1974). *The information service environment relationships and priorities*. Washington, D.C.: National Commission on Libraries and Information Science.

Παράρτημα 1 – Ερωτηματολόγιο

Έρευνα για την πληροφοριακή παιδεία ως εργαλείο αντιμετώπισης των ψευδών ειδήσεων

Καλείστε να συμμετέχετε σε έρευνα με θέμα “Η πληροφοριακή παιδεία και η χρήση της ως εργαλείο αντιμετώπισης των ψευδών ειδήσεων”.

Η εν λόγω έρευνα αποτελεί μέρος της διπλωματικής εργασίας της φοιτήτριας Ευγινούλλας Χαμζάι που εκπονείται στο Τμήμα Αρχαιονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Συστημάτων Πληροφόρησης, της Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας του «Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής» στο πλαίσιο του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Διαχείριση Πληροφοριών σε Βιβλιοθήκες, Αρχεία, Μουσεία» με επιβλέπουσα την καθηγήτρια Δάφνη Κυριάκη - Μάνεση. [Αριθμός Έγκρισης της Επιτροπής Ηθικής και Δεοντολογίας της Έρευνας του Πα.Δ.Α.: 60190 - 29/06/2022].

Στόχος της εργασίας είναι η μελέτη της πληροφοριακής παιδείας ως ένα εργαλείο για την αντιμετώπιση των ψευδών ειδήσεων. Το ερωτηματολόγιο χωρίζεται σε τέσσερις ενότητες. Η πρώτη ενότητα είναι τα δημογραφικά στοιχεία. Στη δεύτερη ενότητα περιλαμβάνονται ερωτήσεις σχετικά με τις ψευδείς ειδήσεις. Στην τρίτη ενότητα ερωτήσεις για τις ψηφιακές πηγές και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και στη τέταρτη ενότητα ερωτήσεις για την πληροφοριακή παιδεία.

Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου διαρκεί περίπου δέκα (10') λεπτά. Σημειώνεται ότι η συμμετοχή σας είναι εθελοντική και ανώνυμη και μπορείτε να αποχωρήσετε από την διαδικασία συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου οποιαδήποτε στιγμή και χωρίς καμία συνέπεια.

Σας διαβεβαιώνουμε ότι σύμφωνα με τον νέο κανονισμό της Ε.Ε. περί προστασίας των προσωπικών δεδομένων (GDPR EU 679/2016) που έχει τεθεί σε ισχύ από τον Μάιο του 2018, τα δεδομένα του ερωτηματολογίου θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για στατιστική ανάλυση και τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα θα παραμείνουν απολύτως εμπιστευτικά. Τα ανώνυμα δεδομένα που θα συλλεχθούν θα διατηρηθούν για πέντε (5) χρόνια μέχρι 29.06.2027 και θα χρησιμοποιηθούν για τη συγγραφή της παρούσας διπλωματικής εργασίας ή σε συναφείς επιστημονικές δημοσιεύσεις.

Η έρευνα αυτή είναι ανώνυμη και δεν δύναται να ταυτοποιηθεί ο ερωτώμενος, ούτε μέσω των απαντήσεων του, ούτε με κάποιον άλλο τρόπο, καθώς δεν συλλέγεται, ούτε η διεύθυνση του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, ούτε η διεύθυνση IP των συμμετεχόντων. Σημειώνεται ότι δεν υπάρχει ορθή ή λανθασμένη απάντηση, καθώς το ερωτηματολόγιο έχει υποκειμενικό χαρακτήρα.

ΕΝΤΥΠΟ ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΑΣ

Αν έχετε οποιοσδήποτε ερωτήσεις για την έρευνα, μπορείτε να επικοινωνήσετε με την ερευνητική ομάδα μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου στη διεύθυνση : mislam196682006@uniwa.gr

Για οποιαδήποτε καταγγελία σχετικά με τη διεξαγωγή της έρευνας μπορείτε να απευθυνθείτε στην Επιτροπή Ηθικής και Δεοντολογίας της Έρευνας του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής (ethics@uniwa.gr).

Για οποιαδήποτε καταγγελία σχετικά με τη διαχείριση των προσωπικών σας δεδομένων μπορείτε να απευθυνθείτε και στον Υπεύθυνο Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, κ.Αγιοπετρίτη Ιωάννη (agiop@uniwa.gr). Σε περίπτωση μη επίλυσης του προβλήματος σας μπορείτε να απευθυνθείτε στην Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων, συμπληρώνοντας το σχετικό έντυπο που βρίσκεται στην ιστοσελίδα αυτής (complaints@dpa.gr).

Σας ευχαριστούμε εκ των προτέρων για την συμμετοχή σας.

Η μεταπτυχιακή φοιτήτρια, Ευγινούλλα Χαμζάι (mislam196682006@uniwa.gr). Η επιβλέπουσα καθηγήτρια, Δάφνη Κυριάκη-Μάνεση (dkmanessi@uniwa.gr).

ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΣΥΓΚΑΤΑΘΕΣΗΣ

Βεβαιώνω ότι είμαι άνω των 18 ετών και συμφωνώ να συμμετέχω στη συγκεκριμένη επιστημονική έρευνα.

ΕΝΟΤΗΤΑ 1: ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. Ηλικία

18-25

26-35

36-45

46-55

>55

2. Φύλο

Άνδρας

Γυναίκα

3. Τόπος Διαμονής

- Αθήνα
- Θεσσαλονίκη
- Άλλες αστικές περιοχές
- Αγροτικές περιοχές
- Κάτοικος εξωτερικού

4. Επίπεδο Εκπαίδευσης

- Πρωτοβάθμια εκπαίδευση
- Δευτεροβάθμια εκπαίδευση
- Τριτοβάθμια εκπαίδευση
- Μεταπτυχιακές σπουδές
- Διδακτορικές σπουδές
- Μεταδιδακτορικές σπουδές

5. Κύρια απασχόληση

- Εργαζόμενος/η
- Ημιαπασχολούμενος/η
- Άνεργος/η
- Φοιτητής/τρια
- Συνταξιούχος
- Οικιακά
- Στρατευμένος
- Άλλο _____

ΕΝΟΤΗΤΑ 2 : ΨΕΥΔΕΙΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ (FAKE NEWS)

«Ψευδείς ειδήσεις είναι εναλλακτικές αναφορές που αναφέρονται ως ειδήσεις για ένα γεγονός, θέση ή άποψη που δεν τεκμηριώνονται απαραίτητα με γεγονότα» (Nielsen & Graves, 2017).

6. Γνωρίζετε τον όρο “Ψευδείς ειδήσεις” (Fake news);

Ναι

Όχι

7. Πιστεύετε ότι μπορείτε να αναγνωρίσετε τις ψευδείς ειδήσεις (fake news) όταν τις διαβάζετε;

Ναι

Όχι

Μερικές φορές

8. Πού πιστεύετε ότι είναι υψηλότερη η συχνότητα εμφάνισης ψευδών / (μερικών) ανακριβών ειδήσεων;

Έντυπος τύπος

Παραδοσιακά κανάλια μέσω ενημέρωσης

Διαδίκτυο

Όλα τα παραπάνω

Άλλο _____

9. Για ποιον λόγο πιστεύετε ότι γίνεται η διάδοση αυτού του τύπου εσφαλμένων (μερικών) ειδήσεων/πληροφοριών; (παρακαλώ επιλέξτε όλα όσα ισχύουν)

Για λόγους χειραγώγησης

Για οικονομικούς λόγους (οικονομικά οφέλη)

Για την προώθηση συγκεκριμένων αντιλήψεων ή ιδεολογιών

Για ψυχαγωγικούς σκοπούς

Άλλο (παρακαλώ διευκρινίστε) _____

10. Ποιες πηγές ειδήσεων εμπιστεύεστε περισσότερο; (παρακαλώ επιλέξτε όλα όσα ισχύουν)

Ειδήσεις από τα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης (εφημερίδες, περιοδικά, τηλεόραση, ραδιόφωνο)

Ειδήσεις στις ροές των μέσων κοινωνικής δικτύωσης

Συνδυαστικά παραδοσιακές μορφές μέσων ενημέρωσης και διαδίκτυο

Άλλο (παρακαλώ διευκρινίστε) _____

11. Πιστεύετε ότι οι παραδοσιακές μορφές ενημέρωσης (εφημερίδες, περιοδικά, τηλεόραση και ραδιόφωνο) διαδίδουν ψευδείς ειδήσεις;

Ναι

Όχι

12. Πώς γνωρίζετε ότι αυτό που διαβάζετε είναι ακριβές και αξιόπιστο; (παρακαλώ επιλέξτε όλα όσα ισχύουν)

Δεν αμφισβητώ την εγκυρότητα αυτών που διαβάζω γιατί ότι είναι δημοσιευμένο στο Διαδίκτυο είναι ακριβές

Ελέγχω το όνομα του ιστότοπου για να διακρίνω αν πρόκειται για μια αξιόπιστη πηγή πληροφόρησης

Αναζητώ άλλα σημάδια αυθεντικής αναφοράς ειδήσεων, όπως το όνομα του συντάκτη της δημοσίευσης

Ρωτάω κάποιον που εμπιστεύομαι αν πιστεύει ότι η είδηση είναι αληθής ή ψευδής

Αμφισβητώ σχεδόν τα πάντα γιατί είμαι δύσπιστος για ότι δημοσιεύεται στο Διαδίκτυο

Αγνώω τα περισσότερα πράγματα που διαβάζω γιατί πιστεύω ότι οι περισσότερες πληροφορίες είναι αμφισβητήσιμες

ΕΝΟΤΗΤΑ 3 : ΨΗΦΙΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΔΙΚΤΥΩΣΗΣ

13. Θεωρείτε τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (π.χ. Facebook, Twitter, Instagram) ως τις νέες πηγές ενημέρωσης;

Ναι

Όχι

14. Ποιες από τις παρακάτω πηγές αποτελούν την κύρια μορφή ενημέρωσής σας;
(παρακαλώ επιλέξτε όλα όσα ισχύουν)

- Έντυπες μορφές ενημέρωσης (εφημερίδες και περιοδικά)
- Οπτικοακουστικές μορφές ενημέρωσης (τηλεόραση, ραδιόφωνο)
- Ψηφιακές εκδοχές των παραδοσιακών πηγών ενημέρωσης στο διαδίκτυο (ηλεκτρονικές εφημερίδες και ηλεκτρονικά περιοδικά)
- Μόνο διαδικτυακές πηγές μέσω μηχανών αναζήτησης (π.χ. Google, Yahoo, Bing κ.α.)
- Μέσα κοινωνικής δικτύωσης (π.χ. Facebook, Twitter, Instagram κ.α.)
- Προφορικές πληροφορίες από στόμα σε στόμα
- Άλλο _____

15. Ποιο από τα παρακάτω μέσα κοινωνικής δικτύωσης χρησιμοποιείτε πιο συχνά;
(παρακαλώ επιλέξτε όλα όσα ισχύουν)

- Facebook
- Twitter
- Instagram
- Tagged
- Google+
- Snapchat
- Tumblr
- Άλλο _____

16. Ποιος πιστεύετε ότι είναι ο ρόλος των παραδοσιακών μέσων ενημέρωσης στο σημερινό τοπίο των μέσων ενημέρωσης; (παρακαλώ επιλέξτε όλα όσα ισχύουν)

- Να οικοδομήσει μια σχέση εμπιστοσύνης με το κοινό
- Να παρέχει εις βάθος αξιόπιστη και έγκυρη ενημέρωση
- Να ενημερώσει για τα καθημερινά γεγονότα της κοινωνίας
- Να παρέχει ψυχαγωγία στο κοινό
- Άλλο _____

17. Ποιος πιστεύετε ότι είναι ο ρόλος των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στο σημερινό τοπίο των μέσων ενημέρωσης; (παρακαλώ επιλέξτε όλα όσα ισχύουν)

- Να οικοδομήσει μια σχέση εμπιστοσύνης με τους χρήστες μέσων κοινωνικής δικτύωσης
- Να ενημερώνει το κοινό
- Να παρέχει μια σύντομη και έγκαιρη περίληψη των τρεχόντων γεγονότων
- Να παρέχει ψυχαγωγία στο κοινό
- Άλλο _____

18. Για ποιους λόγους χρησιμοποιείτε συνήθως το Διαδίκτυο; (παρακαλώ επιλέξτε όλα όσα ισχύουν)

- Επαγγελματικοί λόγοι
- Ψυχαγωγία
- Ενημέρωση
- Γνωριμίες
- Επικοινωνία
- Άλλο _____

19. Πόσες ώρες διαθέτετε εβδομαδιαίως για χρήση υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης στο Διαδίκτυο;

- 1/2 - 2 ώρες
- 3-5 ώρες
- 6-8 ώρες
- > από 8 ώρες

20. Πόσο συχνά συζητάτε τι συμβαίνει στις ειδήσεις με την οικογένεια ή τους φίλους σας (π.χ. από κοντά, στο τηλέφωνο κ.α.);

- Καθημερινά
- Μερικές φορές την εβδομάδα
- Μια φορά την εβδομάδα
- Σπάνια
- Ποτέ

21. Πόσο συχνά μοιράζεστε τίτλους/ιστορίες ειδήσεων με την οικογένεια ή τους φίλους σας μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης;

- Καθημερινά
- Μερικές φορές την εβδομάδα
- Μια φορά την εβδομάδα
- Σπάνια
- Ποτέ

22. Πιστεύετε ότι η τεχνολογία και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης σας έχουν κάνει πιο ενημερωμένο άτομο;

- Όχι, γιατί δεν μπορώ να εμπιστευτώ οτιδήποτε διαβάζω
- Ναι, είμαι πολύ πιο ενημερωμένος γιατί διαβάζω περισσότερες ειδήσεις
- Ναι, είμαι κάπως πιο ενημερωμένος, αλλά μερικές φορές δεν μπορώ να καταλάβω αν αυτό που διαβάζω είναι ακριβές και αξιόπιστο

ΕΝΟΤΗΤΑ 4: Πληροφοριακή παιδεία

«Πληροφοριακή Παιδεία είναι ένα σύνολο δεξιοτήτων που επιτρέπουν στα άτομα να αναγνωρίζουν πότε χρειάζονται την πληροφορία και να εντοπίζουν, να αξιολογούν και να χρησιμοποιούν αποτελεσματικά την απαιτούμενη πληροφορία» (ALA, 2000).

23. Γνωρίζετε τον όρο “Πληροφοριακή παιδεία”;

- Ναι
- Όχι

24. Έχετε παρακολουθήσει ποτέ κάποιο ολοκληρωμένο πρόγραμμα/μάθημα/ σεμινάριο/ πληροφοριακής παιδείας;

- Ναι
- Όχι

25. Αν ναι, επιλέξτε όποια από τα παρακάτω έχετε παρακολουθήσει:

- Ολοκληρωμένο πρόγραμμα πληροφοριακής παιδείας
- Σεμινάριο πληροφοριακής παιδείας

- Σεμινάριο εξοικείωσης με τις πηγές πληροφόρησης
- Εργαστήριο πληροφοριακής παιδείας
- Μάθημα πληροφοριακής παιδείας
- Άλλο

Βαθμολογήστε τις ακόλουθες δηλώσεις από το 1 έως το 5 (1=διαφωνώ απόλυτα, 5= συμφωνώ απόλυτα).

	1 Διαφωνώ απόλυτα	2 Διαφωνώ	3 Ούτε συμφωνώ /Ούτε διαφωνώ	4 Συμφωνώ	5 Συμφωνώ απόλυτα
26. Πιστεύετε ότι είναι σημαντικό η πληροφοριακή παιδεία να διδάσκεται στα σχολεία;					
27. Πιστεύετε ότι η πληροφοριακή παιδεία θα πρέπει να ξεκινήσει να διδάσκεται από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση;					
28. Πιστεύετε ότι οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες θα πρέπει να παρέχουν μαθήματα πληροφοριακής παιδείας στους φοιτητές;					

Βαθμολογήστε τις ακόλουθες δηλώσεις από το 1 έως το 5 (1= Καθόλου, 5= Πολύ καλά).

	1 Καθόλου	2 Πολύ λίγο	3 Λίγο	4 Αρκετά καλά	5 Πολύ καλά
29. Είμαι καλός/η στην διαδικασία αναζήτησης πληροφοριών στο Διαδίκτυο και στην πρόσβαση σε ηλεκτρονικές πηγές					
30. Είμαι καλός/η στο να κάνω έρευνα στο Διαδίκτυο και σε άλλες ηλεκτρονικές πηγές					
31. Γνωρίζω πως να αξιολογώ σωστά την εγκυρότητα μιας ηλεκτρονικής πηγής					
32. Γνωρίζω πως να βρω τις κατάλληλες πληροφορίες για την επίλυση ενός πληροφοριακού προβλήματος					

33. Γνωρίζω τα κριτήρια που χρησιμοποιούνται για την αξιολόγηση της ποιότητας μιας ιστοσελίδας					
34. Γνωρίζω πως να κάνω παραπομπή σε μια πηγή					
35. Γνωρίζω πως να συντάξω μια βιβλιογραφική αναφορά					

Σχόλια, παρατηρήσεις, προτάσεις:
